Blair 163.

January 1882.

LIST OF GAELIC BOOKS

And Works on the Highlands

PUBLISHED AND SOLD BY

MACLACHLAN & STEWART,

BOOKSELLERS TO THE UNIVERSITY,

63 & 64 SOUTH BRIDGE, EDINBURGH.

A liberal discount allowed on orders for exportation or for private circulation.

	s.	*d.*
M'Alpine's Gaelic and English Pronouncing Dictionary, with Grammar, 12mo, *cloth*,	9	0
... Ditto ditto, *hf.-bound calf*,	11	0
... English and Gaelic, separately, *cloth*, ...	5	0
M'Leod and Dewar's Gaelic Dictionary, *cloth*, ...	10	6
Alleine's Alarm to the Unconverted, ...	1	6
... Saint's Pocket Book, *cloth*, 1s. *sewed*,	0	6
An T-Oranaiche, by Sinclair, 8vo, *cloth*,... ...	10	6
Antient Erse Poems Collected among the Scottish Highlands, in order to Illustrate the OSSIAN of Mr Macpherson, 8vo, *sewed*, ...	1	0
Assurance of Salvation, 18mo, *sewed*, ...	0	6
Baxter's Call to the Unconverted, 18mo, *cloth*, ...	1	6
... Saint's Rest, translated by Rev. J. Forbes,	2	6
Beith's Catechism on Baptism, 18mo, *sewed*, ...	0	1
Benton, S. Dioghlumean, 'S Na H-Achaibh, ...	1	6
Bible in Gaelic, 8vo, *strongly bound in leather*, ...	7	6
Blackie's (Prof.) Language and Literature of the Scottish Highlands, 8vo, *cloth*, ...	6	0
Bonar's (Rev. Dr H.) Christ is All, 18mo, *sewed*,	0	3
... God's Way of Peace, ...	1	0
Buchannan (Dugald) of Rannoch's Life and Conversion, with his Hymns, 18mo, *cloth*,	2	0
... The Hymns, separately, 18mo, *sewed*, ...	0	3
... Reminiscences of, with his Hymns, and an English version of them by Rev. A. Sinclair, Kemore, *cloth*, ...	3	0
Bunyan's Come and Welcome, 18mo, *cloth*, ...	2	0
... World to Come, or Visions from Hell, *cloth*,	1	6

	s.	*d.*
Bunyan's Grace Abounding, 18mo, *cloth*,	2	0
... Pilgrim's Progress (*three parts*), *cloth*,	2	6
... Water of Life, *cloth*,	1	0
... Sighs from Hell, 18mo, *cloth*,	2	0
... Heavenly Footman, 18mo, *cloth*,	1	0
Burder's Village Sermons, 18mo, *cloth*,	1	6
Catechism, Shorter, 1d. Gaelic and English,	0	2
... Mother's, 1d. Gaelic and English,	0	2
Celtic Magazine, Monthly,	0	6
Celtic (The) Garland, Gaelic and English, with Popular Gaelic Readings, *paper*, 1s.; *cloth*,	1	6
Clarsach Na Coille; a Collection of Gaelic Poetry, by Rev. A. M'Lean Sinclair,	3	6
Confession of Faith, fcap. 8vo, *cloth*,	2	6
Dewar's (Rev. Dr) The Gaelic Preacher, 8vo,	0	4
Doctrine and Manner of the Church of Rome,	0	3
Doddridge's Rise and Progress, 12mo, *cloth*,	3	0
Dyer's Christ's Famous Titles, 18mo, *cloth*,	2	6
Earle's Sacramental Exercises, 18mo, *cloth*,	1	6
Edwards' (Rev. Jonathan) Sermon, *sewed*,	0	2
Gael (The), a Gaelic Magazine, bound in cloth, for 1876 and 1877, in English and Gaelic,	7	6
Gaelic First Book, 18mo, 2d.; Second do.,	0	4
Gaelic Melodies, English and Gaelic Words, with Music, *new notation*,	0	6
Gaelic Tracts, different kinds, *sorted*, for	1	0
Grant's (Rev. Peter) Hymns, 18mo, *cloth*,	1	6
Guthrie's Christian's Great Interest, 18mo, *cloth*,	2	0
Hall's (Newman) Come to Jesus,	0	6
Harp of Caledonia, Gaelic Songs, 32mo, *sewed*,	0	4
Haughton's "A Saviour for You,"	0	2
Historical Tales and Legends of the Highlands, by Alex. Mackenzie (in English),	2	6
History of the Scottish Highlands, Highland Clans, and Regiments, illustrated with Portraits and Tartans, 2 vols., 8vo, 56s. for	40	0
History of Animals named in the Bible,	0	6
History of Prince Charles, and Jacobite Songs,	3	0
Joseph, Life of, by Macfarlane, 18mo, *cloth*,	1	6
Joseph, History of, 18mo, *sewed*,	0	4
Laoidhean Eadar-Theangaichte o'n Bheurla, *cloth*,	0	6
Lessons on the Shorter Catechism and the Holy Scriptures, by Forbes, 18mo,	0	4

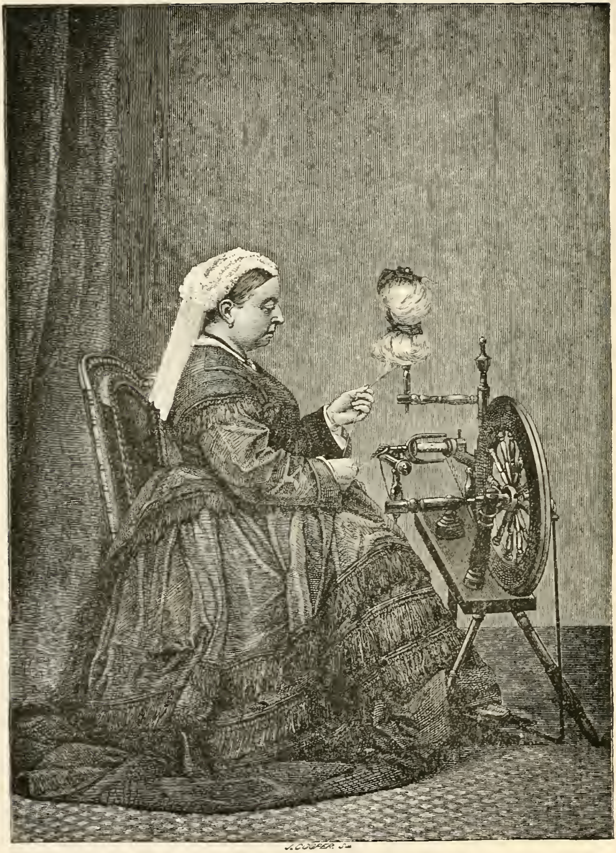

A Banrighinn ris a Chúidhil.

Evelyn Stewart Murray Sep. 1887

DUILLEAGAIN

A

LEABHAR CUNNTAS

AR

BEATHA ANNS A GHADHALLTACHD

BHO 1848 GU 1861.

AGUS

AITHRIS AIR TURUSAIN ROIMHE DO DH'ALBAINN, A DH'EIRIONN,
AGUS DO DH'EILEANAIN A CHAOLAIS.

EADARTHEANGAICHTE LE UGHDARAS A MORACHD

LEIS AN

NAOMHAIR I. P. ST. CLAIR,

MINISTEAR EAGLAIS NAOMH STEPHAN AM PEAIRT.

EDINBURGH:
EDMONSTON & COMPANY, 88 PRINCES STREET.
1878.

LIBRARY·OF
D
30 MY
1958

MAR

CHUIMHNECHEAN GRAIDH AIRSAN A RINN

RATHA AN SGRIOBHAICH DEALRACH AGUS SONADH, THA NA

H-AITHRISEAN SIMPLIDH SO AIR AN COISRIGEADH

GU TAINGEAL AGUS GU GAOLACH.

ROIMH-RADH AN UIDEAMAICH.

THA na h-áobharain airson an deach an leabhar so chur mach, ann an doigh athghearr, mar so.

Air àon de sgrìobain an Uidheamaich aig Bailmhorail, air gnothaichean ŏidhicheal, cheadaich a Mórachd dhà gu ro cháoimhneil, sealladh fhàotuinn de na h-úibhir a mhìrean as an leabhar-aithris aice, thàobh cuairtean ann an Gàdhalltachd na h-Alba. Ghabh e móran tlachd annta; agus thàin e thairis air an tlachd so dhi. Bhuail e a Mórachd an sin gum fàodadh na mìrean sin a bha, mar bha iad, coghleachdte ri cuid de na h-uairean bu sonadh ga beatha, a bhith air an deanamh nàird nan leabhar, gu bhith air am preäntig ann an doigh dhìomharach airson an toirt seachad do luchd-dãimh na Teághlaich Rìoghail agus do shàr chàirdean a Mórachd i fhéin; gu sõnruichte dhaibhse bha air bhith letha agus air bhith am fritheal-adh oirre air na cuairtean sin.

Bha e an sin air chur an cēann a Mórachd le feádhainn thàobheiginn agus nam measg le dãimheach dlùth theann agus gàolach do'n Bhānrighinn, agus an deìdh lãimh leis an Uidheamair gum bitheadh an obair so, nam b'e agus gum bitheadh i air toirt gu eòlas mūinntir eile, ro thaitneach leotha cho mhath agus leis an Teághlach Rìoghail agus le sàr chàirdean a Mórachd. Thuirt a Bhānrighinn airson sin, nach robh sgil air bhith aice-se air ùghdarachd; gum b'e bh'ānnta sin, anns a chuid bu mhūmha, aithrisean fádharsach mu sgrìobain fagasg do'n dachaidh agus gun robh i faireachdain ro mhithógarrach nì sam bith chur mach bh'air sgrìobhadh le fhéin.

Do so fhreagar an t-Uidheamaich gu môdhail, nam b'e agus gum bitheadh e air a phreäntig idir, cia air bith cho gānn agus dh'fhàodadh an clŏbhualadh bhith, agus cho curamach sa rachadh an rághainn a dheanamh dhiùbhse do'm am bitheadh fear air thoirt, gum fáigheadh mìrean de an leabhar, no cheart cho dàch, sãmpullain mearachdach dheth na nithean th'ānn an rathad a dh'īonnsuidh nam paipearain naigheachd. Mar sin gum bitheadh e na b'fhearr, bha esan a smuaineach, an leabhar a chur gun mhôille an comas greim do dh'ìochdaranain a Mórachd, a gheibheadh, bha e làn chīnnteach an ānn seòrsa toileachas ānn sa fhuair an t-Uideamaich e fhéin. Thuilleaid gun ro thaitneadh e ri a h-iochdaranain a bha an cõmhnuidh air fèuchainn deas chofhaireachdinn as cīnnteach ri an Uachdaran ann na h-áoibhneasain peärsanta agus ann na bròn,—fhiös bhith aca ciamar bha i cur seachad a mionaidean ãinmig a dh'fhóis ann na dachaidh Ghàdhallach, nuair bha gach áoibhneas air am mèudachadh as gach bròn air an lághadachadh le cômpanachd ghàolach a Phrīonnsa Céilidh. Gum bitheadh na faicinnean bh'air an cur rōmhainn ānns an leabhar so an cõmhnuidh an coghleachd ri a chúimhne-se.

Beachdachadh air na nithean so choàontaich a Mórachd san deireadh ri e a bhith air chur mach,

Nuair bhatar preäntig an leabhar chur an t-Uidheamaich rõimhpe gum bitheadh tuille buanachd aige ann an taitneas nan cuirteadh mìrean eile ris ag īnnseadh mu spéid a Mórachd ann an Sassun, ann an Èirionn agus ann Eileanain a Chàolais. B'e toil na Banrighinn coàontachadh; agus tha na mìrean so air an cur ris reir so.

Bithidh e fùrasd fhaicinn nach eil an obair bheag so cumail mach gur e nì sam bith th'īnnte nas mûmha na cũnntas mu na faireachdinnean bh'aig an Ughdair Ìoghail ann an cùrsa a turusain, agus gun tuille ach gu leòir gus na sĕallanain, as na nithean a bha ga cuairteachadh agus a bha nan áobhar a dh'úibhir thoileachas, athgháirm gu beachd a h-īnntinn fhéin. Tha na h-uile ōmhail de cheistean riaghladh agus de ghnŏthaichean an Uachdaranachd, airson réusanain ro shoilleir, air an seachnadh gu ro chùramach. Tha an leabhar a mhàin gabhail aire de dh'fheuchainnain nàdurail na h-īnntinn sin a tha deanamh grĕádhnachas ri bòidheachas nàdur, agus a tha ga tilgeadh fhéin le áoibhneas nas déine troimh ânnasachd a cothromain, a mhealltuinn na beatha sin, a tha car na mionaid, air a dealachadh bho thrúime cùramain folaiseach an t-sàoghail.

Cha d'thigeadh e do an Uidheamaich bhith cnuasachadh dad ùine air airidheachd na h-óibre so. Fàodaidh e, airson sin, aire a thēanndaidh thun nan aithrisean dealbhadail air seallanain a tha cho lionar ann;

thun sìmplidheachd a dheachdadh thâll thairis; agus thun dìleasachd iomlan na h-aithris as e àon de dh'ard bhuaidhean, cheann air na h-uile duilleag tha an sgrìobhaich a luaidh air ciod a tha i a smuaineach agus a faireachdain, an àit ciod a dh'fhàodteadh bhith an dùil bu chòir dhìth bhith smuaineachadh agus a faireachdain.

Thuilleaid, fàodaidh e an deidh bhith toilichte a chõmharrachadh mach, an nì ris am bheil úibhir mhór de thaitneas turuis a coghleachd: agus cuideachd an fhaireachdain ro chàirdeal—eadhon an tãingealachd—leis am bheil na Taisdealaich Rìoghail a gabhail ŏmhail de dh'aire sam bith thatar gabhail diubh, no a dh'fhoillseachadh sam bith dhe an tĕodhadas chàirdeil th'air fhaireachdain gan tàobh, le gin air bith de dh'iochdaranain a Mórachd, bho an neach as àird an inbh gus an neach as illse staid air an tuit daibh tachairt ann an cùrsa an turusain.

Tha an t-Uidheamaich am barail nach bitheadh e deanamh ceartas ri leabhar an Ughdar Rìoghail—mar b'e as gum buineadh e ris, mar dheanadh e ri obair neach sam bith eile bhitheadh air a h-earbsa ris—is e sin ri ghradh, gun sheachnadh a smuaintean īnnseadh mu na h-ìochdain aig an leabhar. Tha na h-ìochdain so, thuilleaid air bhith toirt dearbhadh cōmharraichte air cúimhne air sluagh, a tha air bhith cho ro fhaicseannach ann ar n-Uachdaranain, agus air an ŏmhail a bha iad gabhail an cõmhnuidh de dhãimh phearsanta, a fóillseachadh ann an doigh ro dhrúighteach, am faireachdainn Seanairchail (ma cheadaichear dhuinn am facal a chleachd thàobh bãintighearn), a tha cho laidir īnntse a tha na súidh air a Chathair an ceartair. Theagamh nach eil neach anns na criochain so aig am bheil tûille a dh'fhìr thlachd agus buan ann am math mũinntir na th'aig a Bhãnrighinn ghràsail againn ann am math a mūinntir-se, no neach is géire tuigse mu na dleasnasain sin is cŭbhaidh bho mhãighstear as seirbheiseach do dh'àon a cheile.

Chan eil gin do am mûmha dùrachd na do'n Bhãnrighinn, nach bitheadh sgarachdainn cas sam bith eadar an àon bhuidheann agus a bhuidheann eile, ach a mhàin gum bitheadh masgadh càoin measg cheile ānn bhitheadh air thoirt mun cuairt trōimh làn chõmhachadh bhuanachdain ĕatorrach, troimh malairt dhian a dheágh ŏidhichean, agus troimh urram càirdeil bhith air fhaireachdain agus air fhóillseachadh leis gach buidheann do'n uile bhràthrean anns a bhràthreachas mhór a tha deanamh nàird cinneach.

Dh'fhèümadh iadsan do am bu dleasnas bhith frithealadh air a Bhãnrighinn ann an áobhar ghnothaichean, aire a ghabhail dheth gu bheil a Mórachd, mar neach a tha làn eòlach air mar is còir gnŏthaichean a ghiùlan air ádhart, cleachd a bhith cumail dlùth ris a phõng a tha fo bheachd, gun bhith lăbhart mu nì ach a mhèud sa tha an cocheãngal ris a ghnŏthach th'air bòrd. Ach ma tha atharrach ānn air an riagailt so, gur ann tha e ag eiridh bho'n toil iomganach th'aice bhith deanamh fiosrachadh mu staid a h-iochdaranain,—a dh'fhóillseachadh a cofhaireachdain ris an duine so ann na bhròn, no ris an fhear ud an dèuchainn bàis—a dh'fheòireachadh ciod an cūnntas mu dheireadh th'ānn mun déisinn so, no mun fhulang ud, agus ciod is urrainnear a dheanamh gu a cheartachadh, no gu a lághadachadh —agus mar so a dearbhadh, neomhothachchail dhi fhé, gum bheil i da rìreamh na màthair a sluaigh, agus a găbhail tlachd dhōmhainn anns na h-uile nì is iomagain daibh, gun leth bhreith air àon seach cheile, bho'n neach as àird gus an neach as ìllse.

Tha an t-Uidheamaich a smuaineachadh gum bith aon ni taitneach air a thoirt gu folais leis a chlŏbhualadh so, is e sin, am beachd th'air fheuchainn de'n Chùirt anns na laithean so th'againn. Ciod nach d'thoireadh an t-eachdair airson ûllachadh coltach ri so a bhith aig gu lãimh, ann bhith sgrìobhadh mu rìoghachadh na Bānrighinn mhor Ealasaid, no mun Bhãnrighinn mhath Anna?

Tha niĕiginn an cõmhnuidh, san tìm a tha làthair aig am bheil sãmhladh fádharsach, ràbhanach; ach bithidh e na aobhar greádhnachas do'n eachdair a tha tìghinn cūnntasain mionaideach mar so bhith ri fhàotuinn deasaichte leis an leabhar so agus le *Beatha a Phríonnsa Cèilidh* * a chuìreas na chomas aithris lànail a dheanamh air rìoghachadh Bhigtoria, agus suim a ghabhail ann an doigh chìnnteach de bheatha dhìomhair an Uachdarain do am féum an eisiomail a bhith gun innthirig a beatha fholaiseach cho farsuinn ann an cūnntasain an nào ciad diag.

Tha ānn fhacal eile ānn nach fhàod an t-Uidheamaich a sheachuinn gun ghradh; is e sin, gum bheil e sóilleïr nach eil a Mórachd aig am sam bith cūnntadh na seìrbheis sin, agus an aire thatar feuchainn di, mar nì cubhaidh, (ged tha fhiös againn uile gum bitheadh iad sin air an tairgse gu dleasnachail trōimh urram agus meas a mhàin), an àit so gur ann tha i a beachdachadh orra mar cháoimhneasain sõnruichte th'air am feuchainn di, agus air nach eil i ag agairt còir sam bith mar dhlighe trōimh an t-súidheachadh àrd anns am bheil i mar Uachdaran.

---

* Obair ris am bheil an sàoghal a gabhail gu ro chairdeil, agus nach lághadaich idir, fhad sa tha an t-Ughdar air fhaicinn, ann na tlachd mar theid i air adhart a dealbhachadh beatha thrāng agus lān a Phrīonnsa mar dhuine.

Tha a bhuaidh mu dheireadh so, a tha ro dhùthchasach do'n Ughdar Rìoghail, a toirt sèunadh còrr do a leabhar thâll thairis a gheibh, airson so a mhàin, thâll mach eadhon do gach iomadh airidheachd eile th'aige, chan eil an t-Uidheamaich an teagamh, a bheatha dheanamh gu tãingeal agus gu cairdeil leis an t-sàoghal.

ARTAIR HELPS.

LUMAINN, *Ianuair*, 1868.

TRANSLATOR'S PREFACE.

For want of uniformity in the spelling of the Gaelic Language, and other causes, the Translator found himself necessitated to compile the short Analysis or Grammar of Gaelic appended. He has had long and very varied experience in teaching languages, and ought to be considered capable of judging what was the necessity in the case, and not be looked upon in this effort as possibly acting from mere caprice.

Gaelic is a primitive tongue, and unlike Latin and Greek, cannot be drawn into forms and inflections which are quite foreign to its character ; for like the English it is a purely logical language, and with but the slenderest possible inflection in some of its nouns to alter for a possessive case.

The very brevity of this analysis ought to foster anticipation of the extreme simplicity of the language, and to free it for ever from the malignant charge of its "being one of the most difficult of languages to be attained."

In making this translation, the Translator, in order to his having something fixed and settled with respect to dialect and pronunciation to build upon, has followed his own vernacular—the dialect of a Perthshire district where it has always been allowed they speak the language very purely and uncorrupted with foreign elements.

In the transition of spelling and mode of writing, begun towards the latter half of the book, and continued in the entire preface so as to bring it into conformity with the analysis, some typographical slips may be met with caused by the novelty of the subject, but they are easy of correction to the reader, and beyond the word *Teãthaill*, being required to be substituted for *Brùair* in line 21, page 47, and *Chù* for *Tho* in the proper name *Thorcuill*, pages 146 and 158, the Translator requires to make no further reference to any errors of the press.

J. P. ST. CLAIR.

AN CLAR INNSEADH.

Cuairtean do dh'Albainn roimhe.

	AM.	DUILL.
A Chiad turus do dh'Albainn,	29d Adh. 1642	1
Turus do Bhlàr an Adhall,	9mh Sept. 1844	39
Cuairt mu Traigh na h-Alba an Iar, agus Sgrìob do dh' Ardmheirgi,	11g Adh. 1847	59

Beatha anns a Ghadhalltachd.

A Chiad Bharail air Bailmhorail,	8mh Sept. 1848	87
A Chiad Díreadh ri Loch na Garaidh,	16g Sept. 1848	89
Greasadh sa Bhâlloch Bhűidh,	18g Sept. 1848	94
A Chiad Tûineachas aig Allt na Giűthasach,	30d Adh 1849	97
Ruaig an C̆óilltean Obairgheallai,	3s Sept. 1849	100
Sgrìob thun an Dű Loch, as Còrr,	11g Sept. 1849	102
Dìreadh ri Bēinn a Bhuird,	6mh Sept. 1850	100
An Cruînneachadh,	12g Sept. 1850	108
Morghathadh a Bhradain,	13g Sept. 1850	110
Loch Muich,	16g Sept. 1850	113
Bál le Léusain aig Coiremhulsi,	16mh Sept. 1852	116

AM. DUILL.
Naigheachd bàis Diùc Bhellington.................16g Sept. 1852 ... 119
Togail a Chùirn air Craig a Ghobhain, as Corr, ...18g Oct. 1852 .. 124
Leigeal na Cloichbuin aig an Táigh Nôdha, ...28d Sept. 1853 ... 129
An Eaglais (no an Clachan), ...29d Oct. 1854 ... 132
Rúigheachd a Chaisteal Nôdha aig Bailmhorail, 7mh Sept. 1855 ... 134
Barail air a Chaisteal Nôdha,........................ 8mh Sept. 1855 ... 135
Naigheachd Glacadh Shebhastopul,.................10mh Sept. 1855 ... 136
Ceangal Pòsaidh na Banaphrīonnsa Rìoghail,....29d Sept. 1855 ... 139
An Clachan,..14g Oct. 1855 ... 140
Fàotuinn an t-Seann Chaisteal air siubhal,.......30d Adh. 1856 ... 141
Na Gàraidhean as còrr mun cuairt don Chaisteal
Nôdha, ...31d Adh. 1856 ... 141
An Déidh air Bailemhorail,...........................13g Oct. 1857 ... 143
Fosgladh na Drochaid Nôdha air Līone na Dúi, 8mh Sept. 1857 ... 144
Cuairt thun nan Seana Mhnathain,...................26mh Sept. 1857 ... 146
Sgrìob gu Cāmpachadh a Phrīonnsa aig Feithort, 6mh Oct. 1857 ... 149
Cur Sneachdaidh,...18g Sept. 1858 ... 151
Dìreadh ri Mór Bhēinn,..................................18g Sept. 1859 ... 156
Tīlleadh a Phrīonnsa bho Obair-raighinn,.........16g Sept. 1859 ... 158
Fleágh do'n Chommun Bhreatonnach,..............22d Sept. 1859 ... 159
Cuairt gu Innse Ruaraidh, ...30d Sept. 1859 ... 162
Dìreadh ri Bēinn Muīch Dhúi,........................ 7mh Oct. 1859 ... 166
A Chiad Chuairt mhór do Ghlēann Fēasi, agus
gu Baīle nan Grānntach,............................ 4mh Sept. 1860 ... 171
An Dara Cuairt mhòr, gu Innir Mhairc as gu
Càrn Féaitir, ...20mh Sept. 1861 ... 184
Sgrìob gu Loch Abhuinn..............................28d Sept. 1861 ... 184
An Treas Cuairt mhór : do Ghlèann Feasi, gu
Dailchúinnidh, agus gu Blàr an Adhall,..... 8mh Oct. 1861 ... 184

		AM.	DUILL.
A Chuairt mu Dheìreadh,	16g	Oct. 1861	215

Cuairtean an Sassun, ann an Eirionn, agus Taisdealain air Birlinn.

A Chiad Sgrìob do dh'Eirionn,	2a	Adh. 1849	222
Taisdeal aìr Bìrlinn,	20mh	Adh. 1846	253
An Dara Cuairt air Bìrlinn,	2a	Sept. 1846	265
Sgrìob gu Lochain Chilleärnai,	27d	Adh. 1861	282

Appendix.

The Gaelic Language, ... 289

Notes, ... 331

TURUSAIN A DH’ALBAINN ROIMHE.

A CHIAD THURUS DO DH’ALBAINN.

Air bord na birlinn an Deorsa Rioghal,
Adhgast 29d, 1842.

Dh’fhàg sinn Bhìnnsor aig còig uairean mochthrath thun an rathad-réithill, a Bhandiùc Norfog, a Bhaintighearna Matilda Paidet, Seanlair Bhìms, Coirneil Bùbhèri agus Maighstear Anson gar leanachd. Bha Morair Libhirpùl Morair Mortan, agus Sir Sèumas Clarc a tha dal comhla riunn cuideachd air dal romhainn cheana gu Bhùlidse.

Ràinig sinn Lumainn mar cheithreamh do shè, chaidh sinn stigh d’ar carbadain agus bha sinn aig Bhùlidse roimh sheachd. Chaidh Ailbeairt agus mise stigh air a bhìrlinn sa mhionaid. Bha meall mòr sluaigh gar faicinn dal air bòrd. Bha Diùc Chèambridse, Morair Iersi, Morair Hadington, Morair Blùmfìld, agus Sir Deorsa Còburn lathair agus iad uile nan làn éideadh òidhich. Thug Sir Deorsa stigh mise air a làimh do’n iùbhrach. Bha uisge anabarach garbh ann dar bha sinn air bòrd, agus mar so d’fhuirich sinn nar sèamair suidhe.

Cuiridh mi sios clàr a chabhlaich againn :—

An toiseach (1)—An long "Pig" (Pique), Sè gunna diag thair fhichead.

Rithist (2)—An long bheag "Dafinne" (Daphne) ochd gunna diag—(Tha an dithis so gu'r coinneachadh aig an *Nòr*).

An treas aon (3)—An soitheach-toit "Salamander" (leis na carbadain air bòrd).

An ceathreamh (4)—An soitheach-toit "Radamansus" (Morair Libhirpùl agus Morair Mortan air bòrd.)

An còigeamh (5)—An soitheach-toit "Monci" (Monkey) Long frithealadh, a bha gar slàodadh gus an robh e nào uairean (Mgr. Anson agus daoine-uailse nan each air bòrd).

An seatheamh (6)—an soitheach-toit "Searbhatar" (Shearwater,) a tha gar slàodadh an ceartuair (Sir Sèumas Clarc air bòrd).

An seachdamh (7)—An soitheach-toit "an Iolair Dhubh" (Blag Igal) (aig am bheil na baintighearnain air bòrd agus a tha gar slàodadh air bèulthaobh "an Searbhatar."

An t-ochdamh (8)—An soitheach-toit "Laitning" (Lightning) (agus an Iäger (sealgair) Benda agus an dà chù againn "Eôs agus" "Cairnach" air bòrd) romhainn, a tha air dal ghabhail ar n-iùbhrach air bord, bharr "na Pig."

An naothamh (9)—An soitheach-toit "Fìrleas" (Fearless) (airson coimhead).

Tha so deanamh suas na loingeas againn, ach thuillead tha an toiteach "Tigh na Trianaid" (Triniti Hobhs) gu dal leinn, agus cuideachd, bàta-pachdaid. Tha toitich taitneas beag gun chunntas air bhith gar leanachd comhdaichte le sluagh.

Dimairt, Adhgast 30d.

Chuail sinn, le mòr mhiothlachd, nach robh sinn air dal ach ochd mìl diag as dà fhichead bho ochd uairean an raoir. Cia cho farranach agus camparach as a tha so! Dh'fhuirich sinn air a chlàr-uachdar rè an latha nar laidh air langsaidean; bha a mhuir fuathasach garbh mu fheasgar, agus bha mise ro thinn. Ràinig sinn tràigh Iorc mu leth sè.

Diciadain, Adhgast 31d.

Anns a mhaduinn, mu chòig uairean, chual sinn gu'r miothlachd mòr, nach robh sinn a d'al ach trì snaimnean san uair anns an oìdhche agus gun robh sinn leth-chiad mìl bho *Cheann Naoimh Ab.*

Chaidh sinn seachad air *Eilean Cogaid* agus *Caisteal Bhamboro* air tràigh *Tir Umbair a Tuath*, ach gu mifhortanach cha robh mise murrach air am faicinn, ach chunnaic mi *Eilean Fearn* bho an t-sèamair agam le tigh soluis Giorsal Dhàrling air; na *h-Eileanain Cragach* agus an *t-Eilean Naomh* cuideachd. Aig leth sè chaidh mi air an uachdair ach rinn mi mo shìneadh fhè sa mhionaid. An sin thàinig sinn am fradharc tràigh Albainn a tha ro bhòidheach, cho dorcha, cho chragach, bhorb, fhiadhaich, uile gu leir neo-choltach ris an tràigh againn. Chaidh sinn seachad air *Ceann Naoimh Ab* aig leth seachd. Thàinig dròbh bhàtachain-iasgaich mach (agus pìobar a cluicheadh am fear dhiubh) agus toitich làn sluaigh gu'r coinneachadh, agus air bòrd ann toiteach mhòr bh'ann dhanns iad ruithill ri còisir-ciuil. B'e feasgar bòidheach, ciùin bh'ann, le laidh greine grinn agus an t-àileadh cho fìr ghlan.

Chan urrainn do neach gun aithneachadh cia cho mhòr is fhaide na lathachain an so na bha iad an *Sassun.* Cha robh e tur dorcha gus an robh e an deidh leth nào agus aig *Bhìnnsor* air feasgar Diluan agus Dimairt bha e fagasg do bhith dorcha mu leth ochd, agus sin baileach aig ochd. Ghuidh na daoine comas dannsa a bhith aca agus dh'eirich iad air ri fuaim na fìdhle bh'air a cluicheadh le balachan seòladair; sheinn iad cuideachd.

Dh'fhuirich sinn air uachdar gus an robh e mar chòig mionaid fichead do nào agus chunnaic sinn iomadh teine-éibhinn air an tràigh Albannach—aig *Dúnbar*—àit Morair Hadington, *Tininnham* agus air ruinnean eile air an tràigh. Chuir sinn nàird ceithir *rocaidean,* as loisg sinn dà sholus ghorm. Tha e car iongantach a bhith faicinn nan seòladairean a streapadh ris a chrann-spreòid sùas gu mullach a màsd. Ruith am fear a bha a giulan an lantairean gu bàrr a chroinn mhòr suas leis na bhèul thun a mhullaich. Tha iad cho làmhchar as cho giùlanach orra fhè.

Bha sinn a faireachdain ro thaingeil, agus sonadh gun robh sinn cho teann air ceann ar taisdeal.

Diardaoine, Septembar 1d.

Ceithreamh roimh ann uair chual sinn an t-acair ga leigeil bhàn—fuaim thaitneach. Aig seachd chaidh sinn air uachdar, far an do ghabh sinn ar diot. Dlùth air an darna taobh bha Lìde, agus na monanain àrd a tha tùradh suas os ceann Dhunéidinn a bha fo cheò; agus air an taobh eile bha *Eilean Maigh* ri fhaicinn (far am bheil e air a ghradh, an do sheasamh Mac an Duif an aghaidh Mac Beath). Bha *Craig Bhass* air ar cùlthaobh. Aig deich mionaidean an deidh ochd thàinig sinn gu *Cìthe Bailegrannt,* far an do thachair Diùc Bucliù, Sir Rob Pìl agus feadhainn eile oirnn. Thàinig iad air bòrd gu'r faicinn, agus dhìnnse Sir Rob dhuinn gun robh an sluagh an àrd ghean math, ged bha e, mar is nadurra, car meall-tach dhaibh a bhith feitheamh ruinn an dè. Thug sinn an sin cèum mach thair bòrd-aisir thun a chithe, an sluagh ri gairm-aighear mhòr, agus an Diùc ag iaraidh air beatha a dheanamh. Bha na baintighearnain agus na daoine-uailse againn air dal gu tìr romhainn, agus iad gu lèir sabhailte agus gu math, chaidh sinn stigh do charbad fosgailte, na baintighearnain agus na daoine-uaisle gar leanachd. Bha an Diùc, daoine-uaisle nan each, agus Mgr. Anson a marcachd.

Cha robh idir uibhir mhòr a shluagh an Dunéidinn ged bha an domhlachadh agus am fùchd cho anabarrach as gun robh àon an comhnaidh fo eagal gum faodadh tubaist tighinn, Bhitheadh riaghailt agus òrdugh mòran na b'fhearr air an cumail mar tuiteadh do'n Phròbhaist mearachd thaobh-eigin a dheanamh mu fhios dligheach a thoirt mu sinn a bhith tìghinn faisg air làimh. Tha an drùdhadh tha Dunéidinn air deanamh oirnn ro mòr; tha e làn bhòidheach ro neo-choltach ri dad eile chunna mi riamh; agus, rud as mumha eadhainn, tha Ailbeairt, a chunnaic cho mhòr, a gradh gu bheil e ro neo-choltach ri ni chunnaic esa riamh. Tha e cho riaghailteach, na h-uile ni air a thogail an cloich thomadach agus chan eil clach chreadha ri fhaicinn an àit sam bith. Tha an t-Sràid Mhòr, a tha gu math cas, ro ghrinn. An sin an Caisteal suidhichte air a chraig bhriagh ud ann am meadhon a bhaile, fuathasach comharraichte. Air an taobh eile tha an *Calton Hill*, leis an *Tigh Cuimhne Rìoghachdail* togail san doigh Grèugach, *Tigh Cuimhne Nelson*, *Tigh Cuimhne Bhurns*, am Prìosan, an Sgoil Mhòr, agus corr; uile nan togailean maiseach, agus le *Cathair Artair* air an taobh chuil ag éiridh nàird fos ceann an uile a deanamh suas sealladh òirdheirg. Bha an t-aoibhneas ro mòr, agus an sluagh fuathasach càirdeal agus caoimhneil.

Thachair na Boghadairean Gèard a Phearsa Rìoghail* oirnn agus dh'fhalbh iad marruinn rè an rathaid troimh a bhaile. Tha e air a dheanamh suas de dh'àrd-uaislean as de dhaoine-uaisle, agus bha iad uile a coiseachd teann air a charbad; ach bha iad air am fùchdadh gu h-eagalach mun cuairt. Nam measg bha Diùc Rogsburi agus Morair Elco, (nis Iarla Bhìms), air an taobh agam-sa; agus Sir I. Hope air taobh Ailbeairt. Bha Morair Elco (air nach robh aithne agam san am) a comharrachadh mach gach togail-cuimhne agus gach àit dhomh mar bha sinn a tighinn air adhart. Dar fhuair sinn mach as a bhaile thog sinn oirnn na bu luaithe. Tha na h-uile bothan air a thogail an cloich mar tha na ballachain cuideachd a th'aca an àit callaidean. Tha mùgh sealladh uile gu léir de'n dùthaich agus de'n t-sluagh seach Sassun agus na Sassunaich. Tha na seana bhoirionnaich, a caitheamh curraichdean dùinte agus tha a chlann agus na caileagean uile caslom. Chunnaic mi na h-uibhir a chaileagain eireachdail agus clann le falt fada; gu fìrinneach, tha na h-uile caileag bhochd bho eadar sè as seachd bhliadhnachain diag gu dhà na trì dh'aois agus falt fosgailte sìnnteach orra; agus mòran deth ruadh.

---

* Bha Diùc Bucliù ag innseadh dhomh an latha roimhe gun robh an Geard Boghadairean air a shuidheachadh le Seumas a h-Aon, agus gun robh e air dheanamh suas de dhaoine air éich agus iad armaichte bho mhullach gu bonn, agus fo bhann a bhith dlùth do pearsa an Uachdarain. Tha e air a ghradh gun robh corp Righ Seumas a Ceithir air fhaotuinn air achadh Flodain agus e comhdaichte thairis agus cuairtichte le cuirp a Gheaird Boghadairean.

Mar thàinig sinn air adhart chunnaic sinn làrach *Caisteal Craig Mhuillear,* far an robh Banrighinn Màiri a cleachd a bhith a fanachd. Ràinig sin Dailcìde aig ann uair diag; tigh mòr air thogail de chloich dheirg, agus a chuid bu mhumha dheth air chur suas le Bandiùc Monmòd, agus tha a phàirc anabharrach grinn, mòr. Tha tri bèulthaobhain air an tigh, agus an inndrig taobh na làimh clì mar ghreasas tu suas. Thàinig Bandiùc Bucliù air adhart dìreach nar deidh, agus bha sinn air ar seòladh nàird air ionad-staidhir anabharrach briagh gu ar rùmachain a tha ro ghaireasach. Dh'fhairich sinn le cheile eagalach sgìth agus tuainealach.

Ghreas sinn mach comhla. Tha a phàirc ro fharsuinn, le sealladh bòidheach de Chathair Artair agus Monanain Pentlann; agus tha greasadh laghach a crochadh stigh air adhairt air gleann domhainn. Fhuair sinn an dinnear aig ochd—a chuideachd mòr. Bha iad uile ro chaoimhneil, modhail, agus làn forais mu'r taisdeal.

Tigh Dalcìde, Dithaoine, Septembar 2ra.

Fhuair mi blasad de'n bhrochan chorc aig an diot, agus is e mo bharail gu bheil e ro mhath, agus beagan de na h-adagain dearg (Finnan haddies) cuideachd. An sin ghabh sinn sràid mach. Tha na talamhnain taitneas coltach ri bhith ro fharsuinn agus bòidheach,—fiadhaich, cnocanach. Shràideamaich sinn sìos taic an t-srùth (an abhuinn Easg), agus nàird bruach chas gu tighan beag a bha an sin, agus thàinig sinn dhachaidh air rathad ùard na sràid. Aig ceithir uairean thug sinn greasadh mach rithist, marri Bandiùc Bucliù agus Bandiùc Norfog—an Diùc agus daoine-uailse-nan-each a marcachd—agus cach uile ann an carbad eile. Ghreas sinn troimh Dailcìde a bha làn sluaigh agus iad uile a ruith agus ri aighear mor.

Tha Ailbeairt a gradh gu bheil mòran de an t-sluagh coltach ri Giarmailtich. Tha na seana bhoirionnaich leis an seòrsa curraic sin ris an abair iad sùbag (" mutch ") agus na caileagain òg agus a chlann le am falt sgaoilteach agus mòran diubh laghach nan sealladh ro dhealbhadail;

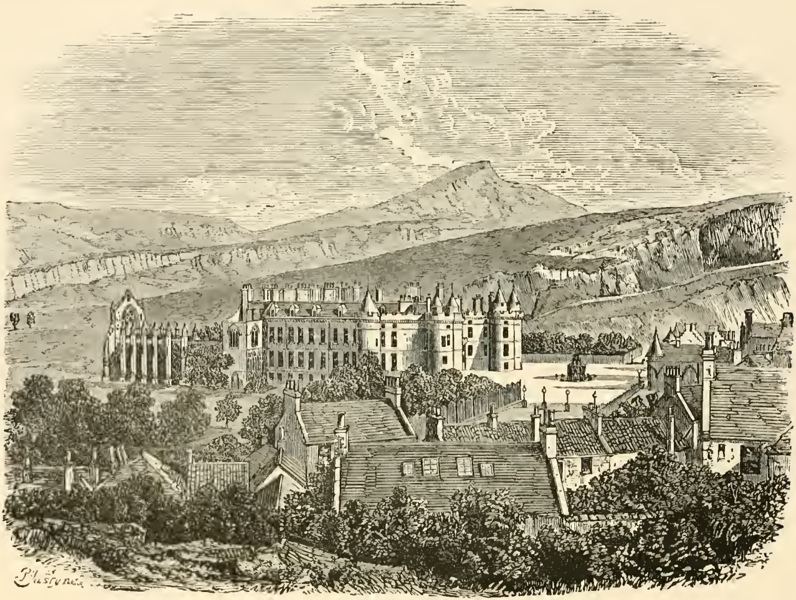

Abaid an Ròd Nàomh.

agus is gann chìth thu boirionnach sam bith as boneid oirre. Thuit a leithid de cheò silteach ("Scotch mist") agus gum b'fhèudar dhuinn greasadh dhachaidh troimh baile Lasbhèad, agus troimh pàirc Morair Mhèlbhill a tha ro ghrinn.

Disathuirn, Septembar 3s.

Aig deich uairean thog sinn oirnn —sinne le cheile an carbad fosgailte—an fheadhainn eile uile a leanachd, stigh do Dhunéidinn. Ghreas sinn stigh seachad fo Chathair Artair, far an do theann an dòmhlachadh ri fàs ro mòr. Thachair an Gèard Boghadairean Rìoghail oirnn aig an àit so; Morair Elco a coiseachd faisg ormsa agus Diùc Rogsburi agus Sir I. Hope làmh ri Ailbeairt. Chaidh sinn seachad air *Seapal an Ròd Nàomh* a tha fìr shean agus a dùsgadh ro-smuain, agus *Pàilios an Ròd Nàomh*, seann àit rìoghail-coltach. Ghabh an t-srèadimeachd an siubhal troimh an t-Seana Bhaile nàird an t-Sràid Mhòr a tha na sràid fuathasach comharraichte leis cho àrd as tha na tighean, ann stòraidh diag air àirde sa chuid mhòr dhiubh, agus teaghlaichean air leth anns na h-uile stòraidh. Bha na h-uile uineag pachdte le sluagh. Dh'fhèuch iad Tigh *Nogs* dhuinn, seann togail neònach mar tha cuideachd, Tigh an Tàinistear Moirreach a tha an gleidheadh iomlan. Anns an t-Seana Bhaile tha an Eaglais Mhòr, agus Eaglais Nàomh Pòl anns a Bhaile Ur, nan togailean ro ghrinn. Lìubhar am Probhaist na h-iuchraichean dhuinn aig a bhalladh.

Bha caileagain an Tighe Dìlleachdan, agus Commun nan

Càirdean an trusganain sean fhasanta air lobhta-amharc. Na b'fhaide ùard bha an Eaglais Nodha a tha gu bhith togte, agus, ged is néonach e ri a ghradh, bha iad dal shuidheachadh na cloich buin. Ràinig sinn an Caisteal mu dheireadh a coiseachd thun a mhullaich.

Tha an sealladh bho an dà bharrabhalladh ro àillidh. Tha e coltach ri dealbh mòr farsuinn. Chunnaic sinn Spideal Heriot bhuapa, seann togail bhòidheach bh'air a suidheachadh an linn Shéumas le Òrcheard as Sèudair, a tha Sir Bhaltar Scot air dheanamh ainmeil anns na "Fortunes of Nigel." An so chaidh sinn d'ar carbadain agus dh'imich sinn anns an ann ordugh san robh sinn roimhe, ach bha mùchadh an dòmhlachad da rireamh ro chunnartach; agus bha mise agus Ailbeairt le chèile fo anabhar eagail airson a Ghèard Boghadairean; aig an robh obair ro chruaidh dheth; ach bha iad fuathasach fèumail. Tha iad uile a giùlan bogha anns an darna làimh agus tha an saighdean aca an sàs nan crios.

Gu mi-fhortanach; cho luath agus bha sinn mach a Dunéidinn thòisich e air an uisge agus lean e air gun stad rè an fheasgair. Ràinig sinn Dailmeadhoni, àit Morair Ròsberri, aig dà uair. Tha a phàirc bòidheach agus na craobhain a cinntinn bhàn thun na mara. Tha sealladh ro ghrinn bhuaith de'n abhuinn *Fòrd*, dh'*Eilean Mhàigh*, dhe *Chraig Bhass*, agus dhe *Dhunéidinn;* ach bha an ceò ga dheanamh mi-chomasach nì fhaicinn. Tha na talamhnain ro fharsuinn de mhonadh, dhailthean, agus choille. Tha an tigh fìr ùr; air thogail le Morair Ròsberri e fhéin agus tha e ro laghach as garail. Ghabh

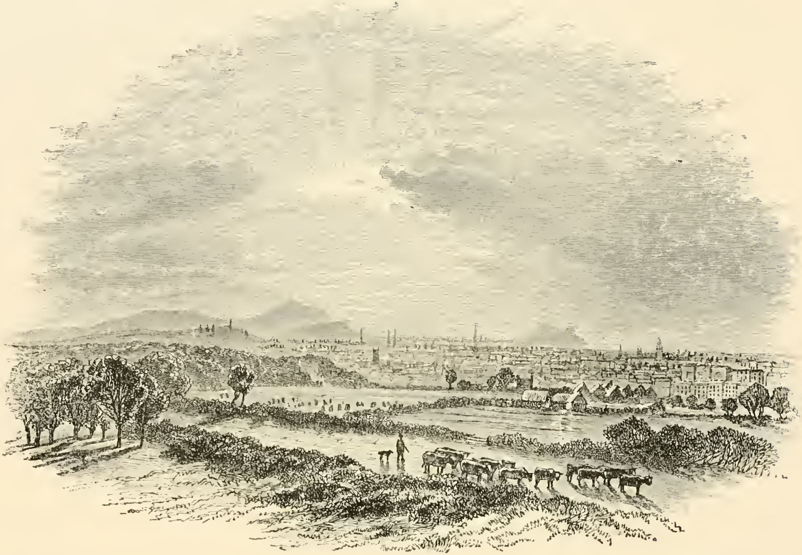

Duneidinn bho Innir Lìd.

sinn meadhon-latha an sin. Bha muinntir Ròsberri làn suairceas agus ro fhurachail. Dh'fhàg sinn iad mu leth ceithir agus ghabh sinn an rathad dhachaidh troimh Lìde Tha an sealladh de Dhunéidinn bho an rathad mhòr mus an d'thig thu stigh gu Lìde fìr àillidh; tha e, mar thuirt Ailbeart sìthbhrich-coltach, agus air nach smuainicheadh tu ach a mhàin mur nì gu bruadar air, no gu fhaicinn ann an dealbh. Bha am baile mòr bòidheach ud an sud, uile de chloich (gun dhathain clach-chreadha ann gu a thruailleadh), an Caisteal borb air ann taobh, *Monadh Chalton* air an taobh eile, leis na monanain gèur àrd ud Cathair Artair agus *Cragain Shalisburi* a tùireadh fos ceann an uile, a deanamh talamh-cùil cho grinn bhriagh agus a ghabhadh tùrsainn. Thuirt Ailbeairt gun robh e cinnteach nach b'urrainn do'n *Acropolis* a bhith na bu ghrinne; agus tha mi a cluinntinn gun abair iad na uairean "An Aithne ùr" ri Dunéidinn. Thachair an Gèard Boghadairean oirnn rithist aig Lìde, nach eil na bhaile laghach.

Bha aoibhneas mòr air an t-sluagh, agus domhlachad fhuathasach ann. Bha na Portairean, a bh'air muin each le boneidein néonach Albannach, agus na h-eich aca air an sgeadachadh le flùrain; nan sealladh ro ainneamh; ach b'e na mnathain-éisg a mhuinntir bu mhumha iongantas uile, agus mar is trice tha iad nam boirionnaich òg, laghach, ro ghlan, agus ro Dhùitseach coltach, le an curraichdean geala agus an còtachain a dhathain soilleir. Chan eìl iad a pòsadh uair sam bith mach a an seòrsa fhè.

Aig sè thàinig sinn air ais gu math sgìth.

Dìdomhnaich, Septembar 4mh.

Choisich sinn cèum a dh'fhaicinn a ghàraidh ùr a tha iad a deanamh agus chunnaic sinn Mac an Tòisich an sin, am fear a bha na ghàirnealair roimhe aig Clàirmont. Tha an sealladh de bhaile Dhailcìde bho so baileach dealbhadail, agus tha Ailbeairt a gradh, Giarmailteach coltach. Thill sinn thair seòrsa de dhrochaid chursa, air a deanamh de phlangain a tha a crosg na h-Easg a tha, leis na bruachain coillteach air gach taobh, fuathasach laghach. Thug a bhàintighearna Littleton cùnntas math dhuinn mu'n chlann òg. Aig dà uair dhiag bha ùrnaighean anns an tigh bh'air an lèubhadh le Mgr. Ramsai, agus rinn e searmoin cuideachd.

Aig leth còig uairean ghreas a Bhandiùc mach leam, anns a charbad bheag aice fhé, le paidhir ro laghach a phonnaidhean ciar-dhonn, Ailbeairt a marcachd marris an Diùc, agus Còirneil Bùbheri. Ghreas sinn troimh pairtean d'en phàirc, troimh seana choille, agus air adhart an *Easg Deas* agus an *Easg Tuath,* a tha coinneachadh aig rùinn bho am bheil a leithid de shealladh bòidheach de mhonanain *Pentlann.* Chaidh sinn an sin air adhart rathad uaigneach gu *Niùbadal* àit Morair Lobhtai. Tha a phàirc ro ghrinn, agus tha coslas mòr air an tigh. Thàinig sinn mach ghabhail sealladh de chraoibh fhaibhil fuathasach briagh. Tha an *Easg Deas* a ruith dlùth air bèulthaobh an tighe, taic bruach a tha beartach le coille.

Bho sin chaidh sinn gu *Dailthùsi* àit Iarl Dhailthùsi.

Is e fìr sheana chaisteal Albannach th'anns an tigh, de chloich dheirg. Thàinig sinn mach car mionaid agus dh'fhèuch muinntir Dhailthùsi an sèamair-coinneachadh dhuinn. Bho an uineig chìth thu gleann coillteach bòidheach, agus pladha de na monanain aig astar.

Thuirt Iarla Dhailthùsi nach robh Uachdaran Breatunnach air bhith an sin roimhe bho thìm Eanruig a Ceithir. Ghreas sinn dhachaidh air an rathad air an d'thàinig sinn Bha am feasgar, mar bha an latha uile—soilleir, dearsach, agus reòta, agus bha *Monanain Mùrfút* a sealltuinn bòidheach mar bha sinn a tilleadh. Bha e an deidh sheachd air dhuinn faotuinn dhachaidh.

Diluain, Septembar 5mh.

Chum mi Sèamair-coinneachadh an diugh anns an iobhta-dhealbhain aig Dalcìde. Bha na Ministearain agus Òidhichearain Albannach na Stàid anns an rùm; agus bha an Gèard Boghdairean Rìoghail am frithealadh stigh san t-sèamair, agus mach as, coltach ris na Daoine-uaisle-aig-Airm an Lumain. Mus an do thòisich an Coinneachadh fhuair mi trì òraidean; àon bho an Mhorair Probhaist agus na Bàillidhean, an sin àon bho Eaglais na h-Alba, agus mu dheireadh, àon bho Oil-Thighean Chill Rìbhinn, Ghlaschu, agus Dhunéidinn. Lèubhadh mi mo fhreagairtean daibh. Fhuair Ailbeairt an fheadhainn aig-sa dìreach na mo dheidh-sa, agus leùbhadh e a fhreagairtean gu bòidheach.

Dimairt, Septembar 6mh.

D'fhàg sinn Dailcìde aig nào uairean ann san ordugh san d'thàinig sinn. Bha a mhaduinn dearsach, soilleir fuar agus reòta. A greasadh air adhart bha sealladh bòidheach againn air na Pentlannain, agus air Cathair Artair air an deach sinn seachad ro dhlùth. Bha Cragain Shalisburi cuideachd, àrd, borb agus geùr. Roimh sin chunnaic sinn Craig-Mhuillear. Chaidh sinn troimh ceairn chùil de'n bhaile a tha air thogail fuathasach diongmhalta, teann air Spidal Heriot, agus bha beachd ro ghrinn againn air a Chaisteal.

Dhìchuimhnich mi ìnnseadh dar bha sinn aig a Chaisteal gum fac sinn na Suaicheantasain Rìoghail a tha ro shean agus ainneamh; (bha iad air chall car ciad bliadhna), cuideachd, chunnaic sinn an rùm anns an robh Sèumas a Sè an Albainn agus a h-Aon an Sassun air a bhreth—rùm ro ro crion, agus seann ùrnaigh air a sgrìobhadh air a bhalladh. Bha sealladh bòidheach againn de Dhun-éidinn agus de'n Fhòrd. Aig Craig Lìde (tigh leth-rathaid, náo mìl) mhùth sinn na h-eich. Mharcaich an Diùc comhla ruinn ré an rathaid mar Thighearna Tàinistear na Siorrachd, gus an do ràinig sinn Dailmeadhoni, far an do thachair Morair Hòpton oirnn, agus an do mharcach e marruinn. Aig ann uair diag ràinig sinn Iomarach Deas na Bànrighinn far an d'thàinig sinn mach as ar carbad agus an deach sinn air bòrd toiteach chrion, na baintighearnain agus na daoine-uaisle agus ar carbadain a dal air fear eile. Chaidh sinn nàird am Fòrd car beag a dh'fhaicinn Tigh Hòpton, àit Morair Hòpton, a tha suidhichte ro bhòidheach eadar Hòpton agus Dailmeadhoni.

Chunnaic sinn, cuideachd, Caisteal Dhùndas, is le Dùndas an Dùndas, agus na b'fhaide air adhart fos ceann Hòpton, Caisteal na Sròn Duibh (Black Ness) ainmeil ann an eachdruigh. Air taobh thall na h-abhuinne chìthear tùir cheithir oisneach dlùth air an uisge, ris an abair iad Ros Sùidhe, far am bheil e air a ghradh an do rugadh màthair Olibhar Chròmbheil, agus, anns an astar, Dunphàrlainn, far am bheil Rob Bruìs adhlaichte. Chaidh sinn seachad teann air Innsegharbhi, eilean ro laghach anns an Fhòrd air am bheil seann chaisteal, agus b'urrainn duinn an Fhòrd fhaicinn a lùbadh bòidheach sios, agus pladhachain againn san astar de Dhunéidinn le a Chaisteal grinn. Ràinig sinn tìr sabhailte air an taobh eile, aig Iomairach Tuath na Bànrighinn, agus chaidh sinn d'ar carbadain. Mharcaich Caiptein Bhìms, brathair is sine Sheanlair Bhìms, comhla rinn rè an rathaid nùll bho Chobhdanbèad (ochd mìl). B'e a chiad bhaile troimh an deach sinn an deidh Iomarach na Bànrighinn fhagail, Inbhircìdinn. Chaidh sinn seachad air oighreachd Shir P. Durham.

Mhùth sinn na h-eich aig Cobhdanbèad. Ceithreamh an deidh ann uair dh'inntrich sinn stigh do Shiorrachd Chinnros. Goirid an deidh, so dh'fhàs an dùthaich na bu laghaiche, agus thàinig na monanain san t-sealladh rithist, pàirt coillteach. Chaidh sinn seachad air Loch Lìobhan, agus chunnaic sinn an caisteal aig an loch as an do theich Bànrighinn Màiri bhochd. An so tha an dùthaich car ìosal, agus chan eil na monanain ach air ann taobh. Mhùth sinn na h-eich rithist aig Ceannros. Dlùth an deidh so, theann na monanain, nach eil ach car lom, ri tighinn san t-sealladh. Chaidh sinn an sin troimh Ghleann Fàrg; tha na monanain ro àrd air gach taobh agus fo choille sios gu iochdar a ghlinne, far am bheil sruth crion a ruith ri darna taobh an rathaid—tha e da rìreamh àillidh.

Fàgail a ghlinn so thig thu air sealladh bòidheach de Shrath Eire as de Mhonadh Moncraoibh. Bha sinn an sin an Siorrachd Pheairt. Mhùth sinn na h-eich rithist aig Drochaid Eire (dusan mìl). Aig leth ceithir uairean ràinig sinn Duibhlinn, àros Morair Chinniùil. Rè na h-ùine bha am beachd de na monanain, na dailthean, agus na sruthain áillidh. Phàirt mu dheireadh de an rathad ro dhroch imeachd, suas agus sios ri bruthach. Is e tigh ro ghrinn san doigh ùr th'ann an Duibhlinn, agus sealladh ro laghach bhuath air na monanain air ann taobh, agus eas crion air bèulthaobh an tighe. Bha bùidheann de an Fhreicheadain Dhubh (42a), air a tarruinn náird air bèulthaobh an tighe, agus bha na daoine a seалltuinn ro eireachdail anns an fhèileadh. Fhuair sinn òraid an urra bho na h-àrd-uaislean agus uaislean na siorrachd, bh'air an lèubhadh le Morair Chinniùil; agus bho Phrobhaist agus Bàillidhean Pheairt. An sin ghabh sinn am meadhon-latha. Bha uailsean Bhilobi, uailsean Chinnàird, uailsean Rìbhinn, agus Iarl Mansfìld, agus tè ga pheathraichean agus feadhainn eile an sin. An deidh am meadhon-latha ghabh sinn ceùm sràid mach feadh nan talamhnain, agus an sin aig còig uairean thog sinn oirnn.

Thàinig sinn gle luath air Peairt, aig am bheil suidheachadh làn àillidh, air Tadha, agus monanain coillteach ga fhraoidhneasach gu léir air ann taobh, agus tha monanain air am faicinn rithist anns an astar, an abhuinn a lùbadh gu boidheach.

Bha Ailbeairt air shèunadh, agus thuirt e gun robh e a toirt suidheachadh Basle gu a bheachd. Bha am baile fhè (a tha ro laghach), fuathasach domhlaichte, agus bha an sluagh an aoibhneas dealasach; bha boghachain-buadhor air an cur suas an àit no dhà. Thug am Probhaist dhomh-sa na h-iuchraichean, agus sàorsa a bhaile do dh'Ailbeairt. Dà mhìl thall tha Scàin (àros Iarl Mhansfìld), tigh grinn seallar de chloich dheirg.

Chuir Iarl Mhansfìld agus a Bhanntrach a Bhaniarl fàilt oirnn aig an dorus, agus thug iad sinn d'ar rùmachain a tha ro ghrinn.

Thug sinn ceum mach agus chunnaic sinn an toman air an robh seann rìghrean Albainn air an crùnadh an còmhnuidh; cuideachd, an seana bhogha le suaicheantas Séumas a Sè; agus an t-seana chrois, a tha dusgadh ro-smuain.

Mu choinneamh na h-uineig againn tha craobh shicamor bh'air a suidheachadh le Seumas a Sè. Bha seann leabhar neònach air a thoirt g'ar n-ionnsuidh bho Pheairt anns am b'e na h-ainmean mu dheireadh an fheadhainn aig Seumas a h-Aon (an Sassun), agus Tearlach a h-Aon, agus bha e air iarraidh oirnn air n-ainmean a sgrìobhadh ann, agus rinn sinn sin. Dhinnse Iarl Mhansfìld dhomh an dè gun robh cuid a shluagh am Peairt a bha a caitheamh na ceart éididhean a bh'air an caitheamh an tìm Tearlach a h-Aon. Aig ann uair diag thog sinn oirnn mar bha sinn roimhe. Ghreas sinn troimh pàirt de Pheairt, agus bha sealladh grinn againn air Sgàin. Beagan mhìltean air adhart, chaidh sinn seachad air achadh blàr Luncarti, far an robh, mar tha an aithris a gradh, na Lochlannaich air an ceannsachadh le fear-sinnsear Morair Errol. Chaidh sinn cuideachd, seachad air oighreachd Morair Lìndog. An sin mhùth sinn na h-eich aig an Tigh-sheinnse Ur aig Uachdar-ghamhair. Thainig nis na Garbh-mhonanain gu soilleir san t-sealladh ; tha iad da rireamh nan srèad bheanntain briagh.

Taobh na laimh clì chunnaic sinn Tullaichbhealtuinn, far am bheil e air a ghradh, an robh na Drùidhean a cleachd a bhith ag ìobradh do Bhaal ; tha beagan chraobhain air mullach a mhonaidh.

Taobh na laimh clì ach na bu dìrich romhainn chunnaic sinn Birnam, far an robh Coille Bhirnam a tha cho ainmeil ann am Mac Beath, a fàs. Chaidh sinn seachad air Rohallion, àit laghach èunaich le Sir U. Stiùbhard, faisg air bun Bhirnam. Taobh na làimh deis chunnaic sinn an Stòrmonn agus Srath Tadha. Thuirt Ailbeairt mar bha sinn a tìghinn air adhart eadar na monanain, gun robh e air taobh na làimh deas, far an robh e coillteach, coltach ri Thüringen; agus air an làimh chlì, na bu choltaich ri Sbhiserlann Tha Mòrlaich is le Uilleam Stiùbhard, air an làimh dheas an suidheachadh ro ghrinn leis an Tadha a lúbadh fo'n mhonadh. Tha na faicinnean àillidh so a marsuinn gu Dunchaillionn. Mharcaich Iarl Mansfìld rè an rathaid comhla ruinn. Taobh mach Dhunchaillionn roimh bogha buadhor, thachair Gàdhaill Morair Ghleann Lìobhan oirnn, le tuaghain-catha, agus bha iad nan Gèard againn, agus pìobair a cluicheadh air thoiseach oirnn. Tha Dùnchaillionn suidhichte bòidheach an gleann cumhann air bruachain na Tadha. Ghreas sinn stigh gu far an robh na Gàdhaill air an tarruinn nàird meadhon an campachadh, agus far an robh bùth air ullachadh air arson gu meadhon-latha a ghabhail ann. Rinn Morair Ghleann Lìobhain,* an duine bochd an fhaoilt ruinn; ach bha e air fàs dall ris an anamhionaid, ni a tha oillteil dha. Bha a bhean gathoirt mun cuairt; sealladh ro bhronach. Thàinig a dhoille air troimh trom shaothair. Bha a Bhandiuc Banamhorair Ghleann Lìobhan, uailsean Mhansfìld, uailsean Chinnàird, uailsean Bhucliù, agus iomadach eile an sin. Ghabh sinn sràid bhàn rangain nan Gàdhaill, agus an sin fhuair sinn am meadhon-latha, bha am pìobair a cluicheadh, agus dhanns fear de na Gàdhaill "Dannsa a chlaidheamh."† (Tha dà chlaidheamh air an cur crosgach air chéile air an làr, agus tha aig an dannsair ri dannsa thairis orra gun bheanachd dhaibh.) Dhanns cuid de an fheadhainn eile ruithill.

Ceithreamh roimh cheithir dh'fhàg sinn Dunchaillionn mar thàin sinn, an Géard Gàdhallach a màrsal marruinn gus an do ràinig sinn taobh mach a bhaile. Bha an greasadh làn bhòidheach fad an rathaid gu Beallach.‡ Is e an dà mhonadh is àirde de'n t-srèad air gach taobh (air an laimh dheis, mar theid thu air adhart an deidh Dunchaillionn fhàgail), Craig na Banrighinn, agus air an laimh chlì, dìreach fos ceann Dhunchaillionn, Craig Bhinnean. Tha Tadha a sniomhadh àillidh sios, agus na monanain beairteach an coille. Mhùth sinn na h-eich aig Baile nan Gèard (nào mìl), agus gu ruig an àit so mharcaich an Caiptein Moirreach, brathair Morair Ghleann Lìobhan, marruinn. Dh'fhàs na beanntain na b'àirde agus na b'àirde, thuirt Ailbeairt gun robh e anabarrach Sbhiss coltach ann an cuid phàirtean. Bha beanntain àrd aisneach anns an t-sealladh san astar, na b'àirde na gin a bha sinn air fhaicinn fhathast. Bha so dlùth air Obairfealaidh (náo mìl) a tha an suidheachadh seùnta, agus na beanntain ro àrd. Aig ceithreamh roimh shè ràinig sinn

---

* Diùc Adhall nach mairionn.

† Tearlach Criosdaidh, nis na stiùbhard aig a Bhantrach Bandiùc Adhall.

‡ Thug mi an ath sgriob gu Beallach san fhoghar so chaidh, air an 3s latha de dh'Octobar (an doigh uaigneach), comhla ri Louisa, a Bhantrach Bandiuc Adhall, agus Mios Nic Griogair. Leis nach b'urrainn

duinn greasadh troimh nan talamhnain gun chomas iarraidh, agus nach robh againn air bhith air ar faithneachadh, chuir sinn romhainn gun so dheanamh, agus bha e gu leòir leinn tighinn mach aig geata teann air daingneach chrion, do'n robh sinn air ar treòrachadh le boirrionnach bho thigh a gharnlair, faisg air an robh sinn air stadadh, agus aig nach robh barail co bu sinn.

Thàinig sinn mach, agus bho'n mhullach so bheachdaich sinn bhàn air an tigh gu iosal, air do'n cheò falbh gu leòir a leigeadh ris na h-uile ni; an sin, an neo-aithne, tur an uaigneas, sheal mi—cha b'ann gun trom fhaireachdain—air àros ar faoilte ceithir bliadhna fichead air ais, leis an duine ghàolach, Morair Bhraidealbainn, ann an doigh phrionnsail, nach gabh coimeasach am briaghas agus an éifeachd cheolraidheachd.

Cha robh Ailbeart agus mise anns an am ach tri bliadhna fichead, òg agus sonadh. Cia mor th'air siubhal de'n bha marruinn an sin.

Bha mi ro thaingeil cheann fhaicinn rithist.

Bha e gun atharrachadh coltach.—1866.

Beallach. Aig a gheata thachair Gèard Gàdhallach oirnn, daoine Morair Bhraidealbainn. Tha Beallach shios ann an gleann cuairtichte le beanntain ro àrd, coillteach; tha e fuathasach bòidheach. Is e seòrsa de chaisteal tha san tigh air a thogail de chloich ghraineil. Chan urrainnear luaidh iomlan a dheanamh air a bheachd-sùl *(coup-d'œil)* bh'ann. Bha àireamh de Ghàdhaill Morair Bhraidealbainn, uile ann am breacan nan Caimbeulach, air an tarruinn nàird air bèulthaobh an tighe agus Morair Bhraidealbainn e fhèin air an ceann; beagan de dhaoine Shir Nial Mèin (am breacan nam Mèinearaich, dearg agus geal), àireamh de phìobairean a cluicheadh, agus còmhlan de'n Réisimeid Ghàdhallach, 92g, anns an fhèile cuideachd. Bha losgadh nan gunnachain, gàir-aighear an dòmhlachd mhòr sluaigh, dealbhadaileachd nan éididhean, bòidhichead na dùthcha mun cuairt, agus an cùl-thalamh beairteach de mhonanain coilteach a deanamh suas uile gu leir, àon de na sealladhnain bu ghrinne air am b'urrainn neach smuaineachadh. Bha e mar gum bitheadh e an tím nan dainghnichean, agus triath mòr, a deanamh fàoilte ris an Uachdarain aige. Bha e prionnsail, allta. Thug am Morair agus Banamhorair Bhraidealbainn nàird an staidhir sinn, an tranns-rùm agus na staidhrichean air an lìnigeadh le Gàdhaill.

Tha an t-ionad-staidhreach Godthig de chloich dheirg agus ro ghrinn; tha an tigh uile air àirneiseach as ùr agus fuathasach maiseach. Tha an sèamair-cuideachd baileach briagh. Bho so theid thu stigh do thranns agus do rùm-leabhraichean a tha leth ris na sèamairean uaigneach againn. Dh'fhèuch iad dà shrèad shèamairchean dhuinn, agus rinn sinn raghainn de'n fheadhainn sin a bh'air taobh deas an trannsa no an roimh-rum thun rum nan leabhraichean. Aig ochd fhuair sinn an dinneir. A fuireach san tigh thuillead oirnn tha uailsean Bhucliù, an dà mhinistear, Bandiuc Sùtharlann, a Bhaintighearna Ealasaid Líbhison Ghobhar (nis Bandiùc Earraghàdhall, uailsean Abarcorn, uailsean Rogsburi, uailsean Chinnàird, Morair Làdardail, Sir Antoni Mèatlann, Morair Lathuirnn (nis Diùc Earraghàdhall), uailsean Fogs Màl, uailsean Bhèulabhuinn, Mgr. agus Banamhgr. Uilleam Russal, Sir I. agus a Bhaintighearna Ealasaid agus na Mioschain Pringle, agus an dà Mhgr. Bàillidh, bràithrean Banamhorair Bhraidealbainn. Tha an sèamair-dinneir na rum grinn anns an doigh Ghodthig, agus cha robh dinneir riamh roimhe air a gabhail ann gus an diugh. Tha na sèamairean againne air an àiteachadh cuideachd, airson na ciad uair. An deidh na dinneireach bha na talamhnain air an soillseachadh fuathasach lòinneil,—ann slabhruidh mhòr a lòchranain air adhart air na réithlichean, agus bha e sgrìobhte cuideachd, air an làr ann an lòchranain, "Beatha Bhictòria—Ailbeairt."

Bha daingneach chrion, a tha ùard anns a choille air a soillseachadh, agus bha teinenean-éibhinn a losgadh air mullach nam beanntain. Chan fhac mi nì riamh cho sìthbhridh-coltach. Bha pàirt a dh'oibrichean-teine ro laghach ann, agus thàinìg crioch air an ìomlan leis na Gàdhaill a bhith dannsadh ruithlichean, rud rinn iad gu coimhlionta ri fuaim na pìob, agus le solus ìèusain, air béulthaobh an tighe. Bha éifeachd allta, bhriagh aige.

Beallach, Diordaoine, Septembar 8mh.

Thog Ailbeairt air aig leth deich uairean a dh'èunach marri Morair Bhraidealbainn. Ghabh mise sràid mach comhla ri Bandiùc Norfog air leth-rathad bho am bheil beachd bhàn air Tadha, a tha fuathasach soilleir, a bileadh agus a cobhar thairis air na clachain, na beanntain àrd a deanamh suas a leithid de thalamh cùil beairteach. Fhuair sinn nàird gu rùig an tigh-bainne; seòrsa de bhothan Sbhiss, air a thogail an cloich-theine, fuathasach glan agus grinn. Bh'on mhullach aige tha faicinn ro laghach de Loch Tadha.

Thill sinn dhachaidh air an rathad air an d'thàin sinn. Bha e ris an uisge ré na h-ùine, agus e ro throm car ann tacan. Thill Ailbeairt aig leth ceithir. Bha e air sport gasd a bhith aige, agus bha an fhiadhach air a sgàoladh mach air bèulthaobh an tighe,—nào earb diag, na h-uibhir a mhaigheachain agus dh'easagain, trì paidhrichean dh'eòin fhraoich; bha capal-coille ann cuideachd, bh'air a leònadh a chunnaic mi an deidh làimh, èun mòr briagh.

Bha Ailbeairt air bhith faisg air Obaìrfealaidh, agus bha aig ri bhith a tìlg agus a coiseachd fad an rathaid air ais, Morair Bhraidealbainn e fhé a togail na séilg, agus trì chiad Gàdhall mach. Chaidh sinn mach aig còig marri Banamhorair Bhraidealbainn agus Bandiùc Sùtharlann; chunnaic sinn pàirt de Loch Tadha, agus ghreas sinn air adhart air bruachain na Tadha, fo chraobhain grinn, agus chunnaic sinn an crodh-alluidh Americeanach aig Morair Bhraidealbainn.

Dithaoine, Septembar 9mh.

Ailbeairt air falbh rithist, an deidh nào, a thilg. Goirid an deidh dha falbh choisich mi mach marri Bandiùc Norfog a crosgadh na drochaid iarruinn, agus air adhairt air sràid fheòir a tha crochadh stigh fos ceann na Tadha. Bha dithis de'n Ghèard Ghàdhallach (agus freicheadain dhiubh cha mhòr, aig na h-uile geata sa phàirc), gar leanachad, agus bha e a sealltuinn coltach ris na tìmneain bho shean a bhith gam faicinn, le an claidheamhain ruisgte an tarruinn.

Choisich sinn an sin gu tigh-geata air an ann rathad. Bhuain boirrionnachan crion reamhar suilbhir, mu dhà fhichead bliadhna dh'àois, beagan a fhlùrain an tè dhuinn agus thug a Bhandiùc beagan airgid dhì, a gradh, "Bho A Mòrachd." Chan fhac mi neach riamh a ghabh a leithid dh'iongantas rithe, airson sin, thàinig i nàird gam ionnsuidh agus thuirt i gu ro bhlàth, gun robh mo shluagh ro bhuidheach air am fhaicinn ann an Albainn. Theann e ris an uisge anabarracah trom beagan an deidh sin, ach choisich sinn air adhart. Chunnaic sin boirrionnach anns an abhuinn, agus a h-àodach truiste nàird cha mhòr, gu ruig a glùintean, agus i a nìgheadh buntàta.

Sguir an t-uisge dìreach air dhuinn tìghinn dachaidh, ach lean e air ri frasain gu math cumainte. Thàinig

Ailbeairt mu fhichead mionaid do thrì, air dhà obair ro chruaidh a bhith aige feadh nan càr, a dal troimh nam boglaichean, fodha gu ruig nan glùintean, an drasd agus rithist, agus nào paidhrichean dh'eòin fhràoich a mharbhadh. Ghabh sinn am meadhon-latha; an sin chaidh sinn do'n rum-chuideachd, agus chunnaic sinn bho'n uineig na Gàdhaill a dannsadh ruithlichean, ach gu ro mhì-fhortanach bha e ris an uisge rè na tìm. Bha nào pìobairean aig a chaisteal; na uairean h-àon, uairean eile trì a cluicheadh. Bha iad a cluicheadh an còmhnuidh mu thràth diotach, rithist roimh meadhon latha an sin aig a mheadhon-latha, agus cuideachd, uair air bith rachadh sinn stigh no mach. Rithist roimh na dinneir, agus fad na cuid bu mhumha de dh'ùine na dinnearach. Tha sinn le chèile air fàs làn déidheil air a phìob-mhòr.

Aig ceithreamh an deidh chòig ghreas sinn mach marri Bandiùc Bucliù, agus Bandiùc Sùtharlann (Banamhorair Bhraidealbainn bhochd gun bhith gu ro mhath), Morair Bhraidealbainn a marcachd romhainn, fad na h-ùine. Ghabh sinn greasa fuathasach bòidheach, an toiseach air adhart taic pàirt de'n loch agus eadar monanain—a leithid a shealladhnain monadail,—agus bothanain crion, cho ìosal, cho lan deathaich mòine, agus gur gann a b'urrainn do neach nì fhaicinn le deathaich. Chunnaic sinn Beinn Labhar, anns am bheil ceithir mìl troidh air àirde, gu grinn, agus na b'fhaide air adhart, gu math anns an astar, a Bheinn Mhòr—Gleann Lìobhan, uisge Lìobhan, as iomadh gleann grinn. Bha e dorcha air dhuinn tìghinn dachaidh aig leth ochd. An dinneir aig ochd, Morair agus Banamhorair Rìbhinn agus Morair agus Banamhorair Dhonncha aice. An deidh na dìnnearach thàinig àireamh shluagh, mu cheithir fichead sa deich, agus bha bàll ann.

Bha e air fhosgladh le ruithil ceithir a dhanns mise marri Morair Bhraidealbainn agus Ailbeairt marri Bandiùc Bhucliù. Bha na h-uibhir a ruithlichean air an dannsadh a bha fuathasach taitneach agus laghach ri fhaicinn.

Disathuirne, Septembar 10mh.

Choisich sinn thun an tigh-bhainne agus air ais, a mhaduinn grinn, soilleir; bha an aimsir an dà latha roimhe air bhith ro mhi-thaitneach. Ghreas mi astar beag comhla ri Banamhorair Bhraidealbainn, an fheadhainn eile a coiseachd, agus an sin thàinig sinn mach, agus shuidhich sinn craobh an urra—tè ghiuthais as té dharaich. Chaidh sinn stigh rithist, agus ghreas sinn suas leis a chòmhlain uile thun an loch, far an deach sinn air bàta. Chaidh Banamhorair Bhraidealbainn, Banndiùc Sùtharlann, agus a Bhaintighearna Ealasaid air adhart air an talamh, ach chaidh na h-uile gin eile ann am bàtachain. Bha Morair Bhraidealbainn, Bandiùc Norfog, agus Bandiùc Bhucliù marruinn; agus bha dà phìobair nan suidhe anns an toiseach agus iad a cluicheadh ro thric. Tha mi air bhith lèubhadh anns an "*Lady of the Lake*" (Baintighearn an Loch), agus tha an rann so a toirt an ìomradh bh'againn na mo chuimhne:—

"Faic na pìobairean uaibhreach air a bhàta,
As amhairc sgàoladh briagh nan sròl
Bho'n seannsairean làbhar uallach bhàn,

A sguab na doimhne chlaiseach, còrr,
Mar stiùirear nùll an loch cho grìnn,
A cleas na seana phuirt Ghàdhallach bhìnn."

Bha air n-ìomradh, a shé mìl diag, nàird Loch Tadha gu Acha Mòr, tigh th'aig Morair Bhraidealbainn, fagasg do cheann an loch, na nì cho laghach sa ghabhadh tùrsainn. Chunnaic sinn na sealladhnain grinn fo leithid de cothrom air an dà thaobh. Beinn Labhar agus easain crion sios ri a cliachain am measg monanain àrd coillteach eile an so agus an sin; as an Ceanamhòr san astar; bha an sealladh, ag amharc ad dheidh, mar tha an loch a camadh, ro bhòidheach. Sheinn fir a bhàta dà iorram cuain Ghàdhallach anabharrach allta, aighearach; a chànain cho sluganach ach airson sin cho mhìn. Dh'fhèuch Caiptein Mac Dhùghaill, Ceann Cinnidh, Chloinn Mhic Dhùghaill, a bha stiùradh, am fìr "*bhràisd Lâthuirnneach*" dhuinn, a bh'air a thoirt le fear sinnsear dha bho Rob Brius aig baiteal. Tha suidheachadh Acha Mòr taghte; na craobhain a cinntinn cho bóidheach bhàn bho mhullach nam beanntain, tur stigh do'n uisge, agus na monanain uile mun cuairt ga dheanamh na spot shèunta. Chaidh sinn gu tìr agus ghabh sinn am meadhon-latha anns an tigh, a tha na àit crion taitneach.

Bha an latha ro bhriagh agus bha na Gàdhaill an sin rithist. Dh'fhàg sìnn Acha Mòr mu fhichead mionaid an deidh thrì, air dhuinn a ruigheachd ceithreamh roimh thrì. Bha caoimhneas agus fuireachas a Mhorair, agus Banmhorair Bhraidealbainn (nach eile idir laidir), gun tomhas. Chaidh sinn seachad air Cillìnn, far am bheil allt monaidh a dòrtadh thairis air clachain mòr, agus a deanamh easnain spùtach.

Bha an dùthaich dh'ionnsuidh an d'thàinig sinn nis ro allta, a tòiseach aig Gleann Dochairt, troimh am bheil uisge Dhochairt a ruith; agus gun nì ach mòinenain agus beanntain ro àrd cragach. Thàinig sinn gu lochan crion, Làraigìle, mas math mo chuimhne, measg nan seallanain a b'fhiadhaich, agus bu bhòidhich a bha sinn air faicinn fhathast. Tha Gleann Ògil, nadur de bhealiach fad, a toirt gu cuimhne neach na dealbhain th'againn de Bheallach Chìbear *(Kyber Pass)*, an rathad car tacan a dìreadh sa tearnadh ri brùthaichean, agus bha an Gèard a bha romhainn, mar gum bitheadh spotagain crion ann troimh an airde mhòr. Chunnaic sinn Beinn Mhòrlach cuideachd. Mhùth sinn na h-eich aig Ceannloch Èire. Mharcaich Morair Bhraidealbainn rè an rathaid comhla ruinn nàird gu ruig so, agus an sin chuir e an Sèamairlan aige (as e san éideadh Ghàdhallach), nàird air culthaobh a charbad againn. Thòisich e air an uisge, agus bha e ag uisge cha mhòr neart na cuid eile de'n ùine. Chaidh sinn air adhart taic Loch Èire a tha na loch bòidheach fraoidhneasaichte le beanntain àrd, ach gun bhith cho fad na cho mhòr ri Loch Tadha. Dìreach mar bha sinn a tionndadh agus a dal seachad air Nàomh Fàolan bha am beachd air an loch ro ghrinn. Tha cragan mòr an sin leis fhè, guirme ro bhòidheach air, agus e ro thàlaidheach.

Chunnaic sinn Gleann Artni cuideachd, am monadh anns am bheil frìth nam fiadh aig Morair Bhilobi. Chaidh sinn seachad air Dunoighra àit Shir D. Dundas, mus an

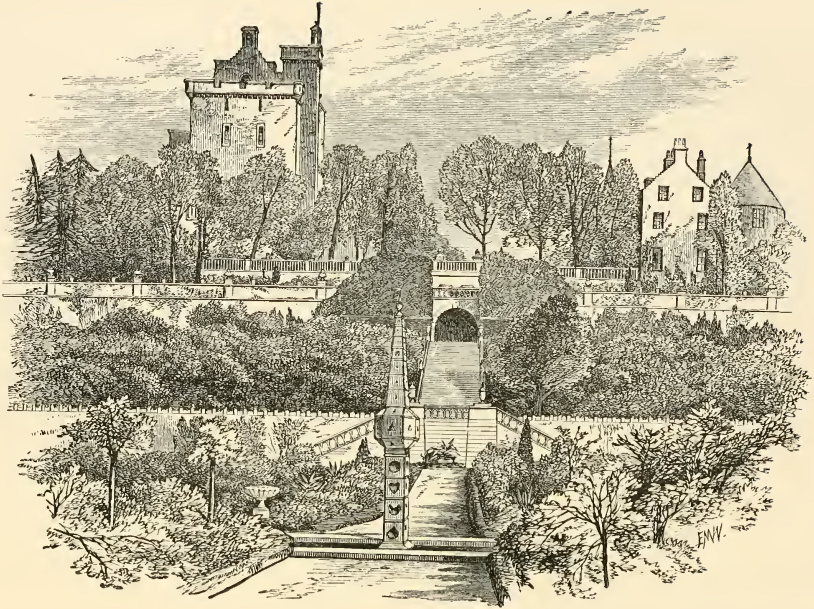

Caisteal Dhrûmmainn aig Cràoibh.

mhùth sinn an h-eich airson na tarruinn mu dheireadh aig Coimri. An sin seachad air àit Mhgr. Mac Uilleam agus air Uachdair-thìr, àit Shir U. Cìde Moirreach.

Bha boghachain-éibhinn air an cuir nàird ann am mòran dh'àiteachain. Chaidh sinn troimh Chràoibh, agus beagan an deidh sheachd, ràinig sinn Caisteal Dhrummainn ri dìreadh a bha fuathasach corrach. Rinn Morair Bhilobi faoilte ruinn aig an dorus, agus sheòl e sinn do'r sèamairchain tha crion, ach ro laghach. Thuilleaid air a Mhorair agus Banamhorair Bhilobi, an da Mhios Bhilobi agus an cuideachd fhè, bha Bandiùc Sùtharlann, a Bhaintighearna Ealasaid Lìbhison Ghobhar, Morair agus Banamhorair Rìsliù, Morair Osultun, Mgr. Drummad agus Òidhichearain a Ghéard a deanamh nàird cuideachd na dìnnearach.

Caisteal Dhrummainn,
Dìdòmhnaich, Septembar 11g.

Ghabh sinn sràid anns a gháraidh a tha baileach grinn, leis an talamh air a thogail na leapachain, coltach ris na seana ghàraidhnean Frangach. Tha pàirt de'n t-seana chaisteal agus bôgha a gheata nàird.

Aig dà uair dhiag bha ùrnaighean againn anns an t-sèamar-cuideachd, bh'air an lèubhadh le ministear òg a rinn searmoin anabharrach math rithist.

Bha e a dortadh fad an fheasgair, agus, an deidh a bhith a sgrìobhadh, lèubhadh mi do dh'Ailbeairt, na trì earrannain toisich de'n "*Lay of the Last Minstrel,*" (no Duan a Chlàrsair mu Dheireadh), a thug toileachas dhuinn le chèile; agus an sin ghabh sinn sealladh troimh seann dealbhain neònach le Ridinner. Fhuair sinn an dinneir aig ochd. Dh'fhalbh a Bhandiùc Sùtharlann agus a Bhainthearna Ealasaid; ach bha Morair agus Banamhorair Abarcorn, agus Morair agus Banamhorair Chinniùil agus an nighean aca air tìghinn a mhéudachadh na cuideachd.

Dìluain, Septembar 12g.

Dh'eirich Ailbeairt aig còig uairean gu a dhal mach a shealg an fhéidh. Ghabh mise sràid mach comhla ri Bandiùc Norfog.

Bha na Gàdhaill uile (muinntir Morair Bhilobi, ciad sa deich an àireamh), air an tarruinn nàird anns a chuirt, agus Mgr. Bhilobi òg agus Màidsear Drummad air an ceann, agus choisich mi mun cuairt comhla ri Banamhorair Bhilobi. Buinidh an armachd uile a tha aca do Mhorair Bhilobi; agus bha ann chlaidheamh dà làimh ann; a bha ann am baiteal Bhanogburn. Tha mi a cluinntinn gun robh aig Dunchaillionn fagasg do nào ciad Gàdhall, còig ciad dhiubh sin daoine Adhall; agus, uile gu lèir, leis na h-uile seòrsa Gàdhall bh'air a Ghèard, bha mìl fear ann.

Mu dheireadh—beagan roimh thrì—gu mo ghreadhnachas—thàinig Ailbeairt air ais, eagalach loisgte leis a ghrèin, agus e gu math sgìth; bha e air tilgeadh damh. Thuirt e gun robh an t-saothair agus an doirbheas gailbheach. Fhuair e àodach a mhùthadh aig tigh beag tuathanas. Tha Gleann Artni deich mìl bho Chaisteal Drummainn; ghreas e ga ionnsuidh. Chaidh Caimbeulach Monfhiadh, duine uasal òg aig am bheil áit teann air so, marris, agus tha Ailbeairt a gradh gun robh e fuathasach sgairteal. Chum nadur tuaireamais thoirt air an t-seilg neònach so, cuiridh mi sios an so bideag a litir a tha Ailbeairt an deidh sgriobhadh airson a cur gu Tearlach,* a toirt cunntas goirid mu deibhinn:—

"Gun teagamh," tha e gradh, "tha faoghaid an fhèidh na sealg cho saothaireachail agus th'ann, ach airson sin tha i fuathasach tàlaidheach agus làn taitneas. Chan eil cràobh no preas ann air cùlthaobh am b'urrainn duit thu fhèin fhalachadh. Uime sin, tha duine an còmhnuidh an eisìomail bhith air fhaicill gu éalaidh mun cuairt daibh. Tha aige cuideachd ri cumail fo bhruthach mach e an gàoth, a smàgail air lamhain sa chasain, agus sgeadaichte bho mhullach gu bonn ann an àodach glas."

Aig leth còig thug sinn greasadh mach comhla ri Banamhorair Bhilobi as Bandiùc Bhucliù. Ghreas sinn troimh Tùr-na-Ràinnich (is le bantrach a chiad Sir D. Bèaird) far an do stad sinn an carbad; an sin gu Abair-càirni, àit a Mhàidsear Mhoirrich. Thàinig sinn mach tiotan an sin a ghabhail sealladh de'n tigh ro ghrinn a tha e a togail, an sin ghreas sinn dhachaidh rathad Mhonfhiadh (àit Caimbeulach Mhonfhiadh), agus rathad Shir Uilleam Mhoirrich, agus bha sealladh anabharrach grinn againn de na monanain Gàdhallach—latha fuathasach briagh. Fhuair sinn an dinneir aig ochd. Bha uailsean Bhèulabhuinn, Sheafton, Chrèabhan, Caimbeulach Mhonfhiadh, agus atharrach eile a deanamh nàird na cuideachd. An deidh na dinnearach thàinig tuille sluaigh,—na h-uibhir dhiubh anns an fhèile; bha iomadh ruithil air a dhannsa; tha Caimbeulach Mhonfhiadh na dhannsair fuathasach math. Dhanns sinn ann dannsadùthcha—mise marri Morair Bhilobi—Ailbeairt marri Baintighearna Charrinnton.

---

* Mo leth-bhrathair, Prionnsa Leiningen, a fhuair bàs an 1856.

Dìmairt, Septembar 13g.

Bha againn ri togail oirnn tràth, agus uime sin dh'éirich sinn dlùth an deidh sheachd uairean; an diot roimh ochd. Aig nào bha sinn air siubhal. Bha a mhaduinn ro cheòthar, agus crith-theas ann. Chaidh sinn seachad teann air àit Morair Srathaillean agus stad sinn car tiot far an robh an t-seana bhaintighearn, Banamhorair Shrathaillean na suidhe. Mharcaich Morair Bhilobi marruinn fad an rathaid gus an do ràinig sinn so. Dlùth an deidh so thàinig sinn gu campachadh Ròmanach ro chomharraichte aig Ardoch ris an abair iad "*Linndrum.*" Chaidh Ailbeairt mach; ach dh'fhuirich mise anns a charbad, agus dh'fhèuch am Màidsear Moirreach dha e. Tha e air a gradh gur e fear de'n fheadhainn is iomlain th'ann.

Fhuair sinn mùth each aig an Lòinig-ghorm, agus chaidh sinn troimh Dhunblâthan. Aig dà uair ràinig sinn Sruithladh, far an robh domhladas eagalach, agus na sràidean cho chumhann, as gun robh e ro oillteil;

agus cha robh ordugh ro mhath air a chumail. Nàird thun a Chaisteal, an rathad no an t-sràid eagalach cas; agus bha srèad-imeachd cois againn fad an rathaid ròmhainn, agus bha e dian theth. Tha suidheachadh a Chaisteil fuathasach briagh; ach is docha leam an t-àit aig fear Dhunéidinn. Mhìnich seann Sir Gillespuig Crìosdaidh na h-uile nì dhuinn gu gasd. Dh'fhèuch iad dhuinn an rùm anns an do mharbh Sèumas a Dhà an Dùghallasach agus an uineag air an deach a thilgeadh mach. Tha am mullach ainneamh. Chan eil ach còig bliadhna fichead air ais bho'n fhuaireas cnaimhean cuirp anns a ghàraidh, agus chan eil teagamh nach b'e cnaimhean an Dùghallasaich bh'ann. Tha an sealladh bho'n dà bharrabhalladh fuathasach farsuinn, ach bha e cho duinnte agus a leithid de chrith-theas ann agus nach b'urrainn duinn na monanain Gàdhallach fhaicinn ro mhath. Dh'fhéuch, Sir G. Crìosdaidh dhuinn Acha Bhanogburn; agus an tŏlman, stigh dlùth fo bhăllachain a Chăisteil, bho am b'abhuist do na baintighearnain a bhith a cumail beachd air na căth-chleasachdain; tha băllachain fàil a champachadh uile làthair. Chunnaic sinn cùpaid Nogs cuideachd.

Chaidh sinn rithist sĕachad troimh an Eaglais Bhrĕac, agus mhùth sinn na h-eich aig Pàirc Challandar, àit Mhgr Fŏirbeis; esan agus Sir Mìcheal Brîus le chèile air marcachd comhla ruinn bho thaobh thâll Shrŭithladh. Chaidh sinn seachad air Morair Shêtlann air an rathad mhòr, agus beagan roimh dhuinn tìghinn gu Linnlìdgôbh, far an do mhùth sinn na h-eich, choinnich Morair Òpton sinn. Gu mi-fhŏrtanach chan fhăc sinn a Phăilios, a tha,

tha iad a gradh rium, math airidh air a făicinn. Thachair Diùc Bhucliù oirnn goirid an deidh so, agus, an co-chuideachd ri àireamh mhòr de na tuathanaich aige, mhărcaich e comhla ruinn gu Dailcìde. Mhùth sinn na h-eich aig Eaglais-lîston, agus mu dheireadh aig iomal-mach Dhunéidinn. Bha dŏrlach math sluaigh air cruinneachahh aig Dunéidinn; ach cha b'urrainn duinn stad. Ràinig sinn Dailcìde aig leth sè.

Bha trì fichead mìl sa còig san turus, agus bha mi ro sgíth, agus fuathasach toilichte gun robh sinn air tìghinn an so tèaruinnte.

Dailcìde, Dìciadaoin, Septembar 14mh.

Is e so ar latha mu dheireadh an Albainn; tha e da rìreamh na dhùthaich fìr thăitneach, agus tha mi ro dhuilich a bhith ga fhàgail. Ghabh sinn sràid mach agus chunnaic sinn an tigh-lŭibhean ùr a tha an Diùc air togail, uile de chloich, anns an doigh Ath-ùrichte (*Renaissance*). Aig leth ceithir chaidh sinn mach marri Bandìuc Bhucliù, gun againn marruinn ach coirneil Bùbhèri a marcachd. Ghreas sinn troimh Pàirc Mhellbhìl agus troimh fear de na bailtean crion guaillearain (deth am bheil ro mhòran mun cuairt do Dhailcìde), ris an abair iad Lònead, gu Ròslinn.

Thàinig sinn dhachaidh troimh *Bònirig*, fear eile de na baìltean guaillearain, agus troimh Dhailcìde.

Dìrdaoine, Septembar 15mh.

Fhuair sinn an diot aig leth ochd uairean, agus aig ochd thog sinn oirnn, comhla ri Bandiùc Bhucliù, Morair Libhirpùl, agus Morair Ardbhig gar leanachd. Bha na baintighearnain agus daoine-uailse-nan-each air dal air bòrd na bu tràithe. Bha an latha soilleir agus grinn. Ann Dunéidinn troimh an robh againn ri dhal, bha an t-ullachadh fuathasach rianail, agus bha ordugh gasd air chumail. Thàinig sinn mach as a charbad air a chîthe, agus chaidh sinn gun dàil air bord an "Traidinn," tôiteach mhòr is leis an Deneral Stìm Nabhigéasion Compani. Thàinig an Diùc agus Bandiùc Bhucliù, a Bhaintighearna I. Scôt, uailsean Eamlainn, Morair Chàdor, agus a Bhaintighearna M. Chaimbeul, air bòrd marruinn, agus an sin ghabh sinn cead dhiubh. Thug sinn le chéile taing do'n Diùc agus do'n Bhandiùc, airson an ro chaoimhneas, am fuireachas, agus an àoidheachd ruinn, a bha da rireamh ro mhòr,—gu dearbh bha sinn gar faireachdain fhé baileach aig an tigh an Dailcìde.

Mar bha tràighean àluinn Albainn a tarruinn a chuid sa chuid as an t-sêalladh, bha sinn faraichdean ro dhùbhach cheann gun robh an turus tâitneach, agus tàlaidheach so thairis; ach cha leig sinn air dìchuimhne a chaoidh e.

Air bòrd na "Traidinn" (far an robh a ghaireasachd air arson-ne mòran na bu mhûmha agus na b'fhearr, na bha i air bòrd na "Deòrsa Rìoghail," agus a bha air a cur na h-ûidheam bòidheach,) bha an t-Ard-cheannard, Sir E.

Brèas, seann duine laghach, an Ceannard Bullog, agus trì Òidhichearain eile. Dh'fhalbh an "Radamansus," an ràoir le pàirt a sheirbheisich agus a charbadain, agus an "Séarbhatar" cuideachd, le Morair Lìbhirpùl agus Morair Ardbhig air bòrd.

Dh'fhalbh an Salamandar (le Mgr. agus Banamhgr. Anson air bòrd), am "Fiarleas" agus a bhìrlinn an "Deòrsa Rìoghail" aig a cheart am ruinne, ach leis a ghaoth a bhith nar n-aghaidh, cha robh sinn ach goirid call seall-adh air a bhìrlinn, agus, gun bhith fad an deidh sin air na tôitich againn uile, mar robh am "Monarg" ann, as leis an Deneral Stîm Nabhigèasion Compani, agus aig an robh cuid de na h-eich againn air bòrd. Ghluais i faisg air an ann tìm, agus b'e an t-ann té i a b'urrainn cumail, nàird ruinn. Chaidh sinn seachad air Caisteal Tantallon, seann làrach bhriagh air an tràigh, agus gu math faisg air Craig Bhas, a tha fuathasach grinn, agus gun bhith fad bho a bhith mu choinneamh Tantallon. Bha i gu léir còmhdaichte le fàoileagain agus le geàidh shùlar, a sgàoth-adh nam mìltean air mhìltean, làn ghealachadh a cliach-ain, agus ag îtealaich fos a ceann agus mun cuairt dì.

Aig dà uair chaidh sinn seachad air Ceann Nàoimh Ab a tha cho ainmeil, agus bha sinn cho déidheil air fhaicinn air ar ciad thurus a dh'Albainn. Léubhadh mi beagan rannain a *Màrmion,* a toirt cùnntas air taisdeal nam ban do'n Eilean Nàomh, agus chunnaic sinn làraichean tigh nam ban-nàomh a th'ann; an sin Caisteal Bhamborò, agus beagan na b'fhaide air adhart Eileanain Fearn. Bha sinn ro dhuilich a chluinntinn gun d'fhuair

Giorsal Dhàrlinn am bàs an oidhche mus an deach sinn seachad a chiad tarruinn.

Dìthàoine, Septembar 16mh.

Chual sinn gun robh sinn air dal seachad air Ceann Flamborò aig leth sé uairean sa mhaduinn. Chaidh sinn seachad air an "Iolair Dhubh" an raoir mu leth nào uairean, agus cha robh nì ach gum b'urrainn duinn an smùid aice fhaicinn air dhuinn tìghinn air an uachdar. Aig leth deich lean mi Ailbeairt thun a chlàr-uachdar; b'e maduinn bhriagh, shoilleir bh'ann. Fhuair sinn beagan coffi agus dh'imich sinn mun cuairt; bha sinn an sin tur mach air a chuan fharsuinn; bha e ro bhriagh ré an latha. Aig còig thàinig sinn dlùth air an "Radamansus" a bha san t-sealladh fad an latha. Bha dinneir chrion anabharrach tâitneach againn air an uachdar, aig leth sé, ann am bùth beag bh'air a dheanamh de bhrâtaichean. Chaidh sinn seachad air Iàrmòd mur chêithreamh do shé—fuathasach ìosal—agus a sealltuinn, bha Ailbeairt a gradh, coltach ri baile Dùitseach. Bha sinn coiseachd síos as suas air an uachdar, a deanamh aoibhneas ris an t-solus gealaich briagh a bha a dêarsadh bòidheach air a chuan.

Chaidh sinn an ìochdar aig leth ochd, agus léubhadh mi an ceathramh agus an còigeamh earruinn de *Dhuan a Chlàrsair mu Dhéireadh* do dh'Ailbeairt, agus an sin chluich sinn air a phiâno.

Dìsâthuirn, Septembar 17mh.

Aig trì uairean sa mhaduinn bha sinn air ar dùsgadh le gunnachain lâbhar, a bha airson sin nam fuaim glé thâitneach leinn, leis mar bha fhios againn gun robh sinn aig an Nòr, tòiseachadh na h-àbhuinne. Mu shé chual sinn gun robh an "Radamansus" dìreach an deidh dal seachad oirnn, agus bha iad a gradh gun robh sinne air laidh mach bho'n Cheann Deas, los gun leigeadh sinn leis an "Iolair Dhubh" tìghinn nàird. B'e latha ro shoilleir, briagh bh'ann, ged bha beagan crith-theas ann.

Bha na loingeisean anns an âbhuinn a sealltuinn ro laghach mar bha sinn a seòladh air adhart. Aig deich mionaidean an deidh dheich fhuair sinn stigh do'n iùbhrach agus chaidh sinn gu tìr. Bandiuc Norfog agus Mios Matilda Paidet agus daoine-uailse-nan-each uile an sin, ach cha b'fhios dhuinn nì mu chàch. Bha Sir Sèumas Clârc air bhith air bòrd an "Traidinn" marruinne. Ghreas sinn gu ionad-tàmh an rathad-rêithill, agus ràinig sinn Caisteal Bhinnsor aig leth ann uair

SGRÌOB DO BHLÀR AN ĂDHALL.

Diluain, Septembar 9mh, 1844.

DH'EIRICH sinn mur cheithreamh do shé uairean. Fhuair sinn an diot. Thàinig mo mhàthair a ghabhail beannachd leinn; bha Ailis agus an leanabh[*] na crèutairean crion air an toirt stigh a ghradh "Latha math." An sin thàinig Beairti[†] còir bhàn gu'r faicinn, agus thàin Bhigi[‡] anns an t-sĕalladh mar bhean-turuis (*voyageuse*), agus bha i làn mhìfhoighidinn gu bhith air siubhal. Aig seachd thog sinn oirnn leithe thun an rathaid-réithill, a Bhaniarl Canninn agus a Bhaintighearna Carolinn Cogs[§] anns a charbad againn. Maduinn anabharrach fhliuch. Fhuair sinn stigh do'n charbad rithist aig Padinnton, agus chaidh sinn air adhart gu Bhùlidse, àit a ràin sinn aig nào Bha Bhigi air a cur tearuinnte anns a bhàta, agus an sin air a giùlan gu cùramach gu clàr na bìrlinn le Ràinbhig,[‖] an seairseann gille-cois, a thug sinn leinn airson a ghnothaich anns a bhàta. Choinnich Morair Libhirpùl, Morair Obarraidhainn, agus Sir Sèumas Clarc sinn air bòrd. Bha Sir Rob Pìl gu dal comhla ruinn, ach cha b'urrainn da, troimh na caileag bheag aige a bhith gu tinn.

---

[*] Prionnsa Alfread, àois chòig sheachdanain san am.

[†] Ainm Prionnsa Ghâllaobh an còmhnuidh anns an teaghlach.

[‡] Bhictoria, a Bhanaprionnsa Rìoghail.

[§] Nis a Bhanamhorair C. Courtenai.

[‖] Nis air leigeil dheth: air àrdachadh gu bhith na dhuine-uasal-portair ann am 1854. Seirbhiseach ro mhath; agus buinidh e do Ghalasìls.

Aig sé uairean dh'fheòraich sinn agus dhínns iad gun robh sinn ann am pôrt Dhundeádh. Chunnaic Ailbeairt na daoine-uailse eile againn, aig an robh ro dhroch aisig dheth. Bha stoirm eagalach aca air oidhche Dìmairt. Is e àit ro mór th'ann Dundeádh, agus tha am pôrt farsuinn, fosgailte; tha suidheachadh a bhaile anabharach grînn, ach chan eil am baile fhé mar sin. Bha am Probhaist agus feadhainn air tìghinn air bòrd, agus bu mhath leo nach d'thigeadh sinn gu tìr gus am bitheadh e na b'fhadalaich, ach fhuair sinn so riaghailteachadh gu an toil. Aig leth nào fhuair sinn stigh do'r n-iùbhrach le Bhigi, agus le ar baintighearnain as ar daoine-uailse. Bha a mhuir dĕarsach, gorm; bha am bàta a dannsadh air adhart gu bòidheach. Bha mu chéithreamh mhìl againn ri ìomradh.

Bha ionad-staidhreach, còmhdaichte le àodach dearg, air ullachadh air arson gu tìghinn air tìr, agus bha ro mhòran sluaigh ann; ach bha na h-uile ni air riagailteachadh cho mhath agus gun robh gach dòmhlachadh air sheachnadh, agus cha robh ach na bàillidhean a mhàin gu h-ìosal fo'n lôbhta-amhrac far an robh an sluagh. Choisich Ailbeairt nàird na stâpain marrium-sa, mise a cumail greim air a ghàirdean agus Bhigi air a laimh, am miadhon glaodh-aighear lâbhar an t-sluaigh, ré an rathaid thun a charbad, Bhigi ghàolach againn ga giùlan fhé coltach ri urra mhór—gun bhith air a cur mun cuairt, fo eagal, no air chrith. Fhuair sinn stigh do'r carbad-turuis, agus aig a cheart am thog Ràinbhig Bhigi nàird na ultaich, agus chuir e anns an ath charbad i comhla ri a banfhoghlumdair agus a banaltrom.

Bha dòmhlachd mór an Dundeádh, ach bha na h-uile nì air riaghailteachadh gu ro ghasd, agus cha bhitheadh dad mùchadh idir ann mur tŭiteadh do d'fhichead pearsa na mur sin ruith air adhart leis a charbad, agus mar so a thoirt air na uibhir eile, a bhith an eisiomail an leanachd an aghaidh an deoin. Mu thrì mìl mach bho Dhundeádh stad sinn aig gĕata àit Morair Champerdùn: an so bha bôgha buadhor air chur nàird, agus bha Banamhorair Champerdùn agus Banamhorair Dhonncha agus an giulan beag aice, agus feadhainn eile, uile a feitheamh gu fàilte a chur oirnn, agus bha iad ro mhôdhail as caoimhneil. Bha an giulan crion, is e na uidheam ro bhòidheach anns an éidheadh Ghàdhallach, air thoirt far an robh Bhigi agus thug e dhi basgaid a mheas agus a fhlùrain. Thuirt mi ri Ailbeairt gur gann a b'urrainn domh chreidsinn gun robh an leanabh againn air thurus marruinn—bha e a toirt cho mór gu mo chuimhne dar bu mhi fhé a "Bhanaphrionnsa bheag". Thuirt Ailbeairt gun robh e air a ghradh an còmhnuidh gun robh pàrantain a caithe am beatha thairis rithist ann nan clann, rud a tha na fhaireachdainn anabharrach taitneach.

Tha an dùthaich bho so gu Cùpar Aonghas air a comhachabh anabharrach math, agus chith thu beanntain anns an astar. Chan eil iad nì ach cruinneachadh an fhoghairaidh an ceartuair, tha e anabharrach math; agus na h-uile nì moran na's guirme na'n Sasunn. Cha b'urrainn nì a bhith na bu sàmhaich na an turus againn; agus tha na seallanain cho bòidheach. Tha diubhar mhór eadar e as Sassun: na tighean uile air an togail de chloich; a leithid de dhiubhar air an t-sluagh,—falt gain'eachach, peirceallain ârd, clann le falt fad peallagach, agus troidhean as casain lom; giulanain crion ann am fèiltean. Fagasg do Dunchaillionn, agus cuideachd mar is mûmha a theid thu stigh do'n Gàdhalldachd, tha áodainnean na's laghaich. Tha na deacaidean ud a tha na cailleagain a caitheadh cho laghach; tha na daoine agus na boirionnaich, agus a chlann cuideachd, a sealltainn anabharrach slainnteach.

Is e àit crion th'ann Cùpair Aonghas—bailechan—ceithir mìl diag bho Dhundeádh. An so thig thu stigh air Shiorrachd Pheairt. Chroisg sinn uisge Ile, rud thug air mo smuaintean ruith air ais air "Ila" bochd mo chuilan beag. Chunnaic sinn Coille Bhirnam agus àit Shir U. Stiubhard anns a choire ghrinn ud taobh thâll na h-ábhuhinne. Fad an rathaid a leithid de sheallanain briagh, agus Ailbeairt fàotuinn léithid de thaitneas ann—a deanamh greadhnachas ri maise naduir, sealladh bheanntain agus ris an fhàileadh fhìorghlan.

Bha na dìdeagain air Dunchaillionn, leis an abhuinn Tadha, domhain anns an ìochdar, an sealladh de'n drochaid agus de'n chathair-eaglais, cuairtichte le beanntain àrd coillteach, mar bha thu a dluthachdah orra, fuathasach fhé bòidheach. Fhuair sinn mach aig tighséinnse (nach robh ach crion, ach ro ghlan) aig Dunchaillionn, stad sinn a leigeil le Bhigi beagan brôt fhàotuinn. A leithid de shealladh sèunnta bho an uineig! Sheasamh Bhigi aig an uineag agus rinn i a beic ris an t-sluagh· Cha robh a leithid de thaisdealach math rith-se a riamh ann, a cadal anns a charbad aig a h-amanain cumainte, gun bhith air a cur mun cuairt, no fo eagal ri stàirnean no dòmhlachdain; cha chual i riamh an t-acar dal aig an oidhche air bòrd long; ach chadaileadh i cho tróm ri cloich.

Beagan an déidh dhuinn Dunchaillionn fhàgail, a tha fichead mìl bho Bhlàr, agus cóig mìl diag bho Chùpar Aonghas, thachair Morair Ghleann Lìobhan oirnn agus e ann an carbad; leum e mach agus mharcaich e còmhla ruinn fad an rathaid gu Blàr,—agus is rathad fuathasach bòidheach e. Sé mìl air adhart, anns na coilltean, taobh na laimh clì, b'urrainn duinn Tigh Chinnàird far am abhuist do'n Bhanamhorair Ghleann Lìobhan nach marrionn, (mathair Morair Ghleann Lìobhan; chàochail i bho cheann dà na trì mhìosain air ais) bhith fuireach. An sin chaidh sinn seachad air ruinn Laganràd, far am bheil làraichean seann chaisteal,—an t-seann chuirt bharranachd bh'aig Diùcain Adhall. Aig Muilionnàirn fhuair sinn blasad de'n "*Bhruaist Adhallach,*" a thug iad thun a charbad.

Chaidh sinn seachad air Bailechloichri, bailechan crion, Faschoille, taobh na laimh clì, àit th'aig Mghr. Bûtar agus an sin thàinig sinn thun Beallach Chillchragi, a tha làn mhaiseach; agus tha thu sealltuinn bhàn bho àird mhór coillteach air an dà thaobh, a Ghairri a ruileadh sa ghrunnd. Chan urrainn domh luaidh air innse cè cho bòidheach as tha e. Bha aoibhneas barraichte air Ailbeairt. Tha Leòid, àit Mhgr. Mac In Ruaidh, taobh na laimh ceart, baileach laghach. Chan eil Blàr Adhall ach eadar ceithir as còig mhìltean bho Cillchragi. Tha Morair Ghleann Lìobhan air deanamh sràid ùr, Is e togail gheal mhór chumainte th'anns an tigh, cuairtichte le beanntain àrd, is urrainn neach fhaicinn bho na h-uineagain. Rinn Morair agus Banamhorair Ghleann Lìobhan, leis a ghiulan bheag aca, faoilte ruinn aig an dorus, agus dh'fhèuch iad stigh sinn do'r rumachain agus an sin dh'fhàg iad sinn.

Caisteal Bhlàir,
Diordaoine, Septembar 12mh.

Ghabh sinn sràid thaitneach car dà uair. Dìreach dlùth air an tigh tha na seallanain ro fhiadhaich, ni a tha fuathasach toileachail. Cheart cho luath agus a bheir thu cèum mach tha thu faicinn nam beanntain briagh ud uile mun cuairt. Chaidh sinn thun na laimh clìth troimh sheann talamhnain taitneas bh'air an leigeil fàs, agus an sin troimh na coille, air ádhart air rathad fiar, cas, a crochadh stigh air an t-sruth bhrais. Tha na srùthain Albannach so, làn de clachain, agus cho soilleir ri gloin, ro bhòidheach; tha na platha-sheallanain eadar na craobhain, mèud nam faileasain, na clachain còinnich, masgte le sglèat, as corr, a tha còmhdachadh nam bruachain, àillidh; aig na h-uile tionndadh gheibh thu dealbh. Bha sinn ùard fad ach cha b'urrainn duinn dal thun a mhullaich; Ailbeairt na leithid a dh'fhonn; tha e na

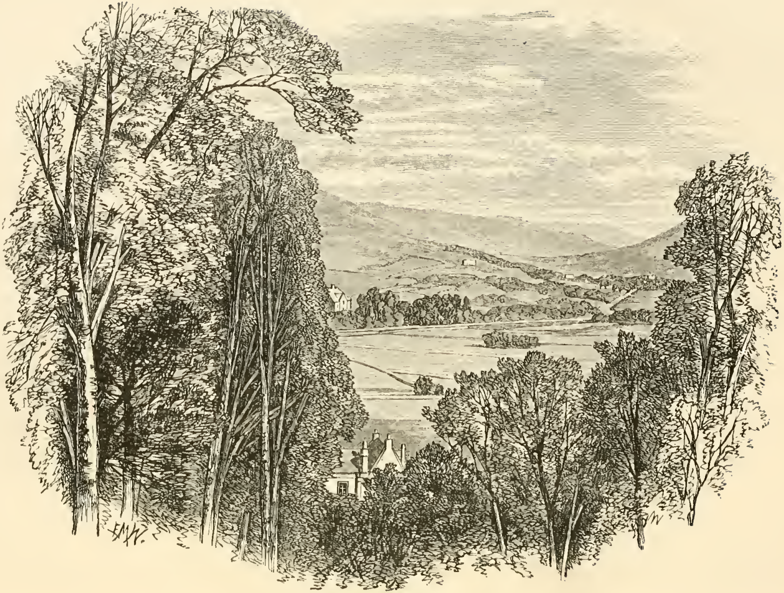

Glēann Teilt

shonas a bhith cumail beachd air, tha e cho làn a dheadh mhisneach. Thill sinn air greasadh na b'àird, agus an sin chaidh sinn gu tigh an t-sèamarlain na b'àird fhathastaich, far am bheil Morair agus Banamhorair Ghleann Lìobhan fuireach, air dhaibh Blàr thoirt thairis dhuinne. Choisich sinn dh'ionnsuidh acha arbhair a bha an sin, far an robh an h-uibhir bhoirionnaich buain a chorc ("shearing" mar their iad ris air a Mhachair), bho so tha sealladh briagh air na beanntain mu'r coinneamh, cho dùthaicheil coltach agus cho ainneamh, ro mhicholtach ri'r sràid lathail aig Bhinnsor (taitneach agus mar tha i sin); agus tha am mùth so deanamh a leithid de stàth: ag ùrachadh neach mar tha Ailbeairt a toirt fainear, car ùine fhad na dheidh. Chaidh sinn an sin stigh do'n gharaidh-chàil, air adhart dh'ionnsuidh sràid ann bho am bheil sealladh fuathasach grinn. Tha am masgadh so de dh'fhiadhainteas mór agus de dh'obair sgil dhaoine na nì iomlan.

Beagan an deidh cheìthir uairean greas Ailbeairt mach leam anns a charbad-phonnaidh gus an robh e fagasg do shé—a leithid de ghreasadh! Gu fírinneach, tha, a bhith an cothrom suidhe ann an carbad-ponnaidh neach fhè, agus a bhith faicinn a leithid de sheallanain bòidheach, an ruinn a b'fhaide air falbh mu còig mìl bho'n tigh, na thoileachas ro mhór. Ghreas sinn air ádhart Gleann Teilt, troimh coille a bha crochadh stigh air an abhuinn Teilt, a tha coinneachadh na Garri, agus mar bha sinn a fagail na coille thàinig sinn air leithid de shealladh bòidheach—Beinn Ghlô dìreach romhainn agus—stigh bun nam beanntain àrd so an abhuinn Téilt brùcadh agus tachrais thair chlachain agus sglèatain, agus na monanain as na beanntain cearbte mun iochdar le cràobhain grinn; agus na h-uile nì soillsichte nàird leis à grèin; agus an fhàileadh cho fhìorghlan agus thaitneach; ach chan urrainn luaidh sam bith ceartas dheanamh ris, no beachd iomlan thoirt air a ghreasadh a bh'ann.

O! ciod a chuirear an coimeas ri bòidheachasain naduir! Nach ann annta a tha an toileachas àrd! Tha Ailbeairt ga mhealltuinn cho mhór; tha e an làn ghreadhnachas an so. Tha an gràdh so th'aig do nadur dùchasach dhà troimh athair gàolach.

Chaidh sinn cho fad ris an *Tigh Mharbhal*, tigh forsair agus thàinig sinn air ais air a cheart rathad.

Dìluain, Septembar 16g.

An deidh ar miadhon-latha aig leth ceithir uairean, ghreas Ailbeairt mise (Morair Ghleann Líobhan marcachd comhla ruinn) thun *Easain Bhrùair*. Fhuair sinn mach aig an rathad, agus choisich sinn thun an eas as àirde agus bhàn rithist air an fhrithrathad air an taobh thall. Tha an t-sràid trì mìl mun cuairt, agus dìreadh fuathasaach cas ann; aig na h-uile tionndadh tha am beachd air na h-easain ruitheach ro grinn, agus an sealladh air ais air na beanntain a bha cho soilleir agus laiste bòidheach nàird agus leis an t-sruth bhrais gu h-ìosal, fuathasach briagh. Bha sinn tilg chlachagain bhàn a dh'fhaicinn ciamar bhitheadh e anns an uisge. Bha na craobhain a tha a cuairteachadh nan n-easain air an suidheachadh leis an

Diùc Adhall nach mairrionn an àontachadh ri *"Iarrtas"* Bhurns.*

Bha am feasgar bòidheach, agus thug sinn fèille do'r sùilean air na seallanain mùiteach, briagh, a bheanntain agus a ghlînn mar bha sinn a greasadh air ais. Thuirt Ailbeairt gun robh fìr bhòidheachas sheallanain monadail a seasamh anns na mùthnain caochlaidheach so. Thàinig sinn dhachaidh aig sé uairean.

Dìmàirt, Septembar 17g.

Mar ceithreamh do cheithir uairean ghreas sinn mach, Ailbeairt gam greasadh-sa, agus na baintighearnain agus Morair Ghleann Lìoban ann an carbad eile. Ghreas sinn gu Beallach Cillchragi, a bha ri fhaicinn anns a bhòidhichead as mûmha agus is briaigh th'aig, agus bha e sealltuinn mar gum bitheadh e uile duinnte, air dhoigh agus nach b'urrainn do neach thùrsainn ciamar bha e gu dal troimh. Ghreas sinn null drochaid thun na laimh ceart, far am bheil an sealladh de'n bheallach an dà rathad leis a Gharri a ruith iolar grinn. Fhuair sinn mach beagan thall bho so as choisich sinn car mìl air adhart dh'ionnsuidh *Easain Bhrúair*, an sruth sin a tha cho ainmeil airson a bhradain; ach chan eil na h-easain so idir cho grinn no fagasg do bhith cho àrd ris an fheadhainn aig *Brúair.* Fhuair sinn dhachaidh aig leth seachd; bha an latha a fàilneachadh dlùth, ach bha na solusain àillidh.

---

* Iarrtas Iorasl Uisge Bhrûar air an Ard Uasal Diuc Adhall.

Dìciaduin, Septembar 18g.

Aig nào uairean thog sinn oirnn air na ponnaidhean, gu dìreadh ri fear de na monanain, Ailbeairt a marcachd air a phonnaidh dhonn, agus mise air an fhear ghlas, gun ghin nar cois ach seirbhiseach gasd le Morair Ghleann Lìobhan, Sannti Mac Ara, anns an éideadh Ghàdhallach aige. Chaidh sin mach air an taobh chuil tarsuinn air an rathad, agus taobh na laimh chli troimh an àthan Sannti an ceann mo phonnaidh-se agus Ailbeairt gar dlùth-leanachd, an t-uisge tìghinn nàird thair glùinntean Shannti. Chaidh sinn an sin nàird ri monadh Tûllach an toiseach nàird dìreach troimh achadh càil fuathasach cas, agus an sin a fiaradh null sa nall mun cuairt, gus an do ráinig sinn am mullach; na ponnaidhean a streapadh suas thair chlachain agus na h-uile dad, agus gun bhith a dal ann stâp fhallsail; agus an sealladh gu leir mun cuairt cho briagh agus cho bòidheach air a shoillseachadh nàird. Chaidh sinn gu ruig a bhinnean as àirde, nach gabh faicinn bho'n tigh no bho iolar; agus bho so tha an sealladh coltach ri dealbh farsuinn: chith thu Easain na Brûair, Beinn a Chait, Beinn Bhracai, Beinn a Ghlô, Beallach Cillchragi, agus ann sreath shlàn de beanntain astarach air an taobh eile nach urrainn neach fhaicinn idir bho iolar. An àirde a Bheallach chìth thu Dailnaceardoch, a chiad Ionad-stad bho Bhlàr. Blàr fhè agus na tighean anns a bhaile a sealltuinn coltach ri àilleaganain, leis an áirde mhòr aig an robh sinn. Bha e baileach ainneamh. Bha sinn an so gun ghin ach an t-ann Ghàdhall so n'ar deidh cumail nam ponnaidhean (cheann thàinig sinn bhàn dà tharruinn agus choisich sinn mun cuairt)—gun tigh, gun chrèutair fagus duinn, ach na càoirich lághach Ghàdhallach, le an àdhaircean agus le an àodainnean dubha, ùard air mullach Tûllach, cuairtichte le beanntain bòidheach. Thàinig sinn air ais air an t-slighe air an deach sinn air ádhart, agus stad sinn aig an àthan a leigeil leis na ponnaidhean deoch òl mus am marcaichadh sinn troimh. Choisich sinn bho thaobh stigh a ghĕata, agus thàinig sinn dhachaidh aig leth dà uair dhiag—a mharchachd agus an t-sràid bu mhumha toileacheas agus a b'ainneamh a bh'againn riamh. Cha robh mi air bhith riamh roimh nàird a leithid de mhonadh, agus an sin bha an latha cho grînn. Tha monadh Tullach còmhdaichte le fèur agus tha e cho thaitneach, mhìn ri coiseachd air.

Dìardaoin, Septembar 19g.

Thog Ailbeairt air, dlùth an deidh am miadhon-latha a shealg an fhéidh, agus bha mise gu leanachd agus gu feitheamh iolar los gum faicinn na feidh gan ruag sios. Aig ceithir uairean thog mi orm marri Banamhorair Ghleann Lìobhan agus Banamhorair Channinn, Mgr. Osbhall agus Morair Tearlach Bhealeasli a marcachd, rathad iolar Ghleann Téilt. Stad sinn aig a cheann ach cha robh sinn fhathast mach as a choille; bha Sannti a sealltuinn mach air freiceadan. An deidh feitheamh leig iad leinn tìghinn mach as a charbad, agus thàinig sinn air an rathad far am fac sinn beagan dh'fhéidh air) àodainn a bhrùthaich. Rinn sinn suidhe bhàn air an làr, Banamhorair Channinn agus mise a tarruinn, Sannti agus Mgr. Osbhall le cheile anns an éideadh Ghàdhallach, (an ann seòrsa a tha iad uile a caitheamh an so, sin ri ghradh: deacaid ghlas chlò agus peiteag, le fèileadh agus boineid Ghàdhallach, nan laidh air an fhèur agus sealltuinn troimh ghloineachain. An deidh feitheamh rithist beagan tìm, bha e air ìnnseadh dhuinn an cagar dìomharach gun "robh iad a tìghinn," agus gu dearbh bha greidh mhòr air tìghinn san t-sealladh ùard air bràigh a mhonaidh agus thàinig iad nan ruith bhàn tacan mhath dar thachair rud bha ro dheireasach; thàinig dà fhear a bha coiseachd air an rathad—nì nach robh gnothach aca a dheanamh—car ealamh san t-sealladh, agus an sin ruith a bhuidheann uile air ais rithist agus bha an sport mìlte. An deidh dhuinn feitheamh tìotan thàoeigin thug sinn an aire do dh'Ailbeairt, Morair Ghleann Lìobhan agus na forsairean air àoduinn a bhrùthaich, agus chaidh sinn stigh do ar charbad, a greasadh tacan ghoirid, agus a dal nùll thair an drochaid, gu far am bheil bothan cìbair; agus fhuair sinn mach agus dh'fheitheamh sinn riutha gu tìghinn marruinn, ni a rinn iad gun dad moille—a sealltuinn anabharrach dealbhadail le an gunnachain. Cha do thilg m'Ailbeairt bochd ann urchair eadhainn, eagal agus gum milleadh e an gnothach uile, ach bha e air bhith ruith mun cuairt dorlach math. Bha a chòmhlan dh'forsairean agus a chon fuathasach laghach. An deidh comhradh agus staa tacain chrion, choisich sinn pàirt de'n rathad air adhart, agus an sin ghreas Ailbeairt dhachaidh leinn.

Dìsâthuirn, Septembar 21d.

An deidh na dìotach chunnaic Ailbeairt Morair Ghleann Lìobhan agus thairg e dhà a dhal shealg an fheidh agus gun d'thiginn-sa na dheidh. Mur fhichead mionaid do dh'ann uair diag ghreas sinn air falbh marri Banamhorair Channinn gu gleann Teilt. Bha an latha glòrmhòr agus bhitheadh e na dheireas a chall, ach b'e obair-latha fhad chruaidh bh'ann, ged bha e anabharrach taitneach agus toileachail, agus mi-choltach ri ni sam bith a rinn mi riamh roimh. Bitheadh eadhainn tuile toileachas agam ann nam bithinn murrach air bhith comhladh ri Ailbeairt ré na h-ùine. Ghreas sinn gu teann air tigh Phàr Fhriseil a tha eadar an Tigh Mharbhal agus Tigh na Coille.

An so choisich Ailbeairt agus mise beagan mun cuairt agus an sin chaidh Banamhorair Channinn agus sinne air muin nam ponnaidhean agus thog sinn oirnn air ar turus Morair Ghleann Lìobhan an ceann mo phonnaidh-sa fad an rathaid, Pàrig Friseil an t-ard-fhòrsair (duine miorbhuilteach foghainteach) a seòladh an rathaid; Sannti agus sè Gàdhaill eile a gìulan ghunnachain agus slàodadh chon, agus an deireadh air a thogail nàird leis an dà phonnaidh againn a giùlan cobhan ar miadhon-latha Bha Làlì Iäger *(no eunadair)* Ailbeairt cuideachd an sin as e gìulan fear de ghunnachain Ailbeairt, agus thilg Ailbeairt am fear eile thair a ghualain dheas fhé, a dheanamh an rud na b'àotruim do Làlì.* Dh'fhalbh sinn san ordugh so mun cuairt agus mun cuairt ris a mhonadh, agus bha an sealladh dhinn cho dhealbhadail sa b'urrainn àon thùrsainn. Leithid de bheachd briagh sna h-uile àird, na bu ghrinne agus na b'fharsuinn mar b'àirde bha sinn a dal! Bha an latha grinn; ach a ghrìan ro theth. Chunnaic sinn am binnean is àirde de Bheinn Ghlô, nach gabh faicinn idir bho iolar, agus bha an t-sreath bheanntain astarach a bha sinn faicinn bho Thullach air a ciùneachadh fo na chirb a b'aotruim de cheò. Chunnaic sinn Loch Bhac. Bha an rathad anabharrach math agus mar bha sinn a dìreadh bha sinn an iomairt a bhith bruidhinn ann an cagar, ceart mar bha sinn a deanamh cha mhór, rè an latha, air eagal as gun d'thigeadh sinn air fèidh gun fhios. Airson sin, bha a ghaoth ceart, agus is e sin, na h-uile nì an so, airson an fhéidh. Bu thoil leam nam b'urrainn duinn Lannsìr a bhith comhladh ruinn a tharruinn dealbh na buidhinn againn, leis an talamh chùil, bha e cho laghach, mar bha cuideachd, gach càochladh "leigeadh analach," as corr, bh'againn. Nan robh agam fhè tìm a mhàin gu an tarruinn!

Stad sinn air mullach Ghrìanain bho an seall thu bhàn thair àird fhuathasach. Is ann an so a bhitheas na h-iolairean a suidh na uairean. Thàinig Ailbeairt bhàn agus sheall e mun cuairt le mór-iongnadh, agus choisich e air adhart car beagan, agus an sin chaidh e air muin a phonnaidh aig rithist. Chaidh sinn an sin fagasg do mhullach Càrn a Chlamain, agus an so dhealaich sinn, Ailbeairt a dal marri Làli, agus dà fhòrsair eile gu "urchair chiùin" a bhith aca, mar their iad ris; agus chaidh Banamhorair Channinn, Morair Gleann Lìobhan as mise nàird thun an fhìr mhullach a tha tiugh thairis le còinneach. Rinn sinn suidh bhàn an so agus stad sinn car tacan a tarruinn nam ponnaidhean a bha gu h-ìosal; Morair Ghleann Lìobhan agus Sannti a cumail làmh ruinn. Bha an sealladh làn bhòidheach, gun nì ach beanntain uile mun cuairt duinn, agus an aonarachd, an aonarachd làn, ro dhrúidhteach. Chunna sinn sreath Coille Braigh Mhàr agus an t-sreath thall stigh, taobh na laimh clì, a bha a fàilneachadh air falbh bhuainn, mar bha sinn nar suidhe agus ar n-aire ris a mhonadh, ris an abair iad Scarsach, far am bheil Siorrachdain Pheairt, Obairraidhean agus Inbhirnis a coinneachadh. Bha mo phonnaidh air thoirt nàird air mo shon, agus an sin thĕarn sinn am binnean so a b'airde, agus chaidh sinn air adhart air an ann ghné leathad a thachairt air Ailbeairt d'on d'thug mi an aire agus e tíghinn an rathad a bha sinne. Choinnich sinn beagan an deidh sin; bha e air ro droch fhortan a bhith aige, tha mi duilich a ghradh. An sin rinn sinn suidhe air an fheur agus fhuair sinn beagan miadhon-latha; an sin choisich mi tacan comhla ri Ailbeairt agus chaidh sinn air muin nam ponnaidhean. Mar bha sinn a dal air adhart air an rathad dhachaidh bha feidh ri fhaicinn an Gleann Chròine, ris an abair iad an "Nàomh-ionad" no *an*

---

* Duine ro mhath. Thug an droch shlainte air leigeil dheth bhith na ènunadair ann an 1848: bha e an sin air shuidheachadh am Ghille-banrighinn, agus bha e anns a phosd so gus an d'fhuair e bàs, ann Nobhembar, 1865.

Sanctum; far am bheil e air shàoilsinn gum bheil mòran. Thog Ailbeairt air falbh air beagan an deidh so, agus dh'fhuirich sinne air Sròin a Chrò, car uair, tha mi cinnteach, leis mar thuirt Morair Ghleann Lìobhan ruinn nan deanamaid sin gum fàodamaid na féidh a thionndadh an rathad a bha Ailbeairt, an àit nan rachamaid air adhart gun cuireadh sinn luasg fòpa agus gum milleamaid an rud uile gu lèir. Mar so ghèil sinn. Bha Ailbeairt a sealltuinn mar shrideag bheag a snàgadh mun cuairt thall air a mhonadh mu'r coinneamh. Chunnaic sinn ceithir bhuideannain fhéidh, dithis dhiubh teann oirnn. Bha e na shealladh bòidheach.

An so bha a ghrian a teannadh ri dal fodha chuid sa chuid, agus ghabh mi maoim eagal as gun d'thigeadh an oidhche oirnn, agus ghlaodh sinn iomaganach air Sannti, a bha air dal air falbh car mionaid, e thoirt caismeachd dhaibh gu tìghinn air ais. An sin thòisich sinn air ar tearnadh, fiaradh a mhonadh, na ponnaidhean a dal cho tearruinnte agus cho chinnteach as bha comasach. Mar bha a ghrian dal fodha, bha na seallanain, a fàs na bu bhòidhich agus na bu bòidhich, na spèurain dùbh-dhearg, òir-dhearg agus gorm, agus na beanntain a sealltuinn donn-dhearg agus liath-ghorm, fuathasach fhé maiseach, gus mu dheireadh an deach i fodha agus an dh'fhàs na lìthean na b'fhèitheil anns na speurain agus rùithe nam beanntain na bu ghéuir. Chan fhac mi ni riamh cho grinn. Airson sin, dh'fhàs e ro dorcha glé ealamh.

Mu dheireadh thachair Ailbeairt oirnn, agus dh'inns e dhomh gun d'fheitheamh e fad na tìm ruinne, leis mar bha fhìos aig cia cho iomaganach sa bithinn-sa. Bha e air bhith ro mhifhortanach, agus air call a spôrt, cheann chan fhalbhadh an gunna aige dar dh'fhaodadh e ruadhbhocain grinn a thilg; ach airson sin bha e cho suilbhir, shunntach agus gar an d'thigeadh nì sam bith na rathad a chur smuairean air. Fhuair sinn bhàn glé thearuinnte thun na drochaid; na ponnaidhean againn a dal ro chinnteach, ged bha an ciaradh ann air dhuinn a bhith aig bun a mhonaidh. Choisich sinn thun an Tighe Mharbhal, agus an sin chaidh sinn nàird do'r charbad-phonnaidh agus ghreas sinn dhachaidh le solus gealaich ro dhealrach, rud a bha toirt air na h-uile nì sealltuinn fuathasch àillidh; ach bha an rathad toirt beagan crith air neach.

Chunnaic sinn ealtainn thàrmaichain aig éiridh, le an sgiathain geala, air mullach Sron a Chrō, feadagain, eòinfhràoich, agus easagain. Bha sinn dhachaidh sàbhailte mur cheithreamh do dh'ochd.

Dìmàirt, Octobar 1d.

Aig ceithreamh an deidh ochd thog sinn oirnn, agus bha sinn fuathasach fhé duilich a bhith fagail Blàr agus a Ghàdhalltachd ghàolach! Bha na h-uile rudan fádharsach agus na h-uile spot air an robh mi air fàs déidheil, ciùineachd ar beatha agus an t-saorsa, na h-uile nì cho taitneach, agus bha mi air fàs gum bu toil leam cho mhòr na Gàdhaill uile agus an sluagh a bha dal marruinn. O! na beanntain gàolach, dh'fhàg e fuathasach tuiriseach mi bhith gam fàgail nam deidh!

Mharcaich Morair Ghleann Lìobhan comhla ruinn, agus agus chaidh sinn air ais dìreach air a cheart rathad air an d'thàinig sinn; troimh Cillchragi, Bailechloichri, agus chunnaic sinn Laganràd, as corr. Bha Bàiteal Cillchragi air a chur ann an achadh th'air do laimh chlì, mar thig thu bho Bhlàr agus mus an d'thig thu thun a bheallaich; agus bha Morair Dhundeàdh air thilg anns a ghàraidh dlùth fos cheann an achadh aig Urraird (ris an abaireadh iad roimh Roinn Ruaraidh) is le Mgr. Stiùbhard Urraird; b'fhabhuist do Stiùbhardaich Urraird a bhith fuireach roimhe air Craig Urraird. Ràinig sinn Dunchaillionn aig leth ann uair diag. Bha Mgr. Osbhall agus Mgr. Pàdruig Smàl Cìr an sin, le buidheann de na Ghàdhaill. Ghreas sinn nàird dh'ionnsuidh dorus an tighe aig Dunchaillionn agus fhuair sinn mach an sin. Tha e air shuidheachadh bòidheach, agus tha an tigh ro laghach, le beachd gasd air an abhuinn bho na h-uineagain. Tha Craig na Bhanrighinn na mhonadh grinn cragach air do laimh chlì mar ghreasas tu bho Bhlàr.

Chaidh sinn a ghabhail sealladh de thòiseachadh an tighe ùr a theann an Dìuc Adhall nach mairrean ri thogail, ach a tha air fhàgail gun chriochnachadh, agus cuideachd de chraoibh bhòidheach learaig, a chiad tè bh'air a toirt do dh'Albainn. Mharcaich mi air ais air "Airghait Bhean"* airson an tarruinn mu dheireadh agus ghabh mi cead dubhach dhe fhè agus de'n ghille dhìleas Sannti Mac Ara. Chaidh sinn cèum stigh do làrach na Caithar-eaglais agus do'n phàirt sin dh'i a chuir an Dìuc nach mairrion an ordugh airson seirbheis agus far am bheil cist chuimhne ghrinn dha fhè. Chan aithn'inn am feasd na talamhnain aig Dunchaillionn bha a leithid de dhiubhar sealladh dhiubh as dìobhail a chàmpachadh.* Bòidheach as mar tha Dunchaillionn cha d'thig e mar astar am fagasg air bòidheachas agus air fiadhaintas Bhlàir.

---

* Bha am ponnaidh so air thoirt dhomh le Diùc Adhall ann am 1847, agus tha e beò fhathasd aig Osbornn.

An deidh dhà uair dhiag thog sinn oirnn rithist, agus gu'r n-iongnadh bha Morair Ghleann Lìobhan sìr chumail ris gun rachadh e comhla ruinn gu ruig Dundeàdh, baile a tha lethchiad mìl bho Bhlàr! Mharcaich an Caiptein Moirreach cõmhladh ruinn cuideachd bho Dhunchaillionn Bha mi faireachdain muladach a bhith faicinn na dúthcha fàs chuid sa chuid, na bu mhūmha cõmhnard. Bha dõmhlachd mór aig Cùpar Aonghas, agus bha fear móran na bu mhūmha na sin aig Dundeàdh, agus bha mùchadh ro mhór air a chìthe.

Ghabh sinn beannachd le Morair Gleann Lìobhan le fìr dhuilichinn, bha e mar gum bitheadh e ro thuiriseach san dealachadh. Cha b'urrainn do ghin bhith na b'fhurachail no na bu mùmha caóimhneas na esan.

Bha ât éagalach ann dar chaidh sinn air an iùbhrach gu dal dh'īonnsuidh na bìrlinn.

Dìrdaoin, Octobar 3s.

Bha tràigh Shassun sealltuinn fuathasach cōmhnard. Bhean e gu mòr ri Mhorair Obair-raidhinn dar dh'inns mi dhà gun ro mi cho déidheil air Ghàdhalltachd ghàolach, thăiteach, agus ag īonndraichinn nam bēanntain grīnn cho mhór. Tha rudeigin ro chōmharraichte cēangailte ris a Ghàdhallachd agus ris na Gàdhaill; tha iad nan sluagh cho uaibhreach, ghrinn, cho shùrdail. Bha ar cõmhnaidh nam measg cho taitneach. Thuileaid air na seallanain bòidheach, bha an t-sàmhcharachd, an t-uaigneas, an âlltachd, an t-sáorsa, agus an àonarachd nan nithean sèunta dhuinn.

---

* Faic duilleag 19.

Bha an latha air sóillseachadh nàird as air fàs briagh, bha e dearsach, ach an fhàileadh ro thróm agus tachdte, diubhar mhór eadar e agus fàileadh a mhonaidh a bha cho fhìorglan, àotrom, bheothail. Ràinig sinn Bhùlidse aig dà uair, agus goirid an deidh sin thàinig sinn bhàr a bhùird. Chaidh sinn air ádhart gun tīonndadh thun an rathad-réithill agus ràinig sinn Caisteal Bhīnnsor béagan mhionaidean an deidh cheithir.

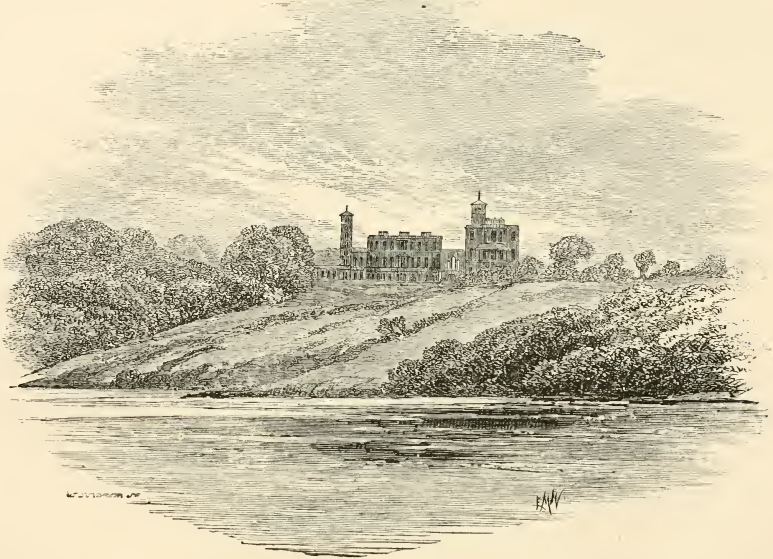

Osboirnn bho'n Mhuir.

CUAIRT MU THRAIGH NA H-ALBA AN IAR, AGUS SGRÌOB DO DH'ARDMHEIRGI.

Dìciadaoin, Adhgast 11, 1847.

DH'FHALBH sinn bho Chìthe Osbornn air bòrd na bìrlinn. Bha an da leanabh as sîne againn, Tearlach mo bhràthair, an Diúc agus Bandiùc Norfog, Morair Grêadh (Clèirach na Stàid), Banamhorair Dheòslinn, Seänalair Bhìms, Sìr Sèumas Clarc, agus Mios Illiar cõmhla ruinn.

Bha na bàtachain-tŏit so againn marruinn:—an Iolair Dhubh, a Gharlann, an Unndìnn, an Sìthich (Fèiri,) agus an Sciùrsa (Scáirdse,) (tŏitich-châtha.) Tha an dà dhuine-uasal-nan-each air bord na h-Iolair Dúibh.

Air bòrd an Bhìctoria as Ailbeairt,
an Căladh Dhartmòd,
Dìciadaoin, Adhgast 12g.

Chan eil mòran agam ri ìnnse. Chan eil an taisdeal againn air bhith mar shonruich sinn, *mais l'homme propose et Dieu dispose*; is e sin; (sonruichidh an duine agus orduichidh Dia): chēann an àit dhuinn bhith aig Falmòd chan eil sinn ach aig Dartmòd! Thog sinn oirnn aig cóig uairean, ach dh'fhairich sinn an sóitheach stad an ceann goirid, agus air dhuinn faighneachd, chuala sinn gun robh an dâll-cheò cho dùinte agus gun robh e michomasach dal air ádhart. Mu dheireadh bha Caiptein Smidthet air chuir air siubhal anns a Gharlann a ghabhail cunntas mu staid na h-aimsir; agus thill e an ùine ghoirid a gradh gun robh na h-uile ni réidh gu leòir airson dal air adhart tàobh mach Nan Snãthdain (bha sinn an sin an Cămas Alam). An so thog sinn oirnn rìthist, agus, an deidh na diotach, thàinig sinn air an uachdar far an d'fhan mise ag obair agus a cõmhra; gam fhaireachdain fhé gu làn mhath, ach tĕannadh air ânn uair, bha an t-ât-làr air mèudachadh, agus raghuinich sinn rúith stigh do'n chăladh so ânns am bheil sinn an ceatair.

Air bòrd an Bhictŏria as Ailbeairt,
Millforr Abhinn, Găllaobh Deisair,
Dìsâthuirn, Adhgast 14g.

Air ruigheachd so san fheasgar aig cóig. Bheir mi cunntas air na thachair bho'n dh'fhàg sinn Dartmòd. Air feasgar Dirdáoin, an deidh ar dinneir marri Tearlach, chaidh sinn air an uachdar, agus fhuair sinn am baile uile air a shoillseachadh, agus bha sealladh nan taighean àrd ainneamh aige a ruith bhàn tur stáigh do'n mhuir chiùin, agus i a dearsadh air ais na soillse, àillidh—an oidhche air bhith cho ghrinn, shàmhach.

Dìthàoine, Adhgast 13g.

Thog sinn oirnn aig ceithir agus ràinig sinn Eïleanain Silli aig trì uairean an deidh a mhiadhon latha; bha e ai bhith riasgach. Tha na h-éïleanain crion do-àireamh, am measg am bheil sinn nar laidh, fuathasach ãinneamh.

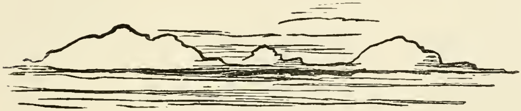

Ann an Nàomh Màiri, an t-àrd éïlean, tha baile beäg, éäglais, agus câladh crion. Dìreach mu chóinneamh, air éïlean Tresco, tha tigh Mhgr. Gŏbha; tha a ghâbhail de na h-éïleanain uile aig-se bho Dhiùchdachd Chôrnghall. Nas fhaide thun na làimh clì tha Nàomh Anna, le táigh-solus agus cragain gun àireamh.

Chaidh Ailbeairt (nach robh, e fhé na Tearlach, gu tînn idir ged bha mise air fŭlang ro móran,) comhla ri Tearlach agus Beairti a dh'fhaicinn feär de na h-éïleanain. Tha a chlānn tîghinn as an tinneas-mara gu math ĕalamh. Dar thill Ailbeairt agus càch, dlùth an deidh chóig, chaidh sinn leis na bāintighearnain agus na dáoine-uailse againn anns an iùbhrach thair a phôrt—far an robh e, gorm agus mar bha a mhuir, car fiadhaich fhathasdaich,—agus chaidh sinn gu tìr air a chîthe chrion aig Nàomh Màiri. Tha an căladh le sēann dãingneach Chaisteal Réul, a toirt căladh Nàomh Elié (is e sin St. Heliers) gu mo bheachd. Fhuair sinn stáigh do charbad-ponnaidh le Mgr. Gŏbha marri Tearlach agus Banamhorair Dheòslinn, agus ghreas sinn trōimh an àit a tha sĕalltuinn coltach ri baile beäg iasgaich, agus an sin mun cuairt air dãinghnichean a chaisteal, far am bheil sràid ro lághach a crochadh stáigh air a mhuir, agus na cragain cõmhdaichte le rainneach, fràoch, agus conasg. Tha an sealladh farsuinn air na h-éileanain agus na cragain mun cuairt ro bhòidheach. Tha am baile air a thogail air stial ro ãimhleain thalamhain, le cămas beäg air gach dal'ach tàobh. Fhuair sinn mach aig an t-seana chaisteal, air am bheil am no ceănn-aimsir nàird ann an lînn feär de na h-Eideairdean. Tha an sealladh bho na barrabhâll'ain fuathasach grînn. Thàinig sinn air ar n-ais air an ann rathad air an deach sinn air ádhart, beagan rōimh sheachd.

Disâthuirn, Adhgast 14g.

Thog sinn oirnn aig còig, agus an sin thòisich a bhìrlinn air luasgadh agus bogadaich éägalach, agus bha mi gam fhaireachdain fhé ro thînn rithistich; ach thàin mi air chlàr aig trì san fheasgar, bha mhuir an sin coltach ri gloin, agus bha sinn dlùth air tràigh Ghâllaobh.

Tha an caladh so Millforr Abhinn briagh; is e am fear as mûmha th'againn; dh'fhàodadh câbhlach laidh an so. Pembrog air ar bèulaobh, ãnns an astar. Chan eil na sgòrr-chragain, a tha dearg-dhonn, ro àrd. Chaidh

Ailbeairt agus Tearlach anns an "t-Sìthich" gu Pembrog, agus bha mise a tarruinn. Thàinig na n-uibhir bhàtachain mach le boirrionnaich Ghâllaobhach no Bhrĕätunnach anns na h-adain fir, ard-chrunach neònach aca, agus bha glaodhaich-aighear mhór ann ri Beairti, cheann bha an sluagh coltach ri mór thoileachasa bhith aca ãnn a bhith faicinn Prionnsa Ghâllaobh. Thàinig Ailbeairt air ais mar cheithreamh do dh'ochd.

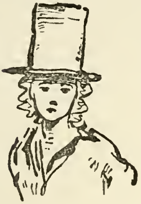

Bha banarach ro laghach san làn éideadh Ghăllaobhach air a toirt air bòrd los gun faicinn-s'i. Fhuair sinn Millforr air a shoillseachadh dar thàinig sinn air a chlàr, agus bha teinechean-éibhinn an gâbhail sna h-uile àit.

Didòmhnuich, Adhgast 15g.

Thog sinn oirnn rithist aig ceithir uairean, ach an tarruinn so bha latha briagh againn, agus a mhuir cho chiùin ré an rathaid. Mu ãnn uair diag chunnaic sinn tràigh monadail Siorrachd Chaitharnàrbhon, tha na monanain, ach is e th'annta da rireamh beānntain ard, borb agus air an cumadh grînn, agus tha Ailbeairt ag gradh, gun robh iad toirt *Ischia* na chuimhne ro mhòr leis 'a mhuir ghorm dhōmhainn, bhòidheach agus na spèurain soílleir.

Air dhuinn tìghinn gu tòiseachadh Càolasain Mheänai thàinig sinn uile mach as an "Bhictoria as Ailbeairt" agus chaidh sinn air bòrd an "t-Shìthich." Chaidh an "Bhictoria as Ailbeairt" leis an "Iolair Dhubh" (air do'n dà dhuine-uasal-nan-each tìghinn marruinne), an "Undinn" agus an "Sciùrsa" air adhart mun cuairt air Eilean Angilsi taobh a Chinn Nàomh, agus, anns an" t-Sìthich," an còmpanas na "Gàrlainn," chaidh sinne do na Càolasain. Mar bha sinn a dal stigh, bha an sealladh de na beānntain grînn le am fèurach beairteach—Dunsneachda ag éiridh briagh anns a mhiadhon—agus de na h-âchanain agus na cóilltean gu h-ìosal da rìreamh glòrmhor. Tàobh na lãimh chlì tha an dùthaich baileach cõmhnard. An sin thàinig Caitharnàrbhon san t-sealladh, le a sheānn Chaisteal maiseach air a shuidheachadh cho grînn. Rinn sinn stad car tĭotan mach bho so, ach cha deach sinn gu tìr. Chaidh sinn seachad dlùth theann air Plas Neauîdh (Plas Newydd) far an do chur sinn seachad sè seachdanain de'r n-ùine cóig bliadhna diag air ais. Bha mi faireachdain mar gum bitheadh cuimhne agam air uile gu ro mhath; ach ghabh mi tuille tlachd ãnns na seallanain na bha mi an duil dheanainn thàobh mo bheachd roimhe.

Chaidh sinn seachad air Cragain Suìlli a tha cho ainmeil, agus chunnaic sinn an obairchean (the works) a tha iad cur náird airson pìob an rathadréithill, agus an sin chaidh sinn fo Dhrochaid Mheanai agus stad sinn sa mhionaid air an tàobh eile. Bha dõmhlachdain a shluagh rìoghail ann an tŏitich as am bàtachain, agus iad a cluicheadh "Gum bu fada beò a Bhãnrighinn," agus ri aighear gailbheach. Chaidh Ailbeairt agus Tearlach gu tìr agus choisich iad nûll an drochaid. Dar thàinig iad air ais chaidh sinn air ádhart rithist, agus stad sinn aig spŏt fuathasach bòidheach le seallanain Súisseach cha mhór, mu choinneamh Caisteal Peanruinn (Penryn) ait a Choirneil Dhùghlasaich Peanman (a chunnaic mi mus an robh e deas, an tìm an t-sealbhadair roimhe), agus fagasg do Bhangor, le a bhruachain coillteach, troimh am fàod neach an rathad mòr gu Bomàris fhaicinn. Bha na monanain dù-dhearg, leis an fhèurach gu h-ìosal agus a mhuir ghorm, baileach dealbhadail.

Dh'fhalbh Ailbeairt agus Tearlach a dh'fhaicinn Peanruinn. Nuair thainig iad air ais fhuair sinn an dinnear iolar anns an "t-Sìthich", agus aig ochd chaidh sinn air ais leis a chlann agus le'r muinntir uile do'n "Bhictoria as Ailbeairt". Bha am feasgar bòidheach agus an latha ro shoirbheach.

Dhùisg sinn dlùth an deidh cheithir, dìreach dar bha iad dal sheòladh, agus chur e ìongantas oirnn bhith faireachdain na bìrlinn a stad ann bu lágha na ùair na dheidh. Bha nìeigin air dal air ãimhreith mun chúidhil-rãmh—dìreach mar thachair an uiridh—agus ghabh e dà uair ga chur ceairt. An sin aig seachd uairean thog sinn oirnn as ùr. Maduinn ghrînn le muir ro chiùin. Roimh leth ann uair diag bha sinn an sealladh Eilean Manna, eilean briagh le monanain borb agus sgòrr-chragain. Dlùth air dà uair dhiag ràinig sinn an ruinn anns a Chamas, air am bheil baile Dhùghlas air a thogail, baile th'ânn súidheachadh fuathasach laghach, agus caisteal dealbhadail faisg air an tigh-sholus air an ruinn as fhaide mach anns a chamas. Stad sinn taic so car dheich mionaidean no ceithreamh na h-uair,—bha na cragain cõmhdaichte le sluagh. Bho Dhùghlas gu Camas Ramsai tha na monanain agus na sgòrr-chragain àrd agus borb; ged tha Ramsai fhé ìosal.

Bha sinn a sealladh tìr car dà uair, agus bha mise ìolar a sgrìobhadh. Dar thàinig sinn nàird air a chlàr aig trì uairean, bha tràigh na h-Alba lãmh rúinn, Maol Ghâllaobha, agus an sin Siorrachd Bhigduin. Bha Ailbeairt a deanamh mach gun robh e faicinn tràigh na h-Èire, ach cha b'urrainn dõmh-sa a cõmharrachadh. Aig cóig thàinig sinn an sealladh Loch Rúithinn, agus chunnaic sinn Craig Aillsa aig éiridh nàird dìreach as a chuan còrr as mìl troidh Tha Loch Rúithinn ro ghrînn, agus na bēanntain agus na glìnn àillidh, gu sõnruichte Glēann Finnaird. Tha an Loch ro mhór, agus na monanain ro ard agus coillteach. Is e Stronrâthar an t-ainm th'air a bhaile bheag.

Dìmàirt, Adhgast 17g.

Aig sè uairean thēann sinn ri carach. Maduinn bhriagh Aig ochd bha sinn dlùth air Craig Àillsa, aig am bheil cruthachd ro ainneamh. Bha mìltean air mhìltean a dh'eòin,—geòidh shùlair,—air a chraig, agus thilg sinn urchair trì tàrruinnean dh'fhéuchainn ri an toirt thâll stigh do'n ghunna—chaidh Ailbeairt agus Tearlach ris ach bu diomhan. Rithist thàinig sinn an sealladh an eilean bhòidhich, Arrain. Tha an ruinn as grinne air dhuit bhith fa chomhair an Eilean Nàomh, as do beachd air sreath bēanntain Gàoth Bhéinn. Tha dà mhìl agus ochd ciad troidh (2800) san té as aird; tha iad comharraichte grînn troimh nan rúithenean biorach, borb th'aca. Romhpa tha Lamlais. An deidh dal seachad air an Eilean Nàomh thig thu gu Camas Bhrodthig a tha bòidheach le beanntain ard agus gleãnn; mu coinneamh, agus cuairtichte le coille, tha an caisteal a tha Morair Dhùghlas a togail. An ùine ghoirid na dheidh thàin sinn am frádharc Eilean Bhòid, agus an sin dh'înnthirig sinn a Chluaidh dheth am bheil beachd bòidheach bho àit Mhgr. Stiùbhard agus bho oighreachd Morair Bhòid: bruachain àrd, coillteach, an âbhuinn fosgladh mach agus fàs nas fharsuinn, agus cuairtichte leis na beãnntain astarach. Tha àit crion tàobh na lãimh dhĕis ris an abair iad Làrgs ann an súidheachadh ro laghach.

Aig leth ann uair ràinig sinn Grianaig, Pôrt Ghlaschu. Bha an cîthe agus na lôngain air an dõmhlachadh le sluagh: cha robh na bu lágha na nào tŏitich dhiag thair fhichead ann (mar chual mi bho sin) agus iad uile luchdaichte thair na còrrach le sluagh, agus a chuid mhór dhiubh gar leanachad-ne! Cha robh a leithid a rud air fhaicinn riamh roimhe. Cuir ri so tŏitich, bátachain, agus lôngain de na h-uile seòrsa, a luasgadh sna h-uile aird, ach gun bhith dal as an rathad! Airson sin, fhuair sinn stigh sàbhailte air bòrd an "t-Sìthich," agus thŏitich sinn nàird uisge Chluaidh; bha cêathach ann agus cha b'urrainn dúinn an t-astar fhaicinn gu math. Chaidh sinn seachad air a bhaile chrion Pôrt Ghlaschu, agus mar bha e tĕannadh dlùth air ann uair bha sinn stigh aig Caisteal Dhunbrêatunn. Tha an súidheachadh aige ro ghrînn, a chraig ag éiridh nàird dìreach as an âbhuinn, na monanain uile mun cuairt, agus baile Dhunbrêatunn air a chùlaobh, ga dheanamh ro dhealbhadail. Chaidh sinn gu tìr stigh fo'n Chaisteal, agus dh'fhalbh sinn marri Tearlach agus ris a chlann ann an carbad thun na dãinghnich. Bha dõmhladas mór ann ach bha ordugh gasd air a chumail. Chaidh sinn thun a bharra-bhâlla ach bha againn ri mòran stâpain a dhíreadh gu faotuinn na ionnsuidh. Bha Bhâllas air a dhuineadh an so, agus b'e fear de na caistealain mu dheireadh e a sheasamh mach an áobhar Bãnrighinn Màiri. Bho'n bharra-bhâlla tha sealladh ro fharsuinn de dh'uisge Chluaidh agus de Dhunbrêatuinn, agus bu chòir duinn Béinn Lòmuinn fhaicinn ach bha i fo chèo.

Fhuair sinn air ais do'n "t-Sìthich" roimh leth trì agus thill sinn gu Grianaig, air ar léitigeadh le nào tŏitich dhiag, Thŏitich sinn seachad air Grianaig, air ádhart gu Loch Lông, agus, air an lãimh dheis, a seachnadh Rosnèath far am bheil an Diùc agus a Bhandiùc Earraghàdhall th'ânn ceartair a fanachd. Tha Loch Lông da rìreamh àilleadh, coig mìl diag air fad, cuairtichte le beānntain briagh agus a leithid de rúithenain grînn, agus ro uaine—uile gu léir cho neocholtach ri tàobh shìos na h-Alba—agus an loch a camadh air adhart fuathasach bòidheach, air dhoigh as gun robh e na uairean coltach ri bhith dùinte uile. Bha Tearlach a gradh gun robh e a toirt Sùissarlann agus an Tìrol na chuimhne. Tha an ruinn as grînne de Loch Lông mar theid thu am frádharc Loch Goill. Bha sealladh gasd againn air a mhonadh ris an abair iad "an Grèusaich;" cheann gum bheil am mullach coltach ri tear as e caramh a bhròig! Aig ceann an loch fhuair sinn pladha de Bheinn Lòmuinn, agus bha sinn, gun teagamh, ro fhagasg do Loch Lòmuinn.

Thìll sinn air an ann rathad air an d'thàinig sinn. Cha robh grian ann agus tarruinn no dithis bha beagan ceò ann; ach airson sin bha e bòidheach. Chaidh sinn air adhart gu Rodthsa agus ràinig sinn e aig ochd uairean, agus an sin stigh gun mhoille air bòrd an "Bhictoria as Ailbeairt," baileach sgíth ach airson sin làn sòlas agus toil-inntinn.

Tha anabhar toileachas-inntinn aig a chlann anns na h-uile nì, agus tha iad a giùlan leis an annas agus an luasgadh th'ann ann an doigh mhiorbhuilteach. Bha an sluagh ri glaodhaich-aighear fhuathasach ri "Diùc Rodthsa,"* agus glaodh iad airson cuairt do Bhana-prionnsa Bhreatunn. Anns na h-uile àit tha na Gàdhaill ro theò-chridheach. Is e baile beag laghach th'ann an Rodthsa air thogail mun cuairt do camas grinn, le monanain anns an astar, agus le caladh briagh. Dar chaidh sinn air a chlàr-uachdar an deidh na dinnearach bha am baile uile soillsichte ro dealrach, na h-uile uineag an solus, agus bha an sealladh ro laghach.

Maduinn fhionnar bhriagh, na neòil beanachd air éiginn ri mullach nam beann. Aig ochd chaidh sinn uile air bòrd an "t-Sìthich," agus nàird Càolasain Bhòid, a tha, mar theid thu air adhart, a fàs baileach ghrinn, na monanain a laidh cho neònach an darna fear cùlaobh an fhir eile, agus a sealltuinn na uairean, mar gum bitheadh iad a gearradh dheth na h-uile doigh a dhal troimhe.

---

* Onair is leis a mhac as sine aig Uachdaran na h-Alba, agus mar sin a bhuineas do Phrionnsa Ghâllaobh mar mhac as sine na Banrighinn, ionadach seann Righrean na h-Alba.

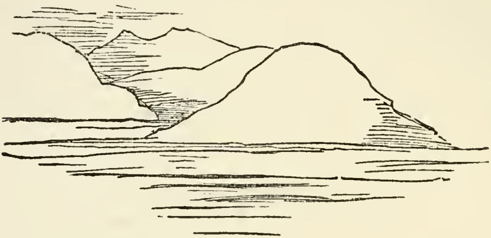

Chunnaic sinn Arrain taobh na laimh chlì, agus e a sealltuin ro briagh anns an astar. Tha sinn air bhith carchadh air ais agus air adhart dorlach math bho an dé, cheann chaidh sinn an comhair Arrain agus an Eilean Nàomh, agus an sin dh'fhàg sinn Cŭmra Beag agus Cŭmra Mor air an laimh chlì; agus chaidh sinn suas gu Dunbrĕatun as air ais, rithist air adhart gu Loch Lòng, agus an sin gu Rodthsa, a fagail Arrain air ar laimh chlì; an sin an deidh dal seachad air Arrain dhînthirig sinn Loch Fìonn. Ach bha mo ceann-sa goirt, agus le so bha mi an eisiomail dal gam shìneadh fhé iolar, agus cha do rinn mi ach tìghinn air a chlàr rithist dar bha sinn mar uair thall-stigh do dh'Inbhiráora; far am bheil an loch a lèudachadh agus na monanain air gach dal'ach taobh ro uaine agus stuadhach, ach gun bhith ro àrd.

Tha an dal-stigh gu Inbhiráora loinnreach; tha an loch fuathasach farsuinn; dìreach fo do chòmhair srèad ghrinn a bheanntain soillsichte nàird fuathasach òirdheirce, uaine geal-dhearg, agus liath-ghorm; taobh na laimh chlì tha baile beag Inbhiráora: agus fos cheann, cuairtichte le coilltean giùthais, tha Caisteal Inbhiràora na sheasamh, ceithir-chearnach le turraidean air na h-oisinnean.

Bha an fhàoilte air a deanamh ruinn san fhìr fhasan Ghàdhallach. Choinnich an Diùc agus Bandiùc Earra-ghàdhall (a Bhàintighearna ghaolach Ealasaid Lìbhison Ghobhar,) sinn marri Bandiùc Sùtharlann, Morair Staford, a Bhàintighearna Carolin Libhison Ghobhar, agus Uailsean Bhlantìr air an làimhrig a bha uile na h-uidheam le fràoch. Bha an Comunn Gàdhallach, agus nam measg Càimbeulach Ile, a dhà mhac (fear dhiùbh as e air fàs mòr, agus am fear eile, na giulan beag ro laghach), na h-uibhir de na daoine aige, agus Càimbeulaich eile, air an tarruinn uile nàird dlùth air a charbad. Fhuair sinn staigh do charbad marris an dà Bhandiùc, Tearlach as an Diùc air a chobhan (bha sinn air a chlann fhàgail air bòrd an "t-Sìthich,") agus ghabh sinn greasadh bòidheach measg cràobhain briagh, agus air ádhart gleann far am faca sinn Beinn Shìrar, as còrr. Bha an aimsir comharraichte grînn, agus bha sinn air ar tàladh gu mór le bòidheachas barraichte Inbhiràora; a cur fa chomhair mar tha e a deanamh a leithid de co-àonachadh de choille bhriagh, a bheanntain àrd, agus an loch cho uasal.

Bha na pìobairean ag imeachd roimh a charbad agus na Gàdhaill air gach dal'ach taobh, mar bha sinn dlùthachadh ris an tigh. Mach bha Marcas Lâthuirn— aois dha bhliadhna a leanabh—òlachan crion gàolach, geal-bhàn, reamhar, le fălt buidh-ruadh, ach cruth ro fhìnealta, coltach an dà chuid ri athair as ri a mhathair. Tha e na leanabh beag cho mear, agus cho neo-eisiomaileach. Bha éideadh as deacaid de shiòda-molach dubh air, le sporran, brĕacan, agus boneid Ghàdhallach. Fhuair sinn am mhiadhon-latha aig dà uair marri'r cinn-uidhe; na daoine-uailse Ghàdhallach le an tuaghain catha nan seasamh san t-sèamair. Chuir sinn fios air a chlann agus thàinig iad dar bha sinn ris a mhiadhon-latha. Dh'fhàg sinn Inbhirhaora roimh thrì, agus thug sinn a chlann leinn anns a charbad. Léidthig Uailsean Earraghàdhall, a Bhandiùc Sûtharlann, agus an fheadhain eile sinn gu bòrd an "t-Sìthich," far an do ghabh sinn beannachd leotha.

Bha an solus air na bĕanntain bòidheach mar bha sinn toiteach sios Loch Fìonn. Aig coig ràinig sinn Loch-gìlp, agus chaidh sinn uile air tìr aig Ceannlochgìlp, bailechan crion far an robh dròbhain sluaigh, agus measg chàich Sir Iain P. Orde, a thug dhuinn coingheall ga charbad agus bha baileach modhail. Ghreas sinn fhé as ar cuideachd troimh a bhaile bheag dh'ionnsuidh Canàl Chrianain, far an deach sinn staigh ann an iùbhrach bh'air a h-uidheamachadh fuathasach uile briagh agus air a tarruinn le trì eich, agus na gilleann marcaich ann an sgàrlaid. Shlìob sinn air adhart fuathasach rèith, agus bha seallanain nam beann—sreath Chruachain—da rìreamh grînn, ach bha t-ana ghlas ďiag bh'againn ri dhal troimh măirnealach (sàothair ro ainneamh, an toiseach dal troimh na h-uibhir le bhith ag éiridh nàird, agus an sin troimh feadhainn eile le bhith tearnadh bhàn), agus, an àit do'n aiseag marsuinn uair gu leth, b'ann ghabh e dà uair gu leth, agus mar so bha e teann air ochd uairean air dhuinn Loch Crianan a ruigheachd. Chaidh sinn gun mhoille air bòrd an "Bhictoria as Ailbeairt," ach bha e tuille as anamoch airson dal air adhart gu Obain; agus mar so bha againn ri bhith latha na b'fhaide air ar turus, agus chuir sinn seachad an oidhche aig Crianan. Is e spôt ro ghrînn th'ann, beanntain mun cuairt uile, agus, anns an astar an fheadhainn aig Eilean Iùraidh. Bha aiseag gasd aig a bhìrlinn mun cuairt air Màol Chinntìr. Fhuair sinn an dînneir comhla ri Tearlach agus chaidh sinn air an uachdar. Bha buaidh shèunta aig soillse nan teinechean-éibhinn lìonmhor, an leth-ghealach, na rannagain agus sàmhcharachd iomlan na h-oidhche.

Dìardáoin, Adhgast 19g.

Latha bòidheach. Dh'fhàg sinn Crianan aig nào uairean, a dal taobh na laimh dheis nàird beallachain briagh, agus eileanain gun chunntas, agus a leithid de dh'fhaicinnean séunta, as nach urrainn dhomh an aithris. Chaidh sinn an toiseach nàird an Càol Ràsach (Sound of Jura), far an robh dròbhain sluaigh gar coinneachadh ann am bàtaichean crion, bh'air an uidheamachadh le brâtaichean beag; an sin nàird Beallach Chirarra gu Oban, tè de na spôtain as grînne tha sinn air faicinn le làrach seana Chaisteal Dhunôlla agus srèad a bheanntain àrd san astar. Rathad na laimh chlì, an deidh Òban fhàgail chunnaic sinn Eilean Chirarra, agus air an laimh dheis, Caisteal Dhunstafnais, an t-àit as an d'thàinig a chlach iomraiteach a tha na steidh aig "Caithair a Chrùnaidh" anns am bheil na h-uachdaranain air an crùnadh aig Abaid Bheasminnsear. Tha e air a ghradh gu bheil Alastair a Dhà air amhlag an so. Chaidh sinn seachad teann air craig chòmhnard ris an abair iad Craig na Bàintighearna, far an dh'fhàg fear a Chloinn Mhic Lèathainn a bhean aige, an duil gum bitheadh i air a sguabadh air falbh (leis an tônn)—ach bha i air a sàbhaladh airson sin.

An sin thàinig sinn stigh do Chàol Mhùile rathad Tobair Môire, àit beag an suidheachadh laghach, bho sin tha na seallanain leanachd air bhith bòidheach. Aig ann uair bha sinn am fradharc Eilean Rùm, Èig agus Mùig (eileanain car mór bh'air an ceannach beagan bhliadhnachain air ais le Morair Shalisburi). Rithist chaidh sinn seachad air na h-eileanain neònach, còmhnard, fad, Côll agus Tìrĭ. Gu ro chruaidh-fhortanach, dh'fhuilinn luchd àiteachadh nan eileanain so fuathas, anns a gheamhradh so chaidh, troimh na gainne. Beagan na b'fhaide air adhart air an laimh dheis tha Eileanain Treisinnis, cragain ro ainneamh nan cumadh: their iad Ceap an Dùitsich, ri fear dhiubh agus tha an cumadh as neònaich air, mar so—

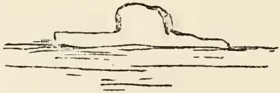

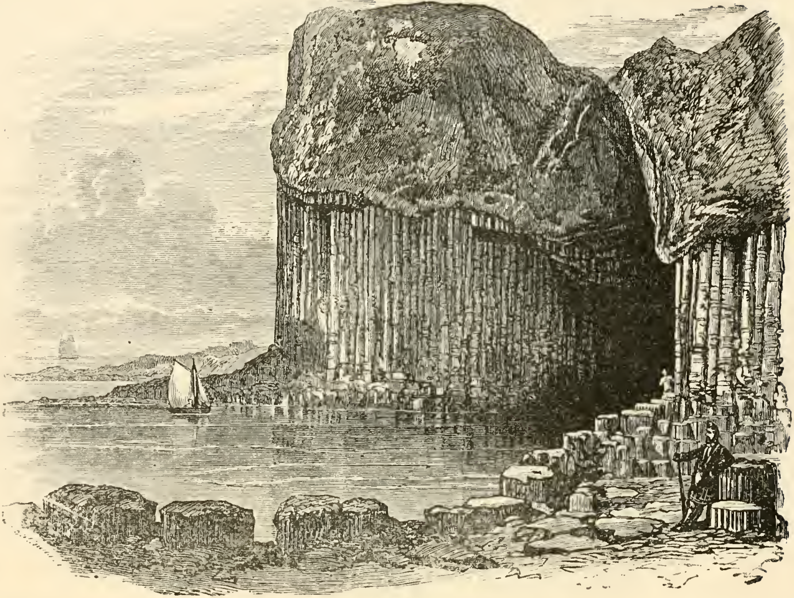

Eilean Stafanais.

Aig trì thilg sinn acair dlùth stigh air Staffa, agus fhuair sinn stigh do an iùbhrach san ath mionaid marri Tearlach, as ris a chlann, agus a chuid eile de'r cuideachd agus dh'iomaraich sinn an comhair na h-uamhaidh Mar bha sinn dal mun cuairt an ruinn thàinig a chruthachd iongantach a ghlas-chrag san fhradharc. Tha an sealladh tha i cur fa chomhair fuathasach ainneamh: agus dar chaidh sinn mun cuairt air an oisinn gu dal stigh do *dh'Uamhaidh* chliùteach *Fhinn* bha am beachd briagh, mar rathad farsuinn stigh do thalla bôgha-chlisneach: bha e sealltuinn uamhalta cha mhòr mar bha sinn ag innthirig agus bha an iùbhrach sa bhogadanaich nàird as a bhàn air bòcadh a chuain. Tha i fuathasach àrd ach gun bhith nas fhaide na 227 troidh, [dà chiad, dà fhichead (troidh) sa seachd], as nas aimhlein na bha barail againn, gun bhith ach 40 troidh (dà fhichead) air lèud. Tha a mhuir eagalach domhainn anns an uamhaidh. Bha na cragain fo'n uisge air na h-uile dath—geal-dhearg, gorm agus uaine—agus bha e tìlgeadh sealladh ro bhòidheach, mùiteach B'e so a chiad tarruinn riamh bha a Bhrâtach Bhrĕatunnach, Banrighinn nan Trì Rìoghachdain, an duine aice, agus a clann air innthirig do *dh'Uamhaidh Fhinn*, agus leig na daoine trì glaodhain-aighear as, agus bha an fhuaim ro dhrùiteach an sin. Chaidh sinn air ais an comhair chùil, agus an sin chaidh sinn air adhart beagan na b'fhaide a ghabhail sealladh de'n uamhaidh eile nach eil de'n chruthachd ghlas-chrag, agus ris an abair iad *Am Buachail.* Bha an làn-mara ag eiridh, agus theagamh ann an ann uair na b'fhadalaich nach fhaitheamaid stigh idir.

Thill sinn dh'ionnsuidh na bìrlinn ach chaidh Ailbeairt agus Tearlach gu tìr rithist air Staffa. Thàinig iad air an ais an ceann trì cheirea'nain na h-uair, agus chaidh sinn an sin air adhart gu I (Iòna); an so chaidh Ailbeairt as Tearlach gu tìr agus bha iad air falbh car uair. Bha mise agus na baintghearnain a tarruinn. Bha sinn faicinn làraichean seana chaithar-eaglais an Naoimh Oran bho'n bhìrlinn Dar thàinig Ailbeairt agus Tearlach air ais bha iad ag ìnnseadh gun robh na làraichcan baileach iongantach, bha dà thigh Mhanaich air bhith ann, agus tha seana chroisean agus clachain-cuimhne a righrean bho shean ri fhaicinn fhathast. Air do dh'Ailbeairt tilleadh chaidh sinn air adhart rithist, agus ráinig sinn Tobair Moire aig nào. Bha an t-àit air a shoillseachadh.

Dìthàoine, Adhgast 20mh.

Maduinn fhliuch dar dh'eirich sinn aig leth ochd uairean, agus an t-uisge tròm ann dar ràinig sinn Tobàir Moire aig leth nào. Chaidh mi bhàn agus bha mi tarruinn agus dathadh dhealbhain. Thog an latha mu ann uair diag agus thàinig mi air a chlàr-uachdar. Bha na faicinnean an Loch Lînne àillidh—leithid de mhonanain bòidheach. Bho Loch Lînnhe dh'ìnnthirig sinn do Loch Eil, as chaidh sinn seachad air tòiseachadh Loch Lìobhan taòbh na laimh dheis, agus aig a cheann aig-se tha Gleann Cŏmhan, a tha cho iomraiteach, airson beachdain bòidheach, agus mûrt oillteil Chlânn Dòmhnuill (Cloinn Mhic Iain) ann an lînn Uilleam a Trì.

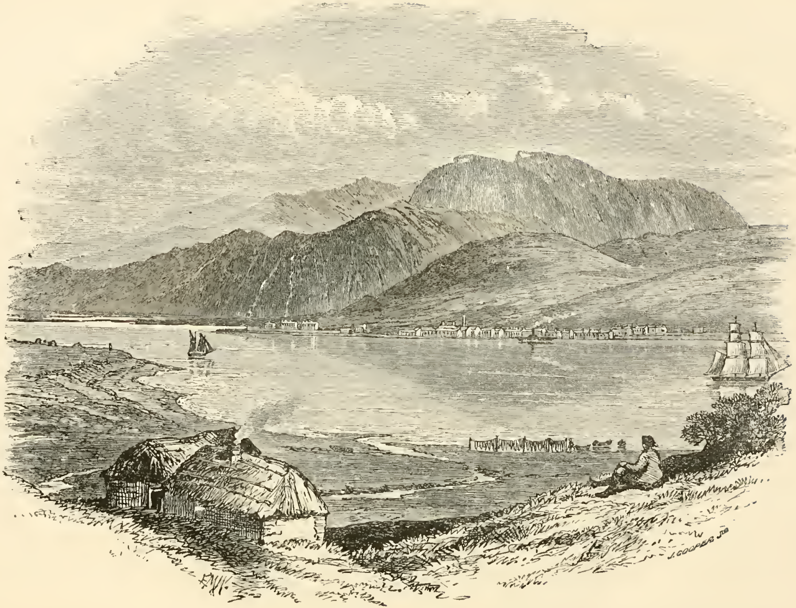

Gearasdan Innir Lòchadh agus Bèinn Niveis.

Beagan roimh ann uair ràinig sinn Brûthach Màiri, no an Gearrasdan (Fort William) àit fuathsaach crion. Bha am feasgar ro shoilleir agus na seallanain grînn. An deidh am miadhon-latha thog Ailbeairt agus Tearlach orra anns an t-Sìthich a dh'fhaicinn Gleann Cômhan. Thill iad fichead mionaid an deidh sheachd, agus bha Ailbeairt am barail gum bheil Gleann Cômhan ro ghrînn, gar an d'thàinig e tur nàird ris na bha na bheachd. Ghreas iad ann an carbad fuathasach ainneamh, le suidheachanain airson deich thair fhichead. Bha an sluagh, a bha faithneach Ailbeairt, cho rìoghail agus gun d'thug iad na h-eich as a charbad, agus gun robh toil aca gun tàrrrruinneadh iad fhé e.

Bha am feasgar fuathasach fuar, is e frasach.

Tha mi fìr dhuilich gu bheil againn ris a bhìrlinn, anns am bheil ar fardach air bhith cho garail, fhàgail màirich agus gu bheil an taisdeal taitneach so agus an turus am measg nan Lochain agus Eileanain an Iar aig an ceann, tha iad cho bòidheach,—cho làn a bhardachd agus a sgéulachd, shean-aithris, as cho so-ghleacta ri eachdruigh.

Ardmheirgi, Loch Lagan,
Dìsâthuirn, Adhgast 21d.

Mo thruaigh! maduinn fuathasach fliuch. Bha sinn deas fad roimh nào uairean, ach bha againn ri feitheamh, leis nach robh ar carbadain an ordugh. Mu dheireadh chaidh sinn uile gu tìr aig a Ghearrasdan, far an robh cruinneachadh mór de Ghàdhaill, anns na h-uile mùth breacan th'aca agus Morair Lobhat agus Mgr. Stiùbhard

Mac Coinnich air an ceann. Fhuair sinn staigh do'n charbad againn marri Tearlach agus an dithis chloinne; bha domhlachd mór ga'r faicinn air siùbhal. Ghabh sinn rathad fuathasach fiadhaich, ònrachdanach, agus a chuid mu dheireadh dheth baileach grînn, le beanntain a bha toirt Gleann Téilt na'r cuimhne. Cha do mhùth sinn na h-eich ach an ann tarruinn, agus mu dheireadh thàinig sinn an sealladh Loch Lagan. Is e loch bòidheach th'ann (crion an coimeas ris na tha sinn air faicinn) cuairtichte le beanntain ro ghrînn: tha an rathad ri a thàobh baileach laghach. Chunnaic sinn Ardmheirgi, taigh Morair Abaircorn, fad mus an d'thàinig sinn ga ionnsuidh· Chan eil aig Lagan ach taigh beag seinnse, agus aig ceann an loch, iomarach no pôrt bàta. An so, a dh'aindeon an uisge a bha dòrtadh, bha na h-uibhir Ghàdhaill air cruinneachadh, agus Mac Phearsan Chluani (ris an abrar an còmhnuidh Cluani Mac Phearsan) agus trì giulanain beag gàolach leis, Mac Dhaibhidh na Tŭllaich, agus feadhainn eile, còmhla ri Morair Abaircorn, anns an làn éideadh Ghàdhallach. Thàinig sinn mach as a charbad agus sheasamh sinn air drochaid-shnàmh, agus mar so chroisg sinn ann an dà na trì mhionaidean. Ghreas sinn an sin air adhart, anns na carbadain-ponnaidh, gu Ardmheirgi, agus ràinig sinn e an ceann fhichead mionaid, na mur sin. Tha e dlùththeann air an loch, agus tha an sealladh bho'n uineig mar tha mi sgrìobhadh nis, ged tha e dorcha leis an uisge, ro bhòidheach, agus baileach fiadhaich. Chan eil baile, tigh, na bothan thall stigh do cheithir na còig mhìltean dà: chan fhaighear na ionnsuidh ach leis a phõrt, neo le ìomaradh

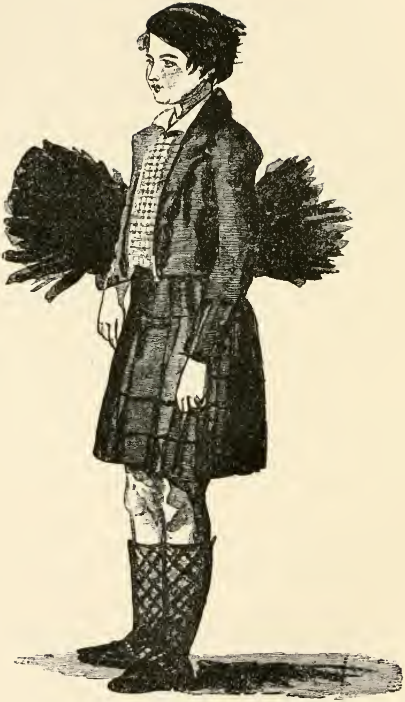

Eobhan Mac Pheärsain—Dealbh rinn a Bhanrighinn.

null an loch. Is e tigh-èunaich garail th'anns an tigh, air thogail de chloich, agus iomadh rùm taitneach ann. Tha cròcain féidh air an cur suas air adhart air an tàobh mach agus anns na trânnsachain; agus tha bâllachain an t-sèamair-chuideachd agus an roimh-rùm air an cur an ordugh le dealbhain bòidheach féidh bh'air an tarruinn le Lannsìr.

Chan eil mòran ri ghradh mu'r tuinneachas an Ard-mheirgi; tha an dùthaich fuathasach grinn, ach bha an aimsir oillteil.

Air an ochdamh latha fichead (28d), ghreas Ailbeairt mach leam mu chòig uairean, null an t-aiseag, agus air adhart air rathad Chinnghiùsaich, agus bh'uaith so bha na seallanain briagh: monanain borb ard, le dorlach math coille; glĭnn, agus a Phâtog, agus eas crion; na lòintean an an so as an sin, an sluagh ris an t-sáidhe, agus bothanain sgapte nan suidhe an corra àit, a toirt Thüringen gu mòr na'r cuimhne. Ghreas sinn thun tuathanas beag far am bheil Coirneil Mac Phearsan a fanachd an drasd, ris an abrar Srathmhàshi, agus air ais rithist—sè mìl diag uile. Bha toileachas mòr againn anns na seallanain, tha iad cho comharraichte bhòidheach, fiadhaich agus allta, —agus a leithid de choille ghrînn mun cuairt daibh, nì a tha mèudachadh bòidheachas lainntir ro mór.

Diordáoine, Septembar 16g.

Dh'fhàg Ailbeairt sinn aig sè uairean sa mhaduinn an diugh gu dal do dh'Inbhirnis, agus a dh'fhaicinn a *(Chaledònian Canâl)*.

Dithàoine, Septembar, 17g.

Dh'fhàg mi Ardmheirgi aig dà uair leis a chlann, agus ràinig sinn an Gearrasdan aig leth seachd, agus bha an toileachas agam tachairt air Ailbeairt air bord na bìrlinn. Bha na h-uile nì air dal gu math; ach bha an aimsir air bhith ro dhona. Bha Ailbeairt a gradh gu bheil Dochfùr fìr bhòidheach; agus an taigh ùr fuathasach eireachdail, le gàraidh grĭnn, agus am Mgr as Banamhgr Deòrsanna nan sluagh ro laghach.

Bha aig Ailbeairt ri dal dh'Inbhirnis, agus feitheamh ri bàl bha gu bhith aca. Chunnaic e Easain Fòighear, a tha, tha e ag ìnnse dhomh, dà rireamh baileach briagh, agus a dh'àirde mhór; agus tha e gradh gur e obair anabharrach chomharraichte th'anns a *Chaledònian Canàl.*

Loch Rùithinn,
Disâthuirn, Septembar 18g.

Dh'fhàg sinn an Gearrasdan aig cóig uairean. Maduinn car briagh, ach iomaghaoth mhór ann, agus a mhuir fuathasach fiadhaich, eadhainn far an robh sinne. Dar thàinig sinn air an uachdar bha sinn dlùth air Eilean Iùraidh, aig am bheil a leithid de ruithinean maiseach, borb. Chaidh sinn air ádhart Loch Crianan far an deach sinn staigh do'n iùbhrach. Bha an latha eagalach fiadhaich, an t-uisge a tàomadh, cho ro neo-choltach ris an fheasgar bhòidheach bh'againn an so roimhe bho chean mìos air ais. Chaidh sinn gu tìr aig Crianan. Rinn Mgr Calum, aig am bheil a chaisteal dìreach thăll mu choinneamh, fàoilte ruinn an so, agus chaidh sinn staigh do bhàta a chanàil aig deich. Fhuair sinn air ádhart na bu luaithe an tarruinn so; agus bha an sluagh a dian ruith nar taic mar rinn iad roimhe, agus bha pìobair aig na h-uile glas is e a cluicheadh. Bha e ag uisge neart na h-uine. Ràinig sinn Ceannlochgilp aig dà uair dhiag, as e tàomadh, agus sinn dal air bord na "h-Iolair Dhuibh." Bha a bhìrlinn air dal mun cuairt air Màol Chinntìr, agus thachair i oirnn aig Baile-nan-Càimbeulach. Bha a leithid de dhiubhair air an aimsir seach dar thàinig sinn.

Fhuair sinn fo sheòl, agus chaidh sinn air adhart rathad Càolas Chillbhranain agus Arrain. Thàinig sinn air a chlàr-uachdar car tacan, ach bha sinn air ar ruagadh sìos leis an uisge; ach mu dheireadh, bha e comasach cumail air a chlàr. Rainig sinn Bàile nan Càimbeulaich, àit crion agus gun bhith laghach, aig iomal Chinntìr, mur fhichead mionaid do choig. Mun cuairt do lethuair an deidh dhuinn ruigheachd thàinig a bhìrlinn stigh, leis a "Gharlann," an "t-Sìthich," agus an "Sciùrsa," agus chaidh sinn gun dail air bòrd. Bha iad air ro dhroch aiseag a bhith aca, agus bha Caiptein Crìspinn a gradh gun robh e ro thoilichte nach robh sinn air bòrd "an Bhictòria as Ailbeairt." Chuir so beagan cùram oirnn airson taisdeal an latha maireach, agus sin nas mûmha, leis mar bha a ghaoth sgiabach agus na spèurain ro ghruamach.

Bha comhairle fhad ann mu dheibhinn ciod a dheantar, agus mu dheireadh chuir iad romhpa gun siubhlamaid aig ceithir sa mhaduinn, agus nam bitheadh e ro fhiadhiach, gun rùitheamaid stigh do Loch Rùithinn, Màol Ghăllaobha, do Bhágh Ramsai, no do Dhùghlas an Eilean Manna.

Loch Rùithinn,
Dìdòmhnuich, Septembar 19g.

Thog sinn oirnn aig ceithir uairean, a bhìrlinn ə luasgadh gu mór; ach ghabhadh e cur nàird leis; airson [illegible]n aig seachd thàinig iad bhàn a dhuin nan tùill-pûirt, [illegible] duil ri muir gharbh, agus chunnaic Morair Adolphus A[illegible]beairt a bha dìreach an deidh éiridh, agus thuirt e gum bitheadh e fuathasach fiadhaich; mar so bha e air shònrachadh dal air ais beagan agus dal staigh do Loch Rùithinn; agus a rinn sinn a réir so, agus thilg sinn an t-acair an sin aig leth nào uairean—a leithid de latha le uisge as gaillionn; is gann a b'urrainn do neach an rud bha cho grînn, dar bha sinn staigh an so mu dheireadh, fhaithneachadh.

An dà chuid an dràsd, agus an tìm roimhe dar bha sinn an Loch Rùithinn, chuir Morair Orchdni, gu fuathasach modhail, sìthionn agus na h-uile seòrsa rud nar n-ionnsuidh.

Aig dà uair dhiag lèubhadh Morair Adolphus an t-sheirbhis ghoirid mara. An sin bha cõmhra ann mu'r turus; agus mu ciod a ghabhadh deanamh;—bha an latha eagalach musach, a tàomadh le uisge, agus séideadh fuathasach ann. Mu dheireadh chuir iad romhpa togail orra aig trì, agus fhàotuinn am feasgar so, gu ruig Màol Ghăllaobha, rud a dheanamaid mach ann an trì uairean, ged bhitheadh e theagamh fiadhaich. Cho luath sa bha sinn as an loch, thoisich a bhìrlinn air tilgeadh, agus bha mhuir eagallach garbh. Bha mise fuathasach dona.

Sheasamh Ailbeairt ris airson sin gu baileach, agus a chlann an iarruidh mhath. Anns an ath mhionaid thàinig sinn am fràdharc Màol Ghăllaobha, craig mhòr agus taigh-soluis oirre;—as b'e so am plădha mu dheireadh bh'againn de dh'Albainn gàolach.

Dìluan, Septembar 20mh.

B[illegible]air sinn fo sheòl aig sè uairean, agus an deìdh "luasgadh" math, a lean air car dà uair, bha sinn dlùth air Eilean Manna, ann an uisge ciùin, agus aig leth nào uairean thilg sinn an t-acair ann am Bágh Ramsai.

Chaidh Ailbeairt gu tír, agus fhad sa bha e air falbh thàinig Easpuig Shodor as Mhanna agus feadhainn eile air bòrd. Bha Ailbeairt air ais aig dà uair diag. Aig ann uair thog sinn oirnn. Bha againn ri dal air ar sochdair an toiseach, leis mar chaidh a chuidheal-ràmh air aimhreith a rithist, agus cuideachd, cheann nan deanamaid atharrach, gun ruigeamaid mus bitheadh dùil aca ruinn.

Dh'acraich sinn aig seachd an Căladh Fhlìtbhùd; bha an innthirig baileach aimhleathan agus drághail. Bha sinn air ar teaghrachadh dlùth ris a chìthe, gu'r cumail eagal as gum faodamaid bhith air ar tionndadh leis an làn; agus nuair chaidh mi air a clàr-uachdar bha luasgan mór ann, leithid a ruith sa ghlaodhaich, sa a dhrághadh air tàodain, as còrr. B'e oidhche mhùladach bh'ann, agus an séideadh fuathasch.

Dìmàirt, Septembar 21d.

Chaidh sinn air tìr aig deich uairean, agus air adhart leis an réithill gu Lûmainn.

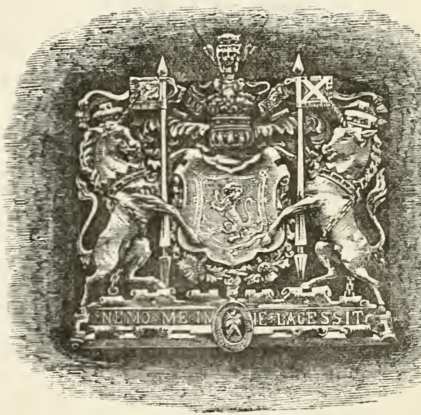
NEMO ME IM E LACESSIT

Suaicheantas Albainn.

A BHEATHA ANNS A GHÀLLTACHD,

1848 GU 1861.

Thìr an fhraoich dhuinn ; thìr choillte' nan dos,
Thìr nam beănn as nan tuilte' gun chlos—
Tìr mo shinnsear ! nior fhaicear an lamh
A shìnteadh am feasd a charach na bann
Tha tiomadh mo ghràdh ri do gharbhlach cho teann !
Th'air leam, as mi frádharc do bheachdean bha'm eòl,
Mo smàointean mar tha, as mar bha e an tòs,
Iad uile, a bhith nis air dal tharad air chall,
Mach bho'n choille, as na h-uillt ud thall—
Saor chàirdean gun atharrach tha fhathast ad chòir—
Sior beothachadh mo ghràdh-sa ad chruathas nas mò.

Duan a Chlàrsair mu Dheireadh.

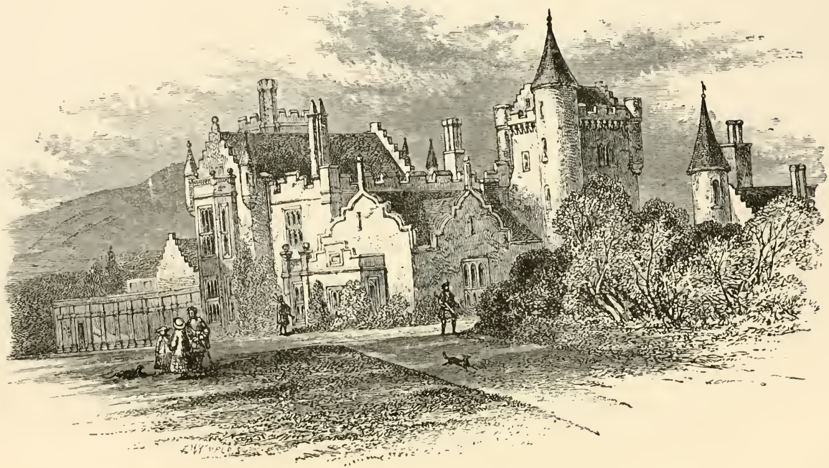

Sean Chaisteal Bailmhorail

A CHIAD BHARAIL DE BHAILMHORAL.

Bailmhoral,
Disâthuirn, Septembar 8mh, 1848.

Rainig sinn Bailmhoral aig ceithreamh roimh thrì. Se caisteal beag lághach san t-sean fhasan Albannach th'ann. Tha tùir dhealbhadhail, agus gàraidh air a bheulaobh, agus monadh àrd cóillteach; air a chùlaobh tha coille bhàn thun na Dé; agus tha na beanntain ag éiridh nàird sna h-uile cuairt.

Tha tâlla beag taitneach ann, agus sèamair-bŭill; agus leth ri so tha an sèamair-dînnear. Urad an staidhir (agus an dal nàird air ionad-stăidhreach farsuinn, gasd) dìreach taic na laimh deis, agus fos ceann an t-sèamair-dînnear, tha an rùm-suidhe againn (an rùm-cuideachd roimhe), rùm mór briagh—agus leth ris tha an sèamair-lĕapa againn a fosgladh do shèamair-ŭidheamach crion th'aig Ailbeairt. Mu choinneamh so, beagan stăpain bhàn tha na tri rumachain aig a chlann agus Miös Illiar. Tha na bàintighearnain a fuireach iolar, agus na dáoine-uailse ùard an staidhir.

Fhuair sinn am miadhon-latha sa mhionaid, agus aig leth ceithir uairean ghabh sinn sràid mach, agus dhìrich sinn gu mûllach na beinn chóillteach a tha mu choinneamh nan uinneagain againn, far am bheil càrn agus frĭrathad lághach a fiaradh nàird ris.

Tha an sealladh bho so, a sĕalltuinn bhàn rathad an taĭgh, sèunta. Tàobh na lāimh clì tha thu a faicinn nam beanntain bòidheach a tha cuairteachadh Loch na Găraidh, agus tàobh na laimh deis an cōmhair Bhailatar, an gleann (no an coire) trōimh am bheil uisge Dé a lùbadh, le monanain grînn cóillteach, a bha toirt Thüringerbhald ro mhór gu ar cūimhne. Bha e cho sàmhach, agus cho àonarach, agus bha e a deanamh stàth do neach mar bha e beachdachadh mun cuairt; agus bha fàile ghlan a mhonaidh a toirt ùrachadh fuathasach. Bha na h-uile nì mar gum bitheadh e brùcadh mach sàorsa as sìth, agus a toirt air neach a bhith dichūimhneachadh an t-sàoghail agus a shàrachadh gràineil.

Tha na seallanain âllta ach gun bhith fàsachail; agus tha na h-uile nì a sealltuinn mòran nas soirbhich agus nas mûmha comhachadh na aig Lagan. Rithist tha an talamh tioram tăitneach. Ghabh sinn sràid taic uisge Dé, srŭth bòidheach, brais, a tha stáigh dlùth air cùlaobh an taigh. Tha na beanntain rathad Innirchăllaidh ro briagh.

Dar thàinig mi stáigh aig leth seachd, chaidh Ailbeairt mach dh'fhèuchainn ri fhortan air beagan dhaimh a bha nan laidh shìös dlùth oirnn anns a choille, ach cha deach an t-sealg leis. Thig iad bhàn air cuid a dh'óidhchenean glé theann air an tigh.

A CHIAD DÌREADH RI LOCH NA GARAIDH.

Disâthuirn, Septembar 16g, 1848.

AIG leth deich uairean, thog Ailbeairt agus mise oirnn ann an carbad-puist, agus ghreas sinn gu drochaid th'ann an coille a Bhălloch Bhuidh, mun cuairt do chóig mìl bho Bhailmhoral, far an robh na pônnaidhean agus a mhūinntir againn. An so chaidh sinn air mun nan each, agus bha forsair th'aig Mghr. Mac Fhearchair g'ar frithealadh mar threòraich, Mac Dhõmhnuil[*] —a bha coltach ri dealbh na dheacaid èunaich agus san fhéile aige—an Grānntach[†] air pônnaidh, leis a mhiadhon-latha ann an dà bhasgaid, agus Batterbùri* air pônnaidh eile. Chaidh sinn úibhir ri astar mìl air adhart nis troimh na coille bhòidheach sin, agus an sin thīonndadh sinn agus thòisich sinn ri dìreadh chuid sa chuid, agus na seallanain sìr fhàs na bu ghrĭnne, gun rathad ach an talamh lóm, gun bhì dona—còinneach, fràoch, as clachain. Chunnaic Ailbeairt feidh, air dhuinn bhith mach mu thrì cheir'nean na h-uair, agus rúith e a shealg orra, fhad sa bhithinn-se a leigeadh m'anail; ach bha e mionaid tuile's fadalach. Dh'fheith e rium-sa air tàobh thâll âlltan beag clachach, a chroisg mi air mo phônnaidh, an deidh do'r Gàdhaill dhìleas pàirt de na clachain a charrachadh as an rathad, los gum bitheadh e na b'fhasa. Chaidh sinn air adhart beagan astair agus thàinig mi bhàn a choiseachd bideag, agus an deidh so chaidh mi nàird rithist agus Mac Dhõmhnuil an ceann mo phônnaidh. Bha an sealladh de Bheinn a Bhùird, agus de na h-uile nì mun cuairt cho mhath sin ro bhòidheach, ach mar dhìrich sinn na b'airde chunnaic sinn cèo air Loch na Garaidh. Dh'fhàg Ailbeairt mi gu dal an deidh tàrmaichean, agus chaidh e air adhart marris a Ghrānntach, am feadh sa dh'fhuirich an fheadhainn eile cõmhla rium-sa, a gabhail ro mhòran cùram dhiom. Is e duine còir fìrinneach th'ann Mac Dhõmhnuill, agus

---

[*] Eunadair (Jäger) th'aig a Phrìonnsa, a thàinig bho Chillchuimean, san Aird-an-iar: bha e còmharraichte ard, eireachdail. Fhuair an duine bochd bàs leis an tînneas-càith aig Bhînnsor, am Maigh, 1860. Bha a mhâc bu shine na Fhear-cuideachd leis an Teachdaireachd Bhrĕatunach ann an Iapan. Fhuair e bàs ann am 1866. Tha an treas mac, Gilleaspig, na Eunadair (Jäger) aig Prionnsa Ghâllaobh, agus bha e car bliadhna aig a Phrìonnsa ghàolach.

[†] Ard-fhorsair. Bha e air bhith fagasg do dh'fhichead bliadhna aig Sir Rob Gordan, nào dhiubh mar fhorsair; rugadh e am Braigh Mhàrr, anns a bhliadhna 1810. Tha e na dhuine gasd, ro earbsach, agus cōmharraichte gèur, agus tùrail, agus taobh shōnruichte aig ris a Phrionnsa agus rium fhé. Tha gnuis chiallach ghrînn aige. Bha am Prionnsa ro deidheil air. Tha seathnar mhâc aige—tha an dara fear, Allai, na ghille sèamair-éideadh aig Leopald am mac againn: tha iad uile na gillean math, giùlanach orra fhe, agus fàotuinn air ádhart gu gasd anns na h-uile gné deannaich sam bheil iad. Tha am màthair, seann bhoirionnach grinn, slàn, ceithir fichead bliadhna dh'àois, a fanachd ann am

---

bôthan beag thog am Prionnsa dhi anns a bhaile againn fhé. Tha e fhé a fuireach ann an Taigh-gĕata lăghach ris an abrar a Chráight, mu mhìl bho Bhailmhoral, a thog am Prionnsa dhà.

* Gille-each (nis marbh na h-uìbhir bhliadhnachain) a bha gam leanachd na àodach cumainte, le bòtain tana agus moganain, agus bha fada bho bhith toilichte. Is gann fhritheil e mi riamh tuile an deidh so.

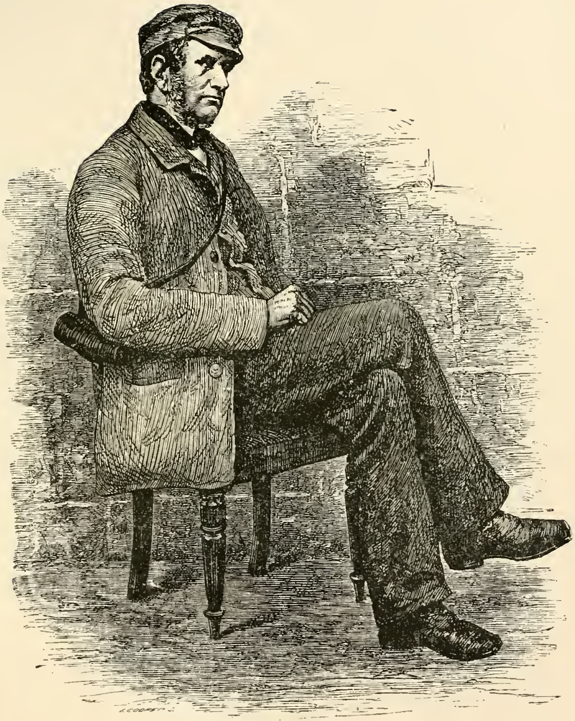

I. Grannt—an t-Ard Fhorsair.

chan fhaithtear fàilinn annsa, agus bha Batarburi bochd ro thaitheamach cuideachd.

Chunnaic mi tàrmaichean ag eiridh, agus Ailbeairt a tilg—chaidh e an sin as mo shealladh, agus mharcaich mi air adhart. Dh'fhàs e fuar, ceòthar dar bha sinn air Loch na Garaidh. An ceann leth uair, na beagan na bu lágha, thàinig Ailbeairt far an robh mi le dà thàrmachan air dha tighinn nàird rathad aithghearr.

An so bha e làn shochrach, a coiseachd glè fhurasd, agus sinn sealltuinn bhàn air dà loch chrion ris an abair iad (Lochain) nan Ian, a bha ro neònach, leis mar bha iad cho àrd anns na monanain. Bha Ailbeairt air fàs sgìth, agus chaidh e air muin a phônnaidh rithist; bha mise air a bhith coiseachd beagan cuideachd. Thòisich an dìreadh, agus cõmhla ris cèo anabarrach tiugh, agus dar bha sinn dìreach thun bhìth aig mûllach Loch na Garaidh, theann an cèo ri cruinneachadh na neòil thiugh air chor as gun robh e falach na h-uile nì nach robh thâll stáigh do chiad slat dhuinn. Fagasg do'n fhìr bhinnean (an rúinn ghrīnn de'n bheinn tha ri fhaicinn cho mhath bho a bhràigh táigh a Ghrānntaich) thàinig sinn bhàn agus choisich sinn, a strĕăpadh nàird ri scàirneach chlachain dh'ionnsuidh àit far an d'fhuair sinn súidheachan ann an còs chrion, agus bha beagan miadhon-latha againn. Bha e dìreach dà uair, air chor as gun do ghabh sinn ceithir uairean dal nàird.

Ach, mo chreach! gun nì ri fhaicinn; agus bha e fuar, fliuch, agus arsnealach. Mu fhichead mionaid an deidh dhà thog sinn oirnn ris an rathad bhàn, a ghaoth seideadh doinionn, agus an ceathach mar gum b'uisge bh'ann, agus na h-uile nì fìr dhorcha. Bha Bòman (forsair Mhgr Mhic Fhearchar), agus Mac Dhõmhnuill, a bha air thoiseach oirnn, a sealltuinn mar gum b'e tannasgain bhitheadh annta. Choisich sinn tacan an rathad gus an robh mise air câll m'anail baileach, agus an deach mi nàird air mo phônnaidh rithist as mi air mo dheádh phasgadh mun cuairt le breacanain; agus thàinig sinn bhàn air an rathad air an deach Ailbeairt nàird a tha nas gĭorra ach nas corraich; dh'fhalbh an pônnaidh gu fônnar ach bha mi gam fhaireachdain fhè arsnealaeh leis a ceò. Chum Ailbeairt air thŏiseach oirnn car tacan bheag, airson tàrmaichean, ach leig e dheth e rithist. Dar chaidh sinn air adhart car uair as ceithreamh no mu uair gu leth, theich an cèo air falbh mar gum bitheadh drúidheachd ann, agus bha na h-uile ni fo dhealradh grèin iolar fôdhainn, agus theirinn, mu mhìl troidh bho'n mhûllach. Fuathasach farranach! airson sin, bha neach toilichte a bhith faicinn sóillse gréin as solus lâtha ann uair eile.

Tha am beachd, mar tha urra tighinn bhàn, thair Inbhirchăllaidh agus a choille ris an abrar am Bălloch Buidhe fuathasach àillidh. Chunnaic sinn féidh anns a choille gu h-iosal. Mharcaich sinn air adhart gus an dh'thàinig sinn thair an âllt, agus an robh sinn thun a bhith aig a choille. Thàinig sinn bhàn rathad eile ach air lorg móran na bu chlachaich; agus an sin choisich sinn bho'n rathad anns a choille nàird dh'ionnsuidh easain a Gharbhúillt a tha bòidheach. Tha na cragain anabharrach briagh, agus an sealladh bho'n drochaid, agus

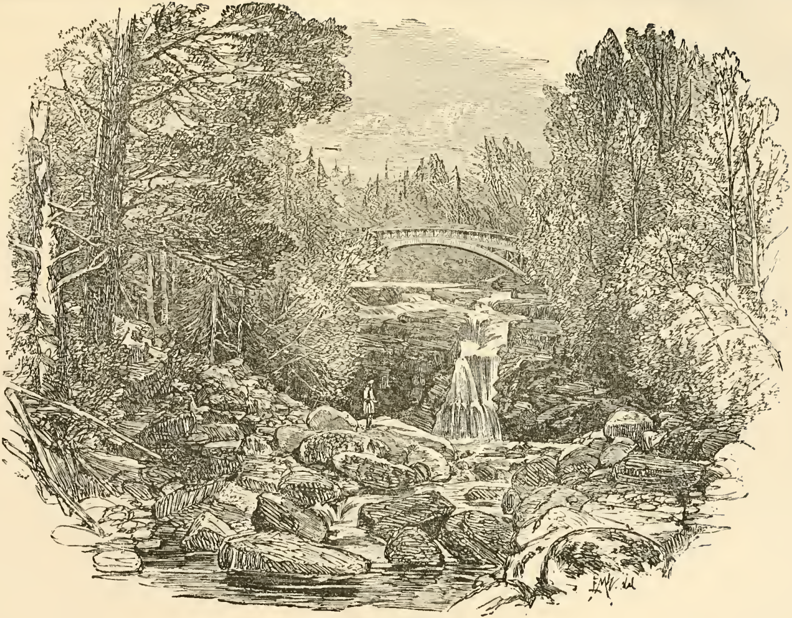

Eas a Gharbh Uillt.

cuideachd bho shúidheachan beagan nas ìllse, fuathasach lághach. Fhuair sinn ar carbadain air an rathad mhór, agus ghreas sinn dhachaidh mu shè uairean.

Thachair sinn air Caiptein Gordan, agus an sin air Mórair Iain Rosel agus Sir Sèumas Clârc. Bha iad air tìghinn mach a shealltuinn air ar son, agus dar thàinig sinn thun an taigh fhuair sinn an dà bhāintighearn aig an dorus agus iad ro iomaganach a feitheamh rúinn.

"GREASADH" SA BHALLOCH BHUIDH.

AIG ceithreamh an deidh dheich thog sinn oirnn ann an carbad-púist le Bĕairti, a greasadh gu seachad air táigh forsair Mhgr. Mhic Fhearchair sa Bhălloch Bhuidh. Anns an àit so chaidh sinn air mun nam pônnaidhean againn, Bĕairti san dìolaid-fheidh air pônnaidh a Ghrānntaich, gille na chēann, as an Grānntach e fhé a coiseachd ri thàobh. Bha Mac Dhōmhnuill (sealgair le Inbhirchallaidh), as na h-úibhir ghillean marruinn, agus bha Bòman as sēann Artair Mac Fhearchair air thoiseach oirnn. Thug iad nàird sinn air lethrathad bòidheach, a lùbadh feadh nan cràobhain agus an fhràoich anns a Bhălloch Bhuidh; ach air dhúinn bhith air dal mu mhìl na tuille thàinig iad air feidh. Bha "cōmhairle chatha" air a cumail ann an cagar, agus thìll sinn air ar n-ais, dal bhàn na h-uile céüm an rathad rithist, agus mharcaich sinn leinn fhé air adhart gu táigh an fhorsair, far an do tionndadh sinn nàird dlùth stáigh fo Chraig Dãign, trōimh mir grinn de'n choille, agus chum sinn air an lúirg gu rúig bun na craig far an d'thàinig sinn uile bhàn,

Strĕäp sinn suas ri àit bha, cha mhór dal dìreach nàird as d'athar, gu far an robh bŏthan(*bocsa)* crion, mu chòig

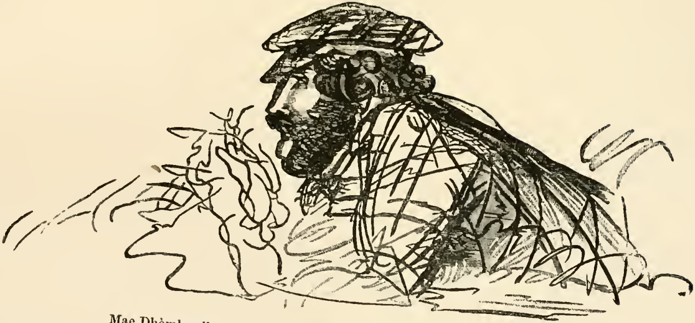

Mac Dhòmhnull am fath air na Féidh—Dealbh rinn Prīonnsa Ailbeairt.

troidhean air àirde, air a chur suas de chliathain air am fitheadh mach sa stáigh le barrach giuthais agus fràoch.

Rinn sinn súidh an so le Bĕäirti, agus Mac Dhõmhnuill na shìneadh san fhràoch tēann oirnn, cumail faire as e làn fhălaichte; bha cuid air dal mun cuairt a thogail na fáoghaid, agus bha cuid eile rithist a fĕitheamh tâcain as. Bha sinn nar suidh baileach sãmhach agus a tarruinn beagan; mise a deanamh na tìr agus cràobhain, Ailbeairt a tarruinn Mhic Dhõmhnuill mar bha e na laidh an sin. Lean so car uair, dar shàoil Ailbeairt gun robh e cluinntinn fuaim san astar, agus, ann am beagan mhionaidean, rinn Mac Dhomhnuill cagar gun robh e faicinn dāimh agus gum bu chòir do dh'Ailbeairt fritheal agus āmharc chinnteach a ghabhail. Chual sinn iad tighinn seachad. Cha robh Ailbeairt sealltuinn thair a bhócsa ach trōimh, agus leig e urchair trōimh nan slătain agus an sin rithist thair a bhócsa; chaidh na féidh air ais ach bha Ailbeairt ion as cinnteach gun do bhean e do dhāmh. Ruith e nàird far an robh na forsairean, agus anns a cheart mhionaid ghlaodh iad bho's an ìosal gun "d'fhuair iad e", agus rúith Ailbeairt air adhart a dh'fhaicinn. Dh'fheith mi car mionaid; ach ghrad streäp mi air adhart le Bĕäirti agus Mac Dhõmhnuill gam chōmhnadh; agus thàinig, Ailbeairt gun dàil far an robh mi agus chaidh sinn uile agus chunnaic sinn dāmh briagh, "fear rìoghail," bh'air tuiteam, beagan an deidh do dh'Ailbeairt beanachd dhà, aig casain fear de na daoine. Bha an t-sealg sóirbheach, agus na h -uile duine toilichte,—Mac Dhōmhnuill gu sōnruichte agus na forsairean ;—esan a gradh "gum b'ann le a Mórachd a thighinn mach bha an sóirbheas math air a thoirt nan căraibh". Bha e air shàolsinn gun robh "cas chōdhalaich mhath" agamsa, nì de am bheil na Ghàdhaill a gabhail móran aire. Choisich sinn bhàn thun an àit bho'n d'thàinig sinn nàird mu dheireadh, chaidh sinn sa charbad, agus bha sinn dhachaidh aig leth trì uairean.

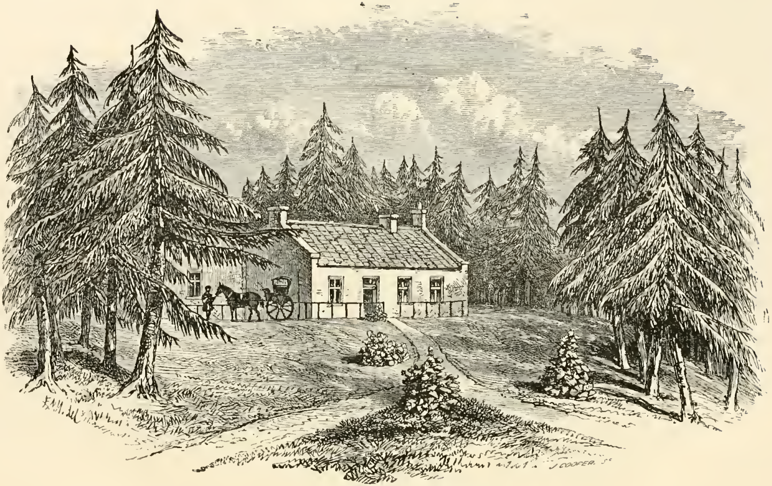

Airidh Allt na Gùithasach.

A CHIAD TUINEACHAS AIG ALLT NA GIUTHASACH.

Adhgast, 30d, 1849.

Air dhuinn ar litrichean a sgríobhadh, thog sinn oirnn air na pônnaidhean, le Miös Dàson, Mac Dhõmhnuill, an Grānntach, Batterburi, agus Séumas Cùtse; is e Shéumais a Ghàidhlig aig Séumas, agus is e am fuaim aig 'Hémis.'*

Tha an rathad air a leasachadh bho'n uiridh, agus ged tha e car garbh fhathast, chan eil àthnachain ri chrosg no fír dhuilichinn sam bith ann tuille. Mharcaich sinn ré an rathaid, cha do rinn Ailbeairt a choiseachd ach an dà mhìl mu dheireadh. Ghabh e leasan Gàidhlig air ar siubhal, as e a fóighneachd fhacail de Mhac Dhõmhnuill aig am bheil Gàidhlig anabharrach glan, agus a toirt air a bhith ga brúidhinn ri Séumai Cûtse. Tha Ailbeairt air togail iomadh facal cheana; ach is e cãinnt ro dhuilich th'innte, oir tha iad ga fuaimneach ann am muth doigh uile gu leir seach mar tha iad ga sgrîobhadh.†

Ràinig sinn ar "bŏthan" crion aig dà uair, agus chuir an t-atharrachadh th'ann iongantas oirnn. Tha dà tháighean ann, agus tha mir air chur am fiodh ris an fhear sam bheil sinne a fuireach. Tha rûm-dinnear crion seunta againn, seämar-leapach, agus rûm-uidheamachadh, uile *en suite* (an rúith cheile,) agus tha seämar crion ann far am bheil Seàrlat Dàson (a Mhaidean-Onair) a cadal, fear airson a searbhanta, agus biatach chrion. Anns an táigh eile nach eil ach slăt na dhà as, tha an cidsinn, far am bheil an sluagh suidh an cumantas, rûm crion far am bith na seirbhisich gabhail an dinnear, agus fear eile, a tha na nadur rûm-stòir, lŏbhta fos a cheann far am bheil na fir a cadal. Is e Mairearad Fhrãngach (an t-searbhanta agamsa), searbhanta Seàrlat, Lŏhlein* (gille-pearsa Ailbeairt), còcair, Seachal,† Mac Dhõmhnuill, na tha a mhūinntir cõmhla ruinn san táigh, mar eil seann Iain Gordan sa bhean ann. Tha na rŭmachain againn air am paipëarach gu taitneach, na clisnichean mûllaich cho mhath ris na ballachain, agus air an airneiseach grinn. Fhuair sinn am miadhon-latha cho luath agus a ràinig sinn, agus aig trì choisich sinn sìos (sràid a dh'fhichead

---

* Tha a Mórachd a ciallachadh an dòigh san abradh tu an t-ainm aig Séumas nam bitheadh tu ga gáirm na d'ionnsuidh, no a tarruinn aire gu nì sam bith. Ea.

† Tha a Mórachd gle fhior an so; cheann is tric le coigrich bhith

---

stăilc fuaim nan litrichean aca fhé an co-ghleachd ris a Ghàidhlig; ach is còir a fuaimneach an còmhnuidh le cumhachd a h-aibidil fhé, agus an sin chith neach gle luath gur ainmig gheibhar căinnt th'air a lathailteachadh an litir cho seólta agus cho cinnteach ris a Ghàidhlig. Ea.

* Dh'eiridnich an gille-pearsa fìrinneach, dìleas so a mhaighstear gàolach na thĭnneas tùrsach an Deseämbár, 1861, le cáoimhneas teòchridheach agus tha e nis an cŏmhnuidh marrium mar mo gille-sèamarchain fhe, no gille-pearsa. Thug mi dhà táigh dlûth air Caisteal Bhinnsor far am bith e fuireach dar bhitheas a chùirt aig Còburg. Tha athair air bhith lethchiad bliadhna na Fhörsair aig Fülbach an Còburg.

† Bha e anabharrach sgairteal agus comasach. Tha e nis na ghille-bànrighinn.

mionaid) thun an loch, ris an abrar "Muich"; a tha, tha iad a gradh, a ciallachadh "dûbhachas", no "bròn". Fhuair sinn bàta mòr an so ann san deach sinn uile stáigh, agus dh'iomairich Mac Dhõmhnuill, Donnacha, an Grânntach, agus Cûtse; agus bha seann Iain Gordan agus dithis eile, air dal ann am bàta eile leis an lìon. Dh'iomairich iad nàird gu ceann ŭard an loch, gu far am bheil a Mhuich a ruith bhàn as an Dù Loch, a tha air an tàobh eile.

Tha na fàicinnean aig an àit so bòidheach, cho âllta agus cho briagh; fìr fhaicinnean dùr Albannach agus cràobhain anns a ghlaic. Bha strĕäp na dhà againn mach sa stáigh air a bhàta agus air adhart air an tràigh, agus chunnaic sinn trì seobhaic, agus ghlac sinn trì fichead breac sa deich. Bhithinn toilichte nan robh fear-tarruinn an sin, a dheanamh dealbh de'n t-sealladh; bha e cho dealbhadail—am bàta, an lìon, an sluagh anns na féiltean, san uisge, agus air an tràigh. San dal air ais dh'iomairich Ailbeairt, agus stiùir Mac Dhõmhnuill, agus bha na sóillsean bòidheach.

Thàinig sinn dachaidh beagan an deidh sheachd. Aig ochd fhuair sinn an dînnear; Lŏhlein, Mac Dhõmhnuil agus Seachal gar frithealadh. An deidh na dînnearach chluich sinn air cairtean cõmhla ri Searlat Dàson air *bhîst* agus *dùmmi*, agus an deidh sin shràidimich sinn mun cuairt an gàraidh. Bha an t-sãmhcharachd agus an àonarachd, bh'air am bristeadh a mháin le luasgadh nan cràobhain giuthais, ro shòlaimte agus drúidhteach.

RUAIG ANN AN COILLTEAN OBAIRGHEALLAI.

Septembar, 3s, 1849.

Aig ceithreamh an deidh ann uair diag, ghreas sinn (as an triùir dhaoine uailse a dal ann an carbad eile,) a dh'īonnsuidh an rathaid air an deach sinn air adhart marri Mórair Pŏrtman an latha roimhe, agus nàird gu rúig frithrathad crion, far an deach mi air mun mo phônnaidh, Ailbeairt agus an fheadhainn eile a coiseachd, Thàinig sinn gu Ceann-na-coille, agus bha Ailbeairt air thogail ro mhór ris an t-sealladh ghrinn. Bha na sóillsean baileach briagh, ach an teas clàoidhteach, agus a ghrian loisgeach.

Thīonndaidh sinn thun na làimh deis dar fhuair sinn mach air na mòininean, far an d'thàinig mi bhàn agus an do choisich mi; agus rinn sinn súidh cùlthaobh cloich mhór gun ghin marruinn ach Mac Dhŏmhnuill a lion nan gunnachain, agus aig īnnseadh dar bhitheadh nì sam bith air fhaicinn, mar bha e na shìneadh air an talamh Bha na daoine uailse gu h-iosal air an rathad; chaidh a choille a ruagadh ach cha d'thàinig ni, an sin choisich sinn air adhart agus thàinig sinn bhàn gleann bòidheach tiugh-chóillteach; agus an deidh dorlach math strĕäpadh gu fæ̀tuinn nàird ri darna tàobh a ghlînne, rinn sinn súidh bhàn rithist. An sin strĕäp sinn nûll thun na tàobh thâll far an d'fhalaich sinn sĭnn fhé tarruinn eile. Air an ruaig thilg Ailbeairt earb, agus b'e mo bharail gun tilgeadh e tuille air bhith gun do theich iad air ais, leis mar thuit do sheann bhoirionnach tighinn cabhagach san t-sealladh agus i a sealltuinn coltach ri buidseach, a falbh air dà lorg ghailbheach, a dal air adhart troimh na coille, agus chuir i luasg fo'n rud uile. Mharbh Ailbeairt an earb dìreach mar bha ise a tighinn air adhart agus thug an urchair clisg ro mhór oirre; bha e air iarraidh oirre tighinn bhàn, rud a rinn i, agus shúidh i ìolar an ìochdar a ghlĭnne, gun charachadh, agus i air a cēann a chõmhdachadh le a nèapuig. Dar thàinig dithis de luchd na ruaig bhàn agus bha e air iarruidh orra dal agus an earb a thoirt nàird, b'e so a chiad sealladh dhaibh-se de'n t-seana chaillich agus chlisg iad agus sheall iad le óillte—rud bha aighearrach ri fhaicinn. Mharcaich mi car tacan an deidh so, as an sin shúidh sinn cùlaobh pris, deireadh na coille, fagasg do'n táigh-tharruinn; ach cha d'thàin dad as an ruaig so. Mharbh Ailbeairt, coileach dùbh mus an d'thàinig sinn a dh'īonnsuidh na dara ruaig. Bha sinn dhachaidh aig ceithreamh an deidh thrì uairean.

SGRIOB GUS AN DU LOCH, AGUS CŌRR.

Septembar 11g, 1849.

Bha a mhaduinn anabharrach briagh. Chual mi a chlann a gradh beagan bardachd Ghiarmailteach bharr an teangaidh, agus an sin thog sinn oirnn aig deich uairean marri bãintighearna Dhùro* anns a charbad againn, agus ghreas sinn air adhart gu tàobh Innse Bobard, mùthadh nan each dlùth air Torrbheatha, agus a stad car mionaid aig Linne na Muich; fhuair sinn na pônnaidhean an so, agus chaidh sinn air am muin, a crosg àthan na h-âbhuinn, agus an sin, cha mhòr, nach robh sinn san ath char aig a bhŏthan. Cha do stad sinn an sin ach car mionaid agus chaidh sinn nàird air na pônnaidhean rithist gun dàil; an Grānntach, Mac Dhõmhnuill(bha an ceann mo phônnaidh-se rè na h-ùine, agus a bha baileach úiseil agus furachail), Séüimai Cûtse (an ceann fear Bãintighearna Dhùro), Tearlach Cûtse, agus Iain Brùnach dal marruinn: agus seann Iain Gordan a seòladh an rathaid. Bha e leth ann uair air dhuinn tòiseach air an dìreadh ris a mhonadh bho chùlthaobh an taigh a dal air adhart th'air nam beann, gus an do ràinig sinn àirde mhór. Bho so bha am beachd fuathasach grinn, as e crochadh staigh tur air an loch, agus sealladh farsuinn aig air Gleann Muich thall air an taobh eile. Bha an rathad sìr dhal na bu mhiosa. Dh'fhàs e anabharrach olc dar bha againn ri dal troimh a Ghlasúillt a tha tuiteam san loch, agus a bha baileach làn. Bha a leithid a dh'uisg air bhith ann, agus gun robh na h-úillt agus na h-âbhuinnichean fuathasach mór, agus an talamh fìr bhóg. Mharcaich sinn th'air Monadh na Sròin agus bha a ghàoth a séid eägalach làidir air dhuinn am mûllach a rúigheachd. Bha Ailbeairt a coiseachd cha mhòr bho'n an chiad dal mach, agus thilg e maigheach agus èun-ruadh; chuir e luasg fo dhorlach math dhiubh; choisich sinn gu glaic bheag fo's ceann an Dù Loch, agus aig leth ceithir uairean rinn sinn súidh an sin, agus, cha b'ann gun fhéüm againn air, fhuair sinn beagan miadhon-latha. Chan eil an loch ach mu mhìl air fad; agus tha e fuathasach fiadhaich agus na monanain, a tha anabarrach ard, ag eiridh nàird direach as d'athar.

---

* Nis Bānndiuc Bhellington.

An ceann lethuair thòisich ar turus dhachaidh. Thĕir-eann sinn sìos foir na Muich a tha ruith cho bòidheach thairis air na cragain agus na clachain anns a ghleann. Mharcaich sinn bhàn, agus cha robh againn ri tighinn bhàrr nan eäch ach a chrosg a Ghlasùillt tha na àthan car tuathal ri spreòchadh thairis air. Bha an rathad garbh, ach airson sin cha ròbh e idir cho bóg na cho neo-thaitneach ris an fheär air an deach sinn ar adhart. Mharcaich mi air "Lochnagarai" sa chiad dal mach, ach mhùth mi e airson pônnaidh a Choirneil Gordan, leis mar bha mi sàoilsinn gun robh e gabhail eagal roimh nam bôbhtain; ach bha briste-analach air fear a choirneil, agus bha e ri strith ghailbheach anns na talamhnain bóg, rud a bha fuathasach mi-thaitneach.

Cha do ghabh sinn ach mu uair tìghinn bhàn thun a bhàta. Bha am feasgar anabharrach briagh, ach bha seideadh fuathasach ann air an loch agus cha b'urrain do na daoine óibreach, agus ghabh mi leithid de mháoim agus gun do ghuidh mi orra dal gu tìr, agus bha Bãin-tighearna Dhùro de mo bharail-sa gum bitheadh e móran na b'fhearr a dhal mach. Mar so chaidh sinn gu tìr, agus mharcaich sin air adhart dhachaidh air lorg chàorach foir an loch, a chum sinn car trì cheir'nean na h-uair de'r n-ùine. Bha e anabharrach garbh agus ro chūmhann leis mar tha am monadh ag eiridh cho brais bh'on loch; bha e seachd ciad troidh fo's ar ceann, agus shàoilinn gun robh mu chiad troidh fôdhainn. Airson sin, ràinig sinn am bŏthan slàn, fichead mionaid rōimh sheachd, tãingeal gun d'fhuair sinn troimh gach dèuchainn agus fèuchainn bh'againn—nì a tha an cõmhnuidh ro thaitneach ann bhith beachdachadh air ais air an deidh laimh.

Fhuair sinn an dīnnear beagan rōimh ochd marri Bãin-tighearna Dhùro agus chluich sinn dà cuairt air *bhist.*

Thug seann Iain Gordan gàire air Ailbeairt le a ghradh, ann an seänachas mun droch rathad bha sinn an deidh dhal, "Tha e rudeigin cas agus rudeigin garbh," agus "is e an t-ânn fhear as fhĕarr th'ann e," a ciallachadh gun robh e *ro* dhona,—freagairt lathailteach dhàsan.

DIREADH BEINN A BHUIRD.

Aig leth ann uair diag thog sinn oirnn cõmhladh ri Bãintighearna Dhùro agus Earneast Léiningen, agus ghreas sinn gu Inbhirchallai, trì cheir'nean mhìl seach an táigh, far an d'fhuair sinn ar mūinntir agus na pônnaidhean againn, marri Artair Mac Fhearchair, Sìuinn, agus feadhainn eile. Choisich sinn an sin car tacain, agus an sin chaidh sinn air muin na pônnaidhean agus thòisich an dìreadh ri Bēinn a Bhùird; Mac Dhõmhnuil an cēann mo phônnaidh-sa, "Lochnagărai" beag, math, as Sèumas Cùtse an ceann an fhir aig Băintighearna Dhùro. Tha lethrathad gasd, rathad-mór cūmhann dh'fhàoidte a ghradh, air dheänamh nàird gu rúig an dà mhìl-gu-leth mu dheireadh, a tha fuathasach cas, cragach. Tha na faicinnean bòidheach. An toiseach mharcaich sinn nàird gleann far am bheil clach de'n taigh anns an do rugadh Fīonnlath, a chiad fhear de Chloinn Mhic Fhearchair, air a cõmharrachadh mach fhathast, agus troimh am bheil an Glasallt a ruith. Na's fhaide air adhart tha gleann anabharrach cûmhann, cragach, cas, a tòiseach, ris an abrar an Slugan a ciallachadh "slúig," na "slugadh." Bĕägan beäg astair an deidh so tha an dùthaich a fosgladh mach farsuinn rōmhad, agus Bēinn a Bhùird aig éiridh tàobh na laimh clì; agus an sin tha thu ag innthirig do Choille Bhraigh Mhàrr, th'aig Diùc Lìds airson màil bho Mhorair Fhìobha Tha táigh beag èünaich ro laghach ris an abair iad Táigh an t-Slugain, leth rathaid eadar Inbhirchallai agus mûllach Bēinn a Bhùird. Fo so tha an âbhuinn Cuaich trōimh an deach sinn air àthan. Is e dìreadh fad, corrach th'anns a bhideag mu dheireadh de'n fhìr rathad air àodain a mhonaidh ris an abair aid "Craig na Fiacail." Bha Mac Dhōmhnuill ag innseadh brìth na h-ainmean uile. Tha an dìreadh, air do'n rathad teireachduinn ro clachach gun nì, fàodaidh mi a ghradh, ach an graineal lòm. Bha Ailbeairt air deanamh dorlach mór coiseachd, agus thàin sinne, na bāintighearnain, bhàrr nan each dar d'fhàs e na bu neo-rèidh, agus sinn thun bhith air a mhûllach. Thàinig sinn air lòd de "chùirnghorm," thòisich sinn air an tional agus fhuair sinn cuid ro bhòidheach. Aig a mhûllach, a tha baileach cōmhnard, tha an talamh gu léir air dheanamh nàird de chlachain, neo de bhoglach còinnich fhliùch, agus an graineal mar gum bitheadh e teireachduinn shìos beagan thróidhean bho'n bhàrr. Rinn sinn suidh aig cârn agus ghabh sinn ar miadhon-latha. Bha a ghàoth eagalach fuar, ach cho luath agus thàinig sinn san fhasgadh, bha an fhàileadh fuathasach teth. Bha sealladh briagh bho'n mhûllach agus e anabharrach farsuinn. Tha Beinn a Bhùird trì mìl, nào ciad agus dà fhichead troidh air àirde. Chunnaic sinn Beinn a Ghlô ro shoillear, an Cârn Gorm agus Beinn Mhuich Dhúi fìr theann oirnn ach ann an àirde eile; an Càolas Moirreach, agus troimh na glŏine ghăbhadh lôngain cōmharrachadh; agus air an tàobh eile bha Loch na Garaìdh, ag éiridh sèud nam beanntain an so uile fhathast.

An deidh am miadhon-latha theann sinn ri'r dal sios agus chòisich sinn na h-uile cèum de'n chuid chas gus an do ràinig sinn an rathad; thàinig sinn bhàn fuathasach ealamh, agus mo phônnaidh-sa na ro chabhaig, ged bha e mar gum bitheadh e dal thōmhadh ri breäbadh. Fhuair Ailbeairt beagan chriostalain-craige crion, bòidheach anns an t-Slûgan, agus choisich e a chuid eile de'n rathad. Dhealaich sinne, na bāintighearnain, ri'r n-eich mu cheithreamh mhìl mus an do chóinnich sinn an carbad. Tha nâo mìl san astar uile eädar Inhbirchallai agus mŭllach Beinn a Bhùird; air chor as gum féümamaid air chuid bu lágha, eadar mharcachd agus choiseachd, ochd mìl diag a dheanamh. Is e turus taitneach bh'ann. Bha e sè uairean air dhúinn an carbad a rúigheachd, agus bha sinn dhachaidh beägan an deidh sheachd.

AN CRUINNEACHADH.

Ghabh sinn am miadhon-latha trath, agus an sin aig trì uaircan, chaidh sinn leis a chlann agus le'r cuideachd uile, ach Bãintighearna Dhùro, dh'ionnsuidh a chruinneachadh aig Braigh Mhàrr, mar rinn sinn an uiridh. Bha na Dúifich an sin, Clann Mhic Fhearchair, Uailsean Lìds agus an fheadhainn a tha fuireach marriu agus an Caiptein Foirbais[*] agus dà fhichead fear[†] ga dhaoine a bha air tìghinn nâll bho Shrath Dhônn. Bha cuid de'n mhuinntir againn an sin cuideachd. Bha na cluichnean as abhuist ann, "cur na cloich neairt," "tìlg an uird," as "tionndadh a chabair," agus stèudadh suas ri Craig a Chèunaich, rud bh'air dheanamh mach ann na bu lagha na sè mionaidean gu leth; agus sinn uile ro thoilichte a bhith faicinn an gille againn, Dŏnnacha,[‡] duine eireachdail, og, sgairteal, a

---

[*] Nis Sir Tearlach Folrbais, a Chaisteal Niù.

[†] Tha leabhar gu bhith air chur mach an ùine ghoirid leis an Fhearsgéith, Coinneach Mac Lea, R.S.A. anns am bheil dealbhaìn gasd de chuid dh'fhir as na fineachain so agus a fineachain cothromach Gàdhallach eile, cho mhath ri cuid a Luchd-taic na Fardaich Rìoghail.

[‡] Fear de na forsairean bho 1851 : duine ciallach gasd, as ro thoil leis a Phrīonnsa. Coltach ri iomadach eile, bha e cur mach fala an deidh na réis nàird ris a mhonadh chas sin, anns an ùine ghoirid so, agus chan eile e cho laidir riamh bho sin. Tha stad air chur san rùith ris a mhonadh troimh so. Tha e fuireach cùlthaobh Craig Ghŏbhain ann an taigh a thog am Prionnsa dhà ris an abrar Robreach (bho am bheil sealladh cothromach).

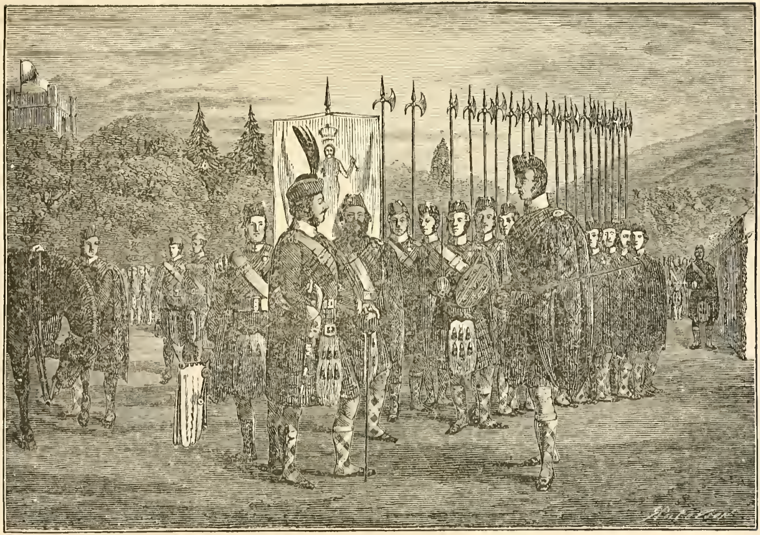

An Cruinneachadh.

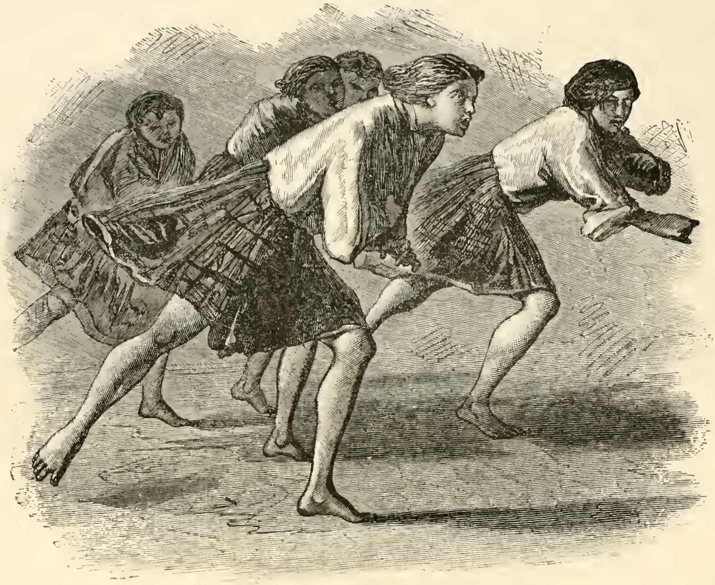

Gàdhaill ruith na Réis.

coisinn. Bha e fad roimh chàich rè an rathaid. Is e sàothair chruaidh th'ann. Thug Mghr. Mac Fhearchair far an robh mise e an deidh sin. Chaidh ochd na nào diag ris an réis, agus b'e sealladh ro lághach bh'ann bhith gam faicinn falbh nam féiltean de na h-uile seòrsa dhathain, agus nan léintean geala (tha iad tilg dhiùbh na deacaid aig na h-uile cluich,) agus spreòchadh nàird troimh na coille gus an d'thìg iad mach, chuid sa chuid, aig an fhoir eile, agus an streap iad ris a mhonadh.

An deidh so chaidh sinn staigh do'n chaisteal, agus chunnaic sinn dannsa; b'e am fear bu láighich bh'ann ruithil le clann Mhgr. Mhic Fhearchair agus clann thàobh-eigin eile, agus "Gille Callum" a bha air a dhannsadh grinn le Iain Adhall Mac Fearchair, an ceithreamh mac. Bha an dà dhuine dhiag cloinne an sin, le bhith cunntadh an leanabh as òige, àois dhà bhliadhna.

Bha mo mhàthair, Têarlach, as Eärneast cuidruinn aig Braigh Mhàrr Tha mo mhàthair fìotuinn mor thoileachas anns na h-uile nì : is e so chiad sgrìob dhìth-se dh'Albainn. Thog sinn oirnn dar sgur an dãnnsa.

MORGHATHADH A BHRADAIN.

CHOISICH sinn cõmhladh ri Tearlach, agus na giulanain agus Bhigi gu foir na h-âbhuinne, táobh uard na drochaid, far an robh na h-uile gin an tuath againn cruinn le cabair agus sleaghain, no "morghathain" (pro. *mo-ro-ain*) airson glacadh a bhradain. Chaidh iad uile staigh san abhuinn, a siubhal nàird troimhpe agus an sin air ais rithist, a brogadh mun cuairt fo na clachain a thoirt an iasg air adhart far an robh na fir nan seasamh leis an lion. Bha an sealladh ro ãinneamh; mu chiad fear a dal troimh na h-âbhuinne, cuid ann am féiltean le cabair agus le morghathain, agus iad uile fo luaim fhuathasach. Cha deach leinn sa chiad fhèuchainn, agus chaidh sinn na b'fhaide nàird, a carachadh gu trì na ceithir mhuth àitchain, ach cha d'fhuair sinn bradan sam bith; ged chaidh fear na dithis as. Bha Ailbeairt na sheasamh air cloich agus bha Coirneil Gordan agus am Morair Séumas Moirreach a dal troimh mun cuairt rè na h-uine. Bha Donnacha, gun smuain air na h-uile strith bh'aige an dé, agus thuilead, air a choiseachd thun a chruinneachadh as air ais bh'uaith, anns an uisge fad na tìm. Beagan bho'n táigh nĩgheachan bha fèuchain eile, agus an so fhuair sinn eagal mór thìghinn oirnn. Ann an ãnn àit tha pôll

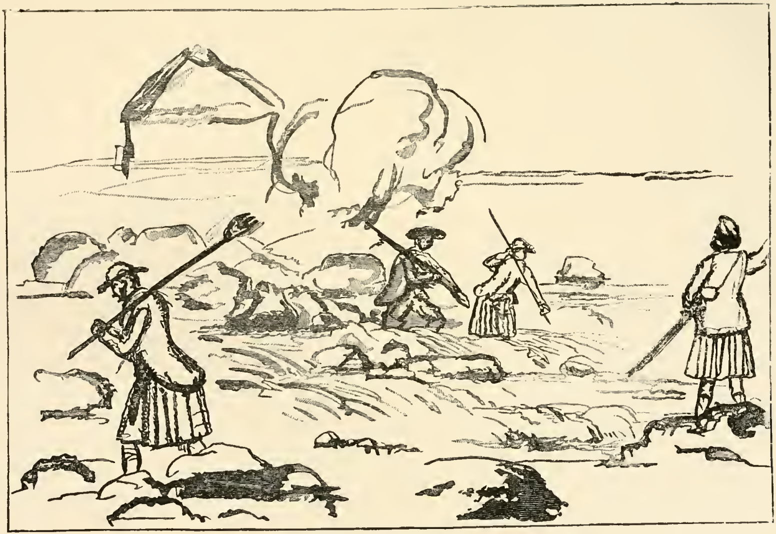

Morghathadh a Bhradain.

ro dhōmhain agus chaidh dà fhear an dòigh aimaideal, stáigh ann as cha b'urrainn do dh'fhear dhiubh snāmh; chūnnaic sinn iad dal fodha grad, agus ann an tĭota bha e mar gum bitheadh iad gam bâthadh, ged bha iad cuairtichte le sluagh. Bha gláodh airson cōmhnadh, agus na h-uile gin a ruith, agus Ailbeairt nam measg, thun na spôt, chuir so leithid dh'eagal orm as gun do rinn mi greim an déisinn chruadh air gáirdean Morair Charláill. Ach shnāmh an Doctair Robstan* stáigh agus tharruinn e mach am fear, agus bha na h-uile nì seachad sàbhailte; ach b'e mionaid oillteil bh'ānn.

Bha bradan air mhŏrghathadh aig an àit so le fear de na dáoine agus an deidh so choisich sinn thun an àthan, far an d'thainig soirbheas math n'ar caramh leis an robh seachd bradain air bhith air an glacadh, cuid leis an lion agus cuid air am mŏrghathadh. Bha Ailbeairt na sheasamh air cloich anns an uisge car treis ach cha do ghlac e nì. Bha an sealladh aig an spôt bhòidheach so fuathasach luaimneach agus baileach dealbhadail. Bu mhath leam nan robh peänsal Lannsìr agam. Bha a ghrian eagalach teth. Cha d'fhuair sinn air ais gus an robh e an deidh thrì uairean, agus an sin ghabh sinn am miadhon-latha. Thàinig Bandiuc Ghordan g'ar faicinn an deidh lāimh; agus fhad sa bha i marruinn, thàinig Caiptein Foirbais (agus comas aig sin dheanamh) as e a màrsal a chuid dháoine troimh nan tălamhnain againn, agus na pìopairean air thoiseach. Rinn iad stad, agus leig iad gláodh-aighear as trì tărruinnean a tilgeadh nàird am boïneadain as d'athar. Mhàrsalaich iad an sin air falbh; agus chum sinn cluas le tăitneas ri an iolach astarach agus ri fuaim na pìobaireachd.

---

* An duine uasal aig am bheil na h-uile riaghladh air bhith bho thoiseach mu'r n-óighreachd aig Bailmhoral, as an còrr. Is e duine mór fhiachail th'ann, baileach suairce, agus ghiùlan e air àdhart na h-uile nì gu ro ghrînn gu toil a Phrīonnsa agus mo thoil fhé.

Chual sinn an deidh lãimh gun do ghiùlan na fir againn na dáoine aig Caiptein Fóirbais air am muin th'air an ăbhuinn. Chŭnnaic iad an t-iasgach dal air ádhart agus thàinig iad sios gu foir na h-âbhuinne air an tàobh thâll; agus air do an fheadhainn againn am fàilteachadh, thuirt iad gun d'thigeadh iad thairis, agus ann an tĭota chaidh an fheadhainn againn nûll agus ghiùlan iad thairis iad,—Mac Dhõmhnuil air thoiseach is e a giùlan Caiptein Foirbais. Bha so anabharrach suairce agus ro choltach ti tĭmnean nan tréun.

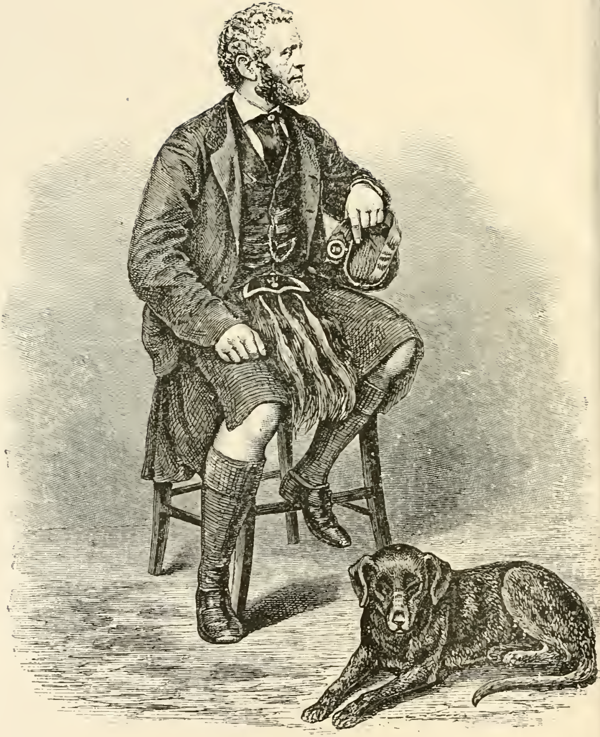

Iain Mac Ghille Dhuinn (John Brown), no In Brùnach.

LOCH MUICH.

Septembar 16g, 1850.

Rainig sinn am bŏthan aig trì uairean. Aig leth coig choisich sinn siös, agus chaidh sinn stáigh do'n bhàta le'r cuid muinntir: Donnacha, I. Brùnach,* P. Cùtse, agus Léis ag iomaradh. Dh'iomairich iad rathad tàobh thâll an loch sa chuid bu mhûmha, agus tha e dà rìreamh fìr bhòidheach na sgriodanain dōmhainn leis a bheum-sléibh, trōimh so tha glînn agus coirechean ānn far am bheil cràobhain beatha agus feärn a fàs bhàn gu foir an uisge. Chaidh sinn tìr air àit gain'eachach, aig iochdar glēann grînn, troimh am bheil an t-Allt Dûbh a rúith. Bha e fuathasach tioram an so; airson sin baileach dealbhadail, le fêärn agus càorunn fo làn mheas lùbadh thairis air. Chaidh sinn rithist tìr aig an àit sam bu cleachdadh leinn, cēann ŭard an loch, a tha fuathasach briagh; agus mharcaich sinn air ais. Tha rathad ùr air a dheanamh agus tha e anabharrach gasd, a caradh air ádhart fo's cēann an loch.

---

* Am fear sin theann, anns a bhliadhna 1858, air bhith na fhear fritheal againn mach an cōmhnuidh, sna h-uile àit, anns a Ghàdhalltachd-Thòisich e na ghille am 1849. Rinn Ailbeairt agus mi fhé râghann deth gu dal le mo charbad. Ghabh e muinntearas buan againn sa bhliadhna 1851, agus thòisich e le bhith dal an ceann mo phônnaidh-sa, ag eiridh stâp air an stâp troimh a dheagh ghiùlan sa thuigse. Cha ghabh barr toirt air fhurachas, a chùram, agus a dhìllseachd; agus tha staid mo shlaint-se, a tha air bhith fo mhor-dhéuchainn agus air a h-anfhannachadh anns na bliadhnachain so a tha seachad, a deanamh buaidhean de'n t-seòrsa so ro luachmhor, agus da rireamh eiseamalach, ann an neach a tha gu bhith dáonnan na fhear frithealadh.

Tha e bho sin (Diseämbar, 1865,) air àrdachadh, troimh a mhath ăiridheacd gu bhith na sheirbheasach uachdarach, agus na fhear-fritheal pearsa buan dōmh-sa. Tha gach uile cheannas agus faireachdain uaibhreach aige a tha dùchasach do na Gàdhaill, agus tha e baileach dìreach na ghiùlan, socharach, càirdeal, agus stuama; an comhnuidh deas gu cŏmain ghabhail sa thoirt; agus airson tùr no ciall is ainmig a thachrar ri a chóimeas. Tha e nis thair an dà fhichead. B'e tuathnach beag a bha na athair a bha fuireach aig a Phreas (the Bush) mu choinneamh Bailmhoral. Is e an dara fear e de naonar bhràithrean. Tha triuir aìr faotuinn a bhàis—dithis an Astralia agus an Niusìlan, agus dhà a còmhnuidh an coimhearsnachd Bhailmoral; agus tha am fear as òige Gilleasp (Gilleaspuig,)—duine òg, earbseach, gasd— na ghille-pearsa aig ar mac Leöpold.

Bha a gealach air éiridh, agus i dearsadh fuathasach bòidheach air an loch, agus bha an loch fhé le a mhonanain cas, gorm, a sealltuinn àillidh. A mhèudachadh grînneas, ceòlraidheachd, agus fiadhantas an t-seăllaidh bha Cûtse a cluich anns a bhàta; agus na fir, a tha nis ag iomaradh clis as math, a leigeil gláodh iolaich as an dràsd sa rithist dar bhitheadh e cluich pôrt dânnsaidh. Bha e a toirt nam chŭimhne nan rănnain so aig Sir Bhaltair Scôt ann "*Am Bàintighearna an Loch*", no (*d'thi Léid'thi obh d'thi Lèig*) sa Bheurla.

"Na b'àirde am fuaim, mar rinneadh seòl,
Na b'uaibhraich àrd a phiöbaireachd mhòr,
An nualan an tùs tîghinn tiamhaidh grînn
Thair an uisge chiùin, as trōimh an astar bînn,
Sa mhāinn, mun cuairt do rûdha as cāim,
A càoidh air falbh gach doirbh as grēann."

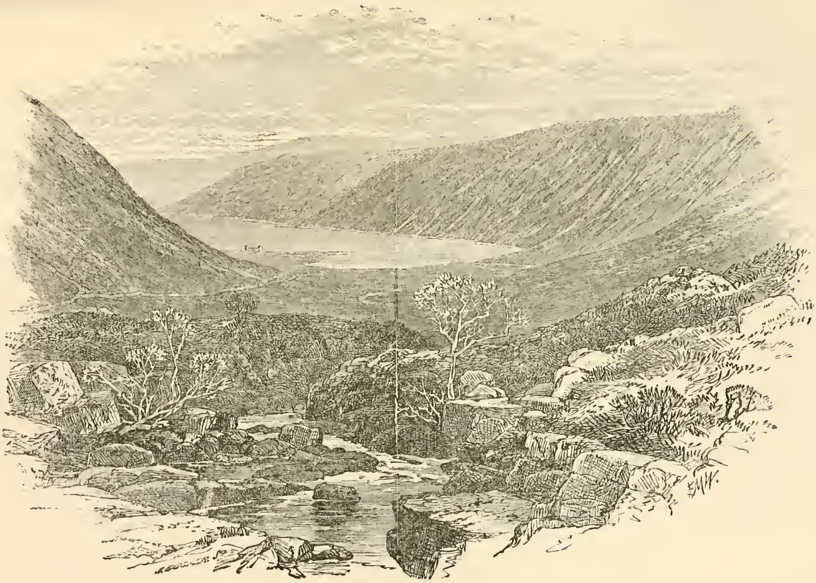

Loch Muich.

Bha sinn dhachaidh beagan an deidh sheachd; agus bha e cho sãmhach agus cho bhòidheach mar bha sinn a dal stáigh do'n choille, agus sinn faicinn an t-soluis a deălanaich bho ar dachaidh bheag iorasal.

BÀL AIG COIREMHULSI LE SOLUS LÈUSAIN.

Septembar 10mh, 1852.

Fhuair sinn an dînnear aig ceithreamh an deidh shé agus sinn ann nar gùnntain maduinn (chan e an seòrsa cumainte ach an seòrsa thatar caitheamh aig an "diot".) Aig seachd dh'fhalbh sinn gu bál a bha gu bhith mach le solus léusain, aig Coiremhulsì. Bha mise agus boneid gheal orm, gùn glas de shìoda ùisgichte, agus mo bhreacan, anns an fhasan Ghàdhallach, th'air mo ghualain. Bha Ailbeairt san éididh Ghàdhallach tha e an cõmhnuidh a câitheamh san fheasgar. Ghreas sinn ann an carbad mor; leis an dà bhãintighearna, Morair Dheärbi agus an Coirneil Gordan an carbad eile. Bha am feasgar ciùin ged bha e a bagradh ach gu ro fhortanach lean e air bhith grīnn. Rainig sinn sin aig leth nào uairean, agus ceart mar shàoladh neach bha e làn dhorcha aig an uair so.

Rinn Mghr. Dúif * agus a Bhanamhorair Anna fàilte ruinn aig an dorus, agus an sin thug iad sinn gun mhoille troimh an taigh dh'ionnsuidh an àit fhosgailte anns an robh am bàl ga chumail. Cha robh e air fhèuchainn

---

* Nis Iarla agus Ban-Iarl Fhiöbha.

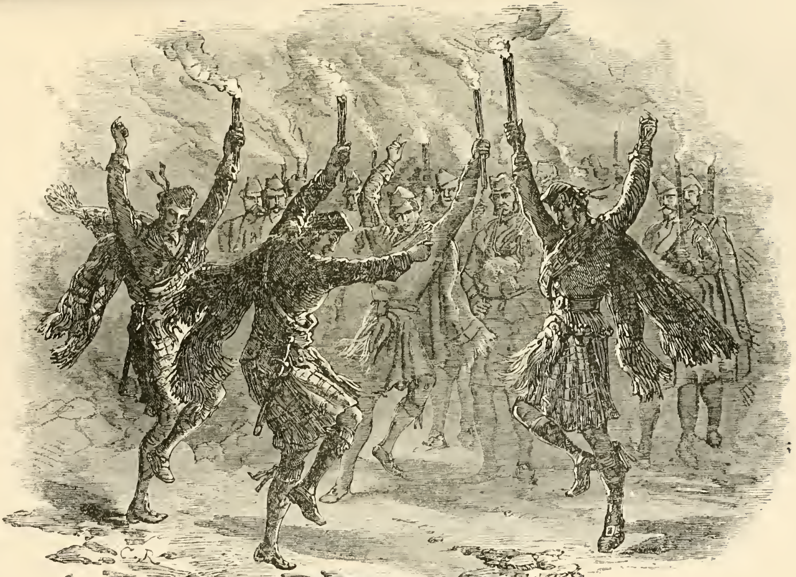

Dānnsa le Léusain aig Coiremhŭlsi.

dhúinn an toiseach gus an rachadh na cúirteanain a chur gu tàobh. Bha e da rireamh na shealladh anabharrach bòidheach, neo-chumainte. Bha a chõmhlan uile cruinn. Bha an t-àit mu chiad troidh air fad agus mu thrì fichead air lèud, as e air ùrlarach le bùird, agus Gàdhaill mun cuairt da uile, agus na h-uile feär as léus na lãimh. Bha na léusain air an stalc ann an súic, agus iad an gan sìr leasachadh. Bha seachd pìobairean ann agus iad uile a cluich cõmhla, as Mac Àidh* air an cēann. Chuir iad fàilte oirnn anns an doigh aca fhé a togail trì gláodhain-aighear agus a leigeil as "Nis! nis! nis!" (an "Hip hip! hip!" aig na Sasunnaich;) agus an sin an gláodh; an so thóisich rúithil fuathasach cridheil. Bha còrr as trì fichead pearsa ann thùilead air na Ghàdhaill agus bha trì fichead ann diùbhsa cuideachd; agus bha na h-uile duine-uasal Gàdhallach, agus gin eile sam bith a bhuineadh idir do dh'Albainn, anns na féiltean; agus na bãin-tighearnain nan úidheam feasgair. Bha a chõmhlan agus na Gàdhaill ro thēann air bhith dannsadh tarruinn mun seach. Bha Dânnsa-chlaidheamh ann dà na trì uairean. Bha sinne air stâp-ărradh (*haut pas,*) agus cainb fo's a cēann. Bha e uile gu leir baileach coimhlionta, agus bu mhath b'fhiach e fhaicinn. Bha Ailbeairt làn thoilichte leis. Chan fhàod mi di-chuimhneach ìnnseadh gun robh rúithill air dhânnsadh le ochdnar Ghàdhall as lèusan aca.

---

* Mo phìobair bho'n bhliadhna 1843, agus air a chūnntadh cha mhor mar a chiad fheär an Albainn, bha tĕisteaneas air thoirt air am ionnsuidh-sa le Marcus Bhraidalbainn. Chaill e a chial (léisgeul dha fhé e!), sa-bhliadhna 1854, agus chriöch e am 1855. Bha brathair dha na Phìöbair aig Diùc Shûssags.

Dh'fhàg sinn aig leth deich uairean, agus bha sinn dhachaidh beagan an deidh ann uair diag. Astar fad cīnnteach, (ceithir mìl diag tha mi creidsinn).

NAIGHEACHD BĀIS DHIUC BHELINGTON.

Alt na Giùthasach, Dirdáoin, Septembar 16g, 1852.

Bha clisg air chur oirnn trath sa mhaduinn an diugh, aig seachd uairean, le lîtir bho'n Chòirneil Phipps anns an robh sgrìobha-astair (*telegram*) air fhilleadh stáigh bho'n t-seathamh cur-mach (*edition*) de'n Ghrèin (*Sun*) mu bhàs an Diùc Bhellington air a bhò'ndé, ach, air-son sin cha robh sinn idir toileach a chreidsinn. Nan leigeadh Dia gun robh sinn ceart! agus nach robh an latha air a dheanamh cho dùbhach, chràiteach dhùinn san fheasgar.

Ghabh sinn an diot cõmhla ri Miös Seïmùr;* agus an deidh bhith sgrìobhadh agus lèubhadh, dhfhalbh sinn mar cheithreamh do dh'ann uair diag marrith-se agus ri'r cõmhlan Ghàdhallach. Cha robh an latha fuar agus cinnteach bhitheadh e baileach briagh air bhith gun robh frasain àotrom tighinn dlùth an deidh cheile, agus nā neòil tuíteam. Choisich sinn air adhart taic an loch: tha an rathad nàird ga īönnsuidh gasd. Tha e air dheanamh nas fharsuinn, agus dh'fhàodadh carbad dal air. Ràin sinn Allt-na-Dearg, càochan agus eas, a tha anabharrach grinn agus brais. Nàird an car so tha rathad lùbach air dheanamh, air an do mharcaich sinn; ged a tha cuid deth corrach gu leòir airson marcachd. Tha an t-âllt a ruith thair craig ghrăineil dearg; agus anns an lag tha beatha, càorn, agus fearn a fàs. Thàinig sinn bhàn agus choisich sinn astar math fad air mûllach nam monanain ro chorrach sin a tha crochadh stáigh air an loch, thun na Sròine agus Mòine Monadh Eälpi, bho am bheil sealladh agad thairis air an dùthaich as le Morair Phanmùir, Monadh Cīnn, Monanain Ogilbhi, agus an còrr. Rinn sinn stad tacan—ged tha a choiseachd gasd, cho chruaidh, thioram a leig na h-ănalach air binnean bho am bheil beachd air àiridh a Ghlasùillt, agus air cēann an loch. Dh'īonndraich mi m'uaireadair car ealamh aig an àit so, am fear thug an seann Diùc gàolach dhomh; agus, leis nach robh mi cinnteach co aca a chuir mi orm e na nach do chuir dh'iarr mi air Mac Coinnich* e a dhal air ais a dh'fhoighneachd. Choisich sinn air adhart gus an d'thàinig sinn a dh'ionnsuidh a mhìr a b'airde de'n Ghlasâllt, a chroisg sinn air chois. Chaidh sinn air adhart air mullach nambeanntain so air ar sgrìob gus an Dù Loch; a thrì bliadhan an ăma so, dar bha an talamh cho bog, agus gur gann a b'urrainn do phônnaidhean dal air adhart air, bha na rathaidean cho anabharrach olc.

---

* Nis an Urramach Bāintighearna Bhidulph.

An sin thòisich sinn air tearnadh a Ghlasŭillt, an taic ris am bheil lethrathad eile air a ghearradh anabharrach grinn, bho so tha e làn bhòidheach, cho fiadhaich agus

---

* Fear de na forsairean againn agus duine ro mhath ; tha e fuireach aig Allt na Giùthasach.

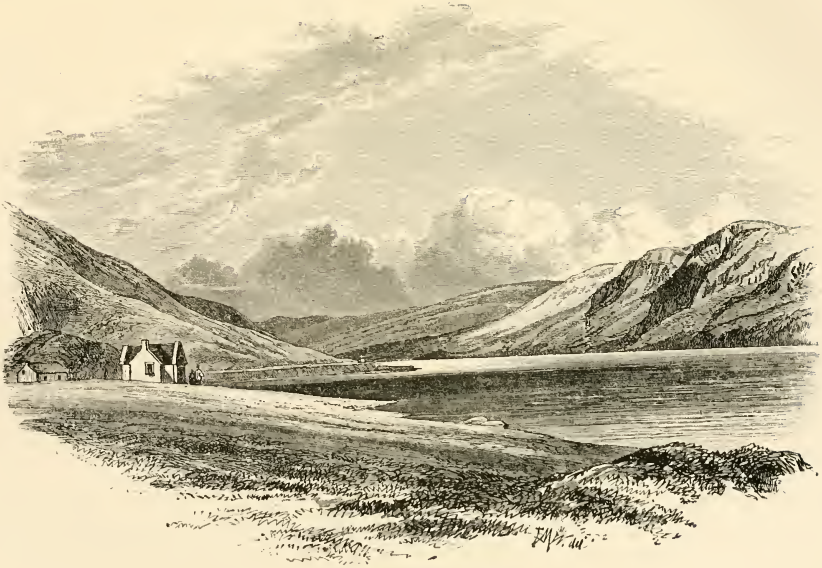

Airidh a Ghlas Uillt.

cho bhriagh. Tha na h-easain cōmhad ri Eas Bhrŭar aig Blàr, agus tha iad ciad gu leth troidh air àirde agus tha an àirde uile gu leir gu ruig ceann iolar an loch uibhir ri coig ciad troidh. Bha e sealltuinn anabharrach dealbhadail a bhith faicinn nan Gàdhall agus na pônnaidhean a fiaradh air adhart. Thàinig sinn bhàn gu Àiridh a Ghlasúillt, th'air a togail bho chēann ghoirid, agus anns am bh eil rùm sèünta air ar son-ne agus sealladh àillidh bh'uaith air an loch. An so ghabh sinn am miadhon-latha fuar a bh'againn air ar siubhal; agus an deidh sin chaidh sinn air muin nam ponnaidhean, agus mharcaich sinn air adhart thun an Dù Loch air rathad bòidheach a tha cumail mach ùard gu math fo's ceann an úillt, a tha brùcadh thair leacain mor cõmhnard. Tha na faicinnean maiseach. Chaidh sinn seachad air eas crion ris an abrar Allt an Spŭillean ("spùd"). An ceann lethuair na trì ceir'nean na h-uair ràinig sinn an Dù Loch a tha cho âllta agus cho dealbhadail.

Cha robh sinn ach air tìghinn bhàrr na pônnaidhean, agus mi air súidh bhàn a tharruinn, dar thàinig Mac Cóinnich air ais ag ìnnseadh gun robh m'uaireadair aig an táigh tearuinnte, agus litrichean aige: nam measg té bho Mhorair Dhearbi a shrac mi fosgailte, agus, mo thruaigh! bha i deanamh cinntealachd san naigheachd bàis: a dearbhadh nach bu bheò uabhar Shâssun, nì h-e uabhar Bhrêatun, a glòir, a gaisgeach, an t-ânn duine, bu mhûmha bh'aice riamh! An latha dùbhach! Câll rìoghachd, agus chan fhurast a leasachadh!

Chuir Morair Dhearbi sreath na dhà stáigh innte bho

Mhorair Tearlach Bheallasli, ag ìnnseadh gun d'fhuair athair mór, gàolach am bâs air Dimàirt aig trì uairean, an deidh beagan dh'uairean tînneas agus gun dad fulang. Toil an Athair Bheannaichte gun robh deainte! B'éiginn d'on latha tìghinn: bha an Diùc ceithir fichead sa trì. Bu bùidhe dhà e bhith air thoirt air falbh, fhad agus bha e fhathastaich an seilbh inntinn mhór, agus gun tînneas fad, ach a leithid de *châll*! Chan urrainn do neach a bhith smuaineach air an dùthaich as dìth an "Diùc" —ar gaisgeach neo-bhàsmhor!

Cha mhór nach robh na h-uile onair thălmhaidh ghabhadh buileachadh air iöchdaran, a cóinneachadh annsan. Bha a staid na b'airde na bh'aig iöchdaran riamh,—fos cēann buidheann,—na h-uile a sealltuinn suas ris,—an urram leis an rìoghachd gu leir,—caraid an Uachdarain; agus e giùlan nan onairean so cho suairce! Bha togradh a chridhe an cōmhnuidh glan, a ghiùlan cho dìreach, agus a mhisneach cho mór anns gach gluasad-inntinn a bha ga stiùradh ann na ghniomharain. Cha robh aig a Chrùn riamh,—agus tha mi gabhail eagal nach bith *tuille*—iochdarain cho *tairiseach*, rìoghail, agus cho dìleas, agus cul-taic cho dāingeann! *Dhúinne* (a tha mo thruaigh! air câll nis, a lion uibhir de'r cairdean fiachail agus dearbhta,) tha an câll so *do-leasachadh*, cheann bha e cho deas gu'r cōmhnadh agus gu'r cōmhairleachadh, nam b'e as gum bitheadh sin gu stàth dhuinn, agus cho fôghainteach gu buadhachadh thair dhèuchainnean, agus gun robh e gun chóimeas ann dà. Do dh'Ailbeairt bha e fèüchainn gach caoimhneas bu mhūmha na chéile agus cur lànachd earbsa ann. Bha a thuigse agus fhiosrachadh mu na h-ămănain a bhà cho barraichte cuideachd; bu dûl e a bha gar cēangal ris na tĭmĕnean a tha seachad, ris a chiad a chaidh. Cha bhith sùil tioram san dùthaich.

Rinn sinn cabhag air chois sìos gu ceann Loch Muich agus an sin mharcaich sinn dachaidh, fo fhras throm, gu Allt na Giùthasach. Bha ar toileachas gu leir air a mhîlleadh; laidh dûbhachas oirnn uile.

Sgrìobh sinn gu Morair Dhearbi agus gu Morair Tearlach Bheallasli.

TOGAIL A CHUIRN AIR CRAIG GHÒBHAINN, AGUS CORR.

Diluan, Octobar 11g, 1852.

Is e latha ro shonadh th'air bhith ann an diugh, latha sealbhach, latha cuimhne—ar latha deirreanach! A mhaduinn grinn.

Bha aig Ailbeairt ri Mghr. Bhălpòl fhaicinn agus mar so bha e tēann air ânn uair diag mus an d'fhuair sinn dal nàird gu mûllach Craig Ghôbhainn, a dh'fhaicinn a chùirn ga thogail, a tha gu bhith mar chúimhneachan air sînne a ghabhail sealbh san àit ghàolach so; agus an sēann charn air bhith air thoirt bhàn. Dh'fhalbh sinn leis a chlann as leis na Bãintighearnain, na daoin-uaillse, as pàirt de na seirbhisich nach robh air dal nàird fhathast agus nam measg Mac Dhõmhnuill as an Grānntach; agus aig an Táigh Chòinnich, leth rathaid, thachair Mac Aidh oirnn, agus e dal rōmhainn a cluicheadh, Donnacha agus Dõmhnull Stìubhard* a dal roimh-se, thun a bhinnean a b'àirde de Chraig Ghôbhainn; far an robh na seirbheisich uile agus an tuath air cruinneachadh, le am mnāthain as an clann agus an seana chairdean. Bha na cairdean òg againn uile an sin: Mairi Shìman agus Ealasaid Stìubhard, a cheathrar Ghrânntach agus na h-uibhir eile.

---

* Fear de na forsairean, a fhuair sinn an so, am 1848. Is e duine gasd th'ann, agus bu ro thoil leis a Phrionnsa e; bha e an còmhnuidh leis na coin dar bhitheadh am Prionnsa ri fáoghaid. Tha e a fuireach anns an Táigh-gĕata Shuas làmh ri táigh a Ghrànntaich, thog am Prionnsa dha.

Shuidhich mise a chiad chlach, agus shuidhich Ailbeairt an ath thé, an sin a chlann, reir an àois. Chuir na bāintighearnain agus na daoine-uaillse té an urra ann, an sin thàinig iad uile air adhart cōmhladh, agus na h-uile urra agus e a giùlan cloich as ga cur sa chârn. Bha Māighstear Mac Aindra as a Bhean an sin; Mac Aidh a cluicheadh; agus fhuair iad uile uisge beatha. Ghabh e, tha mi cinnteach, uair ga thogail; agus fhad sa bha e dal air adhart, bha ruithilchean cridheal gan dannsadh air cloich thâll mu choinneamh. Bha an sēann sluagh uile a dannsa (seadh, bean a ghairnealair bho Thâlla Chorbi dlùth air Obairgeallaidh;) agus bha móran de'n chlann a dannsadh cho grinn; gu sōnruichte Mairi Shìman agus Ealasaid Stiùbhard—Bĕati sa fălt uile an crochadh bhàn. Bha sēann "Mhonc" bochd, an seana chù dìleas aig Sir Rob Gordan, na shuidh an sin nar measg uile. Mu dheireadh, dar bha an cârn a tha, tha mi am barail, seachd na ochd throidhean air airde, tēann air bhith deas streap Ailbeairt suas air a mhûllach agus chuir e a chlach mu dheireadh ann; agus an sin leig iad trì gláodhainaighear as. B'e sealladh aoibhneach, lághach bh'ann, a beanachd ris a chridhe; dhùraiginn gal. Bha am beachd cho bòidheach thair nam monanain gàolach; an latha cho grinn as a leithid dh'fhaireachdain-cridhe(*gemüthlich*) leis uile. Gum beannaichadh Dia an t-àit so, agus gun leigeadh e dhúinn fhaicinn fhathast agus a mhealladh car iomadh bliadhna fhad !

An deidh am mìr miadhon-latha, shõnruich Ailbeairt dal trōimh na cóille airson na tarruinn mu dheireadh, los cothrom deirreanach bhith aige, agus leig e le Bhigi agus leam-sa dal marris. Aig leth ceithir uairean thog sinn oirnn, fàotainn mach aig táigh a Ghrānntaich agus a coiseachd nàird pairt de Charrob, sõnrachadh dal air adhart air an fhrithrathad ŭard; ach air dhuinn bùirich féidh a chluinntinn thīonndadh sinn uile stáigh do'n chóille a snàgadh air adhart thun an rathaid mhiadhonach. Ghrad dh'fhàg Ailbeairt sinn gu dal na b'ìllse, agus shuidh sinne bhàn a dh'fheitheamh ris ; agus an tiot chual sinn urchair —an sin bha sãmcharachd iomlan ann—an deidh stad beag thàin trì urchairean eile. An so làn shãmcharachd rithist. Chuir sinn cuideigin a ghabhail sealladh agus thîll iad an ceann beagan a gradh gun robh e air beanachd do dhāmh dà uair agus gun robh iad na dheidh. Dh'fhalbh an sin Mac Dhõmhnuill agus ann mun cuairt do cóig mionaidean chual sinn "Solomon" toirt teangaidh, agus thúig sinn gun robh dāmh air tīonndadh. Dh'eisd sinn car tacan agus an sin thēann sinn ri carachadh bhàn, an dùil gun ruigeamaid an am ; ach bha an tâbhunnaich air sgur agus an dāmh air a marbhadh cheana le Ailbeairt ; agus bha e na laidh air an rathaid, beagan seachad air Obair-gheailldair—an t-àille a bha sinn cliuthachadh an dé san fheasgar. B'e beothach briagh bh'ânn, agus shuidh mi bhàn a sgròbadh dealbh beag dheth sìos air bideag de phaipear bh'aig Mac Dhõmhnuill na phùidse—ga chur air cloich— fhad agus bha Ailbeairt as Bhigi, agus an

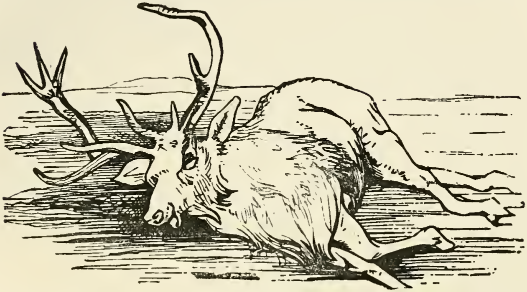

fheadhainn eile a togail cârn crion a chōmharachadh na spŏt. Chual sinn, air dhōmh bhith cúidhtse mo sgròban agus an carbad air tìghinn, gun robh dāmh eile air fhaicinn fagasg do'n rathad; agus cha robh sinn air ruigheachd nan "Iarnainn"* mus am fac sinn feär tàobh iolar an rathaid as e sealltuinn cho eireachdail. Léüm Ailbeairt mach agus thilg e—thuit an t-ainmhidh, ach dh'eirich e rithist agus chaidh e air adhart tacan, agus Ailbeairt a leanachd. Ach ro ghoirid an deidh so, chual sinn gláodh rithist, as rúith sinn bhàn agus fhuair sinn an Grānntach as Dŏmhnull Stiùbhard a slàodadh nàird dāmh agus cēann ro lághach air. Dh'fhalbh Ailbeairt marris a Ghrānntach agus dh'fuirich mise as Bhigi nan deidh, marri Dõmhnuill Stiùbhart, an dāmh, agus na coin. Rinn mi suidh bhàn gu tarruinn, agus thuit do Bhigi bhochd gu mi-fhortanach suidh air nead cõnnspeach, agus bha i air a stang gu dona. Theasraig Dõmhnull Stiùbhard i, chēann bha tuile's chòir dh'óillt ormsa mi-fhè gum b'urrainn mi idir a cõmhnadh. Thîll Ailbeairt, an cēann fhichead mionaid na mur sin agus e gun fhios aige gun robh e air marbhadh an daimh. A leithid a lâtha tăitneach! Mo thruaigh gum b'fhéudar gum b'e ar lâtha deirreanach bh'ann! Bha sinn dhachaidh aig leth seachd; Fhuair sinn ar dāmh bòidheach air tìghinn, agus ghabh sinn meas ro mhòr dheth.

---

* Is e th'anns na "Iarunnain" so gàdain seana mhuillean sàbhaidh bh'air leigeal, eadar deich bliadhna fichead agus da fhichead bliadhna air ais, agus tha iad air am fàgail riamh bho sin gu bhith air an reiceadh, ach gun e bhith air a chùnntadh na luach-sàothrach an reiceadh leis an drâgh bhitheadh ann nan toirt air falbh.

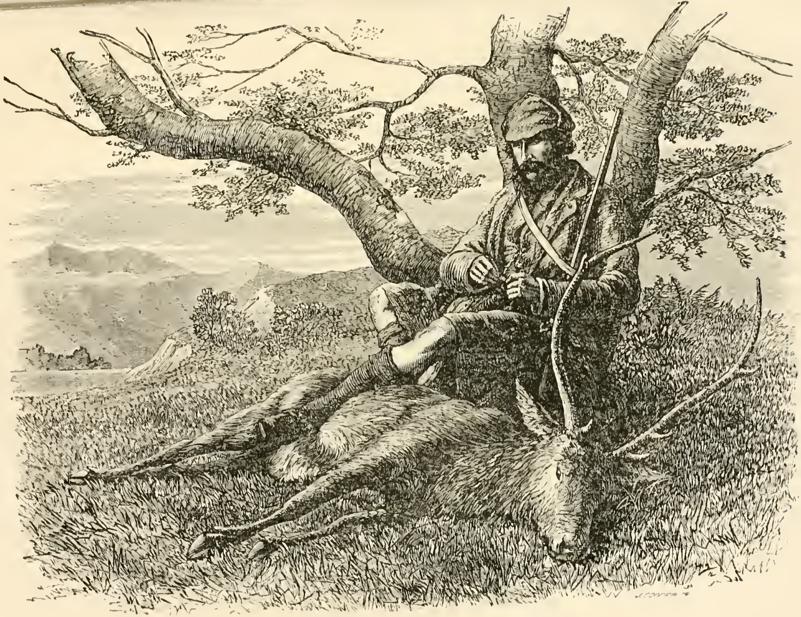

Domhnŭll Stiùbhard as an Dāmh.

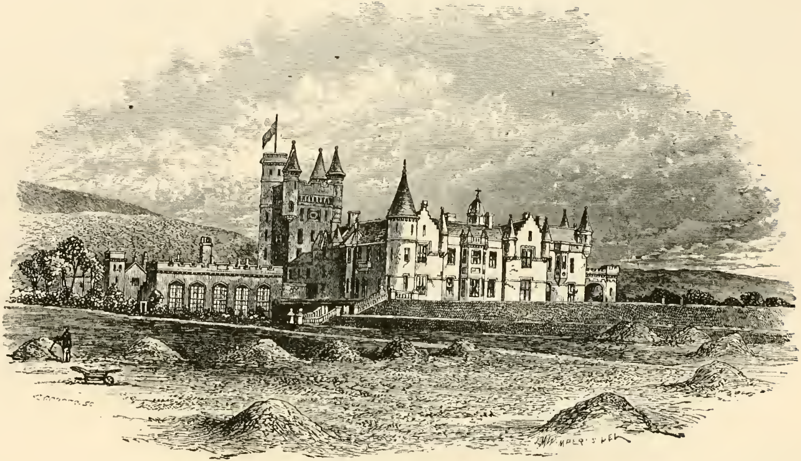

Caisteal Bailmhorail, bho'n an taobh deas shios.

SUIDHEACHADH NA CLOICH BHUIN AIG AN TIGH NODHA AGAINN.

Septembar 28, 1853.

Maduinn ghrinn muchrath, ach dar choisich sinn mach aig leth ann uair diag, thēann e ris an uisge, agus an ùine ghoirid bha e a dòrtadh gun stad. Gu ro fhortanach thog an latha rōimh dhà uair, agus bha a ghrian a dealradh gu soillear airson an ûllachadh a leigeil na cloich bhuin aig an táigh nôdha. Bha mo mhàthair agus a cuideachd uile air tìghinn bho Obairgheallaidh, beagan rōimh thrì. Cuiridh mi sìos an so Ordugh an Ullachaidh, a bha air a ghiùlan mach gus an t-iomlan, agus a bha da rìreamh baileach tăitneach.

An t-Ordugh.

Dar bhitheas a chlach deas agus i air a cur an crochadh fo's cēann na té air am bheil i gu laidh, (anns am bith tôll airson a bhŏtuil a tha cumail a chrăicionn agus na cũinnean);

Bithidh an luchd-óibre air an súidheachadh nan leth chuairt tăcan mach bho'n chloich, na boiriönnich, agus seirbhisich an taigh an leth chuairt na's fhaide stáigh.

Thig an sin A Mórachd a Bhãnrighinn, agus Ardachd Rìoghail am Prīonnsa, an cŏmunn na Cloinn Rìöghail. A h-Ardachd Rìöghail Bāndiùc Chăinnt, cõmhladh ri àoidhean as leanailt A Mórachd, mach bho'n táigh.

Seasaidh A Mórachd, am Prīonnsa, agus an Teághlach Rìöghail, tàobh deas na cloich, an leanaìlt air cùlaobh agus air gach taobh do'n chuideachd Riöghail.

Nì an Naomhair Mghr. Mac Àindra* ùrnaigh a gúidh beannachd air an obair. Cuiridh a Mórachd a h-ainm air a chrăicionn a cur sìos an latha air an deach a chlach bhuin a shúidheachadh. An deidh ainm a Mórachd thig ainm a Phrīonnsa agus ainmnean na Clóinn Rìöghail, ainm Bānndiùc Chãinnt, agus gin sam bith eile as math le a Mórachd orduchadh, agus bithidh an crăicionn air a chur anns a bhŏtul.

Bithidh cūinn de gach seòrsa tha falbh san rìoghachadh th'ann an ceartair, air an cur anns a bhŏtul cuideachd, agus dar bhitheas e air chéireadh nàird, cuirear am bŏtul san tôll. Sìnear an trùan an sin do a Mórachd le Mghr. Gôbha bho Obairaighainn, am fear dealbhaidh, agus air do'n mhûrtal a bhith air a spréid leigear bhàn a chlach.

Dar bhitheas a chõmhnard agus a cheärnach air an cur rithe agus chithear gu bheil i dìreach, bheirear am fàirche do A Mórachd le Mghr. Stiùbhard (cléirach nan óibrean); an sin bheir A Mórachd buille do'n chloich, agus fóillsichidh i gu bheil i air a súidheachadh. Bithidh ádharc a phăilteas air a cur air a chlóich, agus dòrtar mach an t-ùilidh agus am fìon le A Mórachd.

---

* Ministear a Chrad'thi a fhuair bas an Nobhembar 1866.

Tòisichidh a phìob air cluicheadh, agus fàgaidh A Mórachd maille ris an Teághlach Rìoghail.

Cho luath an deidh so sa ghăbhas i bhith deas, theid an luchd-óibre thun na dīnnear. An deidh na dînnearach bithidh na deochain-slăinte so air an găbhail, mar bhitheas iad air an toirt mach le Mghr. Gŏbha :—

"A Bhãnrighinn."

"Am Prīonnsa agus an Teághlach Rìoghail."

"Sóirbheas leis an táigh, agus sonas le luchd-cõmhnuidh Bhailmorail."

Fàgaidh an luchd-óibre an rùm-dinnearach an sin, agus theid iad ri eălaidh air a ghrìn, ri cluichnean gus am bith e seachd uairean, dar thòisicheas dānnsa anns an rùm bàil.

Choisich sinn mun cuairt a dh'īonnsuidh na spŏt, Mac Aidh a dal rōmhainn. Rinn Mghr. Mac Aindra ùrnaigh ro fhreăgrach. Bha a ghàoth fuathasach ard, ach airson sin bha na uile nì cho mhath sa ghăbhadh iarraidh.

Leig an luchd-óibre agus an sluagh gláodh-aighear as dar bha na h-uile nì criochnaichte. Thug sinn car stáigh an cēann trì cheir'nean na h-uair a shealltuinn air an t-sluagh ri'n dínnear; an peidh so choisich sinn nûll gu Craig Ghŏbhainn gus am faigheadh Ailbeairt cothrom air na cóilich dhûbha.

Chuir sinn sinn fhé n'ar n-úidheam tràth, agus chaidh sinn car fhichead mionaid rōimh na dīnnear a dh'fhaicinn an t-sluaigh a dannsadh ann an rùm a bhàil, rud a bha iad a deanamh le móran crîdhealas.

AN CLÀCHAN.

October 29d, 1854.

Chaidh sinn do'n Chlachan, mar a b'àbhuist, aig dà uair dhiag B'e an Nàomhair Tŏrmaid Mac Leòid, bho Ghlaschu, mac an Dŏctair Mhic Leòid, bha ris an áoradh agus nì bu ghrînne cha chual mi riamh. Bha an t-sĕarmoin, a bha uile gu leir bh'arr a theangaidh, fìr bhriagh ; cho furasd, airson sin cho deas-bhriathrail, agus air a rèüsonach agus air a riaghailteachadh cho tăitneach. Thug e an cēann-teägasg as a chûnntas mu theachd Nicodémus anns an óidhche dh'īonnsuidh Chrìosd ; an trĕäs caibdeil de Shoisgeul Eòin. Dh'fhéüch Mghr. Mac Leòid anns an t-searmoin mar bha sinn *uile* ag óidhirpeachadh sinn *fhé* a thoileachadh, agus a tighinn beò airson *sin*. agus trōimh bhith deanamh so nach eil sinn fàotuinn fois. Gun d'thàinig Crìosd, nach b'ann a mhàin a bhàsachadh air ar son, ach a chur rōmhainn an doigh sam bu chòir dhuinn bhith g'ar giùlan fhé fhad's tha sinn beò. Bha an dara ùrnaigh a beanachd ris a chridhe ; na thuirt e m'ar deibhinn-ne cho sìmplidh, agus e a gradh, an deidh sin, "beannaich an clann." Thog e mêall nam ămhaich, agus cuideachd, dar rinn e ùrnaigh airson an t-sluaigh a bha "ris bhàs, an dream a bha leòinta, a bhānntrach, agus an dīlleachdan." Dh'fhàg na h-uile duine fo làn áoibhneas; agus nach tăitneach nì a bhith tighinn air ais le leithid so a dh'fhaireachdnain bho'n eäglais! Bha na seirbhisich agus na Gàdhaill—*uile,*—cho toilichte.

TEACHD DH'ÌONNSIUDH A CHAISTEAL NÔDHA AIG BAILMHŎRAIL

Septembar 7mh, 1855.

CEITHREAMH an deidh sheachd uairean ràinig sinn Bailmhorail gàolach. Leam-sa bu neònach, bu ro neònach am faireachdain a bhith greasadh seachad air an t-sēann táigh, seadh *troimh*, bha an dealachadh bh'eadar e agus na h-ŏidhichean air a bhristeadh sìos. Tha an táigh nŏdha sealltuinn bòidheach. Chan eil an tùir agus na rûmachain anns a phàirt tha cóinneachadh, ach bláigh deas fhăthast: agus tha na h-ŏidhichean gun togail idir trōimh so tha na dáoine-uailse (mar eil am Ministear[*] ann) a fuireach anns an t-sēann táigh, agus cuideachd, a chuid mhór de na seirbhisich; tha eächlais fhad de dh'fhiodh a ceãngal an táigh nŏdha ris na h-ŏidhichean. Thilg iad sēann bhròg stáigh nar deidh, airson sóirbheas, dar bha sinn ag īnnthirig tâlla an taigh. Tha an táigh sèunta; na rûmachain tăitneach, an áirneis, am paipear agus na h-uile nì iomlan.

---

[*] Tha Ministear Cŏmhairl an còmhnuidh am fritheal leis a Bhánrighinn, dar bhitheas i a fanachd am Bailmhorail.

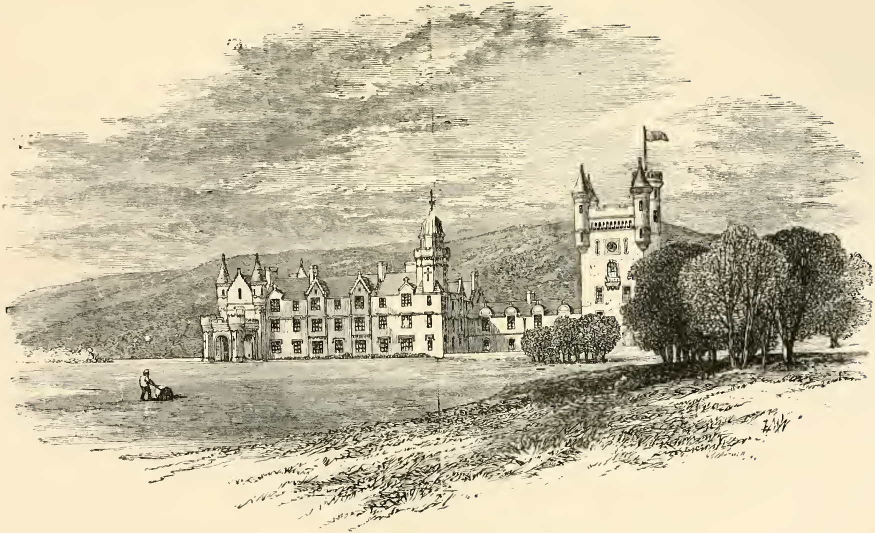

Caisteal Bhailmhorail bho'n tàobh tuath shuas

SMUAINTEAN AIR A CHAISTEAL NODHA.

Septembar 8mh, 1855.

THA an sealladh bho ŭinneagain nan rŭmachain againn, agus bho an rùm-leabhraichean, an sèamair-cuideachd, as an còrr, fòdhpa, air gleānn na Dé, agus nam monanain sa chùl-thalamh nach b'urrainn do neach fhaicinn am feasd bho'n t-sēann táigh, làn bhòidheach. Choisich sinn mun cuairt, agus air adhart taic na h-âbhuinn a găbháil sealladh de na h-uile nì tha ŭllamh cheana, agus smuaineach air mhèüd sa tha ri dheänamh fhathast. Chaidh sinn nūll an deidh lãimh dh'īonnsuidh an t-sēann taigh bhochd gàolach, agus na rŭmachain againn; agus bha e glé bhrònach a bhith gam faicinn air an tréigsinn cho mhór. Thug sinn ordugh mu rudain a bhith air an toirt nāll.

NAIGHEACHD AIR TUITEAM SHEBHASTAPOL.

Septembar 10mh, 1855.

Tha mo mhàthair, agus a bãintighearn agus a duine-uasal air tìghinn gu'n dinnear.

Bha sinn uile agus dùil againn na h-uile mionaid ri tuille a sgrìobhaichean-astar. Thàinig dithis aig leth deich uairean—feär am īonnsuidh-sa, agus fear gu Morair Ghrānnbhill. Thòisich mise air léübhadh m'fhir-sa, a bha bho Mhorair Chlarendon, agus cūnntas mionaideach ann bho Mhàrsal Pélissier mu bharrachd milleadh air lóingeasain nan Rùssianach; agus thùirt Morair Ghrānnbhill, "tha naigheachd agam-sa nas fhearr na sin fhathast;" agus an sin léubhadh e mar so, "Bho Sheanlair Mac Shìm—*Tha Sebhastapol an lamhain nan Dàimhich.*" Cliù do Dhia air a shon! Bha ar n-aoibhneas mòr; ach bu ghann a b'urrainn dúinn an naigheachd math a chreidsinn, agus trōimh bhith cho fad, agus cho iomaganach na dhùil, cha b'urrainn do neach an fhìr fhìrinn a ghabhail staigh.

Thuirt Ailbeairt gun rachadh iad gun dàil chur an găbhail an teine-éibhinn bh'air ûllachadh an uiridh, dar bha an sgéul fâllsail air tìghinn mu thŭiteam a bhaile, agus bha air seasamh riamh bho sin, feitheamh ri chur an găbhail. Air a 5mh lâtha de Nobhembar, lâtha băiteal

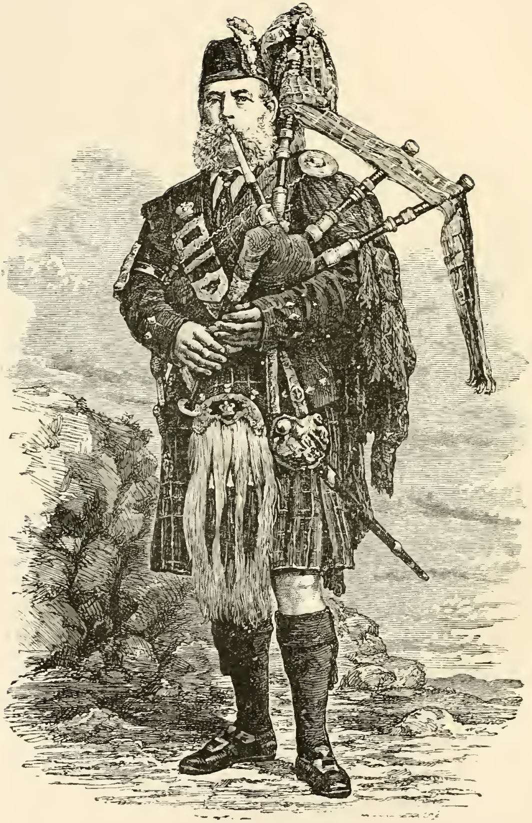

An Rŏsach—am Piobair.

Incirman, leig a ghàoth e, rud bha neònach; agus rithist nis fuathasach neònach, is ann bhà e mar gum bitheadh e feitheamh ri sînne a thìlltinn gun chur an găbhail.

Tha an táigh nôdha mar gum bitheadh e da rìreamh sealbhach; chēann, bho'n chiad mhionaid gar teächd, tha naigheachd math air bhith againn. Am mionaid na dhà, bha Ailbeairt agus na daoin-uaillse, anns na h-uile seòrsa clûthachadh, air togail orra mach, agus iad air an leanachd leis na h-uile gin de na seirbhisich, agus chuid sa chuid, le mūinntir a bhaile uile—forsairean, gillean, agus luchd óibre— mach ŭard gu mûllach a chùirn.

Dh'fheith sinn gus am faiceamaid iad cur an găbhail an teine-éibhinn; agus iad ri gláodhaich-aighear thâll thairis. Las e suas sóillseach, agus b'urrainn duinn na h-uile àogas lionmhor bha mun cuairt dá fhaicinn—cuid a dānnsa agus cuid a gláodhaich;—agus an Rŏsach[*] a cluich na pìob, an Grānntach as Mac Dhõmhnuill, a tilg urchairchean gun stad, aig a cheart am bha seann Fhrançois d'Albertançon[†] bochd as e cur an găbhail bhos diorsanain-fùdair ach chan fhalbhadh a chuid bu mhūmha dhiubh. An ceann trì cheir'nean na h-uair na dheidh, tháinig Ailbeairt bhàn agus bha e ag ìnnseadh dhuinn gun robh an sealladh âllta agus luaimneach thair tōmhas. Bha an sluagh ag òl deochain-slãinnte an uisge-beatha, agus iad fo thogail ro mhór Bha an táigh uile gu leir mar gum bitheadh e fo bhùrach īongantach. Is gānn a ghăbhadh na giulanain dùsgadh agus mu dheireadh dar bha iad air faireach nàird ceart bha iad sireadh comas dal suas gu mûllach a chùirn.

---

[*] Mo phiobair bho 1854; bha e air bhith seachd bliadhna diag anns an Reiseamaid Dhûbh(42a)—duine measail, math.

[†] Seann seirbheasach le Sir R. Gordan, air an robh cùram an taigh, agus rugadh e an Alsas; fhuair e bàs am 1858.

Dh'fhuirich sinn gus an robh e mur cheithreamh do dhà uair dhiag; agus dìreach mar bha mi deanamh deas gu dal laidh, thàinig an sluagh uile bhàn stáigh fo na h-ŭinneagain, leis a phìob a cluicheadh, an sluagh sēinn, a tilg urchair'ean, agus a togail gláodhain-aighear—an toiseach air mo shon-sa, an sin airson Ailbeairt, airson Iompairear na Frāinge, agus airson "tŭiteam Shebhastapol."

GÀRAIDHNEAN, AGUS AN CŌRR, MUN CUARIT DO'N CHAISTEAL NÔDHA.

Adhgast, 31d, 1856.

CHOISICH sinn air adhart taic na h-âbhuinne agus tàobh mach an taigh. Tha na h-ŏidhichean nôdha agus a chùirt cōmharraichte grinn ; agus tha an gàraidh beag air an tàobh shuas, leis an fhŭaran-iolair a fhuair mi bho Rìgh Phrussia, agus a b'àbhuist a bhith anns an táigh-luibhean aig Bhìnnsor ro lághach ; mar tha cuideachd leapachain-fhlùr a tha fo bhăllachain an tàobh a tha seall-tuinn ris an Dé. Tha suaicheantasain snaighte, agus iad air an gealachadh, air gach ătharrach sgiath agus tha lóinn bhòidheach aca; agus tha snaigh-ìochdar (*bas-relief*) fo na h-ŭinneagain againn—gun ghealachadh—sãmhlachadh an Nàomh Ubeäirt, leis an Nàomh Aindra air an darna tàobh agus an Nàomh Deòrsa air an tàobh eile: as e an obair aig Mghr. Mac Thòmais* th'ann uile.

---

* Fhuair e bàs anns a Mhàrt, 1862. Bha barail mhór aig a Phrionnsa air a sheòltachd.

CĒANGAL PÒSAIDH NA BANA-PHRÌONNSA RÌOGHAIL.

BHA ceãngal-pòsaidh air a dheanamh an diugh eadar a Bhana-phrīonnsa Rìoghail as Freädirig Uilleam Prionnsa Phrussia, a tha air bhith air chuairt marruinn bho an 14g. Bha e air brúidhinn rúinne a cheana mu a mhiann, air an 20mh latha; ach bha sinn an ĭoma-chõmhairle, leis cho ro òg agus bha i, co-aca bu chòir dha-fhè brúidhinn ri na dàil chuir ann gus an d'thigeadh e air ais rithist. Smuainich sinn airson sin gum bitheadh e na b'fhearr nan gǎbhadh e fhein an gnŏthaich fos lãimh, agus air a mharcachd bh'againn nàird Craig na Ban anns an fhéasgair an diugh, bhuain e gáisean de fhràoch geal, (sāmhladh "an deagh shealbh,") agus thug e dhí e; thug so cothrom dhà gu fâbhar a thoirt dì mu a dhòchas agus a mhiann, mar bha iad a marcach bhàn Gleann Gairnoch, agus thug e mun cuairt an cordadh sonadh so.

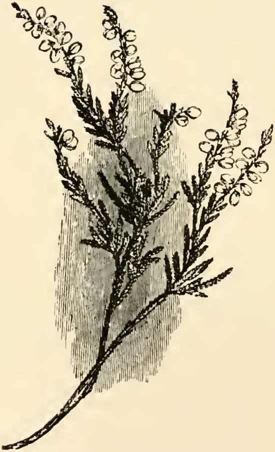

An Gàisean Fraoich,

FÀOTUINN AN SÈANN CHAISTEAL AIR FALBH

DAR ràinig sinn Bailmhorail aig seachd uairean san fheasgar, fhuair sinn an tùir deas cho mhath ris na h-ŏidhichean, agus an seānn táigh bochd air siubhal. Tha am beachd de na h-uile nì th'ann ro ghrinn.

AN CLACHAN.

CHAIDH sinn do'n Eäglais aig dà uair dhiag. B'e an Nàomhair I. Ceaird, fear de na searmoinichain as ainmeil an Albainn a bha ris an t-seirbheis, agus chuir e luasg fo chridhe na h-uile gin a bha sa cho-thional, leis an t-searmoin mhaiseach, bhriagh a rinn e. Lean e air car uair agus chum e suas aire na h-uile neach ré na h-ùine Thug e an ceann-teagasg as an dara caibdeil diag de na Ròmanaich agus an ann rānn diag: "*Gun bhith leasg ann an gnothuichibh*; *dúrachdach 'nur spiorad*; *'a deanamh seirbhis do'n Tighearna.*" Mhìnich e, anns an doigh bu bhòidhich agus bu shìmplidh, ciod th'air a chiallachadh le fìr chreideamh; agus ciamar bu chòir dhì a bhith air a faicinn an co-ghleachd ri uile ghniomharain ar beatha; nach e rud airson Dìdõmhnuich a mhàin th'innte, na airson an t-seämair; na nì gu'r greasadh air falbh bho'n t-sàoghal; na "tŭrra-chadal an cõmhnuidh thair leabhrachain 'math'," ach "a bhith math sa deanamh math;" "a leigeil leis na h-uile nì dal air adhart le inntinn Chrìosdail." Bha i cho grinn ri searmoin Mhgr Mhic Leòid an uiridh, agus chuir i dhachaidh sinn air ar mór-theagasg.

AN DEIDH AIR BAILMHORAIL.

Octobar 13g, 1856.

THA mo chridhe a dlùthadh nas tînne agus nas tînne ris an Fhlathînnis ghàolach so na h-uile bliadhna, agus so gu mór nas mūmha nis, bho'n is e crûthachadh m'Ailbeairt fhé th'anns na h-uile nì ; obair fhé ; a thogail sa dhealbhadh fhé ; ceart mar aig Osboirnn ; agus tha a sheòltachd fhìnealt, agus ail a lãimh ghàolach ri fhaicinn anns na h-uile cuairt. Bha e baileach bĭsi an diugh ag ûllachadh agus a cur an ordugh iomadh nì airson an ath bhliadhna.

FOSGLADH NA DROCHAID NÔDHA THAIR LÎNNE NA DÈ.

Septembar 8mh, 1857.

Aig leth dà uair thog sinn oirnn ann an "Stàid Gàdhallach,"—Ailbeairt as e ann am breacan de thărtan rìöghail nan Stiùbhartach, agus mise as na caileagain ann an sgiortain de'n ann seòrsa,—gu dal dh'īonnsuidh Lînne na Dé. Bha na bãin-tighearnain(nach do thíll bho'n bhàl aig Lóidse Mhàrr gus an robh e cóig uairean muchrath)as na dáoin-uaillse dal cõmhla ruinn. Bha an glēann a sealltuinn bòidheacḧ, agus an rathad air a lìnig leis na Dúifich. Bha bôgha-buadhor air a thogail, far an robh Morair Fhìöbha agus Mghr. Brug feitheamh rúinn agus choisich iad taic a charbad, agus na pìöbairean a cluicheadh. Aig an drochaid bha Banamohrair Fhìobha a feitheamh ruinn agus dh'òil sinn "Soirbheas leis an drochaid" ann an uisge-beatha. Tha an sealladh uaipe dheth an Lînne anabharrach bòidheach.

Bha a chuideachd uile agus còisir-ciùil aig tàobh mach bùth air a bhruaich tha sealltuinn bhàn air an drochaid. An so fhuair sinn tïí, as chum sinn cõmhra ris an t-sluagh, agus an sin ghreas sinn air ais rathad Lóidse Mhàrr, agus

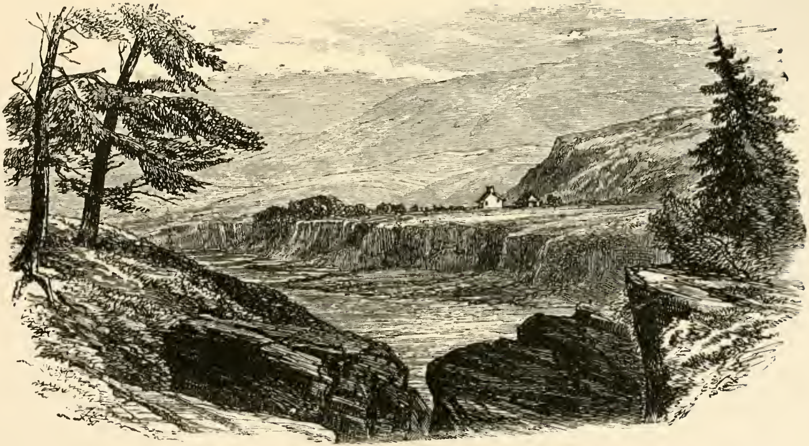

Lînne na Dúi.

chaidh uaillsean Fhìobha rōmhainn gu ceann nan tălămhnain. B'e an ann sluagh bha an so as aig na cruinnichean, b'e sin uaillsean Chãimbdean, Eärrail, Eàrli, an t-seana Bhana-mhorair Dhúif, agus am Mãighstear as a Bhana-mhorair L. Brùg, agus feadhainn eile. Bha sinn aig an táigh aig leth sé, cha b'ann gun uisge air an rathad.

SGRIOB THUN NAN SEANA MHNATHAIN.

Disâthuirn, Septembar 26d, 1857.

Dh'fhalbh Ailbeairt marri Alfreid chur seachad an latha, agus chaidh mise mach a coiseachd marri Banamhorair Thorcuill. Rinn sinn stad aig an t-siop deanamh beagan cêannachd airson an t-sluaigh bhochd agus feadhainn eile. Ghreas sinn an sin car tăcan rathaid, ach thàinig sinn mach agus choisich sinn nàird am brŭthach gu Bail na Cráight, gu táigh Bean Mhic Fhearchair, agus thug ise céum mun cuairt cuid rúinn a dh'fhéuchainn dõmh-sa nan taighean anns an robh an sluagh bochd a fanachd, agus a dh'ìnnse dhaibh co bu mhì. Mus an deach sinn stáigh do ghin idir, thachair sinn air seānn bhoiriönnach a bha, bha Bean Mhic Fhearchair a gradh, baileach bochd agus ceithir fichead bliadhna sa h-ochd dh'àois, agus b'e màthair a ghrùdair a bha an so rōimhe b'īnnte. Thug mi dhì còta blàth, agus bha na deòir a rúith bhàn thair a seana ghruaidhean, agus chrath i mo lāmhain, a gúidh ri Dia mo bhêanachadh: bhean e gu mór ri mo chridhe.

Chaidh mi stáigh do chrùban beag le sēann Cheiteag Chiar a tha ceithir fichead bliadhna sa sè dh'àois—agus i cho dìreach fhathast: chuir i fàilte oirnn le giùlan ard

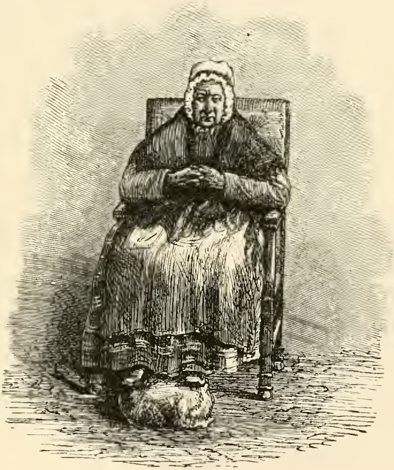

A Bantrach Ghrannt.

uasal, agus rinn i súidh bhàn gu snīomh. Thug mi dhì còta-bàn blàth cuideachd agus thuirt i! "O gun robh an "Tighearna am feasd gar gleidheadh fhéin agus an "fheadhainn as càire duibh nis agus an deidh lãimh; gun "robh an Tighearna na threòraich agaibh, agus gun gleidh "e sibh bho na h-uile olc." Bha moran iongantas oirre ri Bhigi a bhith air fàs cho ard! tha toil mòr aca innt-se.

Chaidh sinn air adhart gu bŏthan (bu le Sìne Ghordan rōimhe), a dh'fhaicinn na seana bhanntrach Shìmanach, a tha thairis air "a cheithir fichead," le h-àodainn ghrinn ròsach, ach bha i air cromadh dùbailt; bha i ro chàirdeal, a toirt crathadh an laimh dhuinn thâll thairis, a fóighneachd co bu mhise, agus sìr ghuidhe moran bhêannachdain: "O gun robh an Tighearna maille rúibh le sùgradh "agus sûbhachas; O gun robh Esan maille rúibh anns an "t-sàoghal so agus dar dh'fhàgas sibh e." Ri Bhigi, air dhi chlũinntinn gun robh i dal bhith pòisd, thùirt i, "Gun "robh an Tighearna na fheär-treòiraich dhuibh san tìm a "tha agus tha ri tíghinn, agus gun robh na h-uile sonas "gar leanachd." Bha i ro brúidhneach; agus dar thuirt mi gun robh mi an dòchas gum faicinn fhathast i, leig i ris dhōmh a dùil "gum fàodadh i a bhith air gairm air falbh latha sam bith," thuirt Ceiteag Chiar a leithid eile.*

Chaidh sinn stáigh do thrì taighean eile: do tháigh Bean an t-Sìmanaich(nighean cheile na seana bhanntraich a tha fanachd san ath dhorus), aig an robh giulan tinn; an sin crosgach air âllt crion gu táigh sēann bhoiriönnach eile; an sin chur sinn dìdeag stáigh air a Bhlàrach am fìdhlear. Ghreas sinn air ais, agus thàinig sinn mach rithist a dh'fhaicinn seann Bhean a Ghrānntaich (màthair a Ghranntaich), a tha cho cearmant as cho ghlan; Thug mi dhì-se gùn agus nèapuig agus thuirt i, "Tha sibh "tuìlle's cáoimhneil riumsa, tha sibh thair tomhas cáoimh-"neil rium, tha sibh toirt domh am mūmhaid na h-uile "bliadhna, agus mise na h-uile bliadhna dal nas sine." An deidh cõmhradh car treis ri, thuirt i, "Tha mi buidh-"each air ur faicinn a sealltuinn cho grinn," Bha deòir air a sùilean, agus am brúidhinn air Bhigi a bhith falbh, thuirt i, "Tha mi ro dhuilich, agus tha mi smuaineach gu "bheil i fhé duilich;" agus an deidh a ghradh gun robh i gabhail eagal nach fhàodadh i a faicinn rithist, thuirt i: "Tha mi ro duilich gun d'thuirt mi sin, ach cha robh "mi ciallachadh nì sam bith as an rathad leis; bithidh "mise an cõmhnuidh a gradh an rud bhitheas ann am īnntinn chan e an rud a bhitheas freagrach." An t-sēann bhean-uasal ghàolach; tha i na créutair cho tăitneach.

---

* Fhuair i bàs san Iânuair sa bhliadhna 1865.

Da rìreamh tha gràdh an t-sluaigh mhath so, a tha cho fônnmhor agus cho greadhnach ri d'fhaicinn, agus a tha gabhail toil-inntinn anns na h-uile nì, a beanachd gu ro mhor ris a chridhe agus sòlasach.

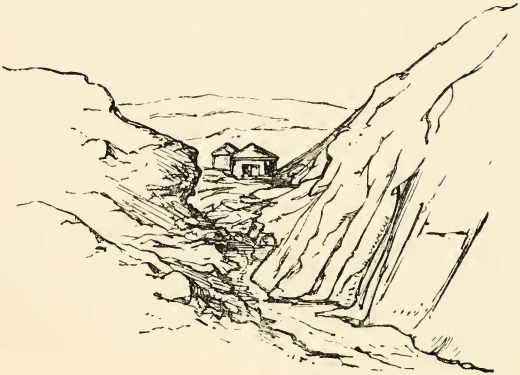

An Campachadh aig Feithort.

SGRIOB GU CAMPACHADH A PHRIONNSA AIG FEITHOIRT.

Dìmàirt, Octobar 6mh, 1857.

Aig dà uair dhiag ghreas sinn air falbh leis an dà chaileag thun nan „Iarunnain," far an deach sinn air muin nam pônnaidhean againn, (am Brùnach agus an Robstanach am fritheal, g'an cóis.) Mharcaich sinn nàird an Coire Buidh air adhart air an fhrĭthrathad ùr lághach trōimh Feithlúi gu bun dìreadh Feithoirt a tha ro chas. An so thàinig sinn bhàn a choiseachd nàird—agus ann an tiot, dar bha sinn fagasg do mhûllach an fhrithrathaid thàinig sinn air champachadh bheag aig Ailbeairt, dìreach taic an rathaid lùbach.

Cha robh Ailbeairt air tìghinn dachaidh fhathast air dhà dal mach aig sé uairean muchrath, ach bha Löhlein agus feadhainn de na gillean an sin. Cha robh an táighean beag le sgeilpean airson bhocschain, agus bocsa-teine duinte, (ach gun chathair ann,) idir mi-ghóireasach; airson sin bha a ghàoth eagalach ard, as i seideadh stáigh. Dh'fheith sin car cheithreamh na h-uair agus an sin thàinig Ailbeairt ; agus le bhith mach bho shé uairean thilg e trì daimh , agus cha robh ach an ann fhear dona nam measg. Thug am fear briagh fhuair e san fheasgar an ráor drágh mór dhà. Bha an óidhche air bhith baileach fuar, gàothair; ach fhuair e cadal. Fhuair sinn am mìr miadhon-latha san táigh bheag aig an dorus fhosgailt. Bha an t-ath bhŏthan ann airson na mūinntir. Dar bha am miadhon-latha thairis, choisich sinn bhàn as chroisg sinn a chuid bu mhûmha de'n Bhălloch Bhuidh, a dal air muin nam pônnaidhean againn thair àit sam bith a bha fliuch. Chūnnaic sinn feidh dar thàin sinn bhàn na b'îllse, agus ann am brisg bha dāmh air fhaicĭnn dìreach staigh taic an rathaid; loisg Ailbeairt air, agus thuit e sa mhionaid. Bha cròcain anabharrach grinn air, agus té dhiubh rìoghail air an darna tàohh,

An sin ruaig iad nàird gu ruig Craig Dãign. Bha Ailbeairt bochd gu math sgìth, agus bha aige ri coiseachd fad na tìm, leis nach robh pônnaidh aige; mharcaich sinn pàirt de'n rathad. Ghreas sinn a chuid a b'illse. Mar bha sinn nar súidh fo chràoibh taic Ailbeairt thàinig dāmh mach, agus mharbh Ailbeairt e le ann urchair.

Lâtha briagh, ged bha e air uairean baileach fuar; bha sinn dhachaidh aig leth seachd.

CUR SNEACHDAIDH.

Mo thruaigh! ar lâtha deireannach! Dar dh'eirich sinn bha an aimsear gun dad misnich dhuinn. Na h-uile nì geal le sneachd, na laidh, air a chuid bu lagha, tiúghaid oirleach air an làr, agus lean e air an t-sneachd gu tróm, mar bha e a deanamh bho chóig uairean muchrath. Bu math leam nam bitheamaid air ar dúnadh nàird leis an t-sneachd, agus nach gabhadh carach. Is mi bhitheadh toilichte nan robh e mar sin. Lean e air an t-sneachd gus an lethuair an deidh dheich, na gu ann uair diag, agus an sin shoilleirich e nàird. Bha na beanntain glé gheal; ach bhoilsg a ghrian mach briagh. Bha Ailbeairt dal ruag Coilltean Charrob,—do'n e an t-ainm ceart Coilltean Garmadi,—ach bha aig an toiseach ri dal mun cuairt Craig Ghobhainn marcachd cõmhla ris an Doctair Robstan, a dh'fhaicinn an àit sam bheil an táigh nôdha aig Dŏnnacha gu bhith air a thogail, a tha fos ceann a bhaile, mu choinneamh Craig Luraghain le beachd fuathasach briagh bh'uaith; agus bha mise gu choinneach aig táigh a Ghrānntaich.

Dh'fhàg mi aig ann uair marri Ailiös agus Leänchein* airson táigh a Grānntach, far an do thachair sinn air Ailbeairt, agus an d'thàinig e stáigh do'n charbad cōmhla ruinn: bha an latha da rìreamh briagh. Fhuair sinn mach aig an âbhuinn, agus mar bha sinn dal bhàn gu Neliös Bush(Preas Eili,) bha dāmh air a chluinntinn a bùirich ro theann oirnn; an so bha againn ri stad, agus le'r breäcanain agus ar cleòcain a suidh orra, gun teagamh sheachuinn sinn gun mhoran fliuchadh fhàotuinn. Dh'fheith sinn gus an robh Ailbeairt teann air an dāmh, agus am fac sinn e a carach, as an cual sinn Ailbeairt a tilg dà tharruinn, agus an damh a tīonndadh sa stad, agus an sin dal as an t-sealladh. Thilg Ailbeairt rithist, ach bha an damh air crosg na Dé; mar so thīll sinn nàird as stáigh air an rathad, as chaìdh sinn staigh do'n t-seann Choire Bhuidh ghàolach; agus thīonndadh Ailbeairt air falbh dh'fhaicinn an robh tuille a dh'fheidh mun cuairt am feadh sa bha sînne a feitheamh ris. Thàinig sinn an sin a dh'īonnsuidh àit tha an cōmhnuidh fliuch, ach bha baileach olc an deidh an uisge agus an t-sneachd bh'ann mu dheireadh. Cha robh pônnaidh ann air mo shon-sa gu fàotuinn air adhart; agus leis nach robh mi toileach mo chas, ain a fhliuchadh a coiseachd feadh an fheòir fhad shōnruich Ailbeairt gum bĭthinn air mo ghiùlan thairis ann am breäcan, agus bha Leänchein air a giùlan thairis an toiseach; ach bha e air chumail tuille's ìosal, agus bha a casain a slàodadh; mar so chōmhairlich Ailbeairt gun bitheadh am breäcan air a chur mun cuairt do ghuaillean nan dáoine, agus gun deanainn-sa súidh air; b'e am Brùnach agus Dŏnnacha, an dà fhear bu treise agus bu lãmhchair, an dithis a ghabh fos lãimh e, agus, mo shuidh le mo ghàirdean air guallainn gach fear bha mi air mo ghiùlan thairis tearuinnte. Tha leithid de thoileachas-īnntinn anns na Gàdhaill uile, agus tha e dâ rìreamh cho taitneach agus cho ciallach a bhith cumail cõmhradh riutha—na boirionnach cho mhath ris na daoine,—agus iad so cho mhor a choslas dhaoine uaisle. Bha urchairean

---

* A Bhanaphrionnsa Eilìna.

---

* Tha beachd de'n ann seorsa sa tha san teagasg air a lìubhairt ann an doigh choimhlionta leis an Nàomhair Freädirig U. Robstan, ann na "Leubhaidhean mu Nithean Ionnsachaidh agus Comunn,"—(Literary and Social Subjects.) agus tha a chūnntas air an Tìralach nas freagraich eadhainn do'n Ghàdhall.

Bu chompanach dhomh sealgair gabhair-shamaidh, Tìralach, duine ionan inbhe ri fear na h-obair latha an Sassun. Ach is eagal leam gum bitheadh e duilich companas mar so a dheanamh soirbh agus taitneach do'n da chomunn an Sassun; bhitheadh striochdadh cràiteach, air-neo atharrais dhan, air an darna taobh, agus bacadh air an taobh eile. An so cha robh ni sam bith deth an t-seòrsa sin. Bha sinn an da chuid a coiseachd, agus aig itheadh comhla. Bha na h-uile uaill annsa a tha dùchasach do mhac an duine; ach b'aithne dha am modh sin a bha dligheach do choigreach; agus dar dhealaichmead car na h-óidhche ghabhadh e a chead dh'iom le modh agus uaillse nach bitheadh na thair do'n duine uasal as finealta na bhéusain. Bu réusan do so mar is urrainn domhsa thùrsain, gun robh a ghiùlan air a dhealbhadh ri ard bhriaghas nan samhlaidhean folaiseach nadurail sin measg an robh e a comhnuidh. Bha e mi-comasach bhith faicinn nan neoil a câbhlachadh san doigh allta neonach aca fhé mun cuairt do bhînneanain nam beann, gus am fasadh na monanain nan nithean uamhannach, luaisgte le beatha—bha e mi-chomasach a bhith siubhal mar bha sînne a deanamh na uairean, car uair na dithis roimh eiridh grèin, agus bhith faicinn gathain na maduinn a gealachadh le an solus fiorghlan na barranain áosda briagh air taobh eile a ghlinne, agus sînne sinn fhé anns an dûbhar bu doimhne, agus beachd ghabhail air an duine le a shealladh uile an co-chordadh ris gach ni mun cuairt da, agus le a shuil chiùin a laidh air an fhaicinn īongantach sin, gun fhaireachdain gunr obh am pairt fhè aig na nithean sin uile ann na dheanamh an rud a bha e, agus gun robh thu ann an dùthaich far am bheil eisiomail air duine a bhith modhail, seadh, cha mhor bhith nas fhearr gnè na ann an aitechean eile.

Ailbeairt air an clūinntinn dlùth oirnn fhad sa bha sinn ris a miadhon-lâtha: agus bha sgapadh thâll thairis san t-sluaigh. Chŏdhaillich sinn Ailbeairt goirid an deidh so; bha e air sàrach mor a bhith aige an sealg a dhaimh—air dhà bhith na dheidh na h-uibhir lâthachain—ach mu dheireadh mharbh e e le ann urchair, Thàinig iad far an robh sînne leis gus am faiceadhmaid e; b'e fear de dhath àotrom bh'ann; le ádharcain grīnn, dìreach, agus de thiúighead fhuathasach. Coisich sinn an sin air adhart airson ruaig mun cuairt do Charrob uile; agus bha an sealladh òirdhearg! Bha na beanntain cŏmhdaichte le sneachd, agus na cràobhain beatha air na monanain dônn gu h-ìosal, buidh mar an t-òr; agus spéür shoilleir an fheasgair fo bhòidhchead nach gabh luaidh. Tha na sreathain so a leanachd a tilg dearsadh air a bheachd bha romham anns an t-sealladh ud.

"Octobar oirdhearg briagh,
Frithchnoc fo chàochladh snuadh, blathain an fhraoich air searg,
An druim cnotal fraoich as rainich na craobhain uaine boidheach,
Am fearn san darach uaine, sgarlaid as buidh an caorn;
Aon bhóilsg oir leathainn mhor an criothann—
Séudainn oir sinnte an ciabhain na craoibh beatha bhan,
Ag udlan an sin as an so, a ciùn, a paidrean as a cluas-fhàinean.
Sgìth, agus trom airsneulach, tha i nis gan sgapadh bh'uaipe."
Bŏthan Tobair na Fualaich. Le Artair Eôbhan Cloch.

O! mar bheachdaich mi rithist sa rithist agus le cridhe dûbhach air oibrean glòirmhor Dhé, leis mar b'e an tarruinn mu dheireadh bh'ann, agus mar dh'oidhirpich mì an sealladh a ghiùlan air falbh air a deadh phlanntach-agus air a shúidheachadh ann am īnntinn, chēann chan fhaichear an ăthailt so leis an t-sneachd ach ro ainmig rithist. Chûnnaic sinn mar so e ann uair eile am 1852; ach chan fhac sinn bho sin e, ged bha iomadh stoìrm shneachdaidh ann agus frasain le beagan sneachaidh a laidh air mûllach nam bēanntain.

DIREADH RI MÒRBHĒINN.

Septembar 14g, 1859.

BHA mi gam fhaireachdain fhé ro dhûbhach bho'n bha aig m'Ailbeairt gàolach ri'r fàgail aig ann uair a dhal do dh'Obair-raighainn gu bhith na shúidh air ceann na Cŏmunn Bhrĕätunnach.

Dh'fhàlbh mi marri Ailiös, agus an dà bãintighearn, ri Morair Tearlach Fhìdsruaigh, agus am Brùnach beägan rōimh sin gu Morbhēinn. Fhuair sinn éich-dhuais aig Gairn, agus ghreas sinn nàird an glēann, tàobh na lãimh deis, air rathad nôdha math, a seachuinn an àthan, agus air cheann da bhith leth trì uairean bha sinn aig bun na Mhorbhēinn, agus gun bhith fad bho'n an táigh-èunaich an sin. Chaidh sinn air muin nam pônnaidhean an so, agus theann air srèad-siubhail ri carachadh leis na gĭllean —Séumai Cûtse, seann fhear eòlais, nis a cumail na lóidse, a ceânnadh an rathaid. Mu leth slîghe rinn sinn stad tàobh âllt, a suidh bhàn air na breäcanain againn air fòid ghrīnn, shõghail, agus ghabh sinn am miadhon-lâtha; an sin a sràideamach mun cuairt, agus a tarruinn. Chaidh sinn air muin nam pônnaidhean rithist as mharcaich sinn nàird thun a mhûllaich, a tha car corrach agus bog, làn còinnich. Bha mo phônnaidh crion san t-séideil eagalach leis cho reamhar sa tha e. Tha 2,700 (dà mhìl agus seachd ciad) troidh air àirde am Morbheinn, agus an sealladh bh'uaipe nas briaigh na ghăbhas cur an céill, cho farsuinn agus airson sin coltach bhith cho teann ort air na h-uile nì, agus a leithid de chuan a mhŏnanain le solasain gorm, agus an dath cho īongantach bòidheach. Bha sealladh againn bhàn air fearann Dhiùc Ridsmonn, agus chūnnaic sinn am monadh ris an can iad Boc a Chabraich agus nas fhaide air adhart fhathast nam Monanain Sglèät; air an tàobh shìos, Obair-raighainn agus a mhuir ghorm, agus b'urrainn duinn eadhainn na lóingeasain fhaicinn le sealladh na súil: an cõmhnard-thalamh eadar Tarrlann agus Bàiladair; agus a sgàoladh mach fôdhainn, dìreach gu deas, Monadh Cìan. Gu tuath shuas, Loch na Găraidh; shuas Bēinn Àthan agus Bēinn a Bhùird,—"talamh na Gàirn," mar their iad ris, agus Mùich; agus Srath Dé san talamh-bheòil. Bha e sèünta! Choisich sinn bhàn gu far an robh mìr miadhon-lâtha againn, agus mharcaich sinn thun an ìochdar. An so fhuair sinn teine, tïì cuideachd agus bŏnnaich, agus còrr, bh'air a chur an úidheam air arson le bãintighearn agus duine-uasal, an nìghean agus am mac aig Sir I. D. Radclif, a tha fuireach anns an táigh-èünaich. Dh'òil sinn an tïì, agus dh,fhàg sinn anns a charbad aig leth seachd uairean, rúigheachd Bailmhorail aig leth ochd. Ach cia cho dûbhach gun m'Ailbeairt fhàotuinn aig an táigh.

TILLEADH A PHRIONNSÀ BHO OBAIRÀIGHAINN.

Septembar 15g, 1859.

Chual mi an ráor trōimh sgrìobhadh-astair gun deäch fáoilt anabharrach thăitneach a dheanamh ri Àilbeairt, agus gun robh na h-uile nì dal air adhart cho math sa ghăbhadh bhith. Tăing do Dhia. Dhìrich mi Loch na Găraidh marri Ailiös. Eilìna, agus Bearti, Banamhorair Thorchuill, an Coirneil Brùis, agus an luchd frithealadh as àbhuist, pilleadh aig sé uairean. Thàinig m'Ailbeairt aig deich mionaidean an deidh sheachd. Bha na h-uile nì air dhal troimh fuathasach grīnn; Chūnnaic e móran de shluagh īonnsuichte; agus bha na h-uile gin an greádhnachas ard ris an òraid aige; agus bha móran toileachas aige san fhàoilt fhuair e. Bha Táigh Bhannchori(àit a Mhgr. Mac Thòmais) far an robh a chăirtealain (ceithir mìl bho Obair-raighainn), bha e a gradh, anabarrach góireasach.

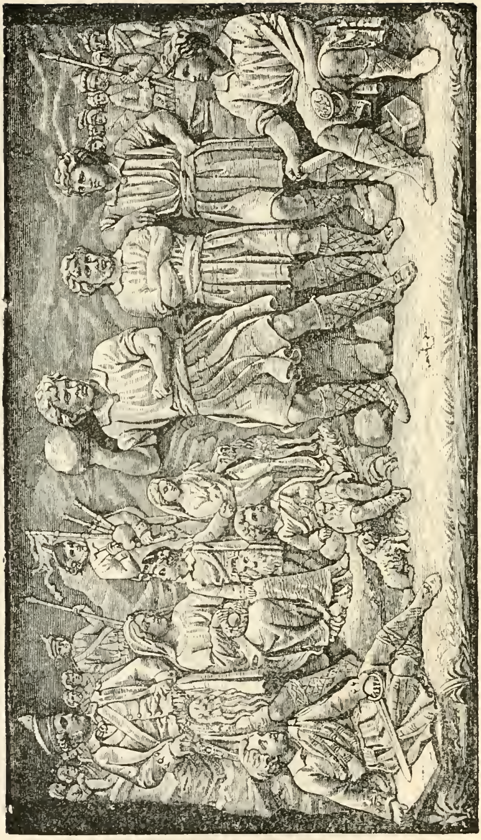

Fòdha-shnaigh am Marbhal. (Bas-relief).

FLEÁGH DO LUCHD-BUIDHEANN NA CŎMUNN BHRĔATUNNACH.

Septembar 22d, 1859.

CHAMHANAICH a mhaduinn dealrach. Dh'eirich a ghàoth anabharrach ard fuathasach ealamh agus bha sinn ag óilltеach, ach airson sin bha e a sealltuinn soilleir, agus bha sinn an dòchas gun cumadh a ghàoth air falbh an t-uisge; ach an deidh na diotach, mar bha sinn cumail beachd air an ûllachadh, thòisich frasain, agus bho leth dà uair dhiag bha dortadh eagalach ann, leis a choslas geal-chùirteanach sin a tha cho óillteil; agus lean e air mar so gus an robh e leth ann uair. Bha mi an déisinn; ach mu dheireadh theann e ri àotromach dìreach mar bha na cōimhearsnaich agus na teaghlaichean aca air tìghinn, agus cuid de na tuathanaich mur coinneamh (clann Mhic Ara, clann Dōnnacha, athair agus bràithrean Mac Ghĭlle Dhúinn (Brown) agus an sin thàinig carbadain-fad găilbheach luchdaichte le "drúidhean". Aig dà uair bha sinn uile deas. Bha Ailbeairt agus na giulanain anns na féilltean aca, agus mise agus na caileagain ann an sgiortain Stiùbhartach rìoghail agus seàlchain thair cuirp de bheälbheat dhûbh.

Bha e na shealladh bòidheach dh'aindeoin nam frasain àotrom tric a bha gar cràdh an toiseach, agus a ghàoth fhuar anabharrach ard bh'ann. Bha plâthachain gréin ann, agus leis na Gàdhaill nan éididhean loinnreach, agus dealbhadail, leadanain âllta na pìöb, a choisir-chiùil, agus an cul-thalamh bòidheach mhŏnanain, bha an sealladh âllaidh agus ro dhrúidhteach. Bha clann Mhic Fhearchair agus an Coirneil Mac Fhearchair air an ceann; na Dúifich agus Morair Fhìobha, agus na Foirbaisich le Sïir Tearlach Foirbais, air màrsal bhàn air an talamh mus an d'thàinig sinne mach, agus bha iad air an tarruinn nàird thâll dìreach mu'r coinneamh, agus an luchd amhrac(mūinntir na dùthcha) air an cùlaobh. Rinn sinn seasamh air an ărr-thalamh, leis a chuideachd lãmh ruinn agus na "*savants,*" (dáoine-īonnsuichte,) cuideachd, air gach dălach tàobh dhinn agus air adhart na leathadain, air na tălamhnain.

Tòisich na cleasachdain mu thrì uairean:

"1. Tilg an ùird."
"2. Tīonndadh a chabair."
"3. Cur na cloich neart."

Thug sinn geallanain do'n triùthair b'fhearr sna h-uile cluich. Dh'fhalbh sinn an sin air adhart an t-arr-thalamh thun a phàillion mhor, a cõmhradh ris an t-sluagh, gu far an robh na fir cur na cloich. An deidh so phill sinn thun an arr-thalamh ûard, a dh'fhaicinn na réis, sealladh âllta lághach; ach bha na fir a sealltuinn fuathasach fuar, gun dad orra ach an léintean agus am féiltean; Ruith iad gu grinn. Rôbhaig iad breacanain mun cuairt daibh fhé, agus thàinig iad dh'fhaighinn nan geallanain bhuam-sa. Mu dheireadh uile thàinig an dãnnsa—rúithilchean agus 'Gille Căllum." Cha robh na britheanain cordadh mun

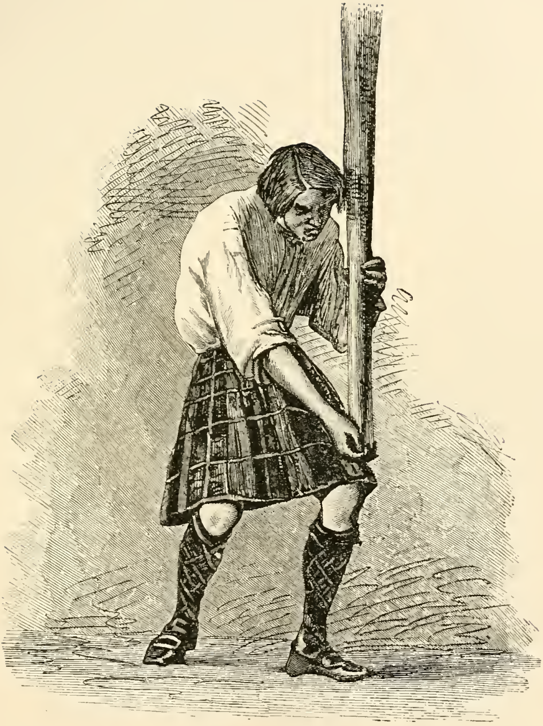

"Tionndadh a Chabair."

fhear so mu dheireadh; agus bha e air dhānns thairis as thairis; agus an deidh uile chur iad an dānnsair b'fhearr as an dèuchainn! bha e dānnsadh "tuille as math" bha iad a gradh! Dar bha an dānnsa ûllamh, thog sinn oirnn am miadhon gláodh-aighear an t-sluaigh. Bha e an sin mu leth sé. Bha sinn cumail beachd air na Gàdhaill bho an uinneig agus iad a màrsal air falbh, na h-uile mùth sluagh coiseachd mach, agus ceithir charbadain tŏmadach fad lionadh leis na fir-eòlais. Chŭnnaic sinn, Profeäsair Ôbhainn, Sïir Daibhidh Brôbhstair, Sïir Iain Bôbhrinn, Mghr. I. Rŏscò, agus Sïir Iain Rŏs, agus bha sinn a cŏmhradh riubh.*

Dar bha iad thun bhith uile air falbh, ghabh sinn sràid ghoirid mach gu'r deanamh fhé blàth. Bha sinn ro thoilichte gun robh na h-uile nì thairis cho reith. Bha Diùc Ridsmonn, Sïir R. Mac Mhûrchaidh, Seanlair Sàbinn, Mghr. Mac Thòmais, bho *Tháigh Bhanchori*, agus Profeäsair Philips, Cleireach na Comunn, a bha uile air cadal an so, a mèudachadh cŏmhlan na dīnnearach. Bha mise am shuidh eadar mac peathar mo mhàthar, Philip (Diùc Flănnrais) agus Diùc Ridsmonn. Bha na daoin-uaillse uile a brúidhinn an teirmnean ard air an òraid bhriagh bh'aig m'Ailbeairt gàolach, an stàth a tha i air dèanamh, agus an toilicheas farsuinn bha i toirt.

B'urrainn duinn teine campachadh nam Fóirbaiseach fhaicinn air an tàobh thâll.

---

* Chual sinn aig a Chuirm, bho Shir R. Mac Mhûrchaidh (no Calman,) agus feadhainn eile, gun robh naigheachd air tighinn anns a mhaduinn an diugh gun d'fhuaireas na rudain aig Sir Iain Franclinn bochd—neo, is e b'fhearr a gradh, na rudain aig fhé agus aig a chomhlain aige.

CUAIRT GU INNSE-RUARAIDH.

Septembar 30d, 1859.

THOG sinn oirnn aig fichead mionaid an deidh ann uair diag marri Eilìna agus Liuìsa anns a charbad-teághlach, agus an Grānntach air a bhócsa, gu dal gu Loch Builg, a dal seachad air tuathanas Bhlàirghlas agus Dhail Dûni, agus an táigh-èunaich aig Corndăbhuinn, deich mìl air astar. Fhuair sinn na pônnaidhean an so (b'e m'fheär-sa "Bhictoria"), agus mharcaich sinn air adhart air bruach an loch, nàird glēann bòidheach air rathad a bha caradh air adhart troimh a choire, a bha iomadh uair sealltuinn mar gum bitheadh e dùinte. Mharcaich sinn an sin air adhart âbhuinn bheag no âllt, do nach b'aithne do ghin an t-ainm ; leis nach robh gin de'n chuideachd againn an sin riamh roimh. Bha cràobhain beatha thâll sa bhos air na monanain agus fèur sa choire gu h-ìosal : chūnnaic sinn féidh. Mar bha sinn a dlùthadh air Innseruaraidh (táigh-èunaich le Morair E. Bhēanntinn) bha na seallanain sìr fhàs na bu ghrînne agus na bu ghrînne, a toirt Glēann Tĕilt gu'r cūimhne, agus bha e fuathasach bòidheach aig Innseruaraidh, leis an uisge leathainn ghrinn aig Abhainn a srùthadh bhàn bho na beanntain.

Dh'fheòraich sinn de mhūinntir Innseruaraidh an robh doigh air fàotuinn mun cuairt thair na monanain rathad Airidh Ghàirn, agus thuirt iad rinn gun robh; ach gun robh ana mìl diag dh'astar ann. Cha robh ana chuid an Grānntach no am Brùnach air bhith an rathad rōimhe. Rinn sinn nàird air n'īnntinn a dhal ris gun mhóille, agus bha mi tôbhnach a falbh *à l'improviste*,(gun rōimh-eòlas,) a sìubhal mun cuairt anns na monanain sèunta so anns an áonaranachd, gun againn marruinn ach ar Gàdhaill chòir nach eil am feasd a faicinn cruaidh-chàs, ach a tha an cōmhnuidh suilbhir, agus sonadh, agus cridheal, agus deas gu coiseachd, agus gu ruith, agus gu nì sam bith a dheanamh. Mar so chaidh sinn air adhart a tionndadh nàird fos cēann Innseruaraidh air rathad carach eadar chnŏcanain agus bho am bheil sealladh òirdhearg air tàobh Laganăbhuill. Aig an àit so, air tŏman crion fèurach, fhuair sinn ar mìr miadhon-latha ann an suidheachadh àluinn.

An deidh ar miadhon-latha, agus coiseachd car tăcan an rathad, chaidh sinn nàird air na h-eich rithist, agus air adhart rathad na "Bò Dhúinn" mar their iad ris, (b'ann air an tàobh eile aige bha sinn air greasadh), thair sliabh-mhòin, a tachairt air cìobair, as nach b'urrainn do'n Ghrānntach dad foirais a tharruinn. Thàinig sinn an ùine ghoirid dh'īonnsuidh achanain arbhair anns a ghleann; chaidh sinn seachad air Fàth-bhan-sìth agus air Innsemor agus fhuair sinn stáigh air rathad math, air an do rinn am Brùnach as an Granntach "coiseachd" le céum uamhraidh, tuille agus coig mìl san uair gun stad; agus am

Brùnach cho sgairteal, àotrom, shùbailt ann na chéum as gun robh e làn iongantach. Chaidh sinn seachad air Airidh Dhail nan Damh (táigh-èünaich le Sïir Tearlach Fóirbais); agus chaidh sinn air adhart air an t-seann "rathad shaighdearain," a fàgail Drochaid Choilleach, bailechan beag sgàoilte, th'air an rathad gu dh'Innbhirnis, air ar lãimh chlì, agus seana Chaisteal Choirghairbh air ar lãimh dheas. Bha sinn a sealltuinn stáigh thairis do Shrath Dhômhainn. Dh'fhàg sinn an rathad an ùine ghoirid airson fear monaidh, fos ceann fear de dh'úillt na Dômhainn, agus bha e fiadhaich agus aonarach; chaidh sinn seachad air Dail Chùpair agus air Dail Mhòin, agus mar bha sinn a dal mach ûard, chūnnaic sinn Tor na h-Òisg, san astar tàobh na lãimh chlì. An deidh dal air adhart air an lorg-mhonaidh so, thairis air na h-úibhir dhrochaidean truagh, brionglaideach, thàinig sinn stáigh air an rathad air an robh sinn greasadh gu Tor na h-Oisg. Bha e fàs dorcha, ealamh, ach bha e anabharrach grinn. Thàinig mise as na caileagain bhàn a choiseachd luath tăcan. Bha Ailbeairt air coiseachd na b'fhaide air adhart, agus an Grānntach car na h-ùine a marcach air a phônnaidh aige. Bha P. Robstan as an Cinnaideach, thuilleaid air an fheadhainn a dh'ainmich mi, a giùlan na basgaid tarruinn mun seach.

Chaidh sinn air muin nam pônnaidhean againn rithist, leis a Bhrùnach an cēann m'fhir-sa le céum uamhasach, nàird Monadh Ghlaschoill, agus ràinig sinn mu dheireadh Airidh Ghàirn aig seachd, agus e làn dorcha. An sin, aig an táigh sheinnse beag, fhuair sinn ar carbad, as ghreas sinn air falbh cho luath sa b'urrainn duinn; bha na pônnaidhean gù bláigh lòin fhaighinn, agus an sin gu tìghinn air adhart. Bha againn ri greas dhachaidh anabarrach sochdrach, leis nach eil an rathad math, agus gu bheil e ro chas ann an cuid dh'àitechean.

Bha an óidhche fèitheil. Bha sinn dhachaidh aig deich mionaidean an deidh ochd, air ar sèunadh leis an latha bh'againn. Cia mar bu mhath leam gum b'urrainn duinn a bhith an cõmhnuidh dal mun cuairt anns an doigh so, agus a faicinn na h-uile spŏt fhiadhaich th'anns a Ghàdhalltachd! Bha sinn air dal cóig mìl diag air fhichead, (35 miles), air dhuinn marcachd nào mìl diag gu leth! Bha na caileagain beag an sunnt mór rè na h-uine.

DÌREADH RI BĒINN MUICH DHUIBH.

Dithàoine, Octobar 7mh, 1859.

An diot aig leth nào. Aig deich mionaidean an deidh nào thog sinn oirnn, anns a charbad-teághlaich, le Beairti agus Ailiös agus an luchd fritheal as àbhuist. Ghreas sinn air adhart tàobh thâll na h-âbhuinn. Bha an latha fuathasach fèitheil agus a gealltuinn bhith grīnn, ged bha e car trom fos ceann nan monanain, air an robh sinn cumail faire iomaganach. Aig Bail a Chaisteil fhuair sinn ceithir eich-puist, agus ghreas sinn gu Àiridh na Dóire, an spŏt bhòidheach san robh sinn an ùiridh—nach fhac Ailbeairt riamh—agus ràinig sinn sin dìreach roimh ann uair diag. Bha na pônnaidhean againn san àit sin leis a Chinnaideach, an Robstanach, agus Sèumai Gôbha. Bha ana phônnaidh a giùlan bascaidean a mhìr miadhon-latha. An deidh do na cleòcain, agus an còrr, a bhith air an cur air na pônnaidhean, no air an giùlan leis na daoine, chaidh sînne nàird agus thoisich sinn air ar "turus". Bha mise air "Bhictòria," agus Ailiös air "Dobinns." Bha Deòrsa Mac Ceairdi a seòladh an rathaid;—is e th'anns-sa seann duine do'n aithne an dûthɐich gu math (agus tha deanamh an àit treòirich, a giùlan baigeis airson na mūinntir a bhitheas crosg na monanain "air beothaichean"—ainmhidhean tha esan cumail airson a ghnŏthaich.) Mharcaich sinn leis a Brùnach an ceann mo pônnaidh-sa neart na h-ùine, an dà chuid a dal nàird agus a tìghinn bhàn chaidh sinn air chuid bu lágha úibhir ri ceithir mìl nàird Glēann Dóire, a tha anabarrach grinn, agus fuigheal coîlle bhriagh ann, Càirn Dóire gu deas, agus Uisge Dhóire a ruith gu h-ìosal. Bha an lorg fuathasach olc, clachach agus air a briste bhàn leis an fhéudail a dal thun na fáighearach. Aig ceann a ghlînne chroisg sinn àthan, a dal seachad air pàirt de thălamh car bóg, agus tīonndadh nàird gu tàobh na lãimh clì air rathad garbh corrach, ach airson sin le dìreadh sōghail gu Coire Eiteachan, a tha ann an spŏt anabarrach âllta, garbhlach, le sgorr-chragain briagh, agus bēinn ard gu deas ris an abair iad Beinn Mheinn, air do lãimh chlì aig a cheart am bha Càrngorm na Dóire. Dar ràinig sinn mûllach an dìreadh ro chas so (bha sinn air bhith ag eiridh, gun bhith ga fhaireachdain cha mhór, bho Airidh na Dóire,) thàinig sinn air loch de'n ann ainm, a bha toirt Loch na Găraidh as Loch nan Ēun nar cuimhne. Bho so tha beachd air monanain âllta eile agus air coirechean—air Bēinn Àthan, agus an corr. Bha sinn a dìreadh anabharrach sõghail, ach bha sinn air ar cuairteachadh cho mhor le ceò agus gum bu ghann a bha sinn murrach air nì sam bith fhaicinn—na rudain sin a bha dìreach rōmhainn eadhainn! bha Ailbeairt air coiseachd mhath dheanamh; agus an latha ro fhuar. Dh'fhàs an ceò na bu mheas; agus mar bha sinn a marchachd air adhart air an druim chlachach, ach cõmhnard cha mhor.

aig Bēinn Muich Dhui, bu ghann bha sinn faithneach co-aca a bha sinn air talamh cōmhnard no air mûllach a mhonaidh. Airson sin mharcaich mise agus Aliös thun an fhìr mhûllach, agus ráinig sinn e beagan mhionaidean an deidh dhà uair; agus an so, aig càrn chlachain, agus a ghàoth biorguineach fuar, fhuair sinn ar miadhon-latha.

Dìreach mar bha sinn súidh bhàn, thàinig ŏsag ghàoith agus sgăp i an ceò, agus bha athrrach īongantach ann, agus e na shealladh mūiteach—leis na faicinnean a b'âlluidh as bu bhriaigh ghabhadh tùrsainn air am fèuchainn! Rinn sinn suidh air druim a chàrn a găbhail ar miadhon-latha,—agus a mhūinntir chòir againn cròleagan leis na pônnaidhean fagasg duinn. Dar bha am miadhon-latha thairis, rúith Ailbeairt air falbh le Ailiös thun a bhile a dh'fhaicinn an t-sealladh bhriagh, agus chur e fios orm-sa gu leanachd. Rinn mi sin; ach cha b'ann gun chōmhnadh a Ghrānntaich, oir bha móran de chlachain tuasgailt mór carnte air muin cheile ri coiseachd orra. Bha a ghàoth eagalach ard, ach bu mhath b'fhiach an sealladh fhaicinn. Chan urrainn domh īnnseadh mu dheibhinn uile gu leir, ach chūnnaic sinn far am bheil an Dúi aig eiridh eadar na monanain ris an abair iad Fŭaran Dúi—Bēinn a Glô—agus na beanntain ri'n tàobh, Bēinn a Bhrachdai—an sin Bēinn a Bhùird—Bēinn Āthan, as an còrr,—agus an sin leithid de chragain âllta briagh, sgòrr-chragain, agus a choirechean. Bha drùthadh sòlaimte agus togailteach aige; cho âllta agus, cho aonarach—gun ghin ach sinn fhé agus ar chōmhlan chrion an sin.

Chaidh Ailbeairt agus a chlann air adhart na b'fhaide, ach thill mise air ais marris a Ghrānntach leis nach robh mi ro mhath air an streapadh mun cuairt. Beagan na dheidh, thoisich sinn uile air coiseachd agus air sealltuinn airson “cùirn-ghorm,” agus fhuair sinn beagan dh’fheadhain chrion. Bha an ceò air glanadh air falbh uile gu leir gu h-ìosal, air chor agus gum fac sinn na h-uile gin de na seallanain bòidheach. Tha Bēinn Muich Dhúi ceithir mìl dà chiad ceithir fichead sa seachd troidh diag (4,297) air airde, fear de na monanain as airde an Albainn. Mharcaich mise agus Ailiös pàirt de’n rathad, coiseachd àit sam bith san robh e ro chas. Choisich Ailbeairt agus Beairti ré na h-ùine. Fhuair mise beagan uisge-beatha agus bùrn, leis mar bha an sluagh deanamh mach gum bitheadh am bùrn tuille as fuar leis fhé. Mharcaich sinn an sin gun tìghinn deth rithist, agus Ailbeairt a cumail brúidhinn cho sunntach ris a Ghrānntach. An so thuirt am Brùnach riùm-sa ann am facalain sìmplidh monadail, “Tha e “ro thăitneach a bhith còiseachd cõmhla ri neach a tha “an cõmhnuidh ‘toilichte.’” An dé, a brúidhinn air spŏrt Ailbeairt ghàolach, dar thuirt mise nach robh e am feasd crosd an deidh droch shóirbheas, thùirt am Brùnach, “Tha “na h-uile gin san óighreachd a gradh nach robh māighs“tear riamh ann cho chàirdeil ris; tha mi cinnteach gur e “an ann deidh th’againn a bhith a toileachadh.” Thuirt mise, gun robh iad mar sin, gu cīnnteach.”[*]

---

[*] Bha sinn an còmhnuidh a cleachd a bhith brùidhinn ris na Gàdhaill—air am bith neach a tachairt cho tric anns a Ghàdhalltachd. Bha meas mor aig a Phrionnsa air am béusain, an simplidheachd, agus an geurad ni tha ga dheanamh cho taitneach as cho chiallach bhith comhra riubh.

Fhuair sinn bhàn aig ceithreamh an deidh shé uairean gu Àiridh Dóire, far an d'fhuair sinn beagan tïi, a ghabh sinn anns a bhŏthan,* thog sinn oirnn rithist le solus na gealaich mu leth seachd. Ràinig sinn Bail a Chaisteil aig leth ochd—agus an deidh so bha na neòil a seòladh. Aig ceithreamh an deidh ochd bha sinn aig Bailmhorail, gu mor toilichte agus gun bhith idir sgìth; bha na h-uile nì air bhith air n-ordachadh cho gasd, agus cho chiùin, gun ùparaid sam bith. Cha dìchuimhnich mi an latha so a chàoidh, no an drùghadh a rinn an sealladh ro bhriagh orm; gu fìrinneach bha e tŏgailteach; agus a leithid de dh'àonaranachd.

---

* Bothan àiridh, "Shiel" anns a Bheurla, nis, anns a Ghàidhlig, Táigh-eunaich.

A CHIAD CHUAIRT MHOR ;—GU GLEANN FEASI AGUS BAILE NAN GRANNTACH.

Táighòsda Baile nan Grānntach, Dìmàirt, Septembar 4mh, 1860.

Aìr tighinn san fheasgar an diugh an deidh turus fuathasach taitneach; theid mi thairis air gnōthaichean an latha. Ghabh sinn an diot anns an rùm againn fhéin aig leth ochd uairean, a togail oirnn aig ochd no beagan na dheidh, le Bãintighearn Thorcŭill agus an Seanlair Grĕa, anns a charbad teághlaich(an Grānntach as am Brùnach air a bhocsa mar as àbhuist) airson Baile a Chaisteil, far an do mhùth sinn na h-eich. Chaidh sinn air adhart cóig mìl tàobh thâll Lînne na Dùi, gu bŏthan cìobair Gheallai far an d'fhuair sinn ar pônnaidhean agus fear-treòirich, Tearlach Stiùbhard. Chaidh sinn nàird taic na Geallai trōimh an robh againn ri dhal gu math tric a sheachainn boglaichean, agus mharcaich sinn car dà uair nàird Gleann Gheallai, thair mòine a bha cho bóg agus fhèäthach ann an àitechain d'i, agus gun robh againn ri tìghinn bhàn tarruinn na dhà. Bha na monanain fiadhaich ach gun bhith ro ard, as dìth chraobhain, agus eadhainn gun fhràoch gu lèüd mór, agus gun bhith dealbhadail gus an do ràinig sinn an Fheäsi, agus an do thīonndadh sinn gu deas a dhal nàird do'n ghleann a b'urrainn duinn fhaicinn anns an astar. Tha an Fheäsi agus a Gheallai ag eiridh cha mhor cōmhad ri cheile, le ro bheagan astar eätorra. Is e sruth grinn brais th'anns an Fheäsi, làn a chlachain. Mar tha thu a tìghinn thun a ghlînne, a tha fuathasach āimhlean, tha na faicinnean a fàs anabharrach grinn—gu sõnruichte rathad na h-Eädsard, àthan baileach dōmhainn. Thug an Grānntach, as e air a phônnaidh, mise troimh: thug na daoine bh'againn gan cóis dhiùbh an caiseart a dh'fhàotuinn troimh. Bho an rúinn so tha an t-slighe āimhlean a tachras air adhart, bun monachain Craig nan Gâbhair; Craig na Caillich; agus Sròin na Bãnrighinn. Tha cragain agus cràobhain, giuthas as beatha, a crochadh stáigh thairis air an âbhuinn bhrais; tha na monachain mar tha thu a dal air adhart, ag eiridh ro chas air an dà thàobh, le cragain beairteach agus coirechean, agus cáochan ainmig a tuiteam bho àirde mhór—agus an rathad a sniomhadh air adhart, ag eiridh sóirbh nas airde agus nas airde. Bha e làn òirdhearg.

Rinn sinn stad dar thàinig sinn a dh'īonnsuidh spŏt chõmnard measg na cóîlle. Tha an giuthas nàdurail sõnruichte grinn; agus tha e uile gu leir fuathasach briagh. Fhuair sinn ar miadhon-latha an so—spŏt shéünta—aig dà uair; agus an sin chum sinn air adhart air ar turus. Choisich sinn air adhart tăcan an rathad gu far am bheil an coire agus an glēann a fosgladh mach, agus far am bheil àilean no "grìn cruaidh" mar their iad ris. Chaidh sinn nàird air na pônnaidhean rithist, agus chroisg sinn an Fheäsi (sruth trōimh an deach sinn iomadh tarruinn an cùrsa an latha) gu àit far an robh na cràobhain giuthais a fàs measg cuid de na faicinnean bu bhòidhich a b'urrainn bhith.

An sin thàinig sinn gu spŏt fuathasach àillidh—an sealladh dh'uile ghlòir Lannsìr—agus far am beil cāmpachadh beag de bhŏthanain fiodh agus fàìl, bh'air an togail le Bānndiùc Bheädford nach maireann; ach cha bhuin iad nas fhaide nis do'n teághlach, agus, mo thruaigh! uile nis a dal dholaidh—measg cràobhain briagh giùthais, agus na monachain ag eiridh nàird ealamh cas bho dhà thàobh a ghlînne. Bha sinn air ar làn sheünadh le bòidhichead a bheachd. Tha an t-àit so mu sheachd mìl bho bhéul na Feäsi. A tìghinn mach as na cŏilltean thàinig sinn air rathad gasd, le monanain ìosal as dath bòidheach fràoich orra, tàobh na lāimh deis, ard, cŏillteach, le coirechean uasal agus easchain.

Thachair sinn air Mórair agus Bāintighearn Alastair Roseäl aig táigh beag tuathanas, mar bha sinn a marcach mach as a choîlle, agus bha beagan brúidhne againn riu. tha iad ga fhaireachdain ro thróm orra a bhith faicinn a leithid de dholaidh air tighinn air an àit, far am âbhuist daibh a bhith fuireach leis nach buin e dhaibh-sa nas fhaide. Mharcaich sinn air adhart car astar math fad, dusan mìl, gus an do ráinìg sinn iomarach na Spé. Bha féidh gan ruag anns a choîlle, agus chual sinn na h-úibhir a dh'urchairchean. Chunnaic sinn srèadain briagh de mhonanain air Srath Spé, as air ar lāimh chlì an fheadhainn a tha lāmh ri Loch Lagan. Thàinig sinn gu coîlle learag; an deidh sin air talamh treabhaidh, agus Cēannràra tàobh na lāimh deis, far am bheil an cârn-cúimhne do'n Diùc Gordan nach maireann ri fhaicinn ro fhollaiseach air a monadh, a bha dù-dhearg le fràoch.

Mus an d'innthirig sinn a choĭlle learag, tháinig am Morair Alastair Roseäl nàird rúinn rithist agus e ann an carbad-pônnaidh crion, air dhà bhith aige ri dal an ann rathad, agus bha e cho mhath agus gun robh e ag īnnse dhuinn mu na h-uile nì. Dh'fhèüch e dhuinn "Clach an Diùc,"(Diùc Earraghàdhall)—cârn a th'air mûllach monaidh air ar lãimh dheas, ainmeil mar as mūmha creideas, airson stad rinn Marcus Eärraghàdhall an sin leis an arm aige. Thàinig sinn gu coîlle leärag eile, agus aig an àit so thàinig mise agus bãntighearn Chùrcuill bhàrr nam pônnaidhean againn, oir bha sinn air ragach leis a mharcachd fhad b'againn; agus aig ceann na coîlle so thàinig sinn air Loch Innse, a tha àillidh; agus bhithinn anabarrach toilichte nam b'urrainn dōmh dealbh dheth a tharruinn, ach bha ar n-ùine gānn agus rinn sinn cabhag. Bha an solus àillidh; agus bha beagan crúidh a crosg thairis air stiall ãimhlean feòir th'aig a cheann a b'fhaisg oirnn de'n loch, nì a bha ga dheänamh da rìreamh na dhealbh sèunta. Chan e loch fiadhaich th'ann, is ann tha e fad an rathad eile: gun chragain ard, ach coilltean agus bēanntain gorm anns an talamh chùil. Mu mhìl bho so tha an t-iomarach. Anns an àit sin dhealaich sinn ris na pônnaidhean againn, an Grānntach agus am Brùnach a mhàin tìghinn marriunn. Thachair am Buachdarach, fear cōimhead a gheard*(police)* oirnn, ach cha do chum e marruinn. Bha e air a chur rōmhainn a dh'ordachadh na h-uile nì an doigh shãmhach, gun bhith leig le sluagh a bhith cur amahrus co bu sīnn: agus bha e làn shŏirbheach ann na ghŏthach. B'e rud ròspach bh'anns an iomarach; bha e coltach ri bàta no currach, ach cha b'urrainn dúinn ach seasamh air, agus bha e air luasg aig an darna ceann le dà rãmh fhad, a bha am pŏrtair agus am Brùnach ag iomairt, agus aig a cheann eile le seòrsa de shăil a ghabh an Grānntach fos làimh. Thug tiotan crion nûll thairis sinn thun an rathaid, far an d'fhuair sinn dà charbad ŏdhar, fear dhiùbh na nadur de charbad farsuinn, anns an deach Ailbeairt as mise stáigh, Bãintighearn Chùrcuill agus Seanlair Grĕa a dal san fhear eile—carbad-bacadh; paidhir dh'eachanain beag car truagh anns gach àon, agus iad air an greasadh le fear bho'n bhócsa. An fhad so bha sinn air dal dà fhichead mìl, agus air a chuid bu lágha, fichead dhiubh air muin each. Shōnruich sinn gun abramaid *Am Morair agus Banamhorair Chùrcuill agus an Comhlan* ruinn fhé, Banamhorair Chùrcuill gu bhith na *Mios Speansair*, agus an Seanlair gu bhith na *Dhoctair Grèa*, Dhichuimhnich am Brùnach so ann tarruinn, agus thuirt e "Bhur Mórachd" riùm-sa mar bha mi dal stáigh do'n charbad; agus thuirt an Grānntach as e air a bhocsa ri Ailbeairt tarruinn eile "Bhur Mórachd Rìoghail"; rud a chur sinn uile sa ghaireachdaich, ach cha d'thug duine sam bith an aire dhà.

Bha greasadh fad a thrì uairean againn, agus bha e sé uairean dar chaidh sinn stáigh sa charbad. Ann an ùine ghoirid bha sinn mach as a choìlle, agus thàinig sinn gu rathad Bhàideanach—a dal seachad air Cinràra, ach gu mi-fhŏrtanach cha b'ann troimh, mar bu chòir dhuinn a dheanamh. Bha e fuathasach bòidheach—monachain grinn cóillteach—sreath ard a Charnghúirm, agus Bēinn Múich Dhúi, a bha gu mi-fhortanach air a dorchachadh gu mór leis a cheò bh'air a mûllach—agus an Spé leathan a ruith sios anns a ghleann, le achanain treabhta agus le cràobhain gu h-ìosal. B'e rud bu mhūmha smuain uile air ar turus fad, an ònrachdanachd iomlan bh'ann, a bha dhõmh-sa na ùrachadh cho ro mhór. Is gann bha tuinechas ann! agus is gann thachradh anam ort! Chuid sa chuid bha e fâs dorcha. Rinn sinn stad aig táigh beag leth-rathaid airson nan each gu bùrn fhàotuinn; agus bha am beagan sluaigh a bha mun cuairt ri splèuchdaich neònach air an dà charbad shuarach.

Chaidh na bēanntain as an t-sealladh chuid sa chuid,—bha am feasgar fèäthail, le bóinndealaich àotrom. Bha sinn sìor dhal air adhart, gus mu dheireadh am fac sinn solusain, agus an do ghreas sinn trōimh baile fad sgâpte, agus an do thīonndadh sinn bhàn cùirt bheag gu dorus an táigh-shēinnse. An so fhuair sinn mach gu grad—gun a Bhanamhorair Chùrcuill no an Seanlair Grĕa a dh'-fheitheamh ruinn. Chaidh sinn nàird air staidhir chrion, agus thug iad sinn gu'r rûm-leapach aig a mhûllach—rûm ro chrion ach ro ghlan—le leabaidh mhór phosdach a bha fagasg do bhith lionadh an rûm uile le fhé. Mu chóinneamh bha ann rùm—úidheamail agus farsuinn—a bha an dà chuid deanamh sèamair-cuideachd agus rûm-dînnear. An sin an rûm-ùidheamach aig Ailbeairt a bha baileach crion Bha an dà shearbhanata air an greasadh leis an Stiùbhartach ann an càr beag air rathad eile(b'i mo shearbhanta-sa Sìne Sheachal).* Chur sinn sinn fhé nar úidheam glan cearmanta, agus shúidh sinn bhàn thun na dīnnear. Bha an Grānntach agus am Brùnach gu'r fritheal, ach bha iad tuille as "nàisneach" agus cha d'fhèuch iad ris. Rinn boirionnach bachlagach bh'ann na h-uile nì i fhé; agus air do'n dīnnear bhith thairis, thug i air falbh an cõmhdach agus chuir i am bŏtul fion air a bhòrd(am fear againn fhé a thug sinn leinn bho'n táigh) agus na glóinechean, b'e so an sēann fhasan Sassunach. Bha an dīnnear an iarraidh mhath, as na h-uile nì ro ghlan :—eanaraich, brŏt, nach do thaitinn rium ro mhath, beothach eòin, uanail ròiste ghasd, buntàta anabharrach math, thuileaid air mìos no dithis eile, nach do bhlais mi, dùnadh le greidhlean gasd de dhearcagain. An deidh na dīnnearach bha mi fèuchainn ri pàirt na chūnntas so sgriòbhadh—agus Ailbeairt a cluich air fáighdinn, (ach bha a bhruidhinn mun cuairt gam chur nam bhrĕathal). An sin dh'fhalbh sinn a dhal an ordugh airson dal laidh, agus bha e leth dà uair dhiag dar fhuair sinn do'n leabaidh.

Diciadaoin, Septembar 5hm.

Maduinn fhliùch cheòthair. An cadal gun bhith ro thróm. Dh'eirich sinn car tràth, agus bha sinn nar súidh aig obair sa lèubhadh anns an rûm-cuideachd gus an robh an diot deas, agus b'fhéüdar feitheamh car treisag rithe. Tïi mhath agus aran as ìm, agus beagan brochan gasd.

* Té de shearbhantain mo shèamair-àodaich, agus nighean a ghille bàn-righinn, air ainmeachadh rōimhe.

Bha Sìne Seachal (a bha baileach úiseil agus fuireachail) a gradh gun do ghabh iad uile an suipear cõmhla, b'e sin an dà shearbhanta, agus an Grānntach, sam Brùnach, an Stiùbhartach, agus am Buachdarach (fear a bha an sin fhăthast), agus gun robh iad ro chridheal ann an "sèamar an luchd siubhail." Bha an sluagh nan eălaidh mhór mun cuairt duinn. Thàinig am boirionnach stáigh dar bha iad ris an dīnnear, agus thuirt i ris a Ghrānntach, "Tha an Dŏctair Grèa ga do shireadh," rud theap an stòldachd aig càch thilg bun fhos ceann: an sin thuirt iad ri Sìne, "Chan eil dad trioblaid sa bhãintighearn agad-sa;" agus ghláodh an Grānntach sa mhaduinn nàird ri Sìne, "Am bheil am Morair ga mo shireadh-sa?" B'urrainn do neach beachdachadh air an t-sràid bho'n uinneig, is e sràid anabharrach farsuinn fad th'innte, as na taighean a seasamh air leth bho chéile. Bha e làn shãmhach, gun neach a carach, mar robh fear an sin as an so ann a falbh le each as cărt, no giulan a bha ruith air adhart air a ghnŏthach. Cheannaich an Seanlair Grĕa uaireadair dhâ fhé ann an siŏp airson dà nŏt!

Mu dheireadh, mu deich mionaidean rōimh deich uairean, thog sinn oirnn anns na h-ann charbadain agus air an rathad air an robh sinn an dé, dh'īonnsuidh Caisteal Ghrānnt, àit Tighearn Ghrānnt,—pàirc ghrīnn (gun a bhith coltach ris a Ghàdhalltachd), le táigh as sealladh ro shuarach dheth, coltach ri táigh-óibre, mu dhà mhìl bho'n bhaile. Cha mhór nach robh e druisealaich ré na h-uine. Cha d'thàin sinn mach, ach ghreas sinn air ais, as againn ri dal trōimh Baile nan Grānntach rithist; far an robh e soillear gun robh “am mûrt mach”, cheann bha na h-uile gin de’n t-sluagh air an t-sràid, agus bean an taigh-òsda as i crathadh a nèapuig-pùidse, agus té nam bachlag (aig an robh paipear-dhual na ceann anns a mhaduinn) as i sgàoladh brătach bho’n uinneig. Cha robh an gille-greasaidh againn, bha e sóillear gu leòir, cur amharus na toirt an aire do nì sam bith. Mar bha sinn a greasadh mach as a bhaile, as a tīonndadh thun na lãimh deis trōimh na coílle, thachair moran sluagh oirnn as iad tìghinn stáigh do’n bhaile chēann, mar bha an gille-greasaidh a gradh, gun robh āmhlac dal bhith ann. Chroisg sinn Spé thair Drochaid Spé. Chum e ris an uisge cho farranach, agus an ceò a crochadh cho ro ìosal air na monanain, ach chan eil iad reir coltaich ro ard, ach bha iad liath-dhearg leis an fhràoch. Rinn sinn stad chur a chõmhdach leatharach thairis air ar charbad, mar is e am fsasan thàobh na h-uile rŏth an so. Cumaidh e mach an t-uisge, airson sin, gu làn mhath

Is e a chiad chrúitheachd a ghlacas d’aire san dùthaich so Bealach Dail Dhû, fos ceann am bheil an rathad a caradh,—coire corrach agus beanntainn uaine. Rinn sinn stad aig táigh-sēinnse beag bha an sin, agus gun táigh lãmh ris ach ann fhear eile; an so fhuair na h-eich bhochd as iad ro fhann sgìth, beagan bùrn, agus dh’fheith sinn car dheich mionaidean. Na b’fhaide air adhart thàinig sinn gu monadh ro chas, agus cuideachd dh’iōnnsuidh nadur de bhealach, ris an abair iad Gleann Brúinn, agus beanntain uaine, a tha glé shoilleir de chrŭthachadh sglèat. An so fhuair sinn mach, agus choisich sinn bhàn rìs a mhonadh, agus nûll thair Drochaid Bhrùinn, agus an sin nàird car air monadh eile, agus an rathad a sniomhadh an doigh iongantach an deidh so—nàird sa bhàn ri brŭthach. Thàinig sinn an sealladh Abhuinn, a tha a lùbadh aig bun nam monachain! rithist fhuair sinn mach aig a choîlle mu choinneamh Drochaid Abhuinn; tha an âbhuinn grinn soilleir an so. Chaìdh sinn stáigh an ath uair do'r carbadain (Banamhorair Chùrcuill agus mise cõmhla car na h-ùine ghoirid so), agus ghreas sinn mu mhìl suas ri monadh gu Tom an Tôbhaill; ar n-eich bhochd gun bhith murrach ach gann air iad fhè shlàodadh air adhart na b'fhaide, agus am fear gan cúipig agus a feädail riuth gan cur air adhart, ach cha b'urrainn daibh a dhal, as bha mi an duil na h-uile mionaid gun stadadh iad sa bhaile. Ghabh sinn ceithir uairean dal nan ceithir mìl diag sin, cheann bha e dà uair dar thàinig sinn bhàn tàobh mach a bhaile gu dal air muin nam pônnaidhean againn. Is e Tom an Tôbhaill an t-àit as mūmha ceann nàird sa bhàn, agus as truaigh coltach a chūnnaic mi riamh—sràid fhad agus trì taighean-sēinnse, na taighean agus an sluagh cho truagh agus cho salach coltach, agus nèul na bochdain mun cuairt dà uile gu leir cho muladach; agus thuirt an Ghrānntach rium, gum b'e am bailĕchan bu truaigh agus bu sáilaich e bh'air fad na Gàdhalldachd.

Chaidh sinn air muin nam pônnaidhean againn mach beagan bho'n bhaile, ach cha do mharcaich sinn ach car mionaid no dhà leis mar bha e an deidh dà uair. Thàinig sinn air sealladh anabharrach bòidheach, a beachdachadh sìos air an Abhuinn agus suas gleann briagh. An so rinn sinn ar n-ănail agus ghabh sinn ar mìr miadhon-latha. Nuair bha am Brùnach a tualag agus cur an ordugh nan rudain againn, bhruidhinn mi ris fhé as ris a Ghrānntach a bha ga chõmhnadh, mu dheibhinn nach do fhritheil iad oirnn, mar bu chòir dhaibh dheanamh aig an dīnnear an ráor agus aig an diot, mar shõnruich sinn; fhreagair am Brùnach, gun robh esan găbhail eagal nach b'urrainn dà a dheanamh ceart; thuirt mi ris nach robh sinn toileach air gin choigrich a bhith san rûm agus gum féumadh iad a dheanamh an ath tharruinn.

Air do'n mhìr miadhon-lâtha bhith thairis, (airson an do rinn sinn ùllachadh an dé le rudain thoirt leinn bho'n táigh) thog sinn oirnn rithist, a coiseachd car tăcan gus an do rug an dáoine óirinn leis na pônnaidhean, agus an sin mharcaich sinn air adhart Srath-âbhuinn, as an rathad a ruith aig ìochdar a ghlînne, a tha ann an cuid deth an iarraidh fharsuinn; ach tha e dal nas ãimhlean mar tha e tīonndadh, agus toinneamh air adhart gu Ìnnse-ruaraidh, far an abair iad glēann Àbhuinn ris. Tha na monanain, aig am bheil àomadh ris an ăbhuinn, uaine as bòidheach.

Bha e fuathasach mùgach—làn thachdte, agus a chuid bu mhūmha de'n rathad an dà chuid slochdach agus slóbach, gus an d'thàinig sinn air a chruthachadh ghrăineal rithist, Los gum fáigheamaid air adhart, bho'n bha e air fàs anamoch, agus gun robh ochd mìl againn ri mharcach, choisich na fir againn,—am Brùnach cia dhiú agus dithis de'n fheádhainn eile rōmhainn,—le cèüm uamhasach, air chor agus gun robh againn ri trŏt gu cumail idir nàird riutha. Bha an Grānntach a marcach gu math tric air pônnaidh an fhéidh; ach, airson sin, bha an fheadhainn eile coltach ris mar gum bitheadh iad gu math sgìth le'n turus fad a dhà latha, agus bha iad toilichte togail fhàotuinn air pônnaidh Ailbeairt no air fear an t-Seanlair; ach tha iad ro àiridh air móran cliù trōimh bhith cho èäsgaidh, cho deas, cho fônnar, agus cho neo-fhaillinneach, nì tha gan deanamh nan seirbheisich baileach taitneach. Thàobh a Ghrānntaich agus a Bhrùnaich dheth, tha iad tághta math—cho chiallach, churamach, thúigseach, agus cho fhaicilleach, an cõmhnuidh deas gu nì sam bith a bhithtear sireadh a dheanamh; agus am fear so mu dheireadh, gu sõnruichte, tha e cho lãmhchar agus cho toileach air na h-uile nì no nì sam bith a dheanamh, agus air fàighinn thair na h-uile éiginn, nì tha ga dheanamh na fhear de mo seirbheisich as fhearr th'agam an àit sam bith.

Chaidh sinn seachad rathad Ĭnnse-ruairidh—a faicinn mar bha sinn tìghinn fagasg dà, dà iolair ag ĭtealaich gu h-àird briagh fhos ceann nam monanain, agus laidh bhàn air am mûllach. Bho Innse-ruairidh, mharcaich sinn gu Loch Búilg. a bha air a shóillseachadh suas anabharrach bòidheach le laidh na gréin. Bho Thom an Tôbhhail sheachainn sinn na h-uile fhìr uisge, air dhuinn gun bhith againn ach sileagaich àotrom an drasd sa rithist. Fhuair sinn ar carbad agus ar ceithir pônnaidhean aig Loch Búilg, agus ghreas sinn air ar n-ais dìreach mar dh'fhàg sinn mŭchrath an dé, a rúigheachd Bailmhorail sâbhailt aig leth ochd uairean.

Cia cho tăitneach agus cho sealbhach sa bha a cuairt! Banamhórair Chùrcuill, an gràdh, cho fhìr gàolach, agus

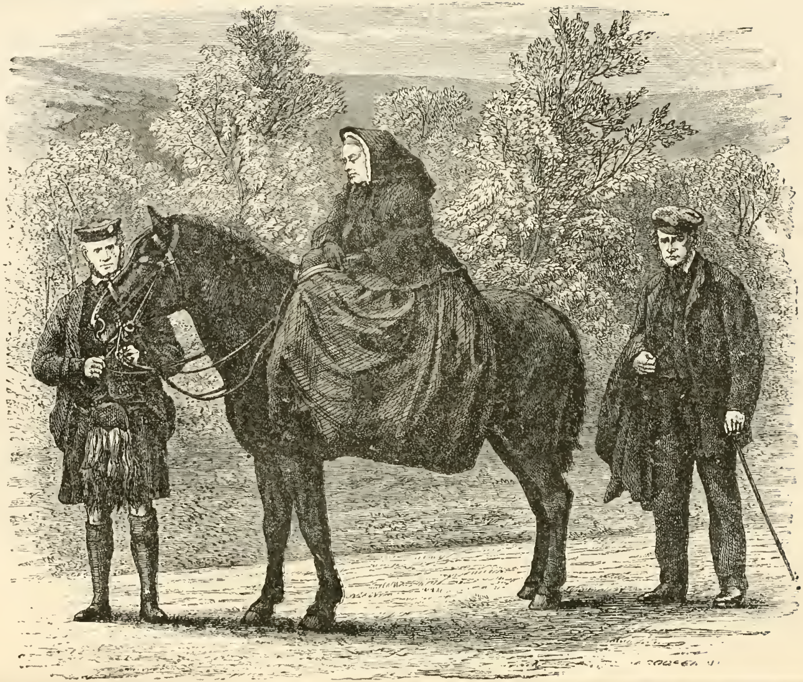

A Bhànrighinn air "Faibhal."

cho shùnntach sas âbhuist, agus deas gus na h-uile nì a dheanamh. Bha i fhé agus an Seanlair mar gum bitheadh iad le chéile ga mhealltuinn agus găbhail tlachd ann, agus tha mi cīnnteach gun robh na h-uile gin de'n fheadhainn againn fhé deanamh sin cuideachd. Is ann do m' Ailbeairt gàolach tha sinn an comain air a shon, cheann bha e an cõmhnuidh smuaineach gum bitheadh e taitneach, air dha fhé, an tìmnean roimhe, dhal iomadh cuairt de'n t-seòrsa so. Bha móran toileachas aig fhé ann. Chual sinn bho sin gun robh an cagair air īnnseadh le fear a bha faithneach Ailbeairt mŭchrath an dé air an t-sràid; an sin thug an crùn bh'air a chàr-chon orra smuaineach gum b'e cuideiginn bho Bhailmhórail bh'ann, ged nach do chur iad amharus riamh gum fàodadh e bhith gum b'e sinn fhé bh'ann! féümaidh a bhăintighearn bhith uamhasach beairteach, le a leithid sa th'aice de dh'fhàinchean òir air a corragain, thuirt am boirionnach!—ach thuirt mi ri Banamhorair Chùrcuill, gun robh tuille mór oirre fhé. Dar chual iad co bh'ann, theab iad tŭiteam le īongantas as eagal. Tha mi găbhail eagal nach eil mi air deanamh ach aithris bhrònach air a cuairt thoìleachail a bha an so, cuairt nach dìchuimhnichear a chàoidh, agus air am bith cuimhne an cõmhnuidh le áoibhneas.

Féümaidh mi cìs a phaighidh do'r pônnaidhean. Bha "Fáibhi" an iomlanachd, agus am fear aig Ailbeairt cheart cho barraichte as sin.

AN DARA CUAIRT MHÒR:—GU INBHIR-MAIRC AGUS GU CARN FÈAITIR.

Dithàoine, Septembar 20mh, 1861.

Bha sinn sealltuinn iomganach air an aimsir aig seachd uairean—bha beagan uisge air bhith ann, agus leis a ceò bh'air na monanain fhăthast bha e sealltuinn amharusach. Airson sin thuirt Ailbeairt gum bitheadh e móran na b'fhearr cumail ris a chiad chur rōmhainn, agus mar so dh'eirich sinn tràth, agus air cheann dà bhith ochd bha a ghrian a dealradh, agus an ceò têannadh ri togail anns na h-uile àit. Ghabh sinn an diot aig leth nào, agus aig leth deich d'fhalbh sinn ann an dà charbad—Ailiös agus Luiös* cõmhla ruînne anns a chiad fhear, agus an Grānntach air a bhocsa; Bãintighearn Chùrcuill agus an Seanlair Grĕa anns an dara fear, agus am Brùnach air a bhocsa. Ghreas sinn gu Drochaid Muich, far an d'fhuair sinn na sé pônnaidhean againn, agus cóig gillean(I. Gôbha, I. Mòrgan, an Cînneadach, T. Stiubhard, S. Cãimbeul). Mharcaich sinn nàird air rathad na mòine thair monadh Pŏllach, rithist bhàn an tàobh eile aige car cheithir mìl, agus an sin thàinig sinn gu bideag anabharrach bóg; ach le giùlan curamach sheachainn sinn a dhal an gin de na fèäthain,

---

* Prionnsa Lùiös H-eässi.

Dh’fhan mise air mo phônnaidh ré na tìm ach b’fhéudar do dh’Ailbeairt agus do Luiös tìghinn deth a choiseachd mu dhà chiad slăt. Bha beanntain Loch na Garaidh an aitheas(teas-cheò) mór, ach bha monadh Cian ann an àilleachd bhriagh rōmhainn agus mar bha sinn tìghinn bhàn gu Glēann Coire Bhruach agus sealltuinn sios gu Gleann Tãnar, bha na faicinnean briagh agus fiadhaich. Is e monadh de chumadh neònach crūinn-bhiorach th’ann am Monadh Cian, agus coire dōmhainn ann. Tha e teann air 3,200 (trì mìl as dà chiad) tróidh air àirde, agus bha dìreadh baileach corrach mi-shochdrach againn suas thair a ghualainn, an deidh dhuinn Uisge Tãnar a chrosg. Bha sé mìl eadar Drochaid Muich agus Coire Bhruach.

Nuair bha sinn air an talamh chõmhnard rithist, far an robh e cruaidh tioram, fhuair sinn uile dheth agus choisich sinn air adhart thair gualainn a mhonaidh. Cha robh sinn air dal fad dar chūnnaic sinn Morair Dhailthùsi air pônnaidh (oìr bha an Seanlair Grĕa air īnnseadh dhà-san an earbsachd gun robh sinn tìghinn). Deanamh ar beatha air iomal a “Chrìch” fhéin, thàinig e bhàrr a phônnaidh agus choisich e marriunn. An deidh coiseachd tăcan air choireiginn chaidh Ailiös agus mise nàird rithist air na pônnaidhean, (Ailbeairt marcachd pàirt thàobheiginn de’n tìm,) agus thīonndadh sinn thun na lãimh clì a tìghinn gu sealladh dùthaich ùr, agus ar beachd bhàn sios air glēann anabarrach grinn—Glēann Mairc. Thĕirinn sinn air rathad fuathasach cas ach a bha fiaradh bhàn, ris an abair iad Am Fàradh, anabharrach briagh agus fiadhaich: their iad Allt an Fhàradh ris an úisge tha ruith trōimhe.

Tha ē gu dearbh fuathasach grinn, as ro chōmharraichte. Tha táigh beag forsair aig an fhìr bhun. Is e bealach baileach ãimhleann th'ann; tăchras air adhart air rathad fuathasach corrach mi-shochdrach, airson sin bha e làn fhurasd marcachd air, leis mar bha e caradh mach shios bho lāimh gu lāimh. Chroisg sinn an t-âllt aig an iochdar far an robh cròileagan dealbhadail de bhuainichean nan suidh, boiriönnich sa chuid bu mhūmha, agus an seann fheadhainn a găbhail na pìob. Bha iad air an ăth-phill bho'n tàobh deäs, gus an tàobh tuath do'm buineadh iad. Mharcaich sinn nàird thun an taigh bhig; agus ann an rûm crion de dh'fhìr bhŏthan Gàdhallach, le leabaidh dhuinte reir a chleachd, fhuair sinn ar miadhon-latha. Is e Inbhirmairc their an àit so; tha e ceithir mìl gu leth bho Choire Bhruach. An deidh am miadhon-latha tharruinn mi an dealbh aig an t-sealladh bhriagh. Their iad Craig Bòistag ris a mhonadh chas air an d'thàinig sinn bhàn dìreach mu choinneamh táigh an fhorsair. Tha monadh cragach õnrachdanach anabharrach grīnn ag eiridh tàobh na lãimh clì agus a crochadh stáigh air gleann fiadhaich, crion, ris an abair iad Monadh an Dônn.

Chaidh sinn air muin nam pônnaidhean againn beagan an deidh thrì, agus mharcaich sinn bhàn Gleann Mairc, a stad dh'òl bùrn e fuaran anabarrach soilleir ris an abair iad Am Fuaran Geal; agus a crosg na Mairc na h-uibhir thăruinnean. Mar bha sinn têannadh air Mānns Loch Lùi dh'fhàs an gleann farsuinn, agus thàinig seana Chaisteal Inbhirmairc san t-sealladh ro ghrīnn; agus, air a chuairteachadh le coĩlltean, agus achanain arbhar anns an robh sluagh ris a bhuain, bha e sealltuinn dealbhadail. Chaidh sinn thun na lãimh deis, agus mharcaich sinn suas thun làrach an t-seana chaisteal a tha bláigh cōmhdaichte leis an iadh-shlăt, Mharcaich sinn an sin nàird gu táigh-èunach Iarla Dhailthùsi, far an d'thàinig sinn bhàrr nan each. Is e táigh baileach lághach ur th'ann, air a thogail de chlóich ghrãineal, ann an súideachadh fuathasach grinn, a sealltuinn thairis air a ghlēann, le monanain fiadhaich air a chùlàobh. Bha Miös Màl(nis Bhanamhorair C. Màl) an sin. Chaidh sinn troimh an rûm-cuideachd, agus air adhart slăt no dhà gu ceann sràid bho am faic thu Loch Lúi, loch gun bhith mór, ach fiadhaich, dùinte stáigh le monanain—táigh-tuathanas agus táigh dùbh no dhà air an fhoir aige. Tha an tâlla agus an sèamar-dīnnear air an uidheamachadh nàird le spùill na seilg, agus na bâllachain air an clàradh le fiodh àotrom. Fhuair sinn pàirt de na frasain ro ghoirid sin bha crochadh mun cuairt air na monanain. Chaidh sinn an sin stáigh do na carbadain. B'e nadur de chàr-con dùbailt bh'anns a charbad anns an robh sinn a chumadh ochdnar—ach bha e fuathasach ãimhlean stáigh. Ghreas sinn air adhart an gleann agus sios taic na h-Easg a Tuath (is e cõdhallachadh na h-Ēi ri Mairc as toiseach do'n Easg a Tuath). Air an tàobh cheart chaidh sinn seachad air ghleann ro lághach eile—Glēann Efach, le moran coîlle, agus an làn-tir uile air a sóillseachadh suas bòidheach. Rōmhainn bha e uile sóilleir, dearsach, agus nar deidh bha an ceò agus an t-uisge mar gum bitheadh iad tìghinn bhàn trom thair na monachain.

Na b'fhaid air adhart chaidh sinn seachad air Drochaid Pôll Sceînni agus Drochaid Tarf, fior Dhrochaidean corrach Gàdhallach le chéile. Aig tàobh cheart na té so mu dheireadh tha Eäglais Shàor nŏdha—nas fhaid air adhart Tèärmunn Chaiptein Bhíms, àit neonach coltach,—taòbh na lãimh clì Muilionn an Dain—agus, air airde ìosal, tha Caisteal Muilionn an Acha, tha nis coltach ri seann táigh tuathanas, ach gabhaidh làrach gàraidh arradhte chõmharrachadh fhathast. Bha na monanain mun cuairt dà agus lãmh ris an rathad, air an tàobh chlì, mar gum b'e tòrrnain crion bh'annta. Beagan na b'fhaide air adhart rithist thàinig sinn gu coîlle, far an d'fhuair sinn mach agus an do choisich sinn air adhart Am Bùrn, àit Mhàidsear Mac an Ruaidh. Tha an t-slighe a fiaradh air adhart trōimh na coîlle dìreach fhos ceann an t-slugain fhuathasach neònach so, a tha neo-choltach ri té sam bith eile de na lînnechean; tha na cragain ro āinneamh, agus an t-âllt baileach ãimhlean, le pùill dhōmhainn cõmhdaichte uile gu leir thairis le coîlle. Tha e sìneadh mach astar goirid. Dh'fhàodadh na coilltean agus na tălamhnain a bhith an Găllaobh, no ann an Hàd'thorndain. Choisich sinn air adhart trōimh na coîlle, agus car beagan air an rathad mhor gus an d'thàinig na carbadain nàird rúinn. Bha trì mìl againn ri ghreasadh na b'fhaid gu Cârn Featair, uile gu leir bho Bhailmhorail dà fhichead mìl. Thàinig sinn air dùthaich chōmhnard, a bha, reir coltaich, air a deagh chōmhachadh, ach bha e tuille as dorcha gu nì fhaicinn.

Aig ceithreamh an deidh sheachd ráinig sinn am baile, no am bailechan beag, Cârn Featair, cheann bha e baileach

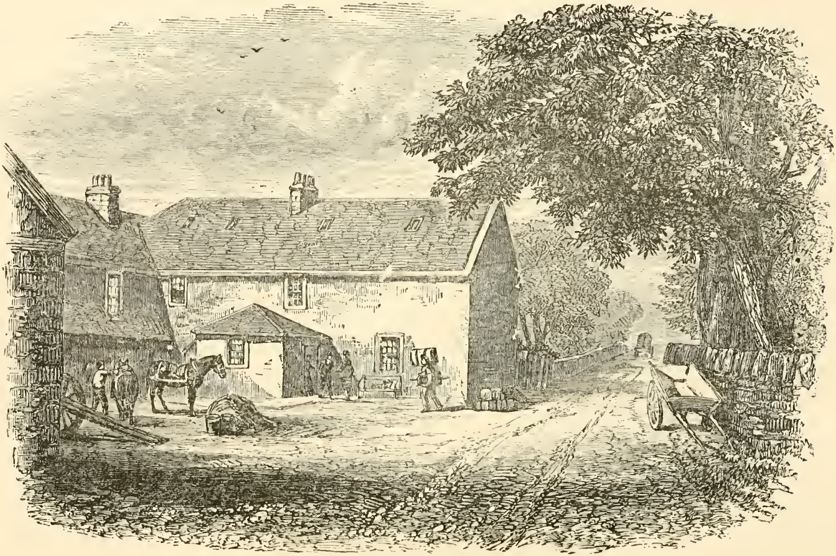

An Táigh-Seinnse aig Cârn Féaitèir.

crion—gun chréutair a carach agus fhuair sinn mach aig an táigh òsda bheag, an Ramsaiös Àrms, (Suaicheantas Ramsai,) gun ghin thoirt an aire dhuinn, agus chaidh sinn nàird an staidhir anns a mhionaid. Bha rùm-cuideachd ro ghrinn ann, agus leth ris an rùm-dīnneir, an dà chuid glan agus speisealta—an sin tàobh na lãimh chlì an rùm-leapach againn, a bha uamhasach crion, ach cuideachd ro ghlan, ciatach agus móran na b'fhearr air airneiseach no am fear aig Baile nan Grānntach. Bha rùm aig Ailiös de'n ann mhèüdachd ris an fhear againn; an sin thàinig tur chriomag de dh'fhear, (le a leabaidh dhuinte,) anns an do rinn Ailbeairt e fhé chur na uidheam; an sin thàinig an rùm aig bãintighearn Chùrcuill thâll bhuapa so. Bha sèamairchain aig Lùiös agus aig an t-Seanlair Ghrĕa ann "An Táigh Òsda gun Dîbhe," mar their iad ris, thâll mu'r cóinneamh. Fhuair sinn an dinnear aig ochd, dinnear mhath, glan, anabarrach grinn. Rinn an Grānntach agus am Brùnach am fritheal. Bha iad car ar chrith, ach ghearr an Seanlair Grĕa agus bãintighearn Chùrcuill an fheòil air an son, cha robh aca ri dheanamh ach a bhith mùthadh nan trūinnsearain, rud bha am Brùnach nàird ris ann an tiota. Thàinig caileag bheag bhuineadh do'n táigh staigh gu cõmhnadh—ach thiōnndadh an Ghrānntach mun cuairt i los gun cumadh e i gun bhith sealltuinn oirnn! Bha fhios aig fear an taigh agus aig a bhean co bu sinn, ach cha robh fhios aig gin sam bith eile air mur robh an gille-carbad ann agus chum iad an cagar gu ro chliùteach.

Air do'n óidhche bhith soilleir le solus gealaich agus a bhith fuathasach sãmhach, chaidh sinn uile mach agus shiùbhail sinn trōimh a bhaile uile, far nach robh créütair a carachadh;—trōimh an ard-chlŏbhas chrion, anns am bheil nadur de phosd no Crois Baile air stàpain anns a miadhon aige, agus léubhadh Lùiös, le solus na gealaich, éigh bh'air a stichdeadh ris agus bh'air cur mach chum cruinneachadh a dheanamh airson nan déircean Choisich sinn air adhart sràid chàol car tacan, gun bhith clūinntinn nì sam bith—cha robh duilleag crathadh—ach mhàin tâbhunn astarach coin! Am brisg chual sinn drŭma agus feadanain! Bha sinn air ar cur mun cuairt gu mor air eagal as gun robh sinn air ar faithneachadh; ach air do Lùiös agus do'n t-Seanlair Grĕa dal air ais chan fhac iad nì air bith. Airson sin, mar bha sinn dal air ar n-ais sochdrach, bha sinn clūinntinn na stâirn bho am gu am, —agus dar ràinig sinn dorus an taigh-shēinnse stad sinn, agus chūnnaic sinn sèanar dh'fhearain le feadanain agus drŭma a màrsal nàird (gun chréütair găbhail súim diubh), agus dal bhàn an t-sràid, as air ais rithist. Bha an Brùnnach agus an Grānntach mach; ach cha robh barail sam bith aca ciod d'fhàodadh a bhith ann. Dh'fhóighneachd Ailbeairt de'n chaileig shearbhanta, agus b'e am freagradh, "Is e direach còisir-ciùil th'ann," agus gun robh iad dal mun cuairt anns an doigh so dà tharruinn san t-seachduin. Nach aighearach e! Lean iad air cluich car ùine thàobh-eiginn an deidh dhuinn dal dachaidh. Rinn sinn súidhe gus an robh e leth ann uair diag ag obair, agus Ailbeairt a lèübhadh, agus an sin chaidh sinn gu fois.

Dìsâthuirn, Septembar 21d.

Fhuair sinn cadal an deidh dhà uair air neo trì. Bha a mhaduinn tròm, dúinte, agus ceòthar le beagan uisge; gun ghin carachadh ach gann; mar robh beagan sluaigh bh'aig an obair aca. Bha fear-siubhal air tìghinn an ráoir agus bha e sìreadh dal nàird do'n rŭm-dīnnear a tha na rŭm an luchd-siubhail cuideachd: agus cha robh e furasd daibh thoirt air thuigsean nach fhàodadh e stad an sin. Gabh e a thĩì cõmhla ris a Ghrānntach agus ris a Bhrùnach, agus air dhà fharraid "Ciod bh'air ãimhreith an so?" thuirt an Grānntach, "Is e cõmhlan bãinnse bho Obair-raighainn th'ann." Aig an "Táigh gun Dîbhe" bha iad ro thoileach air fhiös fhaighinn co bh'aca. Fhuar na h-uile duine, ach an Seanlair Grĕa, an diot rōimh nào. Bha am Brùnach mar sheirbheiseach agam-sa bruisig mo sgiort agus mo bhòtain, agus dal air ghnōthach sam bith, agus bha an Grānntach na ghille-pearsa aig Ailbeairt.

Mur ceithreamh do dheich thog sinn oirnn anns an ann seòl san robh sinn roīmhe, ach gun robh sînne anns a charbad anns an robh Bãintighearn Chùrcuill agus an Seanlair Grĕa an dé. Gu ro mhi-fhortanach bha e ceòthair, agus cha b'urrainn duinn faicinn dad astair rōmhainn. Bha an sluagh air fàotuinn mach co bu sinn, agus thug iad gláodh-aighear dhuinn mar bha sinn a dal air ádhart. Chaidh sinn seachad dlùth air Cârn Fèatair, táigh Shir I. Fóirbais; an sin na b'fhaid air ádhart, tàobh na lãìmh clì, air Fasg, as le Sir T. Glădston, a tha, reìr gach soilleireachd, air deanamh moran airson na dúthcha, le iomadh táigh dûbh math thogail. Thàinig sinn an sin gu monadh fuathasch fad, air a chuid bu lágha ceithir mìl air fad, ris an abair iad Monadh Chèärnai, bho am bheil sealladh ro ghrīnn ach bha e tur dorchaichte le ceò tróm, ruagach. Choisich sinn nàird pàirt de'n mhonadh, agus an sin bha Ailiös as mise na'r suidh leinn fhé anns a charbad car tacain. Thàinig sinn rithist gu Drochaid an Spideal, drochaid ard neònach, agus Uisge Dâthai air an lãimh chlì, agus Àllt an Spideal air an lãimh dheis. Tha àit-èunaich Shir T. Gladston lãmh ri Drochaid na Dâthai—agus an so fhuair sinn na carbadain a mhūthadh, dal stáigh an ath uair do'n charbad-con—Ailbeaint agus mise anns a mhiadhon, Lùiös na shúidh air a chùlaobh. Chaidh sinn nàird ri monadh rithist agus chūnnaic sinn Monadh Battog gu tuath shuas, dlùth air lóidse-èünaich Shir T. Gladston. Tha thu an sin tìghinn gu dùthaich fhosgailte, le beachd farsuinn rathad Obair-raighainn, agus gu àthan ro dhōmhainn agus garbh, far am bheil thu crosg na Fiúgh, aig áit ris an abair iad na Clachain Geal. Tha e ro lághach agus glēann grinn cóillteach ann. Mu dhà mhìl nas fhaide gu tuath shuas, air an lãimh chlì, tha Finnèan; agus beagan air ádhart bhuaith tha "Clach Rìgh Dùrdun," mar their iad rithe, ri tàobh an rathaid—seann chlach throm, thomadach, ach mun eachdraidh aice, airson sin, cha d'fhuair sinn dad mach fhathast. An sin chaidh sinn seachad air Fuaran Màiri, agus air an tàobh chlì aige tha Táigh Baile Lŏgi, àit grīnn as le Mãighstear Dâithas Neachdal. Bha am fóghar agus na h-uile nì an coslas soirbheach, agus an dùthaich fuathasach lághach. Fhuàir sinn mach aig bailechan ro chrion, (far an d'fhuair na h-eich bùrn, chēann b'e post eagalach fad bha an so), agus choisich sinn tăcan air adhart air an rathad mhor. Chaidh Ailiös, Bãintighearn Chùrcuill, agus mise staigh do tháigh tailleir bha an sin—táigh ro ghlan, speisealta, agus bha am boirionnach bh'ann baileach cáoimhneil, agus i ag iarraidh oirnn sinn a leig ar n-anail; ach gun bhith bruadar co bh'annain.

Ghreas sinn air ádhart rithist, a cumail sùil air neòil bhagrach coltach, ach, airson sin, ghlan iad air falbh an deidh lãimh. Chūnnaic sinn coîlle Morair H-ántlai, agus na monanain a chìth neach bho'n rathad mhór gu Abóine. An àit dhuinn a dhal gu ruig Abóine thīonndadh sinn thun na lãimh clì, a fàgail Drochaid Abóine (nach fhac sinn roimhe) air an lãimh cheart. Beagan tàobh thâll so, mach e sealladh na h-uile thuinneachas, bha am mãighstear-puist feitheamh, as carbad eile aige air ar son. Bha so dà mhìl air fhichead bho Chârn Fèätair. Croisg sinn an sin Uisge Thãnar, agus ghreas sinn air tàobh na lãimh clì nàird Glēann Tãnar—a tha da rìreamh na ghlēann bòidheach agus beairteach ann an coîlle, agus eadar mhonanain ard—pàirt de choîlle Morair H-ántlai. Ghreas sinn air ádhart mu shé mìl, agus an sin rinn sinn stad, leis mar bha e an deidh dá uair, a ghăbhail ar miadhon-latha. Chum an latha ris dh'aindeoin neòil bhagrach agus ceò siubhlach Bha an spŏt san do ghabh sinn ar mìr ro lághach. Dar bha so thairis, choisich sinn air ádhart beagan, agus an sin fhuair sinn stáigh do na carbadain rithist, agus ghreas sinn gu cēann a ghlînne—mach as na cràobhain gu Èatnach, air ádhart gu táigh forsair anns a ghleann—àit anabharrach ōnrachdanach, far an robh na pônnaidhean againn. Bha e mu ceithir dar thàinig sinn. Bha caileag ōinnseach mhŭladach an so le fhé, cho ard ri Bāintighearn Chùrchuill; ach i car gu math crom, agus air a h-uidheamachadh coltach ri leanabh, le brătan agus a falt air a ghearradh goirid. Bha i na suidh air an làr le a lāmhain mun cuairt do a glúinntean, as ga fŭlasg fhé bho thàobh gu tàobh agus a gàireachdaich; an sin dh'eirich i na seasamh agus thàinig i far an robh sînne. Chur an Seanlair Grĕa e fhé eadar mise as i, agus chaidh i nàird ga īonnsuidh, agus thòisich i air greim a ghabhail ga chòta, agus air a lāmhain chur na phùidschean, rud a chuir sinn uile sa ghàireachdaich, ged bu chruaìdh e. Na dheidh choisich sēann duine na chabhaig nàird, agus air do Bhāintighearn Chùrcuill fharraid deth am b'aithne dha a chaileag bhochd, thuirt e, "Is aithne, is leam fhé i, tha i anfhann san īnntinn;" agus ghrad sheòl e air falbh i.

Coisich sinn air ádhart na h-úibhir chiadain slat, agus an sin ghabh sinn na pônnaidhean beagan na b'fhaide gu h-ard, agus theann sinn ri crosg gualainn eile a mhonaidh air an d'thàinig sinn bhàn an dé—dal thair na pàirt bhóg, agus thàinig sinn thair Pŏllach dìreach mar rinn sinn am fágail. Bha an ceò bh'air na monanain astarach, Monadh Cian, agus còrr, toirt oirnn bhith ga fhaireachdain fionnar. Tìghinn bhàn air rathad na mòine* gu Drochaid na

---

* Bha an Grānntach a gradh rium ann am Màigh, 1862, mun Phrīonn-

Mùich, bha an sealladh de na glīnn aig Mùich, Gàirn, agus Bailatar bòidheach. Mar bha sinn dal air adhart, bha mi cõmhradh gu math tric ris a Grānntach chòir.

Fhuair sinn carbad-caideara mo mhàthair ro ghràdhach, fear grinn mor, a d'fhàg i aig Ailbeairt, a feitheamh ruinn gu'r toirt air ais. Chur e moran mulad orm, agus lion mo shùilean le deòir. Och, am miadhon cridhealas, tha mi gam fhaireachdain cho dbûhach! Ach tha a bhith mach dòrlach math an so—agus bhith faicinn seallanain grinn agus ùr, deanamh stàth dhōmh.

Bha sinn air ais aig Bailmhorail mu seachd uairean, lan thoilichte le'r cuairt. Bha sinn air dal dà fhichead mìl sa dhà an diugh, agus dà fhichead an dé, uile gu leir ceithir fichead mìl sa dhà.

---

sa, air dhà stăd air dheireadh còmhla ris-san a shealltuinn air a Choils a bha e sònrachadh airson frìth do Phrìonnsa Ghâllaobh, agus a thoirt ordachadh seachad mun phlânntachadh an Glēann Mūich, gun d'thuirt e ris-sa(an Grànntach),—"Fàodaidh d'thusa agus mise a bhith marbh agus air siubhal rōimh sin. Thâil stáigh do na bu lágha na trì mìosain, mo chreach! bha fhacail air am fìrinneachadh ga thàobh fhéin! Bha e an còmhnuidh súilbhir, ach an còmhnuidh deas agus ullaichte.

CUAIRT GU LOCH ABHUINN.

Disâthuirn, Septembar 28d, 1861.

SEALLTUINN mach anabharrach iomaganach. A mhaduinn amharusach; airson sin plâdhachain gréin bóillsg trōimh a cheò, agus bha e mar gum bitheadh e dal am feŏthas mun cuairt uile. Fhuair sinn an diot mu cheithreamh an deidh ochd, marri Aliös agus Lùiös, anns an rûm-suidh againn; agus thog sinn oirnn aig leth nào. Lùiös agus Ailiös cōmhla ruinn, agus an Grānntach agus am Brùnach air a bhocsa mar as âbhuist. Chaidh a mhaduinn moran na b'fhearr.

Ghreas sinn air adhart tàobh tuath na h-ăbhuinne, an latha sóilleireach nàird gu ro mhor agus fàs da rìreamh grinn. Ghabh sinn eìch-puist bho Bhaile a Chaisteil, as ghreas sinn nàird thun na Dóire (an rathad suas Glēann Lúi baileach dona gu dearbh); agus an so chaidh sinn air muin nam pônnaidhean againn agus air adhart an rathad cleachdte nàird Glēann Dóire, gu ruig far am bheil an t-slighe a tīonndadh suas gu Loch Eitechan. An àit dhal an rathad sin, chum sinn air adhart direach—air rathad uamhasach garbh, rathad clachach, gar an robh e ro chas, ach na bu ghàirbh na nì sam bith de'n t-seòrsa air an do mharcaich sinn riamh rōimhe, agus eagalach airson casain nan each bochd. Chaidh sinn seachad air dà lochan chrion ris an abair iad na Dùlochain, mu chóinneamh far am bheil an glēann tionndadh bhàn gu Innseruarai, agus an deidh an crosg, bha bideag ghoirid fheäthach ann far an d'thàinig mi dheth agus an do choisich mi beagan de'n rathad air an tàobh thâll, air adhart bruthach a mhonaidh, air an tàobh eile aig am bheil an loch na laidh, agus an sin chaidh sinn nàird rithist. Bha e cho ro bhág leis a bhùrn, agus gun robh a chòinneach agus am fèur agus na h-uile nì fliuch: cha robh a mharcachd ro thaitneach, gu sōnruichte ri leäthad a mhonaidh. Air adhart agus air adhart chaidh sinn, fagasg do dhà mhìl bho bhun a mhonaidh so, an duil gum faiceamaid an loch na h-uile mionaid, ach bha monadh ìosal eile ga chumail am falach oirnn, gus mu dheireadh an d'thàinig sinn na shealladh; agus cha b'urrainn do nì a bhith na bu bhriaigh no na b'fhiaidhich—tha na cragain cho bhriagh agus cho sgòrach, agus bha leithid de dhrùdhadh grīnn aig an t-sneachd air bho Bhēinn Múich Dhúi.

Chûnnaic sinn an spŏt aig ceann iolar Loch Eitechan dh'īonnsúidh an do streap sinn an uiridh, agus bho'n do sheall sinn bhàn air Loch Abhuinn. Bha e baileach fuar agus gàothar. Mu dheireadh aig ceithreamh an deidh dà uair, rinn sinn suidh aig culthàobh clóich mhor beagan fos ceann an loch (gu ro mhi-fhortanach, cha b'urrainn duinn dal thun an fhìr cheann, far an robh an t-uisge ruith stáigh ann). Ghabh sinn air mìr cho luath sa b'-urrainn duinn, agus an sin thòisch sinn air coiseachd air ais, agus chrosg sinn am monadh na b'fhaid ŭard na dar bha sinn tìghinn. Choisich mi car beagan ùine, ach cha robh e furasd, leis cho fliuch sa bha e agus cho fuathasach mi-reith as a bha an talamh. Bha Lúiös còir ga mo chõmhnadh-sa gu math tric, ach bha Ailbeairt agus Ailiös ruith air adhart gun chõmhnadh. Nàird air mo phônnaidh rithist, a bha, cho mhath ri fear Ailbeairt, a dal gu h-eireachdail, air a sheòladh curamach leis a Bhrùnach an seirbheiseach ro fhritheilteach sin. Bha agam ri tìghinn deth rithist mus an do chroisg sinn aig na Dùlochain; ach an deidh sìn mharcaich sinn fad an rathaid air ais.

Bha an t-ann treòraich againn as bh'againn an uiridh, Tèarlach Sùtibhart, am fear a thug gu Glēann Feäsi sinn, agus a choisicheas cho iongantach. Bha dà fhras àotrom againn dal sios, agus thug sinn an aire gun robh moran tuile uisge air bhith iolar. Fhuair sinn Âthan na Dóire fuathasach dōmhainn, tìghinn nàird cha mhor gu ruig giortain nam pônnaidhean; agus bha an rathad cho garbh agus cho clachach as gun robh e thair na h-uile cóimeas, ach phioc na pônnaidhean an rathad mar gum bitheadh cait ann. Bha sinn bhàn aig an Dòire dar bha e fagasg do shè uairean; tha deich mìl dh,astar bho Loch Abhuinn gu so. Fhuair sinn ar carbadain an sin: bha e teannadh ri fàs car dorcha cheana, ach airson sin bha e soilleir gu leòir a leig leis na gillean-puist an rathaid fhaicinn.

Chur am Brùnach na lantaranain an gabhail aig an drochaid aig Lóids Mhàrr. Thug sinn na breacanain againn dhà-sa agus do'n Grānntach gu an cur orra, mar tha sinn a deanamh an cõmhnuidh an deidh dhaibh a bhith coiseachd fad cõmhla ruinn agus rithist a greas. Ghabh sinn ar n-eich fhé aig Baile a Chaisteil, agus ràinig sinn Bailmhorail aig deich mionaidean an deidh ochd, làn thoilichte le soirbheas ar cuairt, gun bhith idir sgìth aig a cheart am. Ghabh sinn ar dīnnear *en famille* (gun stàid).

AN TREAS CUAIRT MHOR :—DO GLĒANN FEASI, DHAILCHUINNIDH, AGUS BHLÀR AN ADAHLL.

Dìmàirt, Octòbar 8mh, 1861.

Bha a mhaduinn trom agus car mùiteach coltach; airson sin, shõnraich sinn falbh. Bha an Seanlair Grĕa air dal air adhart rōmhainn. Ghreas sînne na trì bãintighearnain anns a charbad-ghóireasach: Ailbeairt agus Lùiös dal ann an carbad bho Bhaile a Chaisteil. Bha na neòil sealltuinn tróm agus dorcha, gar an robh e coltach ris mar gum bitheadh ceò a crochadh air na bēanntain. Bhàn dhòirt fras thróm; ach shóilleirich e mus an do ràinig sinn Baile a Chaisteil; thàin spéür gorm san t-sealladh; agus le moran gàoith a bhith ann, bha an Grānntach a smuaineach gum bitheadh na h-uile nì gu gasd, agus gum fàsadh an latha anabharrach briagh. Mhùth sinn na h-eich aig Baile a Chaisteil agus ghreas sinn gu fos ceann Lînne na Dúi gu Giùli no Uisge Gheallai—dìreach far an deach sinn air muin nam pônnaidhean againn an uiridh, ochd mìl diag bho Bhailmhorail. Ann an so bha na pônnaidhean againn feitheamh ruinn—"Īnnseruarai" air mo shonsa, agus pônnaidh ùr airson Ailiös—fear ard glas gnãda ach cinnteach. Mharcaich a chuid eile air an fheadhainn air am b'àbhuist. Bha an t-ann treòraich ann Tearlach

Stiùbhart, agus pônnaidh airson cliabhain a mhìr miadhon-latha agus fear còrr airson a Ghrānntaich agus feadhainn eile gu marcach tarruinn mun seach.

Thog sinn oirnn aig deich mionaidean an deidh ann uair diag, agus chaidh sinn air adhart dìreach mar rinn sinn an uiridh a dal thair àthan na Geallai an toiseach gu math tric. Bha an talamh fliuch ach cha robh e na bu meas na bha e an uiridh. Bha sinn air dal air adhart gu grinn car uair dar d'fhàs an ceò dõmhail mun cuairt uile, agus sios thàin uisge agus gàoth thróm, no air a chuid bu lugha, ruagach. Le cõmhnadh ûmbrèala, uisgedhionaichean agus bhreacanain chum mise làn thioram, Bha m' Ailbeairt bochd, a bha coiseachd bho'n an àm san d'fhàs an talamh feäthach, eagalach fliuch, ach airson sin cha do rinn e dad cóire dhà, agus fhuair sinn trōimhe moran na b'fhearr na an tarruinn rōimh, cha robh sînne na bãintighearnain an easbhuidh tìghinn bhàrr nam pônnaidhean againn uair sam bith. Mu deireadh aig dà uair, dìreach mar sinn ag înnthirig do'n ghlēann bhòidheach sin—Gleann Feäsi a tha, aig a cheann toisich aige, a toirt an Uillt (aig Mac an Ruaidh) an cúimhne neach, shoilleirich e an nàird agus dh'fhàs e làn bhriagh agus baileach feäthail. Chaidh am Brùnach trōimh na h-Eädsard agus e an ceann mo phônnaidh-sa; an sin leig dithis de an fheadhainn eile, a bha air an ann each, leis na bh'againn a chleòcain tuiteam an nan ann trusag san âbhuinn!

Bha easain Sròin na Bānrighinn, agus an gleann ãimhleathan cas sin, sam bheil thu marcach nàird, a crosg aig a bhun, am bòidhichead mhor. Rinn sinn stad mus an d'īnnthirig sinn a choîlle, agus ghabh sinn mìr mhiadhon-latha air a bhruaich a tha crochadh stáigh air an ăbhuinn, far an d'thàinig an Seanlair Grĕa far an robh sinn, agus an d'thug e cūnntas dhuinn air an ûllachadh a rinn e. Ghabh sinn am mìr miadhon-latha car căbhagach, dal air na pônnaidhean againn rithist car beagan astair—gus an d'thàinig sinn teann air àit ro chorrach, nach robh ro thaitneach airson marcachd. Cia cho grinn! âlltanain gun àireamh nan eäsnain bhàn. Choisich sinn tacain, an sin air muin nam pônnaidhean rithist; ach leis mar bha sinn gu cumail air tàobh eile na h-ăbhuinne, cha b'ann rathad bŏthanain Ìnnireasi, b'fhéüdar tìghinn bhàn beagan chiadain slăt, air do'n rathad bhith cho ãimhleathan agus gun robh e mach e cómas bhith tearuinnte am marcachd air. Bha pônnaidh Ailiös têannadh ri sgrios cheana Bha na bŏthanain, cuairtichte le cràobhain briagh giuthas agus le dùintean de phreäsain ăiteann, a sealltuinn na bu bhòidhich na riamh; agus bheachdaich sinn le mŭlad air an sgrios iomlan bh'air tìghinn orra. Bha mi faireachdainn cia cho taitneach agus a dh'fhèümadh an campachadh beag a bhith, agus cia cho sèunta a bhith fuireach ann an leithid de spôt ris a chóille õnrachdanach bhòidheach so ann an gleann cuairtaichte le bēanntain ard. Fhuair sinn deth, agus chaidh sinn stáigh do dh'fhear de na bŏthanain a ghăbhail sealladh de bhâlladhealbh a dhāimh féidh le Lannsïìr fhos ceann tēinntean. Thug an Grānntach, air muin pônnaidh, mise tròimh na Feäsi (tha na h-àthainean uile dōmhainn) aig bun nan taighean tuathanas, far an do thachair sinn an uiridh air Morair agus BanamhorairAlastair Rŏsel—as far an d'fhuair sinn an dràsd dà charbad. Thàinig sinn bhàn agus chaidh sinn stáigh annta, agus bha sinn air siubhal aig cóig uairean—bha sinn gu togail oirnn aig ceithir.

Ghreas sînne nar ceathrar cõmhla air a cheart rathad air an deach sinn an uiridh (agus cha b'urrainn nì a bhith na bu gháirbhe airson marcachd), gus an robh sinn làn dlùth air an dara coîlle, a thug seachad sinn air Loch Ìnnse; ach thionndadh sinn gearr air an loch thun na lāmh clì air adhart an rathad mór. Gu mifhortanach bha e fagasg do bhith dorcha aig an am so agus mar so chaill sinn moran de sheallanain briagh. Bha sinn air marcach cóig mìl diag. Ghreas sinn air adhart an rathad thair na h-ùibhir a dhrochaidean—Drochaid Trómi, stáigh dlùth fo làrach Caisteal Rìbhinn a b'urrainn duinn air eiginn a chomharrachadh sa chiaradh—agus thair Drochaid fhiodh fhad thairis air an Spé gu táigh sēinnse aig Cinnghiùsai, àit sgaipte fad agus ro bheagan thaighean ann. Cheana, mus an do ràinig sinn sin, bha sinn air ar glăcadh le sluagh a bhith nan seasamh aig dŏrsain nan taighean aca agus reir coltaich air an fhreicheadan, rud a thug oirnn a chreidsinn gun robh dùil ruinn. Aig Cinnghiùsai bha buidhinn lăbharach bheag neònach de shluagh—nach do rinn mach, airson sin, co bh'annainn, ach bha e soilleir gu leòir gun robh āhmarus aca co bu sinn. Chum an Grānntach agus am Brùnach air falbh bho na carbadain iad, agus thug iad freagartain clì dhaibh gu an seòladh dh'īonnsuidh a charbad air ãimhreith, rud bha na eălaidh mhór. Bha ann sēann duinuasal ann as ad ard chocaideach air, agus bha e baileach foraiseach.

Thog sinn oirnn rithist, agus air adhart as air adhart chaidh sinn, dal seachad air Sliabh na Sròin (Newtonmoore), as an d'thàinig an gîllecois Mac Dhõmhnuill[*]. An so tha an Spé ga crosg mar tha i coinneachadh na Cailldir, agus an sin tha an rathad aig eiridh car dheich mìl eile gu Dailchúinnidh. Dh'fhàs e fuar agus gàothar agus bha uisge ann na uairean. Mu dheireadh, ach cha b'ann gus an robh e mar cheithreamh do nào, ràinig sinn an taighsēinnse aig Dailchúinnidh,—nào mìl fichead bho far an d'fhàg sinn na pônnaidhean againn. Tha an taigh seasamh air leth, gun bhaile sam bith. An so, rithist, bha beagan sluaigh air crúinneachadh, agus shàol leam gun robh iad gar faithneachadh; ach is coltach nach robh agus b'ann mhàin dar bha sinn air tìghinn thuit do thé de na searbhantain mise fhaithneach. Chûnnaic i mi an Obair-raighainn agus an Dunéidinn. Chaidh sinn nàird an staidhir: bha an taighsēinnse moran na bu mhûmha na am fear aig Cârn Fèätair, ach chan eil e idir cho úidheamail na cho tìorail; bha sèamar-cuideachd agus rùm-dīnnear ann; agus rûm-lĕäpach gu math mór againn. Bha rùm-úidheamachadh de'n ann mhèüdachd ri so aig Ailbeairt. Bha rùm aig Màiri Nic Àindra[†] (té a bha ro fhéümail agus sgairteil) agus searbhanta Banamhorair

---

[*] Fhuair e bàs aig Obairgheallai an uiridh leis an tinneas-caithe; agus tha a bhanntrach aige, boirionnach gasd, nighean a Mhidsealaich an gôbhainn aig Bailmhorail, nis na searbhanta seamair-àodaich agam-sa.

[†] Té de shearbhantain mo sheamair-àodaich—nis na bean-uidheamaich aig a Bhanaphrionnsa Eilìna (a Bhanaphrionnsa Crìosdaidh). Bha a h-athair ochd bliadhna diag air fhichead marri brathair m'athar còir, Rìgh nam Bealgianach.

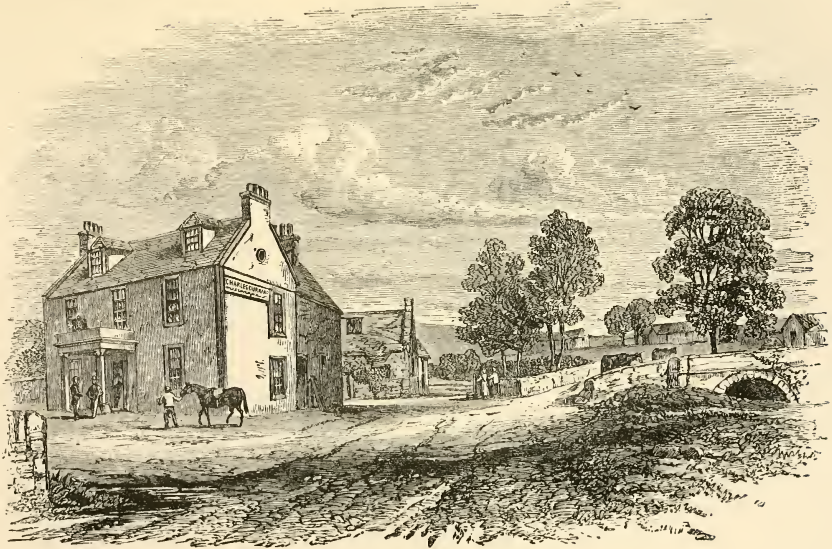
CHARLES DURRAND

An Táigh Seinnse aig Dailchúinnidh.

Chùrcuill eätorra, na h-uile gin anns an ann taigh; ach gu mifhortanach is gann bha itheanaich air bith ann, agus cha robh ann ach tïï, agus dà speirag bhlianach a dh'eòin Ghàdhallach, gun bhuntàta sam bith! Cha ro marag no *ealaidh* ann; no caileag bheag gu fritheal (cha robh an dithis bh'ann toileach tìghinn stáigh), no an dithis againn fhè a bha fliuch agus bha tiormach nan rudain aca fhé as againn. Cha robh i na suipear ghrinn; agus bha an oidhche fliuch. Leis mar bha e anamoch chaidh sinn gu fois tràth. Ghabh Mairi agus Magstaid (searbhanta Bãintighearn Chùrcuill) an dīnnear gu h-ìosal marris a Ghrānntach, am Brùnach, agus an Stiùbhartach (a bha air tìghinn, mar rinn e an tarruinn roimhe, leis na searbhantain), ann an rùm 'luchd gabhail an rathaid, aig bun na staidhireach. Cha robh aca ach am fuighleach a bha sînne air fhàgail de'n dà eün ghortaichte bh'againn.

Diciaduin, Octobar 9mh.

Maduinn bhòidheach, nì a tha anabharrach taitneach. Thug Ailbeairt an aire dar dh'eirich e gun robh Cluanai Mac Phearsain, leis a phìobair aige agus dà bhãintighearn air tìghinn glé thràth sa mhaduinn; agus fhad sa bha sinn gar cur fhé nar uidheam chual sinn drŭma agus feadanain—agus chunnaic sinn gun robh na saor-shaighdearain th'air an ùr-thogail air tìghinn—na h-uile nì toirt dearbhadh gun robh sinn glachdte. Airson sin is gann bha dad sluaigh ann, agus cha robh moran ōmhail. Bha seann bhean reamhar an taigh òsda air cur gùn dubh de bheälbhaid oirre fhé agus ribeanaīn geal as flùrain òr-bhuidh! Fhuair sinn an diot mur cheithreamh do nào, agus aig leth deich bha sinn air siubhal. Bha Cluanai aig an dorus le a bhean sa nigheanain as būinnseachain a fhlùrain aca, agus bha na sàor-shaighdearain air an tarruinn nàird bèulthàoh an taigh-shēinnse. Bha iad uile air an cur air chois bho fheasgar Disâthuirn.

Ghreas sinn mar rinn sinn an dé. Faicinnean grīnn agus ro fhiadhaich, bēanntain ällta ard, gun tuinneachas sam bith ann. Chaidh sinn troimh Bealach Dhruimuachdar, le monanain grinn air an dà thàobh agus air ar bèulthaobh; chaidh sinn seachad eadar dithis dhiubh, fear air an lãmh chlì ris an abair iad Torc Bhàideanach, agus fear air an lãmh dheas, ris an abair iad Mûc Adhall. Is e Bealach Dhruimuachdar a chrioch eadar Siorrachd Pheairt agus Shiorrachd Innbhirnis.

Rithist, beagan na b'fhaide air adhart, thàinig sinn gu Loch Garradh, a tha ro bhòidheach—ach bha an ceò a cõmhdachadh nam monanain b'fhaide as, agus bha an t-astar a b'iomalaich uile fo neõil. Tha lóids-èunaich chrion, neo táigh tuathanas, ann an suidheachadh sèunta a sealltuinn nàird an glēann air an dà thàobh, agus an loch air a bhèulaobh; cha chual sinn co leis am bu leis e. Thachair sinn air moran dhrobhairean gun tréud gun fhéudail aca, a tîlleadh, bha an Grānntach a gradh, bho an Eäglais Bhreac. Bha ann fhras thróm againn an deidh dhuinn dal seachad air Loch Garradh, agus mus an d'thàinig sinn gu Taigh-sēinnse Dhailnaceardach trì mìl diag bho Dhailchúinnidh. Tha an rathad sios ri Garradh.

Bha an dùthaich nis car beagan na bu chõmhnaird; ach bha i air a cōmhachadh dorlach math. Aig Dailnaceardach bha āmharus gun robh sinn gu tìghinn agus dùil aca ruinn. Bha ceithir ghîllean-puist sgiobalt a feitheamh; ach air do'n Seanlair Ghrĕa ghradh nach b'e so a chõmhlan, ach an té airson an robh dà each air an ordachadh, chaidh paidhir dhréagain chur an sàs; agus greasadair leibeideach a greasadh bho'n bhocsa (mar bhatar deanamh fad an turuis so), agus air siubhal ghabh sinn.

Tha Garra ro ghrīnn, rúileadh air adhart thair clachain mór—coltach ri Cuaich as ri Feäsi, agus an cõmhnuidh deanamh easnain, agus am beatha as an giuthas fàs sios gu fóir an uisge. Fhuair sinn beagan eile de fhrasain trom. Mìl no dhà bho Dhailnaceardach thachair Diùc Adhall oirnn (as e anns an fhéile agus san deacaid-èùnaich aige, mar as àbhuist) air pônnai beag lághach dônn, agus mharcaich e rè na tìm lãmh ris a charbad. Bha e a gradh gun robh āmharus fàondrach agus fâbhar gun robh sinn tìghinn ach nach d'thug esan forais air dad do ghin. Bha fras ann rithist, ach shoilleirich e nàird air dhuinn tìghinn an sealladh Bēinn a Ghlô agus Bealach briagh Chillchragai, a bha sealltuinn bòidheach leis mar tha am beatha uile coltach ris an òr,—chan ann mar air Srath Dhúi, as dìth a dhuillegain.

Thàinig sinn gu Brûar, agus seachad air an rathad gu easnain Bhrûar, ach cha b'urrainn duinn stad. Thug an Diùc stáigh sinn air sràid ùr tha baileach laghach; ach cha b'urrainn dōmh gun bhith càoidh, gu bheil rathad an rèithill gu tìghinn dlùth air cho mhath agus gu dal an rathad a ghreas sinn troimh Bealach Dhruimuachdar. Tha an Diùc air deanamh leasachadh mor, agus bha an rathad sealltuinn bòidheach, cuairtichte mar tha e le monanain; agus an duilleach fhathast làn, ged tha i uile fo lìthean an fhógharaidh—tha dearsadh soilleir na gréin a lasadh na h-uile nì suas. Ghreas sinn air sràid-chóille agus ann am mionaid na dhà bha sinn aig dorus an t-seana chaisteil. Thàin mìl cuimhneachan bho sheachd bliadhna diag air ais nam meall stáigh orm—na h-uile nì an làn eòlas dhomh! Gun ghin an sin ach a Bhāndiùc ghàolach, a bha na seasamh aig an dorus agus a ghabh mi gu gràdhach i nam ŭltaich, agus Miös Nic Grigair. Bu mhath bha mi faithneachdain an tâlla leis gach spùill seilg bh'ann; agus an t-ionad-staidhreach air an deach sinn nàird gun dàil. Thug a Bhandiùc mi do rùm a dh'fhaithnich mi sa mhionaid mar am fear anns an robh bãintighearn Chânninn a fuireach. Thug sinn dhinn na rudain againn an so—na dheidh, chaidh sinn a dh'fhaicinn nan seann rumachain—rumachain da rìreamh eireachdail—anns an robh sînne a fuireach—am fear anns an robh Bhigi a cadal air dà chaithir, gun i bhith ceithir bliadhna dh'àois anns an tím! Anns an rùm-dīnnear fhuair sinn beagan cŏfi agus bha sinn ro bhuidheach air a shon; an sin ghabh sinn sealladh de cròchdain nam fiadh th'air an cur nàird ann am fear de na trānnsachain gu h-iosal; chûnnaic sinn an cù pĕata aig an Diùc, âbhag dhubh, agus fîonna mìn oirre, as i fuathasach rĕamhar; an sin chaidh sinn do'n charbad a bha ro ãinneamh, is e bàta a th'ann gun nì ach bàta (a tha ro àotrom), air chur air ceithir chúidhilchean agus air a tharruinn le paidhir each, agus gîlle-greasadh. Stáigh ann ghabh sinn na'r ceathrar marris an Diùc agus a Bhandiùc as an cù; chaidh Banamhorair Chùrcuill, an Seanlair Grĕa, agus Miös Nic Grigair ann an carbad eile; agus dithis de na seirbheisich againn air a bhócsa, agus dhaibh-san bha na h-uile nì tur ùr agus na īongantas mor. Bha mhaduinn bòidheach. Bha e leth ann uair—ghreas sinn nàird trōimh an t-sràid-choîlle agus mun cuairt do shràid a bha ănnsach leînn san '44, trōimh a ghĕäta agus air adhart gu Glēann Téilt—a tha fuathasach miorbhuilteach, leis mar bha an rathad a cäradh air adhart, an toiseach air darna tàobh na Téilt, an sin rithist air an tàobh eile; na monanain ard grīnn aig eiridh nàird cabhagach bho dhà thàobh na Téilt—an âbhuinn chlachach, chragach, luath sin,—agus na cràobhain, beatha agus fĕarn air a chuid as mūmha, a crochadh staigh air an uisge.

Chaidh sinn seachad air an Loidse Mhărbhal anns am bheil fear de na forsairean a fuireach, agus thàinig sinn gu Loidse na Coîlle, far am bheil rathad nan carbadain a criochnachadh agus an glēann a fàs farsuinn. Bha na pônnaidhean againn an so, far an do chuir iad seachad an óidhche aig a Bhainoch (bŏthan-èunaich le Morair Fhìobha). Thàinig iad nâll sa mhaduinn an diugh; ach gun chorc air bith a bhith aca, na beathaichean bochd! Tha Loidse na Coille ochd mìl bho Bhlàr. Aig an àit sin ghabh sinn ar cead de'n Bāndiùc ghàolach; agus chūnnaic sinn seann Pharuig Friseal, an t-ard fhorsair an sin rōimhe, a tha nis falbh le cõmhnadh dhà mhaid! Bha forsairean an Diúc an sin, a phìobairean, agus duinuasal a tha fanachd marriutha air sgrìob.

Is gann bha e dà uair dar thog sinn oirnn. Bha sînne air na pônnaidhean againn, agus an Diùc as na dáoinuaillse (dhà dhiag dhiubh uile gu leir) gan cois—Sānndai Mac Ara, an t-ard fhorsair nis, air fàs sean agus liath, agus dà phìobair, a dal rōmhainn; iad so a cluicheadh tarruinn mun seach fad na tìm, nì aig an robh éifeachd fhônnmhor. Bha fuaim nan leadanain âllta am measg nan monanain uasal ud cho tlàth: agus bha a châbhlach againn sa chăradh air adhart—leis an t-sluagh againn as mūinntir an Diùc a bhith uile anns na féiltean, agus leis na pônnaidhean, na sealladh fìr dhealbhadail.

Tha forsair leis an Diùc, Dōmhnuill Mac Bheathann, na shaighdear-geard, agus bha e anns a Chrimea. Tha e na fhear cuimse ainmeil, agus na dhuine eireachdail na choltas, mar tha na h-uile gin de dhaoine an Diuc. Bha a mharcachd car tacain de'n ùine furasd ach an gradachd thàinig sinn gu slighe na bu ghairbh, na bu mhūmha uard air brŭthach a mhonaidh, far am b'fheudar a bhith an ceann a phônnaidh, mar is cleachd leam bhith air a dheanamh ana chuid ma tha an rathad idir garbh no olc, no ma d'fhéümar an pônnaidh chur air adhart nas luaith.

Choisich an Diuc lāmh riumsa rè na h-ùine, a gradh am feălldhà, nach do thairg esan mo threòrachadh leis mar bha fhios aige nach robh earbsa agam ann. Fhreagair mi, le gàire, "O, chan ann, ach gur docha leam a bhith air mo threòrachadh leis an urra a chleachd mi".

Mu dheireadh stad sinn aig trì uairean, agus ghabh

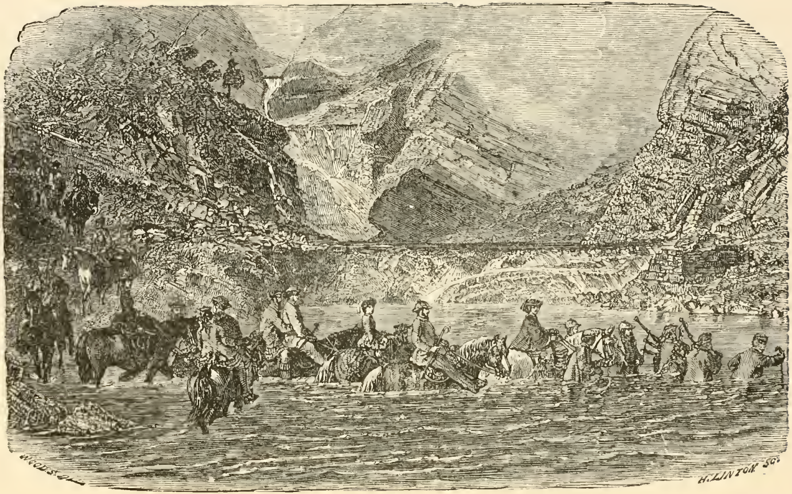
WOODS DEL
H. LINTON SC.

Dal trõimh Athan Pôll an Táirbh.

sinn air ar mìr miadhon-latha aig an àit ris an abrar Dailchronachai, sealltuinn nàird glēann rathad Loch Loch, air bruach ard a tha crochadh stáigh air Teilt. Sealltuinn air ais bha am beachd baileach grinn; agus fhad as bha iad tualag airson am miadhon-latha bha sînne a tarruinn. Thug sinn leinn an lòn againn fhé, agus bha am fúighleach mar is àbhuist air thoirt do na dáoine, ach air an tarruinn so bha ro mhoran ri riarachadh. An deidh am miadhon-latha thog sinn oirnn rithist. Theann mi ri coiseachd car ceum na dhà; ach leis mar bha e ro fhliuch, agus an rathad anabharrach garbh, agus Ailbeairt bhith ga iarraidh orm chaidh mi nàird rithist. Thug beagan mhionaidean sinn a dh'īonnsuidh Táirbh (Pôll Táirbh their iad ris,) a tha fuathasach dōmhainn agus an deidh uisge trom gur gann ghabhas e crosg idir. Thairg an Diùc dal an ceann a phônnaidh air an darna tàobh, agus bha e a brúidhinn air Sanndai airson na tàobh eile, ach dh'iarr mi am Brùnach (anns am bheil earbsa moran nas cinntich agam) a dhal an ceann a phônnaidh, agus an Diùc a găbhail greim de'n tàobh eile—mar bha e deanamh gu tric. Chaidh Sanndai Mac Ara, agus an treòirich, agus an dà phìobair air thoiseach, a cluich rè na h-ùine.

Reir na h-uile coltach chan eil àthan na Táirbh nas dŏimhne na àthanain eile, ach ann uair stáigh ann as bha na daoine thair nan glūinntean—agus an gradachd anns an teis-miadhon, far am bheil an srŭth, bho na h-easnain làn ard grinn, anabharrach làidir, bha e nàird gu crios nam fear. An so thill Sanndai, agus thuirt mi ris an Diùc (rud rinn an Diùc na fheălldhà do Shanndai rithist) gun robh mi smuaineach gum b'fhearr dhàsan (Sanndai) àit an Diùc a ghabhail ; rinn e sin, as fhuair sinn trōimh gu làn mhath, agus càch uile gar leanachd, na fir a chuid mhor dhiubh a dal troimhe gan cois—Ailbeairt dlùth air mo chùlaobh, agus an fheadhainn eile a marcachd trōimhe—agus cuid de'n t-sluagh againn tìghinn trōimh dùbailt air na pônnaidhean. Thug an Seanlair Grĕa leis Pàdruig beag Robstan nàird air a chùlaobh.

D'fhàs an rathad an deidh so mar gum bitheadh e uile gu leir suas ri cragain agus gu dearbh bha e deanamh na marcachd ro mhithaitneach ; ach leis mar bha e fliuch agus duilich coiseachd mharcaich sînne, na bãintighearnain, ach bha Ailbeairt a coiseachd neart na h-ùine. Cha robh agamsa ri tìghinn deth ach an ann tarruinn, car céum no dhà, leis mar bu ghann b'urrainn do'n phônnaidh a bhônnain a chumail. Mar bha e, cha robh am Brùnach an urrainn coiseachd taic a phônnaidh, bha aig ri bhith streapadh aig a dheireadh, neò a bhith ga shlàodadh na dheidh. Bha an Diùc gun fhàilinn.

Tha an Teilt a fàs nas ãimhleathan as nas ãimhleathan, gus an gann ghăbhas far am bheil i aig éiridh chōmharrachadh. Tha an Táirbh a rúith stáigh do'n Teilt, mu dhà mhìl no tuille fos ceann nan easnain. Thàinig sinn mach bho'n bhealach air gleann fosgailt—as na monanain gun bhith cho ard, agus monanain Braigh Mhàrr rŏmhainn. Chroisg sinn Bainoch, srŭthan crion, agus dar thàinig sinn gu "Crioch na Siorrachd"—far am bheil Peairt agus Obair-raighainn a cóinneachadh—stad sinn. Thug an Diùc do dh'Ailbeairt agus dhŏmhsa beagan dh'uisge-beatha ri òl, a seann fhlasg ăirgiod th'aig fhé, agus an sin rinn e òraid ghoirid a thogail mo dheoch-slaintsa aig aithris air an toileachas leis an do rinn e fhé agus na h-uile gin fàoilt rium aig Blàr, a dhòchas gum pillinn cho trichd agus bu mhiann leam, agus gum bitheadh mo thìlleadh dhachaidh tearuinnte; tìghinn gu crioch san fhìr fhasan Ghàdhallach leis an "Nis! nis! nis! Siod air nis! Rithist! rithist! rithist!" do'n do rinn iad uile freagradh le glaodhaich-aighear. Shõnruich an Ghrānntach an sin trì glaodhain airson Diùc Adhall do'n do fhreagair fàoilt anabharrach bhlàth cuideachd; ach bha mo phônnaidhsa ("Innseruarai" còir) a shiubhail anabharrach math, an tì cur an aghaidh iolach a Bhrùnaich.

Chaidh sinn an sin air adhart rithist car thrì mìl thun na Bainoch, a ràinig sinn aig deich mionaidean roimh shé, air dhà bhith cheana fagasg do bhith dorcha. Mar bha sinn dlùthachadh ris a bhŏthan, shéid na pìobairean suas, agus bha iad a cluicheadh. Bha na pônnaidhean a dal cho grīnn leis a phìob, agus gun robh am marcachd as a choiseachd leotha uile gu léir ro thaitneach. Bha iad a cluicheadh "Fir Àdhall" dar thog sinn oirnn, agus rithist dar bha sinn tìghinn stáigh.

Thàinig Banamhorair Fhìobha bhàn gu ro cháoimhneil thun na Bainoch i fhè agus dheasaich i tĩì dhuinn, rud b'e ro bheatha. Fhuair sinn an sin stáigh do'r carbadain, a găbhail bĕannachd le Diùc Àdhall còir. Bha e gu dal air ais fad an rathaid,—īonnsaidh bha gu cinnteach car éigeannach, dana cia dhiubh, smuaineach air an óidhche, agus nach robh gealach ann—agus ciod an rathad bh'ann.

Fhuaìr sînne dhachaidh tearuinnte aig ceithreamh an deidh ochd. Bha an óidhche làn bhlàth, ged bha frasain àotrom ann—ach dh'fhàs i na bu deireannaich baileach sóilleir agus rănnagach.

Bha sinn air trì fichead mìl sa nào diag shiubhal an diugh, agus trì fichead an dé. B'e so a chuairt bu taitnich agus bu mhūmha toileachas dhomh ghăbh mi riamh; agus bithidh mo chúimhne oirre an cõmhnuidh ro mhiaghail agus a meüdachadh deidh air tuille a thoirt! Cia cho toilichte sa bha mi gun robh Lùiös, an gàol, (a tha na chompanach ãnnsach) marruinn. Cha d'fhuair mi leithid de thoileachas, agus cha robh mi air mo thogail cho mhór le nì bho mo bhròn mór mu bhàs Bandiùc Chãint. Cha d'fhairich mi sgìtheas. Cha do mhùth sînne na bãintighearnain ar n-úidheam, agus ghăbh sinn ar dīnnear mar ann teaghlach (*en famille*); a sealltuinn thairis air dealbhchairtean (*Maps*) na Gàdhalltachd an deidh na dīnnear.

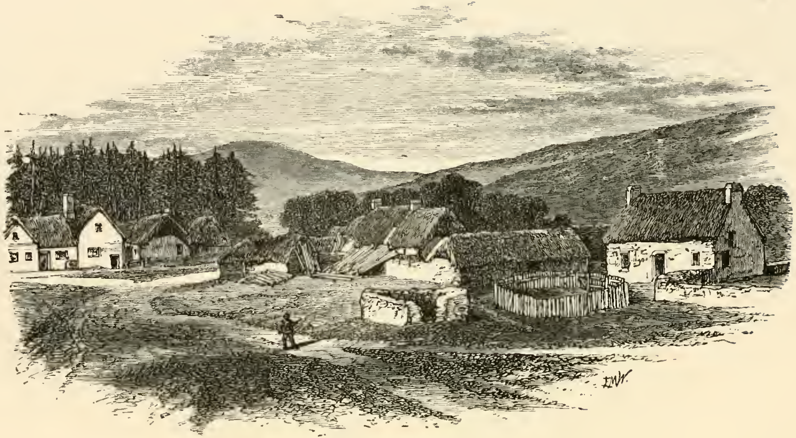

Baile Chaisteil, Braigh Mhàrr.

A CHUAIRT MU DHEIREADH.

Diciaduin, Octòbar 16g, 1861.

Gur mor thoileachas bha a mhaduinn fuathasach briagh. Cha robh nèül air an spéür shoilleir ghorm, agus bha e baileach ciùin. Bha reodhadh teann air bhith ann agus bha e ri fhaicinn na laidh air pàirt de'n fhèür, agus bha na monanain air an soillseachadh bòidheach suas, leis na lìthean ro ghorm sin th'orra a chithear air snuadh a phlūmais. Air ar cois tràth, agus an diot againn cõmhla ri Ailiös, Luiös, agus ri Lĕänchean, anns an rùm againn fhé. Thog sinn oirnn fichead mionaid roimh nào, Ailiös, Lĕänchean, agus Luiös dal marruinn. Bha a mhaduinn gun coimeas briagh, agus an dùthaich ann an leithid de bhòidhichead, ged tha na cràobhain bochd ach gann gun duilleag orra.

Fagasg do Bhaile a Chaisteil, agus gu dearbh air adhart rè an rathaid, anns an dûbhar, bha an reodha na laidh fhathast, agus bha an àileadh baileach gèür. Ghabh sinn eich-puist aig Baile a Chaisteil, a dal nàird troimh Glēann Clŭnai gu Glēann Căllatar, a bha sealltuinn àilleadh, agus bha Ailbeairt găbhail moran tlachd ann. Am beagan thuille agus dà uair bha sinn aig Loch Căllatar—

an rathad ro dhona gu dearbh mar bha sinn dlùthachadh ris an loch, far an robh na pônnaidhean againn feitheamh ruinn. An deidh coiseachd ceùm no dhà chaidh sinn suas rithist, mise air "Faibhai" còir, as Ailiös air "Īnnseruarai.

Bha an latha glòirmhor—agus a chuairt uile taitneach, as e ro fhurasd a gabhail. Dhìrich sinn Cârn Beag an Túirc, tàobh tuath loch Callatar nàird seòrsa de fhrith-rathad ro shochdrach agus réith, air talamh a bha cha mhór cõmhnard, aig eiridh chuid sa chuid, ach gun bhith ga fhaireachdain; agus bha an sealladh air fàs cho miorbhuilteach fharsuinn. Tha mûllach Cârn an Túirc làn chõmhnard—le còinneach agus fèur—air chŏr agus gum b'urrainn duit greasadh air. Tha e ro àrd, chēann chith thu an talamh-bùird ard th'air cùlàobh a bhinnean as airde de Loch na Gairidh. Air an tàobh sin chan eil beachd idir agad ach air an tàobh eile tha e iongantach farsuinn. Bha e cho soilleir dhearsach, agus tha e mar so an sin fhathast, a toirt na'r cúimhne an latha bh'againn an uiridh air Bēinn Mùich Dhúi.

Dh'eirich Bēinn Mùich Dhúi as aiumig chith thu idir agus gun chumachd ro ghrinn oirre, dlùth air ar cùlàobh agus na beanntain eile a tha mun cuairt dì. An Cârn Gorm, am Brŭthach Riach, Bēinn Abhuinn no Àthann, Beinn a Bhùird, as corr. Chûnnaic sinn Beinn a Ghlô làn shoilleir, agus an t-srèad a Bheanntain sin uile; an sin, nas fhaide suas, Sìthchaillion teann air Loch Tâdha; na monanain dlùth air a Mhonadh Dhûbh; agus tur anns an fhàire, b'urrainn dúinn Beinn Nībheis a tha fhos ceann Gearrasdan Innirlòcadh a chomharrachadh.

Dal nàird Loch Cârn an Tuirc bha sinn sealltuinn bhàn air Loch Cantar, loch crion fhos ceann Loch Callatar, ro âllda agus dorcha. Chaidh sinn air adhart Cârn Glaisi, gus an ruinn as iomalaich, far am bheil Cârn air a thogail, thàinig sinn mach ghabhail beachd air an t-sealladh mhór iongantach a bha na laidh sgàoilte mach romhainn. Bha ar beachd air Siorrachd Fhìobha, air an dùthaich a tha eadar Peairt agus Sruithladh, agus air Monanain, Lòmainn, agus còrr. Bha e bòidheach sóilleir, agus gu fìrinneach bha e baileach taitneach a bhith ag amharc air leithid mhèudachd fharsuinn de'n Ghàdhalltachd. Chan eil mi toirt ach aithris ro bhochd air; ach a leanachd an so tha cūnntas tuairmeasach air na chūnnaic sinn:—

Gu Tuath—Beinn Muich Dhui, am Bruthach Riach, An Cârn Gorm, Beinn Abhuinn, Beinn a Bùird.

Shios:—Loch na Gairidh, agus an còrr.

Gu Deas Shuas:—Beinn a Glô, agus na monanain ga cuairteachadh thâll bho Shìthchaillion, agus na monanain a tha eadar Dunchaillion agus am Monadh Dûbh.

Tur anns an fhìr iomal Shuas:—Beinn Nĭbheis.

Gu Deas, Monanain Lòmainn; Peairt sa mhiadhon-astar.

Choisich sinn air adhart tacan, agus an sin chaidh mise nàird air mo phônnaidh. Thug marcachd lethuair eile thair talamh-bùird cho chõmhnard neònach sinn, air adhart gu fóir Gleann Cârn an Lochan, tha gu dearbh na àit laghach. Thug e Clòbha gu mo chuimhnsa agus gu cuimhne Lùiös; air bhith nach robh neach a faicinn an sin leithid de mhèüdachd ghailbheach a mhonanain air a chulaobh. Is e gleann ãimhleathan th'ann an Cârn an Lochan, agus an âbhuinn Île a lùbadh troimh mar gum b'e ribean airgiod bh'ann, agus cràobhain gu h-iosal. Tha na monanain gorm corrach ach mu cheann a ghlînne tha cragain briagh. Bha againn an sin ri dal rathad gu math mun cuairt a sheachuinn pàirt a d'fheäthain, agus thìghinn gu spŏt bho far an robh sealladh dìreach againn astar fuathasach nàird an gleann ; tàobh na lãimh clì, no abair tuille gu deas, bha Gleann Ile, gleann eile, ach na b'fharsuinn, agus gun na ceart mhonanain ard th'aig Cârn an Lochan. Thair Gleann Ile bha Monanain Lòmainn aig bun am bheil Loch Lìobhan ri fhaicinn, cùlaobh Ceannros.

Rinn sinn suidh air àit anabarrach cragach, a bha toirt air neach a bhith găbhail eagal gin bhith carachadh rathad an cuil ; agus an so beagan rōimh dà uair ghabh sinn am miadhon-latha. Bha na sóillsean sèünta fèäthail, agus mar thuirt mi rōimhe, coltach ri lìthean a phlùmais. Bha sinn anabharrach toilichte as a mhìr miadhon-latha cheann bha an àileadh cho baileach gèur, agus fhuair sinn eigh na bu tiúigh na bônn tasdan air mûllach Cârn an Túirc, agus cha do leagh i dar ghabh am Brùnach na lãimh i agus chum e i.

Bha Eilìna cho toilichte, cheann b'e so an ann fhìr chuairt mhór anns an robh ise air bhith cõmhla ruinn.

Chaidh Donnacha agus am forsair aig Loch Callatar (R. Stiùbhart) marruinn mar threòraichean.

Rinn mi beagan a dhealbhain ealamh a tharruinn ; agus an sin sgrìobhadh Ailbeairt air bideag phaibear gun do ghabh sinn mìr miadhon-latha an so, agus chuir e ann am botal Uisge-Seillseir e ga āmhlac an sin, chan ann, ach

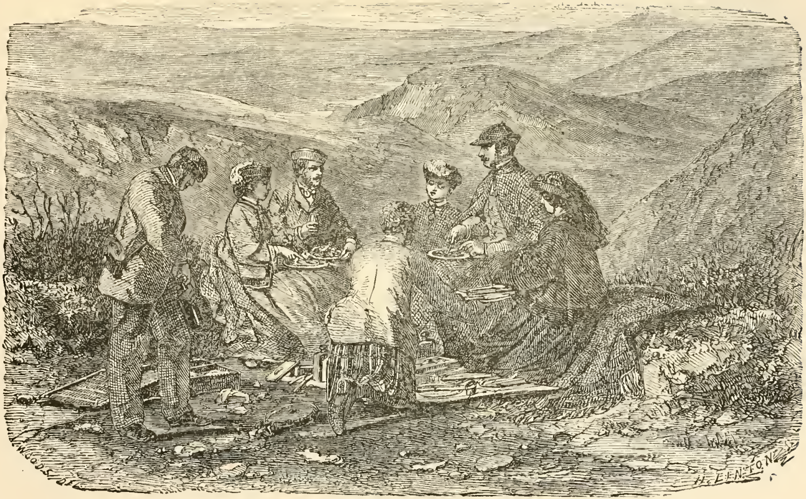

Am Mir Miadhon-làtha aig Cârn an Lochain.

ga stalc anns an talamh. Rinn an Grānntach a cheart leithid dar thug sinn ar sgrìob gu Bēinn Mùich Dhúi a chiad tarruinn. Dar bha so thairis, choisich sinn air ais tacan air an rathad air an do mharcaich sinn a seachuinn nam fèäthain, sînne, na bãintighearnain, gun choiseachd ach tacain ghoirid, agus an sin marcachd. Mhùth sinn ar cùrsa agus dh'fhàg sinn Cârn Glaisi air ar deas, agus chaidh sinn rathad Cârn Bhâlla. Sealltuinn air ais air na monanain astarach fhos ceann Gleann Ìle agus Cârn an Lochan ("Dùthaich" Morair Àirli), bha e eadhainn na bu bhòidhich; cheann, mar bha an lâtha tìghinn air adhart, bha na monanain sìr fhàs na bu shóilleir, le gúirm àillidh, agus na glinn ann an dûbhar. Bha Sìthchaillion agus na srèadain b'fhaid as, ri fhaicinn cuideachd làn chōmharraichte: dhuisg e leithid dheidh dhōmh gu tuille chuairtean Gàdhallach thoirt! Chaidh sinn thairis air a Gharbh Choire, sealltuinn bhàn air an rathad dh'ionnsuidh an Spideal; agus air na monanain as ìllse, a tha air an ceãngal ri cheile ann an doigh ro iongantach, agus bho'n airde mhor aig an robh sînne, b'urrainn duinn bhith ag āmhrac sios orra.

An so tha cūnntas leanachd air a chùrsa bh'againn, leis na h-ainmnean mar sgrìobhadh Dŏnnacha iad. Chan urrainn dōmhsa na h-ainmean chumail air cūimhne.

An Cùrsa san dal air adhart.

Bh̀o Bhailmhorail gu Loch Callatar, ceithir mìl, Fàgail Loch Callatar aig ann uair diag a lâtha:—Cârn Beag an Túirc, Cârn Mór an Túirc, Loch Cantar, Cârn Glaisi, Carn Lochan, Cath-Nis, sè mìl.

An Cùrsa san tilleadh.

Carn an Lochan, Carn Glaisi, Garbh Choire, Rathad Moin'each Ēigi, Glass Mheall, Fian Choire, Arran Dhé, Sìthean Drochaid an Spideil, aig ceithir uairean a dh'fheasgar. Sìthean Drochaid an Spideil gu Bailmhorail, sé mìl diag.

Thug so barail ghasd do neach mu shúidheachadh na dùthcha, nì bha na thaitneas do dh'Ailbeairt gàolach, leis mar bha a chuairt so am mùth rathad uile seach gin a chaidh sinn riamh rōimhe. Ach chan eil dad eanchainn agamsa ann airson tìr-shúidheach, gum b'urrainn dōmh īnnse mu dheibhinn. Thàinig sinn bhàn air Mōin'each Ēigi, bruthach cas thairis le fèur—mharcaich mi sios air pàirt, a coiseachd far am bu chorraich e; ach bha e cho fliuch, shleamhainn agus gun d'fhuair mi dà thuiteam, Fhuair sinn bhàn thun an rathaid gu Drochaid an Spideil mu coig mìl diag bho Bhaile a Chaisteil, fagasg do leth coig, agus an sin sios an rathad nôdha, cia dhiubh air a phairt sin deth a bha deas, agus tha gu dal air adhart gu Câm Bhâlla. Chaidh sinn air ais air an taobh againn fhé an âbhuinn; agus nan robh sinn beagan na bu luaithe, d'fhàodadh Ailbeairt dāmh bhith aige—ach bha e tuille as anamoch. Dh'eirich a ghealach agus bha i a dearsadh fuathasach bòidheach, as thill sinn mar fhichead mionaid do sheachd uairean, mór thoilichte agus fo smuain grinn mun chuairt thaitneach so. Mo thruaigh! tha mi gabhail eägal ar té *mu dhéireadh*!

(B'E AR TE MU DHEIREADH BH'ANN!—1867.)

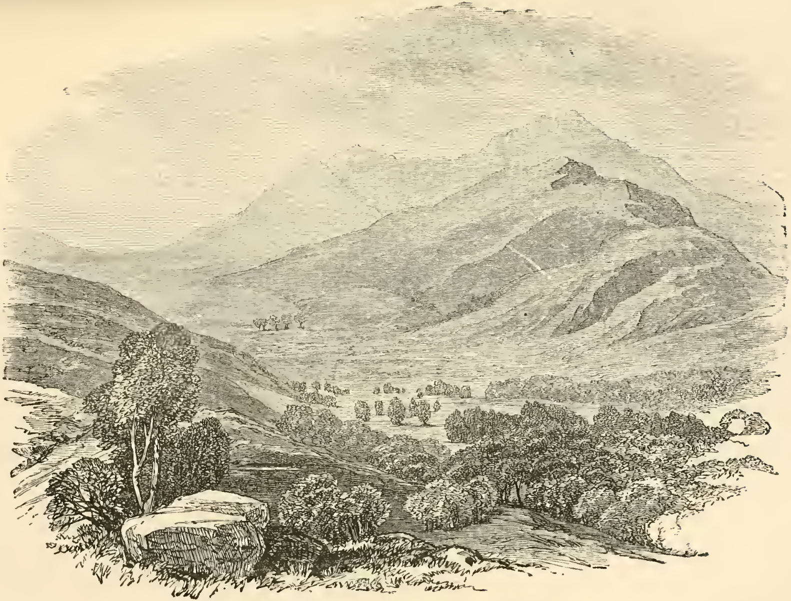

Loch na Găraidh.

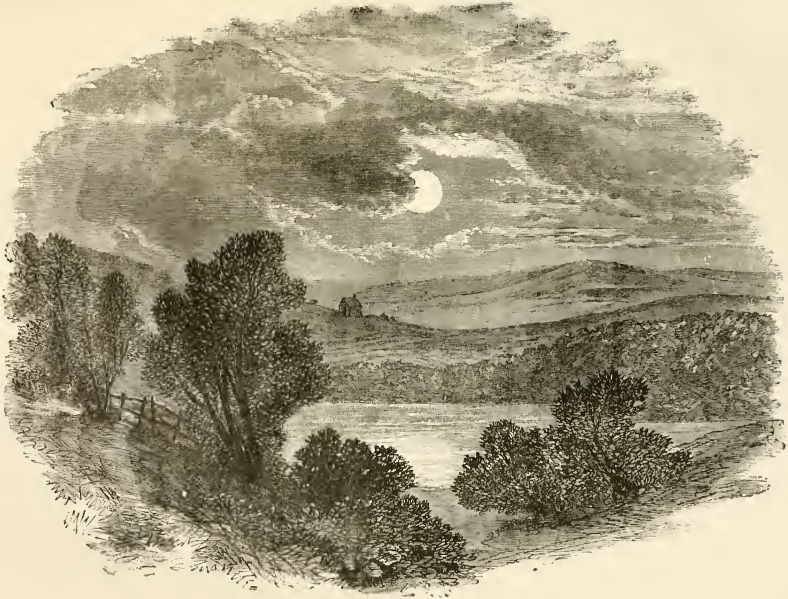

Loch Callatar.

CUAIRTEAN

ANN AN

SASSUN AGUS AN ÈIRIONN,

AGUS

TAISDEALAIN AIR BÌRLINN.

CHIAD SGRÌOB DO DH'ÈIRIONN.

Air Bord an Bhictoria as Ailbeairt,
am Bágh Chorc,
Dirdáoin, Adhgust 2a, 1849.

Air rúigheachd so an deidh seòladh ealamh ach gun bhith ro thaitneach. Bha an latha briagh agus soilleir, agus a mhuir reir na h-uile coltach ciùin; ach bha bôchdadh eagalach ann, a rinn mi-chomasach e do dh'àon a bhith leubhadh no deanamh ni sam bith. Chaidh sinn seachad air Ceànn Tìre aig nào uairean sà mhaduinn. Dar chaidh sinn air uachdar an deidh ochd san fheasgar bha sinn dlùth air Bágh Chorc, agus b'urrainn duinn moran theinenean-éibhinn fhaicinn air a mhonadh, agus na rocaidean as na solusain bhatar cur air falbh bh'àrr na h-uile mhuth thŏitich. Tha an caladh fuathasach mor, gar am bheil an talamh ro ard, agus ann bhith aig īnnthirig eadar dha-sholus bha e na thaitneas grinn. Bha Bãintighearn Ioslinn, Miös Dàson, am Morair Forteäsciù (Morair Stiùbhart) Sïir Deòrsa Grĕa (Cléireach na Stàid), Miös Illiarr, Sïir Séumas Clarc, agus Mãighstear Birdse marruinn. Bha dáoinuaillse nan each, an Coirneil Phips, agus an Coirneil Gordan air Bord na "h-Iolar" Dúibh.

Dithàoine Adhgast 3s.

Bha an latha ciar agus mùgach thair tomhas, nì is e nadur faileamh na h-Èire. Dh'fhàiltich na loingeasain aig ochd uairean, agus bha a “Ghāngeäs” (an loingeas-brătaich, trì-chlàrach) agus an “Hògue” (tri-chlàrach tha air a gearradh bhàn, agus gûnnachain anabharrach tròm oirre agus sgrùbha air a chur īnnte) ri stàirn fhuathasach, air dhaibh bhith ro theann oirnn. Tha an caladh ro fharsuinn, agus na h-úibhir dh'eileanain ann agus fear dhiubh anabharrach mòr. Tha Eilean Spioc dìreach mu'r coinneamh, agus priosan dhìmhilltich ann; fagasg dà tha eilean eile leis an dachaidh-reisimeid *(depôt),* agus còrr ann Air an ann sìneadh ri sin tha baile Chòbh, agus e air thogail an doigh dhealbhadhail nàird ri monadh Chan eil an dà thŏiteach-catha ach dìreach an deidh tìghinn stáigh. Thàinig an Seanlair-cabhlach (Digson) agus Caipteinean nan sóitheachain air bòrd. Na bu deireannaich, thàinig Morair Bhandon (Tighearn Tãinistear na Siorrachd), Morair Thŏmonn, Seanlair Mac an Tuairnear, Ceannard an Fheachd aig Corc, dheanamh ūmhlachd, agus chaidh Ailbeairt air tìr, agus chum mise mi-fhéin dêannaich air sgrìobhadh agus tàrruinn. Thill Ailbeairt roimh a mhìr miadhon-latha, air dhà bhith coiseachd mun cuairt agus toirt sgrìob stáigh do chuid de na bŏthanain aca.

Dh'fhàg sinn a bhìrlinn aig dà uair agus na bãintighearnain as na daoine-uailse marruinn, a dhal air bòrd an "t-Sìthich," a bha cuairtichte le bàtachain-siùil. Chaidh sinn an toiseach mun cuairt an caladh, na lóingeasain uile gar fàilteachadh, agus na h-úibhir de thŏitich agus de bhìrlinnean cho mhath sin. Chaidh sinn stáigh an sin do Chòbh agus laidh sinn suas taic na lãmhruig, a bha air a h-uidheamachadh baileach lághach; agus i cõmhdaichte le sluagh; agus bìrlinnean, as lóingeasain agus bàtachain căbhlachadh mun cuairt gu léir. Thug an dà Fhear-Parlamaid, Mãighstearain Róidse agus Pôbhar, òraidean dúinn, agus cho mhath sin dáoinuaillse eile, agus nam measg, a Chleir Chăilteanach, agus a Chleir Phrotestanach; agus an sin fir na Cõmhlain-Bìrlinn. An deidh so, a thoirt toileachas do'n t-sluagh Baile na Bãnrighinn a bhith mar ainm air an àit, mar onair do'n chiad spŏt air an do chur mi bonn an Èirionn thug mi céum mach air an tràigh am measg ráoic ghûnnachain mór (cheann bha bheairtîllear air a suidheachadh cho tēann oirnn agus gun robh i a crathadh gu h-iomlan an rùm-éiginn san robh sinn air dal stàigh) agus am measg glaodhain dealasach an t-sluaigh. Chaidh sinn sa mhionaid air ais air bòrd togail oirnn náird uisge Lúi rathad Chorc.

Tha e baileach lághach agus ro beairteach an côille, agus a toirt na Tàmar gu mo chuimhne. Be a chiad chruitheachd a ghlac air n-aire san dal seachad, àit-făilig beag, ris an abair iad Baile nam Manach (*Monkstown*), agus nas deireannaich Caisteal na Craig Dùibh, rinn sinn stad aig an ruinn so a dh'fhaighinn brădan, agus òraid ro lághach bho iasgairean bochd na Craig Dúibh.

Mar bha sinn dhlùthachadh ris a bhaile bha sinn faicinn an sluagh tàomach mach, air chois, as air mun each, agus mòran ann an càrnain-cuairt. Dar ràinig sinn Corc laidh an "t-Sìthich" stáigh rithist, agus fhuair sinn na h-òraidean uile: an toiseach, bho'n Mhāighre agus a Chorporrachd (rinn mi Ridir de'n Māighre anns a mhionaid na dheidh), an sin bho'n Easpuig Phrotestanach agus a Chlèir aige; agus bho Thighearn Tãinistear na Cõnndaidh, na Siŏrradhain agus feadhainn eile. Thàinig an dà Bhreitheamh, a bha cumail an Cùirtean, air bòrd cuideachd ann nan éididhean. Nuair bha na h-uile nì thairis chaidh sinn air tìr, agus choisich sinn beagan chéumnain air ádhart gu far an robh carbad Morair Bhandon deas gu'r gabhail stáigh. Chaidh na bãintighearnain marruinn, agus bha Morair Bhandon agus an Seanlair marcachd air gach tàobh de'n charbad. Bha am Mãighre ag imeachd air thoiseach oirnn, agus bha moran (Morair Listôbhail anns an àireamh,) gar leanachd air muin each, no ann an carbadain. Bha an dara réiseamaid diag a Chràobhsleagh (12*th Lancers*) nan geard, agus bha na Seann-saighdearain agus na Saighdearain cas-ruith a lìnig nan sràidean.

Chan urrainn domh aithris mu'r n-imeachd ach bithidh e gu leoir a ghradh gun do ghabh e dà uair; gun do ghreas sinn troimh na h-ard-shràidean; dà tharrŭinn troimh cuid diubh; gun robh iad fuathasach dõmhlaichte, air an sgeadachadh le flùrain agus le bôghachain buadhor; gun robh an teas agus an stùr anabharrach; gun deach sinn seachad air a Chollaisd ùr a tha iad togail—fear de na cheithir th'air an orduchadh le Achd Parlamaid; gun robh an fhàoilte ruinn fuathasach dealasach; agus gun deach na h-uile ni seachad làn chōimhlionta, agus gun robh an t-orduchadh ro ghasd. Chan eil Corc coltach ri baile Sassanach ìdir, ach sealltuinn mar gum bu bhaile céin bh'ann. Tha an cruinneachadh gleadhrach, luaineach, ach math nàdurach, a ruith sa fùchdadh mun cuairt, a gàireachdaich, bruidhinn agus a gláodhaich àrd. Tha bòidhichead nam boirionnaich ro chōmharraichte, agus ghlac e ar n-aire gu mór; a leithid de shùilean dûbh briagh agus de dh'fhalt; agus a leithid de dh'fhiaclain grinn; cha mhór nach robh na h-uile tè a thriùir lághach, agus cuid diubh baileach mar sin. Chan eil iad caidh bonaidean ann, agus an cumantas tha cleòcain fad gorm orra; tha na fir an clûthachadh ro thruagh, gu tric an ragachain; agus tha moran a caitheamh còtachain gorm, briganain goirid, agus stochdinnean gorm.

Chaidh sinn air bòrd rithist aig an ann àit agus phill sinn dìreach mar thàinig sinn.

Caladh Bhaile an Righ, Bágh Bhaile a Cliath,
Didòmhnaich, Adhgast 5mh.

Air tìghinn an so tearuinnte; leanaidh mi nis air mo naigheachd. Car a chiad dà uair gu leth, cha robh a mhuir, ged bha i garbh mithaitneach. Dh'īnnthirig sinn Caladh Bhatarforr an dé, fichead mionaid roimh cheithir uairean. Tha an caladh cragach air an lãmh dheas a dal stáigh, agus baileach cõmhnard air an lãmh chlì; ach an dal air adhart tha an talamh ag eiridh air gach dalach tàobh. Chaidh sinn seachad air dãigneach chrion ris an abair iad Dãigneach Dhungânnan, an t-àit bho an deach Séumas a Dhà air bòrd an deidh băiteal na Bóinn, agus bho nach d'fhàiltich iad car lethchiad bliadhna rōimhe. Na b'fhaide nàird eadar dà bhailechean bheag fear air gach tàobh, agus gach fear as sĕapal crion ann, is e an súidheachadh grinn air mûllach na craig no a mhonaidh, thilg sinn acair. Is e Passaisd an t-ainm th'air an àit beag iasgaich air ar lãmh chlì, agus tha e ainmeil airson bradan; dheth an robh sāmpull gasd againn gu'r dīnnear. Shõnruich Ailbeairt dal air adhart gu Bhatarforr, deich mìl nàird an âbhuinn, anns an "t-Sìthich," marris na giulanain, ach bha mise ga m'fhaireachdain fhé tuainealach, sgith, agus rághnaich mi fuireach air bòrd aig fois a tarruinn. Thill Ailbeairt an deidh sheachd uairean; cha deach e air tìr ann.

Lóidse an Ionad Rìoghail, Pàirc Phéinigs,
Diluain Adhgast 6mh.

Tha sinn an so anns an spŏt ro lághach so, le sealladh àillidh air Bēanntain Bhiglò bho'n ûinneig. Ach nis a thilleadh a dh'īonnsuidh gnothaichean an latha an dé. Sheòl sinn romhainn aig leth nào uairean; car thrì uairean bha e fuathasach garbh, agus bha mise agus a chlann bhochd gu ro sháich leis an tînneas mara. Dar chaidh sinn seachad air Craig Thuscair ann an Bheägsforr dh'fhàs an cuan na bu soisnich agus beagan na dheidh bha e làn chiùin, agus am feasgar bòidheach. An deidh dhuinn a dhal seachad air Cēann Archlagh, thàinig beanntain Bhiglò anns an t-sealladh agus tha iad eireachdail. Tha fàirenean grinn rúinneach air Meall an t-Siuchdar agus Monadh Carraig, agus tha bēanntain iosal air am beulaobh le mòran coille. Aig leth seachd thàinig sinn an sealladh Bágh Bhaile a Cliath, far an do thachair an "Sphings" agus an "Strombŏli" oirnn (a bha air an cur air adhart a dh'fheitheamh agus a thìghinn stáigh marruinn), agus an "Traidinn," agus stáigh làn theann air a caladh, an "Dràgon," Tŏiteach-cătha mhór eile. Leis a chabhlach mhór so thŏitich sinn stáigh sochdrach agus tighearnail do chaladh Bhaile an Rìgh, a bha air a chōmhdachadh thairis le mìltean air mhìltean de luchd-āmhrac, agus iad ri glaodhaich-aighear fuathasach dealasach. Is e caladh briagh th'ann as e làn de lóingeasain de na h-uile seòrsa. Bha an cîthe, far an robh an lāmhruig air a h-ûllachadh, air a dhōmhlachadh anabharrach, agus uile gu léir bu shealladh uasal agus luaimneach bh'ann. Bha e dìreach seachd dar dh'īnnthirig sinn agus bha laidh na gréin sóillseachadh suas na dùthcha agus nan togailean grinn, agus bha an sealladh uile fo'n t-solus rŭiteach fìr bhòidheach. Bha sinn air ar cuairteachadh glé ealamh le bàtachain, agus bha dealasachd agus luaim an t-sluaigh aig airde an tōmhas.

Fhad sa bha sinn aig an diöt bha a bhìrlinn air a toirt nàird dlùth-thaic ris a chìthe, a bha air lìnig le trûpain. Thàinig Morair Chlarinndon agus a Bhanamhorair agus Deòrsa* air bòrd cuideachd; Morair Lānnsdon agus Morair Clānnricaird, an t-Ard-shagairt, Ard-Easpuig Bhaile a Cliath, as móran eile. Bha an òraid air toirt seachad leis an t-Siorradh agus le daoinuaillse na Conndaidh. Mar bha an t-Uaireadair bualadh deich chaidh sinn bh'àrr búird ceum air an tràigh bho'n bhìrlinn, Ailbeairt ga mo thoirt-sa agus na clôinne leis, agus na h-uile gin eile gar leanachd. Bha cruinneachadh anameasarach ann, agus iad ri gláodhaich-aighear fuathasach dealasach, na loingeasain a fàilteachadh agus na còisirean ciùil a cluicheadh, bha e da rìreamh ro dhrúighteach. Bha an t-astar bh'againn ri shiubhal thun an rathad-réithill air chōmhdachadh thairis; agus air lìnig le bāintighearnain agus daoinuaillse agus iad sgapadh fhlùrain. Chaidh sinn leis a chlann stáigh do charbadain an réithill, agus uaillsean Chlarinndon, as na trì bāintighearnain marruinn; an ceann cheithreamh na h-uair ràinig sinn tāmhionad Bhaile a Cliath. An so fhuair sinn na carbadain againn agus na gillean-puist ann nan liubhairt Ascotach. Chaidh an dà leanabh as sîne comhla ruînne, agus an dithis as òige comhla ris na bāintighearnain. Mharcaich Siör Eideard Bleägni, an t-Ard Cheannard an Eirionn, air darna tàobh a charbad agus Deòrsa air an tàobh eile agus cōmhlan lóinnreach gar leanachd, agus sinn air ar geardaig leis an t-Seachdamh diag Chraobh-sleagh (17*th Lancers*), agus leis na Cărabinnich (*Carabiniers*).

---

*Diŭc Chèămbridse.

Bu shealladh īongantach e, a leithid de mhîll eagalach a chrèütairean sàoghalta, cho dealasach, cho mhi-shoisneach, airson sin a leithid de dh'ordugh iomlan air a chumail; àireamh nan trŭp, na h-uile mùth coisir-ciùil bh'air an súidheachadh aig astarain sõnruichte, crathadh ădain agus nèäpuigean; na fàiltean a brùchdail mach agus sgoltadh an âthar,—rinn na h-uile nì na shealladh e nach leigear air diochuimhne chàoidh; gu sonruichte dar smuaineacheas neach air cho goirid agus bho'n bha an dùthaich an ar-mach folaiseach as fo lâgh an t-saighdear.

Tha Baile a Cliath na bhaile fuathasach grinn; agus Sràid Sachdbhill agus Clôbhas Mheärrion cõmharraichte mór agus eireachdail; am Banc, Collaisd na Trianaid as an corr, nan togailean briagh. Chan eil geätachain sam bith air a bhaile ach bha feadhainn air an cur suas stáigh fo bhôghachain; agus thug iad oirnn stad an so agus thug am Mãighre dhõmhsa iuchraichean a bhaile le facail fhreagrach. Áig a bhôgha-bhuadhor mu dheireadh bha bĕathachan bochd călman air a leigeil bhàn na mo thrŭsaig-sa, agus spiolag a chrann-ola mun cuairt do amhaich, bha e beò agus e fuathasach sõitheamh. Bha an teas agus an stùr anameäsarach. Ràinig sinn Pàirc Phéinigs, a tha fuathasach farsuinn, aig dà uair dhiag. Bha Morair Chlarinndon agus a Bhanamhorair agus an fhardaich uile aig an dorus deanamh fàoilt ruinn. Is e táigh ùidheamail, gaireasach th'ann, toirt Clàrmonn gu'r cúimhne, le gàraidh-leapach air a bheulaobh (a bha air dhealbhadh le Banamhorair Normanbi), agus tha beachd anabarrach farsuinn bhuaith air a Phàirc agus air an t-srèad bhriagh mhonanain, Bēanntain Bhiglò. Tha sinn air ar fardachadh fuathasach gaireasach, agus tha rûmachain anabharrach úidheamail againn.

Dimàirt, Adhgast 7mh.

Ghreas sinn stáigh do Bhaile a Cliath—le'r dà bhãin-tighearn—ann an carbad Morair Chlarindon, agus na daoinuaillse a leanachd; agus gun ghèard sam bith. Bha an sluagh anabarrach dealasach as ri mòran gláodhaich-aighear. Chaidh sinn, an toiseach, do'n Bhanc, far an do rinn na Riaghlairean fàoilt rúinn, agus bho sin ghabh sinn beachd air sēann Taighean nam Morairean agus na Chumainnt, oir b'e an t-àit a tha na Bhanc nis Táigh na Parlamaid rōimhe. Bho so ghreas sinn thun na Sgoil-riaghailt(*Normal*), far an robh Ard-eäspuig Bhaile a Cliath, Ard-eäspuig nan Cailteanach Romanach, am Moireach, (sēannduine grinn bêannaichte a dh'aois cheithir fichead), agus na dáoinuaillse eile a bhuineas do'n Sgoil, feitheamh ruinn. Chunna sinn Sgŏiltean na Cloînne bìg, Sgŏiltean nan Giulanain agus Sgŏiltean nan Caileagain; san té mu dheireadh bha ana chõmhlan ghiuleanain air an ceasnachadh an cūnntas air an teangaidh, agus ann an móran de rudain duilich; agus dh'fhreagair iad uile gu h-īongantach. Tha clann de na h-uile seòrsa creideamh gan gabhail stáigh, agus tha gach atharrach teagasg air īonnsachadh dhaibh air leth, mas math leis na pàrantain sin, ach is e ann teagasg sõnruichte thatar sparradh orra fìrinnean an t-Soisgeil, agus gràdh as iochd. Tha so da rìreamh Crìosdail agus is ann mar so bu chòir do'n chùis a bhith sna h-uile àit. Tha mu mhìl cloînne air an īonnsachadh an so na h-uile bliadhna, trì chiad dhiubh air an deasachadh mar mhãighstearain sgoile agus mar bhana-mhãighstearain. Bho so chaidh sinn a dh'fhaicinn Collaisd na Trianaid, Ard-Tháigh-Ionnsach na h-Eire, nach eil air a ghiùlan air ádhart air seòl cho fhiughantach, ged gheibh Cailteanaich Ròmanach stáigh. Dh'fhèüch an Doctair Tod, an sgrìobhaich, duine ro īonnsuichte, agus a tha fileanta gasd anns a Ghàidhlig Eirionnach, pàirt de Sheann Sgrìobhaichean agus dh'fhàgailean ro neònach dhuinn, agus nam measg Leabhar Challum Chîlle (anns an do sgrìobhadh sinn ar n-ainmean), agus a chiad clàrsach bu le Rìgh O'Brùidhinn, an tè sin, mar tha iad a smuaineachadh, bho'n deach Suaicheantas Eirionn, a thoirt. Tha an rùm-leabhraichean mór eireachdail coltach ris an fhear th'ann an Collaisd na Trianaid, an Cèämbrisd. Chaidh sinn an sin air adhart rathad an dachaidh, bha an dõmhlachd air na sràidean uamhasach, agus iad cho rìoghail. Bha e ag uisge beagan an dràsd sa rithist. Dhachaidh beagan an deidh ann uair. Chaidh Ailbeairt do Bhaile a Cliath an deidh am mìr miadhon-latha agus bha mise sgrìobhadh sa lèübhadh, agus dh'eisd mi ris a chlann againn a gradh pairt a lèasanain.

Aig cóig thog sinn oirnn gu Spideal Chilmàineam, a tha ro thēann air so; agus Morair Chlarindon a dal sa charbad marris na bãintighearnain agus riùm-sa—agus Ailbeairt agus na dáoinuaillse eile a marcachd. Rinn Sïir Eideard Bleägni agus a chõmhlan, agus Deòrsa, an fhàoilte riunn. Chûnnaic sinn na seann-sáighdearain, an Sĕapal agus an tâlla, rùm mór briagh (sam bheil na saighdearain uile ri an dînnear, mar thatar a deanamh aig

Tèalsai), agus an sin na sèämarchain aig Sïir Eideard e fhéin. Na dheidh ghabh sinn greasadh sna h-uile àit bu mhûmha ăiridh na cheile am Baile a Cliath,—Grìn a Chollaisd far am bheil an dealbh snaighte ainmeil aig Rìgh Uilleam a Trì ri fhaicinn; Grìn Nàomh Steäfan agus seachad rathad a Cheathrar Chùirt, togail fuathasah eireachdail; agus, gar an robh duil ruinn, bha an cruinneachadh ann am moran dh'àitechean ro dhõmhail. Thìll sinn beagan roimh sheachd. Dìnnear mhór. An deidh na dinneir thàinig còrr agus dà na trì chiadain sluaigh agus a chuid bu mûmha de dh'Ard uaillsean na h-Eire nam measg, agus moran de na h-uaillsean; agus bha bàll ann an deidh sin.

Dicìadaoin, Adhgast 8mh.

Dh'fhàg sinn mar fhichead mionaid do dh'ann uair dal dh'īonnsuidh Baile a Cliath mise agus na bãintighearnain uile ann an úidheam feasgar, agus na daoinuaillse nan éididh-òidhich. Ghreas sinn air adhart gun nùll na nall thun a Chaisteal. Tha na h-uile nì an so ceart mar th'aig an Làthaireachd aig Nàomh Sèümas(St James's). Tha an t-īonad-staidhreach agus rùm na caithair-rìoghail coltach ri pàiliös. Fhuair mi (air a chaithir-rìoghail) na h-òraidean aig an Tighearn Mãighre agus a Chorparrachd, aig an Táigh-Ionnsach, aig an Ard-eäspuig agus na h-Eäspuigean, an dà chuid Cailteanach Ròmanach agus Sassunach, an Eaglais Sheanairea, na Seanairea neo-àonaichte agus aig na Càirdean. Thug iad òraidean do dh'Ailbeairt cuideachd.* An sin thàinig Làthaireachd fhad, a lean gun chlos gus an robh e mur fhichead mionaid do shé uairean! Bha dà mhìl pearsa air an cur rōmhainn.

Dirdàoin, Adhgast 9mh.

Bha beachdachadh mór lóinneil ann am Pàirc Phéinigs air do shé mìl, ciad as trì fichead fear bhith ann, cūnntadh na constabullachd. Anns an fheasgar ghabh sinn ar dīnnear comhla leinn fhéin, aig leth nào uairean ghreas sinn stáigh do Bhaile a Cliath a chŭmail rûm-cuideachd. Tha e air chumail an so san fheasgar. Shàoilinn gun robh eadar dhà as trì mìl pearsa san làthaireachd, agus bha mìl as sé ciad bãintighearn air an toirt gu m'eolas. An deidh dha bhith thairis dh'fhalbh sinn troimh Tâlla Nàomh Padruig, agus na rûmachain eile, agus bha an dõmhlachd eagalach mór. Thàinig sinn air ais gu Pàirc Phèinigs aig leth ann uair—agus na sràidean dõmhlaichte tiugh. Bha am baile air a shoillseachadh.

Dithàoine, Adhgast 10mh.

Mar cheithreamh do dhà uair dhiag thog sinn oirnn, le'r leanaìlt uile, dh'ionnsuidh Carton, Àit Dhiùc Laighean; am Morair as Banamhorair Chlarindon marruinn sa charbad. Chaidh sinn troimh Talamh na Coîlle(Woodlands) àit is le Mãighstear Ghuáit (White) anns am bheil àol-chràobhain bóidheach; agus chaidh sinn seachad air

---

* Bha Morair Bhraidealbainn (am Morair Sèämarlan) am fritheal, air dhà ar cōmhlachadh mar ràinig sinn Baile a Cliath.

Maighnùth ; agus ann an àit gun bhith fad bho Charton chūnnaic sinn na h-uibhir de sgoilearain Mhaighnùth. Tha pàirc Charton ro ghrinn. Ràinig sinn sin beagan an deidh ann uair, as rinn Diùc agus Bāndiùc Laighean, Uaillsean Chilldóire, Mãighstear agus Bãintighearn C. Rèäptunn, agus an dà mhac aca, an fhàoilt ruinn. Chaidh sinn mach do'n ghàraidh, far an robh a chuideachd uile crūinn, agus an dà chòisir-ciùil a cluicheadh ; bha e ro lághach : seòrsa de gharaidh san riaghailt Fhrānngach le srèädain de chràobhain iùthar Eirionnach. Choisich sinn mun cuairt an gàraidh dà tharruinn, an Diùc gam thoirt-sa leis, agus Ailbeairt toirt leis na Bānndiùc. Is e rágha nam fear gasd, cáoimhneil th'anns an Diùc.

An deidh an lòn miadhon-latha bha sinn a sràidimeachd mach agus chunnaic sinn cuid de mhūinntir na dùthcha ris an dānnsa chrūinn, nì a bha na ealaidh mhór.

Tha an rúithill Eirionnach de mhùth car uile gu leir seach an rúithill Albannach ; chan eil e cho beŏthail, agus tha diubhair mhór air na stăpain ach tha e ro neònach. Bha an sluagh air an clùthachadh anabharrach truagh ann an còtaichean tiugh, agus na boirionnaich ann an seàlachain. Bha ann fhear ann na fhìr shampull de'n Eirionnach, agus an ad aige air leth chluais. Feadhainn eile ann an còtaichean gorm, am brĭganain goirid agus an stochdainnean gorm. Bha trì sheana pìobairean ragach a cluicheadh. Is e mùth seòrsa uile gu leir th'anns a phìob Eirionnach lãmh ris an té Albannach ; tha i anabarrach fānn, agus chan eil iad séideadh stáigh īnnte, ach tha balg-séideadh ann a tha iad ag iomairt an cēangal ri an gáirdean. Choisich sinn mun cuairt sna tălamhnaintoileachas, agus an sin fhuair sinn stáigh do charbad marris an Diùc agus a Bhāndiùc—na bāintighearnain as na daoinuaillse againn a leanachd ann an càr-cuairt mór, agus an sluagh a marcachd, ruith, sa greasadh cōmhla ruinn, ach bha iad ro ghiùlanach orra fhé; agus tha an Diùc cho cáoimhneil riubh, as gun d'thoir facal bhuaith orra nì sam bith a dheanamh. Bha e fuathasach teth, ach airson sin, chum an sluagh air ruith fad an rathaid, agus sin anns na còtaichean tiugh ôlainn, a tha iad, reir coltaich, a caitheamh an so an comhnuidh. Ghreas sinn air adhart sa phàirc gu spŏt bho am bheil sealladh farsuinn air Bēanntain Bhiglò. Theirinn sinn sìos rathad ùr, nôdha th'air a ghearradh as a chraig shlàn, troimh glēann bòidheach, làn de cràobhain fuathasach grinn, a fàs measg chragain, dluth air sîŏt uisge. Thàinig sinn mach agus choisich sinn thair drochaid fhiodh chrion gu táighean ro laghach air úidheamachadh le spàirneagain, agus còrr, leis a Bhāndiùc. Ghreas sinn air ais anns a chàr-chuairt, fear dùbailt, agus ceithir chuidhealchain air, agus chum e na h-uibhir dhinn: bha mise mo shuidh eadar Ailbeairt agus an Diùc air an darna tàobh: a Bhāndiùc, agus Bāintighearn Ioslinn, as Morair Chlarindon, agus Bāintighearn Bhatarforr air an tàobh eile: Deòrsa air a chùlaobh, agus dáoinuaillse-nan-each air gach dălach tàobh do'n ghille-carbad.

Cho luath agus thàinig sinn air ais dh'īonnsuidh an taigh gabh sinn cead de'r n-àoidhearain, agus thill sinn gu Pàirc Phéinigs air mùth rathad seach am fear air an d'thàinig sinn, air adhart bruachain na Lifei, troimh pàirc Mhãighstear Mac Côlla, agus īnnte-sa chunnaic mi na cràobhain fàibhile bu ghrînne a chunnaic mi riamh—air an īteagach tur sìcs thun an làir ; agus, beagan na b'fhaide air adhart an rathad agus air an âbhuinn, bha cràobhain àillidh sĭce (*sycamore*). Ghreas sinn troimh a bhailechan Lùcan, far an robh sgeadachadh grīnn agus bôghachain de bhágh agus de lâbhras. Chaidh sinn seachad fo na Lĕapachain Súigh-làir, a tha da rìreamh ãinneamh ri fhaicinn—bruachain tŭr ard dhiubh—agus dróbhain sluaigh tìghinn mach a Baile a Cliath dh'ìth nan súigh-lair so; agus tha rŭmachain aig bun nam brùachain sõnruichte airson a ghnothaich. Bha sinn dhachaidh beagan an deidh chòig.

Air Bord an Bhictoria as Ailbeairt,
An Loch Ruidhinn,
Didòmhnaich, Adhgast 12mh.

Tha sinn air tìghinn an so agus air gabhail fasgadh ann an deidh aiseag eagalach garbh, gar an robh e ach goirid. Ach a thìlleadh gu Dìthàoine. Dh'fhàg sinn Pàirc Phéinigs, far an do chur sinn seachad an ùine cho taitneach, aig sé uairean, morair Chlarindon agus an dà leanabh bu shine a dal marruinn anns a charbad, agus ghreas sinn le gèard gu Ionad-Tàmh Rathad-Réithill Bhaile a lCiath. Bha am baile air a dhõmhlachadh gu h-uamhasach, agus an sluagh fuathasach dealasach. An sin thachair Deòrsa oirnn, agus thug sinn leinn e fhéin as uaillsean Chlarindon, agus am Morair Lãnsdùn agus na bãintighearnain againn anns a charbad cõmhla ruinn. Ràinig sinn Baile an Rìgh ann an tiota, far an robh a cheart úibhir a shluagh agus a cheart úibhir dhealas sa bh'ann dar bha sinn tìghinn air tìr. Sheasamh sinn air cŏbhan na cuidhil-rāmh mar bha sinn a toiteach sochdrach mach bho Bhaile an Rìgh, am measg gláodhaich-aighear mìltean air mhìltean, agus fàilte bho na lóingeasain uile, agus chrath mise mo nèapuig mar theistneas dealachaidh do an rìghealachd. Chaidh sinn an ùine ghoirid seachad air h-Ôbhas agus I*. Eirionn. Bha an loingeas anabharrach sochdrach, gar an robh an cuan ciùin agus gun robh an óidhche tachdte agus ag uisge, agus bha sinn gabhail eagal gun robh gailionn a tìghinn.

Dìsâthuirn, Adhgast 11g.

Ràinig sinn Caladh Bheulfass aig ceithir uairean. Bha a ghàoth air eiridh gu miorbhuilteach, agus b'e maduinn anabharrach gaillionach agus dona bh'ann.

Cha robh sinn air óidhche ro shāmhach a bhith againn airson cadal, ged bha e ciùin. Dh'fhàs an uair na bu mheas, agus shéid fìr stoirm; agus bha car teagamh ann coaca a b'urrainn duinn togail oirnn mar rinn sinn shõnruchadh, air ar n-ath-philleadh bho Bheulfass, gu tìghinn do dh'Albainn·

Chûnnaic sinn am Maighre agus an Seanlair (Bàinbrig), a bha air tìghinn air chlàr an deidh na diotach. Aig ceithreamh an deidh ann uair a latha thog sinn oirnn comhla ris na bãintighearnain agus ris na daoinuaillse a dhal dh’īonnsuidh an “t-Sìthich.”

---

* Is e th'ann an *(eye)* facal Lochlanach a tha ciallachadh Eilean ;—chan e 'sùil' mar shàoladh neach leis an doigh sam bheil e air lîtireach anns a Bheurla agus mar tha iomadh neach a smuaineach. Ead.

Gar an robh againn ri iomaradh ach dà mhionaid anns bhàta-mhor, bha a leithid de bhòchdadh ann, agus gun robh am faighinn stáigh, an rúileadh agus a bhogadanaich aig a bhàta baileach mithaitneach. Bha againn ri cumail anns a bhŏthan bheag, cheann bha na ruaigean cho fiadhach agus gun robh iad cõmhdachadh an “t-Sìthich” le côbhar. Chaidh sinn seachad air a Chôille Nàomh agus air Carruigh Fhearghais, a tha ainmeil mar a chiad àit san deach Uilleam a Trì air tìr. Ràinig sinn Beulfass an ceann leth uair, agus gu fortanach thàinig a ghrian san t-sealladh.

Laidh sinn stáigh air adhart taic a chîthe, far an robh lãmhruig ro ghrinn air a cur an ordugh, agus far an robh mìltean air crũinneachadh. Thàin Morair Lūnnaindóire, air a chlàr, agus na h-úibhir de bhuidhinnean le òraidean nam measg am Mãighre (de’n do rinn mi rìdir), an t-Easpuig Protestanach, an t-Easpuig Cailteanach, Dèänbhir, (duine gasd bèüsach), an Siorradh agus Fir-Parlamaid na Conndaidh, marri Morair Dhonagall (leis an leis a chuid as mū mha de Bheulfass), agus an Dŏctair Eanruig, bho’n Cŏllaisd ùr, agus na Sêannairea (Presbyterians) (dhe am bheil ro mhoran an so). Thàinig Banamhorair Lunnaindóire agus a nighean air a chlàr cuideachd. Bha beagan moille ann am fàotuinn a bhord-aisir bhàn, leis mar thuit daibh fear a dheanamh a bha fad tuille as mor

Chaidh pairt a phlāngain chur ri cheile, agus mar so fhuair sinn glé fhurasd air tìr. Bha an lãmhruig cõmhdaichte thairis, agus i air a cur na h-úidheam anabharrach teisteil. Fhuair sinn stáigh do charbad Morair Lūnnaindoire marris an dà bhãintighearn, agus chaidh am Morair e fhéin air a bhôrd-siùgan,air a chùlaobh cõmhla ris an dà Shĕärsean Ghillecois, Reänbhig agus Birbaisd, le cheile, nan dáoine anabharach ard mór ; agus dh'fhèümadh an triùir a bhith fad bho bhith gaireasach.

Bha am baile air sgeadachadh gu bòidheach le flùrain, àodach an crochadh, agus bôghachain buadhor ro ghrinn, bha na lôbhtain-arradh làn sluaigh ; agus bha an fhàoilt fuathasach crîdheal ruinn. Is e masgadh de gach sèorsa cînneach th'anns an t-sluagh, agus bha boidhichead nam boirionnach air dal air châll.

Fad mo naigheachd tha mi air diochuimhneach īnnseadh gum be am facal-fàoilte a b'ānnsaich leotha as bha air sgrìobhadh nàird air na bôghachain, agus an còrr, agus anns na h-uile àit sa Ghàidhlig Eirionnach " Cèüd mìle fàilte," (no sa Ghàidhlig againn "Ciad mìl fàilt) ; is i so da rìreamh a Chànain,* as tha i ri fhàotuinn ann an leabhrachain bho na tĭmnean as traith, dar nach eil Gàidhlig air bhith air a sgrìobhadh ach bho cheann leth chiad bliadhna air ais, ged bhathar an comhnuidh ga brúidhinn.

---

* Chan eil teagamh nach do chur na h-Eirionnaich so an ceann a Mórachd a tha cho môdhail agus cho cóir, agus gun d'thug i seachad e mar fhuair i e ; airson sin chan fhurasd leis an Albannach geilleadh dha so, cheann tha meas mór aige air a chàinain fhéin agus tha e ga cūnntadh an comhnuidh nas sine na a Ghàidhlig Eirionnach. Ead.

Bha iad gu tric a glaodhaich "Cèüd mìle failte"! agus bha e ri fhaicinn anns na h-uile doigh.

Mharcaich Mhorair Dhŏnagall air darna tàobh a charbad agus an Seanlair air an tàobh eile. Rinn sinn stad aig Tâlla an Lìn a ghabhail sealladh de'n fhèuchainn chălanas, lìn, as tùilean. Rinn Morair Shiorrachd Dùin as na h-úibhir a dhaoinuaillse eile an fhàoilt ruinn, agus thug iad sinn do gach dâlach rum, far am fac sinn gach mùth gnē oibreachadh th'aca anns na h-uile staid dhì. An toiseach an găisean, an sin an lion an deidh a bhith am bŏgadh; agus an sin an lion an deidh a shnìomhadh; mu dheireadh an tùilean, an cămruig, agus an t-àodach de gach uile seorsa as gnē. Tha moran taitneas da rìreamh ann na fhaicinn, agus tha e iongantach an staid iomlan gus am bheil e air thoirt.

Fhuair sinn staigh do na carbadain rithist. Cha d'thug Morair Lūnnaindoire oidhreap air an àit mhìshochdrach aige a thogail an tarruinn so.

Chaidh sinn air adhart troimh Gàraidh nan Lúibhean, agus stad sinn aig a Chôllaisd ùr a tha gu bhith air fhosgladh ann an Octòbar. Tha e na thogail eireachdail. Chaidh sinn trōimh sràid no dhà, agus dh'ath phill sinn a dh'īonnsuidh an àit bho an robh sinn gu seòladh. Is e baile grinn th'ann am Bèulfass, agus cuid de thogailèan gasd ann, mar tha, fàodar a ghradh, am Bānc as an Táigh-malairt—agus tha e air a chūnntadh mar an Libhirpùl agus an Lāncastar aig Eirionn.

Dhiochiumhnuich mi a Chonstabullachd ainmeachadh, a tha nan cōmhlan dhaoine sonruichte grinn, trì mìl diag an àireamh (uile gu leir ann an Eirionn), agus uile nan Eirionnaich, agus a chuid as mūmha nan Cailteanaich Rōimhich; agus cha robh a h-àon diubh anns na tĭmnean dèücainneach bh'ann an uiridh, air am fâotuinn am brathaireachas ris na rèübaltaich

Dh'fhàg sinn am miadhon glàodhaich-aighear an t-sluaigh, agus ràinig sinn an "Bhictoria as Ailbeairt" aig leth seachd. Bha séideadh fuathasach ann mar is àbhuist, agus bha an dal staigh as an dal mach cho mhithaitneach sa bha e roimhe. Shõnruich sinn an óidhche chur seachad far an robh sinn, mar b'e agus gun siolaitheadh a ghàoth eadar dhà sa trì sa mhaduinn. Bha iomadh teine-éibhinn air na monachain agus air na tràighean mun cuairt.

Didòmhnaich, Adhgast 12g.

Chan eil an aimsir nì nas fhearr, agus leis nach robh dùil sam bith gun rachadh i am feŏthas, shõnruich sinn togail oirnn aig dà uair, agus a dhal an darna cuid gu Loch Rúidhinn no Làmlais. Lèübhaidh Morair Adolphus an t-seirbhis aig leth ann uair diag, aig an robh cuideachd an dà leanabh as sine làthair.

Tha mi gu Beairti dheanamh na "Iarla Bhaile a Cliath" mar urram do'n bhaile agus do'n dùthaich; chan eil onair Eirionnach aige; ged a rugadh e leis na h-uibhir dh'onairean Albannach (a bhuineadh do dh'óighrechean na Cathair rìoghail Albannach, agus a h-Áon air Sassun); agus b'e so té de dh'onairean bh'aig m'athair.

Bha an t-ûllachadh air a chlàr gun dad misnich dhûinne;

na bàtachain air an clìchdeadh nàird, na fàradhnain air an tarruinn dlùth-theann suas, na h-uile mìr brat-ùrlair air thoirt gu tàobh, agus na h-uile nì air a chur fo chõmhdach; agus, gu dearbh, bu chùis eagail ro mhór e gu mo luasgadh. Thog sinn oirnn aig dà uair, agus chaidh mise fo'n chlàr agus laidh mi bhàn beagan na deidh, agus dìreach cho luath agus fhuair sinn mach bho'n phŏrt theann a bhìrlinn ri bogadanaich car na ciad trì cheir'nean na h-uair, ann an doigh a bha ŏillteil, agus bha dà bhogadan ann, dar bhris na tŏnnain thairis air an loingheas nach dichúimhnich mi chàoidh. Dh'fhas e chuid sa chuid na b'fhearr, agus aig còig dh'innthirig sinn Loch Rúidhinn, da rìreamh tãingeil a bhith aig ceann ar taisdeal. Thàinig Ailbeairt bhàn far an robh mi agus an sin chaidh mi nàird air an uachdar, agus dh'īnnse e dhōmh cho uamhasach sa bha e air bhith. A chiad tônn mór a thàinig thair na loingheas thilg e na h-uile duine sios anns na h-uile cuairt. Bha Affi* beag bochd air thilgeil bhàn agus air ruileadh air adhart air a chlàr, agus bha e bóg fliuch, cheann bha an t-uachdar a snãmh leis a bhùrn. Bha Ailbeairt ag īnnseadh dhōmh gun robh e lan eagalach a bhith faicinn na tŏnnain gun rìaghailt a bha ag éiridh mar gum bitheadh bâlla ann fhos ceann cliachain na loingheas. Cha d'acairich sinn cho fada nàird an Loch Rúidhinn air an tarruinn so sa rinn sinn a dhà bliadhna an ăma so; ach b'e acaireachd tèaruinnte shãmhach bh'ann, agus bha sinn ro bhuidheach a bhith an sin. Chaidh Ailbeairt air tìr.

---

* Prionnsa Ailfread.

Diluain, Adhgast 13g.

Thog sinn oirnn aig ceithir uairean sa mhaduinn, as bha bhìrlinn ri beagan bōgadanaich, ach bha an luasgadh sochdrach. Bha sinn an Uisge Chluaidh aig tràth na diotach, ach bha an latha anabarrach dona, as ruaigean cumail nan seallanain am falach cumainte. Dh'fhàg sinn Grianaig air ar lãmh chlì, agus chaidh sinn tăcan nàird Loch Goill, a tha fŏsgladh do Loch Lông, agus a tha ro bhriagh; tha e na nì neònach a leithid a dh'uisge dōmhainn bhith ann an loch cho ãimhleathan agus sin cho dlùth ri bun nam monanain, a tha fuathasach cragach. Thill sinn air ais dal nàird Loch Lông air an robh cuimhne agaim cho mhath agus tha cho bòidheach. Thilg sinn an t-acair aig Arrochar, th'aig ceann an loch, am brath dhal air tìr agus dhal air adhart gu Loch Lòmainn (Lomond), far an robh tŏiteach am feitheamh air ar son; ach bha an t-uisge a dórtadh gun choltach stad. Dh'feith sinn car lethuair ach bu diomhan, agus an sin shõnruich sinn stad gu deidh am miadhon-latha, agus óidhreap thoirt aig trì uairean. Fhuair sinn am miadhon-latha agus chaidh sinn stáigh air chèüm do'n bhàta, leis mar bha e air soilleireachadh rud crion; ach dìreach san ath-mhionaid leig e air an dìle rithist na bu déine na roimhe, agus chaidh sinn air ais air ar mór mhealladh, ach bhuanaich Ailbeairt, agus chaidh e mach cõmhla ri Mãighstear Annson, Sïir Sèümas Clârc, agus an Caiptein Robstan cha mhór san ath-mhionaid. Direach an sin shoilleirich e agus bha mi ga fhaireachdain cho farranach nach robh sînne air dal ann. Ach bha pàirt a fhrasain eagalach ann bho sinn. Dh'fàg sinn Arrochar beagan rōimh cheithir, agus Loch Lông a sealltuinn cho bòidheach.

Peairt, Dimàirt, Adbgast 14mh.

Dh'acairich sinn an dé an Camus Rosnèath, an dlùth thaic ri Rosnèath—spŏt fuathasach laghach—agus a sealltuinn rathad nam beanntain a chith thu bho Loch Goill. Their iad "Blàr Camanachd an Diùc (Diùc Earraghàdhall)" ri fear dhiubh. Cha do rinn Ailbeairt ach tilleadh beagan an deidh ochd uairean, air dhà bhith murrach air móran de Loch Lòmainn fhaicinn, agus eadhann Uamhaidh Rob Ruaidh, dh'aindeoin nam frasain tróm. Bha an Caiptein Bidsi air a dhīnnear marruinn, am fear a bha cōmhla ruinn fad an turuis anns an dà fhichead sa seachd ('47), agus nis fad an fhir so gar stiùradh, agus cuideachd an Caiptein Crispinn agus an Caiptein Robstan (a thachair oirnn sa mhaduinn an diugh agus bha stiùradh Ailbeairt an Loch Lòmainn, agus rinn a cheart leithid air ar son anns an '47, agus bha moran de chõmhra taitneach againn mu chrûthachd nan mĭll-reòdhta (*glaciers*), agus còrr, agus ghabh an Caiptein Bidsi róinn anns a chõmhra (tha e na duine ro thuigseach, as air bhith thair a chuid as mūmha de'n t-sàoghal). Bha e cõmhla ri Sïir Eīdeard Parri aig a *Chrann mu Thuath*, agus bha e a gradh rúinn nach fhac iad solus latha car cheithir miosain. Charn iad nàird sneachd thair nan loingeasain agus chõmhdaich iad thairis e le bùird a chumail an fhuachd dhiubh fhéin.

Bailmhorail, Diciaduin, Adhgast 15g.

Is ann tha e mar bhruadar a bhith an so anns an dachaidh ghàolach Ghàdhallach againn rithist; gu cinnteach chan eil e coltach ris mar gum bitheadh bliadhna bho'n bha sinn an so! Nis fèumadh mi īnnseadh mu'r dêannaich an dé. Chaidh sinn air clàr an "t-Sìthich" mur cheithreamh do nào uairean agus dh'fhalbh sinn nàird Uisge Chluaidh am measg dòrtadh uisge as gaoth àrd, bha e fuathasach găillionach gus an deidh dhuinn a dhal seachad air Grianaig. Thoitich sinn seachad air Pŏrt Ghlaschu, an sin thàin sinn gu Dunbrĕatunn as gu Èarscinn. Tha an âbhuinn a fàs ãimhleathan agus i a lùbadh gu fuathasach an so, agus chan fhaic thu Glaschu gus am bheil thu direach stáigh làn theann air. Mar bha sinn a dlùthachadh, bha na bruachain air an lìnig le sluagh, an darna cuid air stapain-ărradhta no air tràigh na mara, agus bha e na ealaidh a bhith faicinn na h-uile gin bh'air an tràigh găbhail na ruaig, glé thric tuille as fadalach, mar bha an t-uisge a sùrdadh nàird ris na bruachain bho bhòchdadh na toitich.

Shoilleirich an āimsir, a bha air bhith eagalach dona, air dhuinn Glaschu ruigheachd, aig ann uair diag, agus lean e air bhith briagh a chuid eile de'n latha. Bha na h-úibhir dh'òraidean air an toirt duinn air a chlàr, an toiseach leis a Mhorair Phrobhaist, a bha air a dheanamh na ridir, (claidheamh a Choirneil Gordan air bhith air úisig), an sin te bho'n t-Siorrachd, bho'n Chleir (an Eaglais Shuidhichte agus an Eaglais Shàor), agus bho Tháigh na Mălairt. Chaidh sinn air tìr gun dàil an deidh so; bha an t-àit lãimhruig air úidheamachadh anabharrach eireachdail. Chaidh sinn an sin stáigh do'r carbad leis an dà leanabh as sine, an dithis eile nar deidh. Bha Mãighstear Alison (Mac Aülaidh,) (an t-Eachdraich ainmeil, is e an Siorradh,) a marcachd air darna tàobh a charbad, agus an Seanlair Rideal (Commāndar an Fheachd an Albainn) air an tàobh eile. Bha na mill bh'air cruinneachadh gun riaghailt, ach bha ordugh gasd air chumail agus bha iad uile fuathasach dealasach. Bha Maighstear Alison a gradh gun robh leth-mhuillion sluaigh (500,000—cóig ciod mìl) mach. Is e baile eireachdail th'ann, le sràidean grinn air an togail an clóich, agus moran de dh'ăitreabh ghrinn agus de dh'eaglaisain ann. Chaidh sinn thairis air drochaid bho am bheil sealladh fad sios air dà chîthe a bha, bha Ailbeairt a gradh, ro choltach ri Pariös (*san Fhraing*). Tha moran de shiŏpachain mor ann agus de táighean-stòr agus tha an loingeasachd baileach mór.

Chaidh sinn nàird dh'īonnsuidh na seana chathir-eaglais far an d'thug an Ceanntoisich Mac Phărlan, ro sheann duine, fàoilte dhuinn, agus bha e seòladh ar n-aire, mar bha sinn dal trōimh gĕatachain na h-eaglais, gu siomlair eagalach àrd, am fear as airde an cruitheachd tha mi creidsinn, a bhuineas do dh'fhear de na taighean-oibre. Tha a chaithir-eaglais anabharrach grinn, agus ionad a choisir chiùil air uidheamachadh mar Eaglais

Sheanairea. Bha an cìll agus àit-amhlaic nan easpuigean roimhe air am feuchainn duinn, agus tha iad ann an staid àrd gleidhteachadh. Tha an togail orra bòidheach. Is ann anns a chîll so tha an fheuchain ainmeil an *Rob Ruadh* air a suidheachadh, far am bheil Rob a toirt rabhadh do *Fhranc Osbaldiston* mu a chunnart. Tha seann charruig-cuimhne air Nàomh Ceanntigearn ann, esan ris an abrar an cumantas Nàomh Mûngo, fear-suidheach na cathir-eaglais. Dh'innthirig sinn do'r carbadain rithist as chaidh sinn dh'ionnsuidh an Ard-Chollaisd, seann togail, bho'n d'thàinig moran de dháoine mor as ionnsuichte mach. An so thàinig sinn mach agus fhuair sinn òraid. Cha do stad sinn ach mionaid no dhà agus chaidh sinn air adhart rathad a *Mhalairt* (Exchange) air beulaobh am bheil an dealbh eich-cloich de Dhiùc Bhellington le *Marochetti*, tha e anabharrach coltach ris agus ro bhòidheach air a dheanamh. Fhuair sinn mach aig ionad-tàmh an reithill agus thog sinn oirnn san ath-mhionaid cha mhor.

Chaidh sinn seachad air Srùithladh anns an astar, agus beagan rōimh cheithir ràinig sinn Peairt, far an robh an sluagh ro chairdeil. Thug sinn leinn a cheathrar chloînne anns a charbad agus ghreas sinn gun dàil gu "Táigh-Seinnse Dheòrsa" far an robh na ceart rùmachain againn sa bh'againn an tìm roimhe. Chaidh Ailbeairt sa mhionaid mach a dh'fhaicinn a phriosan, agus aig sè ghreas sinn mach rathad Lûmainn (mar their iad ris an so car neònach), rathad *Monadh Cràoibh* (Moncrieffe). Bha an sealladh làn bhóidheach, agus is e am fear as grînne a gheibh thu air Peairt agus air an drochaid bhriagh a tha thair na Tâdha.

Diciaduin Adhgast 21g.

Thog sinn oirnn mar ceithreamh do dh'ochd uairean. Bha an dà ghiulan agus Bhigi anns a charbad marruînne, agus Ailiös gar leanachd marris na bãintighearnain. B'e turus fad bh'ann, ach bha e trōimh sheallanaìn bòidheach. Chūnnaic sinn na Garbh Mhonanain mar bha sinn fàgail Peairt. Fhuair sinn mùthadh each an toiseach aig Blàr an Gâbhrai, còig mìl diag bho Pheairt. An sin thàinig post anabharrach fad a dh'fhichead mìl, gu Spideal Ghlēann Sìth. Chaidh sinn seachad an toiseach air Táigh an Leth-Choirneil Clarc Rattrai, ris an àbair iad Tâlla na Craig (Craig Hall), as e crochadh stáigh air coire no gleann, fhos ceann an do ghreas sinn, agus an deidh so thàinig sinn gu faicinnean Gàdhallach baileach uile fiadhaich, le monanain cragach lòm, am measg am bheil an rathad a caradh air adhart gu Spideal Ghleann Sìth; ris an gann ghabhas baile a ghradh cheann chan eil ann ach táigh-sēinnse agus dà na trì thaighean-dûbh. Fhuair sinn mach aig an táigh-shēinnse, far an do thachair sinn air Mãighstear Mac Fhearchar sa mhac, le pàirt de na dáoine aige. An so bha beagan mìr miadhon-latha againn, agus an sin thàir sinn as rithist. Tha an ath phost còig mìl diag gu Bhaile a Chaisteil thair rathad fuathasach dona, agus anns an óidhche, gun mhearachd, na rathad cūnnartach, trōimh faicinnean âllta briagh, le tionndadhain ro ghèür agus dìreanain căs. Tha ann char gèür ann ris an abair iad Uilinn an Diabhail. Thàinig dáoine Mhic Fhearchar stàigh comhla ruinn an so, cuid diubh air bhith air dal air adhart rōmhainn agus cuid eile air bhith gar leanachd bho'n taigh-shēinnse, agus iad a sùrdadh thair nan clachain agus nan cragain leis an luathas agus an àotromachd sin a tha comharraichte anns na Gàdhaill. Dh'fhuirich iad cõmhla ruinn gus an robh sinn murrach air trŏtadh air adhart rithist.

Ghreas sinn trōimh bealach anabharrach grinn ris an abair iad Cârn a Bhâlla, agus thàin fras thróm oirnn. Dar ràinig sinn Baile a Chaisteil bha e air soilleireach, agus bha sinn an urrainn an carbad fhosgladh rithist. An so thachair Sïir Alastair Dúif oirnn agus Diùc Lìds as iad air ceann nan daoine aca. Thàinig a Bhãintighearn Dhúif, Maighstear Dúif agus a Bhãintighearn Anna Dhúif, Miös Nic Fhearchar, agus na h-úibhir de na chlann, agus Bāndiùc Lìds, nàird thun a charbad. Bha sinn làn eòlach air a ghreasadh bho Bhaile a Chaisteil gu Bailemhorail, gu sonruichte air a phàirt bhòidheach sin deth bho'n Bhalloch Bhuidh; agus bha e na thaitneas mór fhaicinn uile ann na bhòidhichead rithist. Bha an Grānntach air tachairt oirnn aig Spideal Ghlēann Sìth, agus air marcachd rè an rathaid marruinn. Aig an dorus am Bailemhorail bha Mac Aidh as e cluicheadh, agus Mac Dhomhnuill na làn éideadh. Bha e mu cheithir dar ràinig sinn.

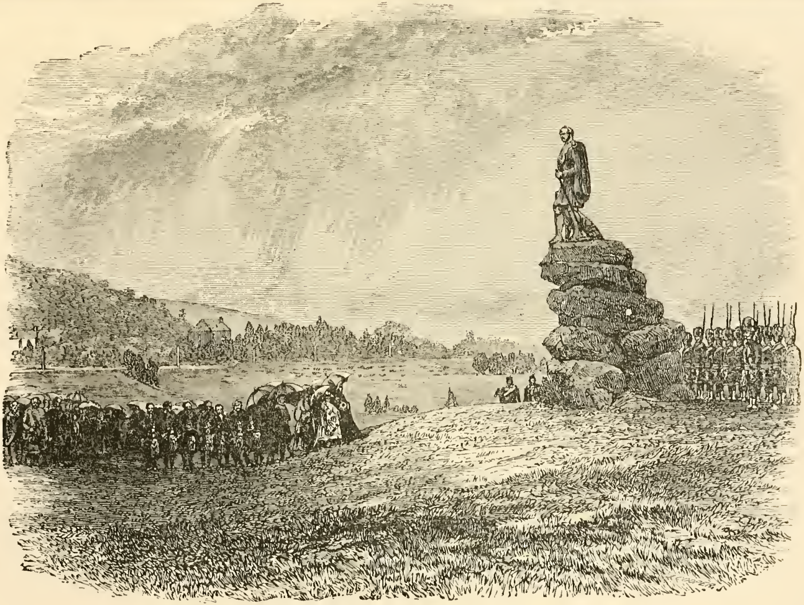

Dealbh-snaighte de Phrionnsa Ailbeairt.

TAISDEALAIN AIR BÌRLINN.

Air Bord an Bhictoria as Ailbeairt,
Bèul Dărt,
Dirdáoin, Adhgast 20mh, 1846.

THOITICH sinn seachad air na h-uile àit air tràigh bhòidheach Siorrachd Dhāmhan (*Devon*), air an deach sinn seachad a thrì bliadhna an ămă so—Bail na Măra (*Seaton*), Bèülsìde (*Sidmouth*), mu choinneamh an do stad sinn car dheich mionaidean, Bèul Aigs (*Axmouth*), Bèul Tăign (*Teignmouth*), as corr ;—gus an do ràinig sinn Căimb Bhăbi (*Babbicombe*), bágh crion far an d'fhan sinn car uair. Is e spŏt bhòidheach th'ann, air nach do rinn sinn dal seachad ach aig astar rōimhe. Crăgain dearg agus craignean agus monanain cóillteach coltach ris an Eadailt, a toirt an cúimhne neach cluich iolagach dānnsaidh far am bith maighdeanain tìghinn san t-sealladh—a leithid a chragain sa bhùthain-falaich, agus muir fuathasach dōmhainn, air nach robh an rûgha bu lágha. Shŏnruich sinn dhal air tìr, as coiseachd nàird ris a mhonadh; ach thòisich uisge ro thróm, agus cha b'urrainn dúinn sin a dheanamh. Dh'fhèuch sinn ris a phàirt a tha sealltuinn ri Bágh Thŏr (*Torbay*) a tharruinn. Chan fhac mi ar chlānn chòir riamh a sealltuinn na b'fhearr, no an gean na b'àirde. Fhuair mi doigh air leasan a thoirt do Bhigi, le bhith toirt oirre a bhith lèubhadh ann an Eachdruigh Shăssun.

Chaidh sinn air adhart air ar cùrsa rithist aig leth ann uair, agus chūnnaic sinn Cîthe Thòr (*Torquay*) ro shoilleir, agus tha e ro ghrinn. Bha an cuan sealltuinn cho stoirmeil agus an aimsir air fàs cho dùinte agus gun robhtar a smuaineach gum bitheadh e na b'fhearr a thoirt thairis a dhal gu Bèul Plúi (*Plymouth*) (an treas uair), agus an àit sin seoladh stáigh gu Bèul Dărt (*Dartmouth*), bòidheach agus rinn sinn sin a réir so, am measg dòrtadh uisge, agus an t-uachdar a snāmhadh le bùrn, agus na h-uile gin againn as ŭmbrèälain aca; leis mar bha a chlann fo iomagan mhór gus na h-uile nì fhaicinn.

Dh'aindeoin an uisge, a tha an t-àit so àillidh, le a chragain cŏillteach agus le eaglais as le chaisteil aig an īnnthirig. Tha e toirt gu mo chúimhne an *Réidhinn* (*Rhine*) bhriagh, agus a làraichean a chaistealain grinn, agus an *Lúrlei.*

Tha mi drasd san iochdar a sgrìobhadh, agus mìll de bhàtachain gar cuairteachadh air na h-uile tàobh.

Caladh Bhèül Plúi,
Dithàoine, Adhgast 21mh.

Chaidh sinn fo sheòladh mu leth seachd uairean, agus air dhuinn sealltuinn mach chūnnaic sinn a mhuir cho bòidheach, ghorm agus a ghrian cho dearsach as gun do shŏnruich sinn éiridh. B'e latha ro ghrīnn bh'ann ach bha dorlach math bòchdadh ann. Mu dheireadh aig leth deich uairean dh'īnnthirig sinn an caladh briagh aig *Bèül*

Plúi, agus dh'acairich sinn rithist stáigh fo Mhonadh Foir Chàim (*Edgecumbe*); a tha, le a chràobhain bòidheach, agus nam measg giùthas, a fàs sios gu rúig na mara, a sealltuinn nas àillidh na bha e riamh. Mhùth mi m'àodach agus lèubhadh mi lìtrichean agus teachdaireachdain gun àireamh, agus an sin chaidh mi air an uachdar agus chûnnaic mi an luchd ùghdaras—na Seanlairean-cabhlaich as na Seanlairean-airm. Chur mi Bhigi troimh nan leasanain aice agus bha mi sgrìobhadh; as aig leth dà uair chaidh sinn air bòrd an "t-Sìthich," (a fagail na clôinne air bòrd an "Bhictoria as Ailbeairt,") agus na h-uile gin de'r bãintighearnain as de'r dáoinuaillse marruinn, as cho math sin Sïir Sèumas Clarc, a tha air ar cõmhlachadh an so. Thoitich sinn nàird an *Tàmar*, a dal an toiseach beagan nàird an âbhuinn *St. German*, aig am bheil bruachain ro lághach cóillteach.

Tha *Caisteal Treämaton*, as le Beairti mar Dhiùc *Cornghall*, air an tàobh cheart, agus *Iats* air an tàobh chlì, baileach lághach. Stad sinn an so agus an deidh lãimh thionndadh sinn air ais agus chaidh sinn nàird an Tāmar, a bha an toiseach sealltuinn cõmhnard; ach mar bha sinn dal air adhart dh'fhàs na faicinnean làn bhòidheach—Monanain beairteach an côille, na cràobhain fàs sios stáigh do'n uisge, agus an âbhuinn ri leithid a lùbadh as gun robh e mar gum bitheadh loch ann. San doigh so bha e toirt gu mhŏr am chuimhne an dal nàird air an *Rèidhinn*,—ach chan eil mi smŭaineach gu bheil an âbhuinn coltach ris an *Rèidhinn*. Bha Ailbeairt smŭaineach gun robh i coltach ris an *Danube*. Tha chuid as grînne tòiseach aig *Saltais,* nach eil ach na bhaileachain beag ged tha togail ro lághach air. Air an tàobh cheairt mar tha thu dal nàird tha na h-uile nì a sealltuinn cho neo-Shassunach coltach; beagan nas fhaide air adhart tha bèül na *Tàbhaidh*; an so tha an âbhuinn a fàs ro bhòidheach. Chaidh sinn seachad air na h-úibhir mhēinnearain ris an obair aca. Na b'fhaide air adhart, air an tàobh chlì, thàinig sinn gu *Caisteal Pheäntîlli* a tha suidhichte air tûllach a tha anabharrach bòidheach le côille sìos gu fóir an uisge agus an âbhuinn a toinneamh air adhart gu brais fhos cheann agus fôdha.

Bha Ailbeairt a gradh gun robh e toirt na chuimhne-sa suidheachadh *Ghrèinburg* air an *Danube.* Gun bhith moran na b'fhaide air adhart thàinig sinn thun a bhaileachain bheag, dhealbhadail agus àit lãmhruig a *Chotheile,* aig bun bruach a tha anabharrach tiugh le côille agus glēann air an darna tàobh. An so tha an âbhuinn fuathasach ãimhleathan. Chaidh sinn air tìr, agus ghreas sinn nàird monadh cas fo cràobhain grinn dh'īonnsuidh *Táigh Chotheile* a tha cho ro shean neônach, far an d'fhuair sinn mach as a charbad. Tha e ro neònach, sna h-uile dòigh—leis mar tha e na sheasamh sa cheairt staid san robh e an tìm *Eanruig a Seachd* (Henry VII) agus e an gleidhteachd mhór—na seann rûmachain air an crochadh le bratain-gréiste, as an còrr.

Ghreas sinn bhàn rathad eile fòdh chràobhain bòidheach agus fos ceann glēann grinn; a dal air bòrd agus găbhail sìos an âbhuinn. Bha am feasgar bòidheach, a ghrian dearsach, agus na spéürain agus a mhuir cho gorm.

Ràinig sinn dìreach tuille as fadalach air son na “ Séätis ” *(Thetis)*, fhaicinn ga cur air snāmh. Bha e a toirt mo chúimhne cho mhór dar bha sinn an so a thrì bliadhna an ăma so, mar bha sinn dlùthachadh air a Bhìrlinn againn, cuairtichte le sgàothain de bhàtachàin, agus bha againn ri iomaradh trōmhpe anns a bhàta mhór againn. Thill sinn aig leth sè. Bha am feasgar taitneach—sôillear, ciùin, agus gun nèül san âthar, ach bha dorlach math fuaim anns na bàtachain mun cuairt duinn. Bha am Morair Fóir Chãimb *(Edgecumbe)* agus a Banamhorair, agus Sïir Séumas Clarc air an dīnnear comhla rúinn.

Bèul Plui, Dìsâthuirn, Adhgast 11g.

Bha Ailbeairt air chois aig sè uairean, leis mar bha aige ri dhal gu *Côille Dhărt.* Aig deich chaidh mise anns a bhàta mhór leis an dithis chloinne, agus leis na bãintighearnain, leis a Bharran Stochdmar, agus leis a Mhorair Alfrèäd Pàidet, agus chaidh sinn air tìr aig *Monadh Fóir Chaimb*, far an do rinn Banamhorair Fóir Chaimb, fàoilt ruinn, leis an dà ghiulan aice, agus le a piuthar agus clann a peathar, agus mach bho'n lãmhruig, Morair Fóir Chaimb e fhéin. Bha mìll far an deach sinn air tìr, agus tha mise a faireachdain cho nãisinneach agus cho mhór air mo chur mun cuairt as dith Ailbeairt. Fhuair mi stáigh do charbad marris a chlann agus ri Banamhorair Fòir Chaimb ;—agus bha Morair Fóir Chaimb a dal rōmhainn agus an fheadhainn eile gar leanachd as ghabh sinn greasadh àillidh air an rathad a tha crochadh stáigh air a chamus, bho am bheil a leithid de bheachd air seallanain bòidheach air na h-uile tàobh, as chaidh sinn fodha as seachad air a leithid de chràobhain grīnn. Bha sinn air bhith an sin a thrì bliadhna an ămă so; ach tha e an cõmhnuidh na thoileachas fhaicinn rithist. An latha anabharrach blàth agus aitheasach. Thàinig sinn thun an taigh aig ann uair diag.

Chaidh a chlann marri am banamãighstear agus a chlann eile do'n dûbhar agus bha mìr miadhon-latha aca anns an táigh, agus dh'fhuirich mise air an lôbhtaarradh—a tha na rùm ro lághach, agus pàirt dhealbhain grīnn ann, agus dorus a fosgladh stáigh air a ghàraidh, agus sealladh àillidh air bideag bheag na chuain, agus dh'fhèuch mi ri tharruinn. Beagan an deidh dhà uair dhiag thîll sinn do'n Bhìrlinn, a bha air a suidheachadh mun cuairt le bàtachain riamh bho sh̃é uairean sa mhaduinn. Thîll Ailbeairt nam īonnsuidh rithist tearuinnte aig ann uair, làn thoilichte le a chuairt; agus bha e gradh gun robh Côille Mòine Dhărt (*Dartmoor Forest*) coltach ri Albainn.

Aig dà uair chaidh sinn le'r bãintighearnain agus le'r dáoinuaillse rithist ach a dhith na cloinne, thun an àit lămhruig aig *Monadh Fóir Chaimb*, far an do ghabh iad ruinn mar rinn iad rõimhe, agus ghreas sinn nàird dh'īonnsuidh an taigh. Tha cuid de'n na cràobhain căiseana as briagh agus as àirde a chith thu an so, agus tha na cràobhain faibhile a fàs ann an doigh ro āinneamh làn ard agus—dìreach—agus na mèoghlain a fàs nàird as d'âthar.

Bha sinn cèümnaich mun cuairt san lôbhta-ărradh agus thug sinn sealladh stáigh do'n rùm bheag aig Banamhorair *Eidsecomb* aig an darna ceann aig, a tha àillidh, agus làn de rudain laghach beag a tha i air crŭinneachadh, agus an sin ghabh sinn mìr miadhon-latha ann an rùm anns am bheil pàirt de dhealbhain briagh sluaigh le Sïir Iosua Rèidhnoll. Tha iad uile de theaghlach Monadh Foir Chaimb. Bha fear dhiubh-sa na charaid mór dha. Rugadh Sïir Iosua beagan mhìlltean mach bho Bhèül Plúi. Anns a cheart rùm tha dealbhain leis dar theann e ris an tarruinn an toiseach, a tha air cumail an dath aca; an sin feadhainn eile, an deidh dha bhith fèuchainn ri doighnean ùr—ach tha iad sinn uile a call an dath, agus rithist dar tha e air toirt an aire do a mhearachdain, agus an sin tha dath a dhealbhain bòidheach. Choisich sinn mun cuairt sa ghàraidh faisg air an táigh agus an sin ghreas sinn dh'īonnsuidh a "Chiosg" *(Kiosk)*, rathad nam giuthasain cloich bòidheach, agus nan giuthasain balla, a bha glacadh aire Ailbeairt gu ro mhór, agus bha toirt am chuimhn-sa cho mhor dealbhain Mhãighstear Lèar. Tha an sealladh bho'n "Chiosg," a tha fuathasach àrd fòs ceann na mără agus a bhaile, anabharrach bòidheach, agus bha a mhuir mar gum bitheadh gloin ann, gun rûgha ri fhaicinn oirre. Choisich sinn bhàn rathad ro laghach no slighe trōimh na côille agus na cràobhain gus an do thachair sinn air a charbad agus an do ghreas sinn air adhart an rathad bòidheach sin, a tha, tha e air gradh, car coltach ris a *Chornise* agus a crochadh stáigh air a mhuir, sios gu ruig an t-àit lãmhruig, far an do ghabh sinn ar cead dhiubh uile gu leir, agus an do thîll sinn thun ar bìrlinn mu leth ceithir, bha Morair *Monadh Fóir Chaimb* bochd ann na leithid de stàid mhŭladach, anfhann, ach tha e cho fóighdeanach agus cho suilbhir. Chaidh sinn air bòrd dìreach thoirt leinn na clôinne, agus agus an sin chaidh sinn air adhart thun an "t-Sìthich," as thoitich sinn ann-sa mun cuairt an caladh, no am bágh, anns am bheil a leithid de spŏtain laghach; do *dh'Uisge a Chăt,* bho'n d'iomaraich sinn ann am fear de na bàtachain car nàird an âbhuinn dh'fhaicinn "*Shaltram,*" àit Morair Mhorlei; an deidh sin air ais do'n "t-Sìthich," agus chaidh sinn air adhart ann-sa gu *Bágh Mhullion, Pôll Shutton,* agus *Táigh na Clóich,* agus thîll sinn do'n bhìrlinn rōimh leth seachd.

Ann an Camus Ghüernsei,
mach bho Nàomh Padruig (St. Pierre), an Güernsei.
Didòmhnaich, Adhgast 23d.

Air dhuinn dùsgadh, bha a mhaduinn cho àillidh agus nach b'urrainn duinn gun bhith càoidh nach robh e nar comas dàil ann latha, air a chuid bu lágha, a chur ann nar cuairt, leis mar tha a Pharlamaid (Council) a bha gu bhith air a 25d, air an 29d. Ach smuainich sinn, nach găbhadh nì a dheanamh ach seòladh aig leth nào, gu Bágh Thor, agus dh'īonnsuidh Osboirnn air Dìluain. Fhad sa bha sinn gar n-úidheamachadh fhé, bha mise a leanachd air àth-smuain coaca a bhitheamaid murrach air a dheanamh mach gum faiceamaid Bèul Fàth (*Falmouth*), nèo nì na nĭeiginn eile. Bhá Ailbeairt a smuaineach gum bu theagamh gum b'urrainn duinn fear de dh'Eileanain a Chàolais fhaicinn, agus chuir e fios air Morair *Fiösclaranse* as bha e air a shõnruchadh gun rachamaid gu Güernsei, nì thug móran toileachas dhõmh, leis mar bha mi cho deidheil air fhaicinn bho cheann cho ro fhad. Bha an latha àillidh. Thàinig an Seanlair Airm agus an Seanlair Cabhlaich air bòrd a ghabhail an cead. Is e Siïr I. Ghüess (West) an Seanlair Cabhlaich, agus an Seanlair Airm an Seanlair Moirreach; agus bha a mhuir rè an rathaid cho chiùin sa bha i anns an '43 (dà fhichead sa trì). Tha Bèul Plúi bòidheach, agus bithidh sinn an cõmhnuidh toilichte tilleadh ga īonnsuidh.

Bha sinn car dhà uair an dùil ri talamh fhaicinn; ach bha e cho ro aitheasach, agus cha robh fhios aca c'àit an robh sinn—gus mu shé, dar bha talamh air fhaicinn leis an "t-Sìthich," agus thàinig iad dh'innse mu dheibhinn, agus an sin, chaidh na sóithichean eile uile air adhart rõmhainn. Mar bha sinn a dlùthachadh bha sinn air ar glăcadh le bóidhichead tràigh Ghüernsei, anns am bheil na h-úibhir chamusain cragach, agus tha baile Nàomh Padruig (St. Pierre) air a thogail anabharrach dealbhadail, sios gu fóir an uisge. Chith thu Sarc *(no Serq)* mar tha thu ag innthirig do'n chaladh air do lāmh cheart, agus nas fhaide air adhart, dìreach mu choinneamh *St. Pierre,* dà eilean dlùth air cheile—*Ieärm* agus *Ieädhù.* Tha an camus leis an dà eilean ghrinn sin da rìreamh fuathasach ãinneamh. Dh'acairich sinn aig seachd, dlùth mu choinneamh *St. Pierre,* agus leis an dà eilean air an tàobh eile againn. Fhuair sinn an dinnear aig ochd, agus air dhuinn dhal air an uachdar, bha am baile uile air a shoillseachadh, agus bha sealladh ro laghach dheth agus dh'fhèümadh e bhith air a dheanamh anabharrach ealamh, cheann cha ro barail sam bith aca gun robh sinn gu tìghinn. Tha e air thogail coltach ri baile céin. Tha an sluagh sa chuid as mūmha a bruidhinn Frãingis nam measg fhéin.

Diluain, Adhgast 24d.

Tha *St. Pierre* fuathasach dealbhadail coltach—le taighean ro ard a dhathain soilleir agus iad air an togail bhàn cha mhor stáigh do'n mhuir. Tha an Collaisd agus an Eaglais nan togailean ro chōmharraichte. Tha an t-eilean so le a ruinn bhorb, agus am fear beag *Corneäd* agus nadur de chaisteal air (an dlùth thaic ris an robh sinn air acair) agus na trì eileanain *Ieàrm*, *Ieädhù*, agus *Sarc*, le an cragain gun àireamh, rìreamh baileach briagh agus neònach,—gu sõnruichte leis mar bha iad an sin fo dhearsa soilleir na grèin. Bha sinn le cheile a tarruinn, agus aig ceithreamh roimh nào fhuair sinn do'n bhàta mhor le'r bãintighearnain. Bha an cîthe agus an tràigh air an lìnig le mîll de shluagh, agus le baintighearnain as iad uile air an úidheamachadh fhè ann an àodach geal, agus iad a sēinn "A Bhānriginn mair bèo gu bràth," agus aig a cheart am a sgàoileadh fhlùrain air an lár. Choisich sinn thun a charbad againn, agus bha an Seanlair *Napier* ag imeachd romhainn. Is e bràthair do Shiïr Tearlach *(an Scinde)* th'ann,—seann duine fuathasach cõmharraichte coltach: tha e ard, tana, le sròn dhromanach, agus sùilean biorach, geür aige, agus an fhèüsag as am falt aige geal. Bha giùlan an t-sluaigh anabharrach math, agus iad ro chàirdeal, agus thug iad fàoilt anabharrach bhlàth dhuinn ann nar greasadh troimh nan sràidean aimhleathan, a bha iad air sgeadachadh le flùrain agus le brătaichean, agus bha air an lìnîg le mìlisi Ghuernsei, dà mhìl an spionnadh, le an atharrach choisirean-ciùil. Bha cuid de'n mìlisi nan eachruigh (*cavalry*).

Tha an lúibhnich tàobh mach a bhaile fuathasach bòidheach; agus na preasain uain-mhairean agus na flùrain anabharrach pailt. Tha na sràidean agus na monanain cas, agus an sealladh bho'n dãinneach, (far an d'thug an Seanlair dhõmh-sa na h-iuchrachain), agus a tha ro àrd, baileach briagh. Tha sealladh agad thair *Camus Ghüernsei,* agus thu a faicinn fo do chomhair eileanain *Ieärm, Ieädhú,* agus *Sharc,* agus tràigh na *Fraing, Capë de la Hagüe* anns an astar air an lãmh chearr; agus rithist air an lãmh cheart san astar *Ieärsai.* Tha an t-eilean coltach ri bhith soirbheach. Is e a *Bheurla* a tha iad bruidhinn anns a bhaile, ach san dùthaich tha iad ag úisig na Frãingis agus is ann mar so tha e sna h-eileanain uile. Bhûinneadh iad do Dhiùchdachd Normandai, agus tha iad againn an sealbh bho thìm *Uilleam am Buadhor.* B'e Rìgh Iain,* an t-uachdaran mu dheireadh, a thug sgrìob gan īonnsuidh. Ghreas sinn air adhart air a chîthe, agus an sin chaidh sinn air bord am measg móran a ghlàodhaich-aighear. Bha na h-uile ni air an orduchadh gu h-iomlan; agus tha an sluagh baileach rìoghail.

---

* Airson cūnntas mu sgrìob Rìgh Iain, faic an leabhar aig *Roger de Wendover*, Sgèulaich san tìm. *Uidheamair na Beurla.*

Fhuair sinn fo seòl beagan an deidh ann uair agus an ceann uair gu leth, bha sinn dlùth air *Aldernei,* agus sinn faicinn tràigh na *Fraing* rè na h-ùine, *Capë de la Hagüë,* ro shoilleir air ar tàobh cheart agus a fàgail *Solusain nan Cascaidean (Casquets Lights)* air an tàobh chlì. Tha mùth çoltach uile gu leir air *Aldernei* seach na h-eileanain eile, tha e fuathasach cragach agus lóm, agus tha na craignean a tha stáigh anns a mhuir agus fòidhpe làn uamhais.

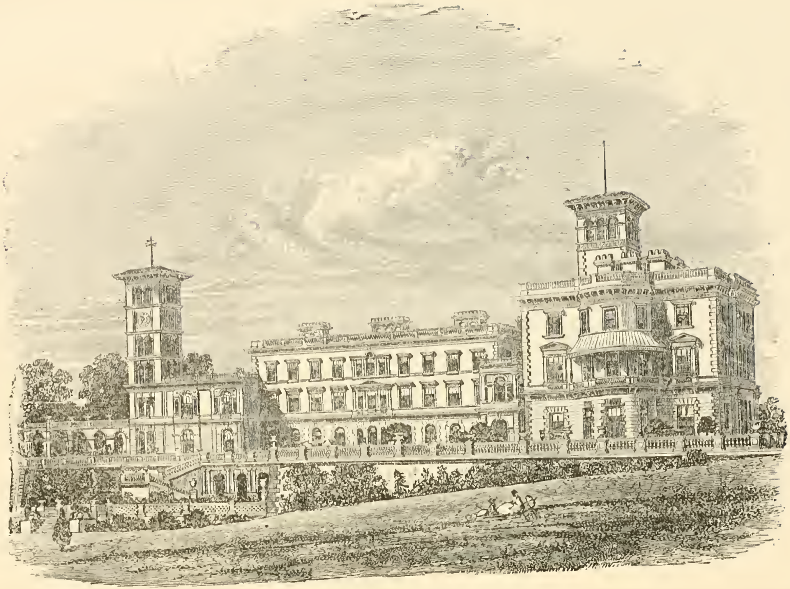

Caisteal Osboirnn.

AN DARA CUAIRT AIR BÌRLINN.

Air Bòrd an Bhictoria as Ailbeairt,
Mach bho Nàomh Eilié., an Iersei,
Diciaduin, Septembar 2a, 1846.

Aig ceithreamh an deidh sheachd dh'fhalbh sinn le Bhigi, Beairti, Bãintighearn Ioslinn, Miös Ceärr, Mdlle. (Miös) Ghrùner, am Morair Speansair, am Morair Palmarston, agus Sïir Séümas Clarc (air do Mhãighstear Annson agus do'n Choirneil Grĕa a bhith air bòrd na "h-Iolair Dúibh," agus chaidh sinn air clàr aig Cîthe Osboirnn. Bha dorlach math bòchdadh ann. Bha e grinn ach gu math fuar an toiseach. Aig dà uair dhiag chûnna sinn *Alldernei*, agus eadar dhà as trì fhuair sinn stáigh do *Rèis Alldernei*, far an robh moran rúileadh, ach cha do mhair e fad. Chaidh sinn seachad eadar *Alldernei* agus tràigh na Frãing—*Cape de la Hague*—agus chunnaic sinn an tàobh eile aig *Alldernei*; agus, an sin, na bu deireannaich, *Sarc*, *Güernsei*, agus na h-eileanain eile. An deidh dhal seachad air *Rèis Alldernei*, dh'fhàs e làn chiùin; agus an sin chuir Beairti air an éideadh seòladair aige, a bha air a deanamh gu bòidheach leis an fhear th'air bòrd a tha deanamh airson nam maraichean againn. Dar thàinig e san làthaireachd, thog na h-ŏidhichearain agus na maraichean a bha uile cruinn air an uachdar gu fhaicinn, gláodh-aighear dhà, agus bha iad mar gum bitheadh e ro thaitinn riutha.

Tha tràigh *Iersei* ro bhòidheach, agus bha againn ri dal mun cuairt cha mhór uile gu leir , gu sealladh fhàotuinn de *Nàomh Eiliè.* Chaidh sinn seachad an toiseach air an rúinn ris an abair iad *Rondnez* (sròn chruinn), an sin an *Grosnez* (sròn mhór) air am bheil tùir, *Bágh Nàomh Ouen, Ra Locca,* seann tùir neònach air craig, agus an sin air *Bágh Brelade.* Bha na cragain dearg agus na craignean bh'air an òradh le dal fôdha na gréin a bha gan sŏillseachadh uile suas, bòidheach. Mu dheireadh, ràinig sinn am bágh mor briagh so *Nàomh Aubin,* sam bheil *Nàomh Eiliè* na laidh, mur cheithreamh do sheachd; an deidh na dīnnearach chaidh sinn air an uachdar a dh'fhaicinn an t-soillseachadh agus nan teinenean-éibhinn.

Mach bho Nàomh Eilié,
Dirdáoin, Septembar 3s.

Latha briagh. Chan fhac mi muir ghorm, dhōmhainn, riamh na bu bhòidhich, làn choltach ri *Naples* ; agus bha Ailbeairt a gradh gun robh an camus grinn so sam bheil sinn nar laidh, *St Aubin,* da rìreamh coltach ri *Camus Naples.* Tha *Noirmont Point* (Rúinn a Mhonadh Dhúibh) a criochnachadh le tùir ìosal air ar tàobh chlì, agus *St. Aubin* agus tùir air craig air a bhèülaobh aige ; nas fhaid staigh, agus air ar lāmh cheart, *Caisteal Ealasaid,* dãinneach dhealbhadail air craig, agus baile *Nàomh Eilié* air a chùlaobh aige.

Bha dâthadh agus drùghadh an t-soluis cho bòidheach agus nach gabh aithris a dheanamh air. Fhuair sinn leis na bāintighearnain agus leis na daoinuaillse againn, staigh do'n bàta mhór agus chaidh sinn air bord an "t-Sìthich," gus an robh sinn teann air a chaladh, an sin chaidh sinn staigh do'n bhàta mhór rithist gu dhal air tìr aig staidhrichean Caladh Bhigtoria, measg glaodhaich-aighear mhîll gun àireamh, measg losgadh a ghûnnachain, agus cluich chòisirean-ciùil; agus rinn iad an fhàoilt ruinn, dìreach mar rinn iad aig *Güernsei*, le bãintighearnain a bhaile uile a thìghinn, agus iad air an úideamachadh baileach bòidheach, agus ar treòireachadh, as iad sgapadh fhlùrain air an rathad, dh'ionnsuidh cãinbaid, far an d'fhuair sinn an òraid bho na Stàidean *(a Pharlamaid)* agus a mhìlisi.

Fhuair sinn an sin stáigh do'r carbad agus ghreas sinn air adhart an cîthe, agus an Coirneal *le Conteur,* Seanlaircãimp na mìlisi agam, a marcachd ri mo thàobh-sa, agus òidhichearain eile, agus air an tàobh aig Ailbeairt bha an Coirneal *le Breton,* comānndair na mìlisi, a bha, gu úibhir ri cóig mìl (5,000) an spionnadh, a lìnig nan sràidean, agus air an súidheachadh air adhart air a chîthe. Bha na Stàitean *(a Pharlamaid)* ag imeachd romhainn. Bha na mîll sluaigh bh'ann anameasarach, ach bha ordugh gasd sna h-uile nì, agus an sluagh fuathasach dealasach, ged nach d'thug iad bàrr air mūinntir chòir a *Ghüernsei*; tha am baile móran nas mūmha, agus bha mòran tuille tìm aca airson ûllachadh; bha a bhriaghachd agus na bôghachain fhlùrain da rìreamh air an deanamh gu bòidheach, agus bha sgrìobhaidhean cairdeil gun chūnntas ann. Tha mūinntir na dùthcha uile an so bruidhinn Frãingis, tha, na constabuill a tha coiseachd lãmh ruinn. B'e fàoilte ro thaitneach bh'ann Bha suidheagan ann an ann sràid as e làn a bhoirionnaich Fhrāngach bho *Ghroùbhill.* Bha iad ann an uidheam neònach as neapuigean geal air an cīnn An deidh dal trōimh na h-úibhir a shràidean, ghreas sinn nàird gu Táigh an Uachdaranachd *(Government House,)* ach cha d'thàinig sinn mach. Tha an Seanlair Gìb, an t-Uachdaran baileach breòite.

Chaidh sinn air adhart an sin le céum na bu luaith—cheann bha an t-srèad-imeachd air stad—as chaidh sinn triōmh cridhe an eilean, agus tha e baileach laghach agus fuathasach uain,—abhalain gun chrioch orra ann, ceart mar tha e aig *Māigheänns.* Chaidh sinn seachad air an t-seann tùir neònach *La Hougue Bie,* dhe am ro shean, agus chaidh sinn gu *Caisteal Mont Orgueil,* ann an *Camus Groùbhill,* a th'ann an suidheachadh anabharrach briagh, crochadh tur stáigh air a mhuir, agus is ann an so, tha e air a ghradh, a bha Rob, Diùc Normandai, mac Uilleam am Buadhor, a fuireach.* choisich sinn nàird pàirt de'n rathad, agus beachd againn air a chamus uile, bho fhear de na barrabhallain, far nach eil gunnachain an suidheachadh nis ann, tha thu an cothrom air a chamus an so, agus chìth thu tràigh na Frãing cinnteach, gun bhìth ach trì mìl diag as. Tha an sluagh fuathasach mór as nach robh *Mont Orghueil* air a ghlachdadh riamh; ach tha mi air a thuigsinn bho sin gun robh e air a ghlachdadh gun fhiös agus air chumail car latha no dhá; airson sin cha robh *Guernsei* air a ghlachdadh riamh*

---

* Theireadh iad cuideachd *Caisteal Ghoùrai* ri *Mōnt Orgueil.* Bha Diùc Rob a Dhà, Mac a Buadhor, a fuireach an *Chaisteal Ghoùrai* ann an Normandai : Bha Diùc Rob a h-Aon, ris an abradh iad an cumantas "*Robert le Diable,*" car dà latha dhiag ann an Ieärsai ; agus fàodaidh e bhith gun robh sealbh aig an *Caisteal Ghoùrai* san eilean sin, rè na h-ùine. Is ann bho so dh'fhàodas an aithris bhith air eiridh gun robh Rob a Dhà a fanachd an sin, ni air nach eil dearbh sam bith..—*Uidh. na Beurla.*

Caladh Bhèül Fàll,
Dithàoine, Septembar 4mh.

Latha briagh rithist, leis an ann mhuir dhearsach ghorm. Fhuair sinn fo sheòl mar cheithreamh do dh'ochd uairean. Bha moran luasgadh ann an toiseach agus bha an loingeas car a chuid bu mhūmha de'n latha a tilgeadh, ach air do na siùil bhith air an cur suas shochdraich iad i. Dh'fhàs e làn chiùin bho chóig uairean; chunnaic sinn talamh aig leth sè, agus aig seachd dh'innthirig sinn Caladh Bhèul Fàl, far an robh sinn air ar cuairteachadh sa mhionaid le bàtachain. Bha am feasgar bòidheach agus a mhuir cho mìn ri glóin, agus gun eadhainn ann rudha oirre. An óidhche bu chiùin a b'urrainn a bhith, agus gealach bhòidheach dar chaidh sinn air an uachdar; aig na h-uile am an drasd sa rithist bha splaids rāmhainn agus borbhan bruidhne air an clūinntinn; ach b'iad sin a mhàin na h-ann fhuaimnean bh'ann, neo-choltach ri bualadh na mara an aghaidh an t-sóithich, a bha sinn a clūinntinn fad na h-ùine bha sinn ann an *Ieärsai.*

---

* Tha na Sgrìobhaidhean folaiseach cuir an céil gu cīnnteach gun robh Güernsei air a ghlacadh leis na Frangaich ann am 1339 (mìl trì chiad, fichead sa nào diag). Ach tha na ceart sgrìobhaidhean so a fèüchainn gun robh e an sealbh nan Sassunach rithist cho tràth ri Ianuair am 1340. Uime sin, fàodaidh an aithris, "nach robh *Guernsei* air ghlacadh riamh" bhith fior, leis mar dh'fàodadh e bhith nach robh sealbh nam Frangach ach ann am pàirt deth—sin ri ghradh, ann an *Caisteal Choirnead* agus a choimhearsnachd agus dh'fhàodadh so bhith air a mhèudachadh an Sassun, troimh aithris, mar chiosnachadh an eilean uile. Tha aithrisean an t-sàoghail, th'air an àicheaidh an toiseach le sgrìobhaidhean, san deireadh air am faighinn glé thric firinneach. Tha na h-uile ni a seasamh leis na facail "glachdte" agus "ciosnaichte." Is gann ghabhadh e ghradh gun robh Sassun air a chiosnachadh leis na Normainich fhad agus a bha Earabhard an duine fôghanntach a seasamh mach ann an Eilean Eili.—*Uidh. na Beurla..*

Camus Mhonaidh, an Cŏrnghall,
Dìsâthuirn, Septembar 5mh.

Dh'fhàg sinn *Bèul Fàl* aig ochd uairean agus chaidh sinn air adhart air tràigh Chornghall, a tha fàs borb agus garbh tàobh thâll *Rúinn an Liös Ard* mar tha neach tìghinn dlùth air *Ceann na Tìr,* a tha ro bhriagh agus lágach, agus an sealladh bho sin a fosgladh mach gu bòidheach. Chaidh sinn seachad làn theann air na *Loingeasainfád* (Longships) pàirt a chragain air am bheil táigh soluis na shuidh. Bha a mhuir annasach ciùin, a gabhail cūnntas gum b'e *Ceann na Tìr* bh'ann. Chaidh sinn seachad air rúinn agus beagan chragain faisg oirre, ris an abair iad na *Brìslain,* agus an sin thoitich sinn air ais; tha a mhēin ainmeil Botallach suidhichte an so.

Beagan rōimh dhà uair chaidh sinn air tìr anns a *Chamus Mhonaidh* bòidheach so, staigh dlùth fo Mhonadh St. Mìcheal, a tha cho ro anabharrach grinn. Dar dh'fhosgail an camus nar beachd an toiseach, bha a ghrian soillseachadh suas a chaisteal bhriagh so, a tha an togail cho ãinneamh air craig ard, agus a tha deanamh eilean nuair tha an làn stáigh.

Nar dal staigh sa chamus chaidh sinn seachad air a bhailechean chrion *Tôll na Luchaig* agus baile *Pheannsans*, a tha an súidheachadh fuathasach laghach mu mhìl gu leth bho *Mhonadh St. Micheal.* Shoilleirich an latha d ìreach dar ràinig sinn e agus dh'fhàs a mhuir cho gorm rithist. Dh'acairich sinn beagan an deidh dhuinn tìghinn ; agus bha an crũinneachadh a bhàtachain thair cúimse, cōmhlanain de Chõrnaich—iasgairean nan sgadan sligeach—ann nam bàtachain mór āinneamh, as iad sìr dhal mun cuairt thairis agus thairis agus an sin a tilgeadh an acair, thuileaid bha moran de bhàtachain eile ann làn sluaigh. Tha iad nan sluagh tartarach, bruidhneach, agus a cleachd seòrsa de Bheurla dheth an gānn ghabhas facal tuigsinn.

Chaidh agam air leasan a thoirt do Bigi air an turus. Chaidh sinn uile stáigh, cunntadh Mdlle. Ghrùnair, a Bhanamhăighstear, agus a chlann do'n bhàta mhor, aig trì uairean agus dh'iomaraich sinn troimh an t-srèad bhàtachain de gach seôrsa dh'ionnsuidh an "t-Sìthich,' air an deach sinn air bord. Cha robh an dal stáigh agus an dal mach nan obair ro fhurasd. Bha bòchdadh mor ann agus bha an "Sìthich" a bogadaich gu h-anabharrach. Thoitich sinn mun cuairt do'n chamus a ghabhail sealladh de *Mhonadh Nàomh Mìcheal* bho an tàobh eile, a tha eadhainn nas bòidhich, agus an sin chaidh sinn air adhart gu *Peannsans.* Chaidh Ailbeairt air tìr fagasg do *Pheannsans* agus na daoinuaillse uile marris, mar robh am Morair Speänsair ann (fear anabharrach taitneach, eòlach, agus fèumail aig muir, air dha bhith na Chaiptean anns a Chabhlach) agus an Seanlair Grĕa, agus chaidh iad a dh'fhaicinn a chŏpar agus an stáoin ga leághadh, agus an obairchean chloich nathrach aig *Peannsans.* Dh'fhuirich sinn an so car tacan bheag gun dal air adhart, los gum faigheamaid a bhith tarruinn, agus thill sinn thun an "Bhigtoria as Ailbeairt" air dha bhith leth cóig, agus na bàtachain a dõmhlachadh mun cuairt duinn anns na h-uile ceairn; agus nuair dh'fhèüch Beaìrti e fhéin do'n t-sluagh sgăl iad mach:—"Trì glàodhain airson Diùc Cornghall!" Thill Ailbeairt beagan roimh sheachd, làn thoilichte leis na bha e air faicinn, agus a toirt sāmpullain leis dhachaidh de'n chloich nathrach.

Camus Mhonaidh,
Didòmhnaich, Septembar 6mh.

Maduinn aitheasach, throm-coltach, ach cho chiùin sa bha e comhasach bhith. Aig leth nào uairean chaidh sinn stáigh do'n bhàta mhor againn, marri Miös Cearr agus ris a Mhorair Speansair, agus chaidh sinn air adhart gun bhrătach sam bith do'n chaladh chrion fo *Monadh Nàomh Mìcheal.* Cùlaobh *Monadh Nàomh Mìcheal* tha am baile beag *Marasion,* no "*Margaid nan Iudhach*" a tha, tha sluagh am barail, air fàotuinn an ainm trōimh nan Iudhaich, sna tĭmnean bho shean, bhith ri malairt an sin. Chaidh sinn air tìr agus choisich sinn nàird am "*Monadh*" air slighe gharbh, chuairteach, thair cragain as fòid, dh'innthirig sinn do'n t-seann chaisteal a tha air a chumail anabharrach grinn, agus fèumaidh e bhith na tháigh taitneach gu bhith fuireach ann; leis mar tha úibhir de shēamarchain math ann. Tha an rùm-dinnear, th'air dheanamh dheth na bhiadhtach, ro' laghach; tha e cuairteachte le cãinb-ghréiste (*frieze*) sāmhlachadh sealg san t-sean aimsir. Tha an Seapal fuathasach ãinneamh. Tha an t-òrgan am meas mór; chluich Allbeairt beagan air, agus tha fuaim baileach grinn aige. Fo an t-seapal tha doimhneach, far an d'fhuaireàs, bho cheann beagan bhliadhnachain air ais, craimhneach duine mór gun chist air; tha an īnnthirig ann an ùrlar fear de na súidheaganain. Chaidh Ailbeairt bhàn ann marri Morair Speansair, agus chaidh e rithist gu mûllach na tùir comhla ris-san agus ri Sĭir Sèumas Clarc (a bha, marri Morair Phalmarston agus an Coirneal Grĕa, air tìghinn marruinn). Air a mûllach tha 'Cathair an Nàomh Mìcheal," a dh'īonnsuidh am bheil e air ghradh am bith cûpallain ùr-phòiste ruith nàird, agus co air bhith a gheibh do'n chathair an toiseach bithidh an uachdaranachd aige tuile aig an táigh; agus bha a bhean-táigh—seann bhoirionnachan cearmanta, sgiobalt—a gradh gun robh iomadh cûpall "a dal ann!' ged bha Ailbeairt agus Morair Speansair a gradh nach b'urrainn àit bhith na bu tuathail gu fàotuinn ga īonnsuidh. Buinidh Nàomh Mìcheal do Shïir I. St. Aubin. Bha na h-úibhir a dhealbhain an sin de *Monadh Nàomh Mìcheal* ann an *Normandai*, a tha ro choltach ris an fhear so; agus a bha, tha mi tuigsinn, air àiteachadh le manaich de'n ānn riaghailt sa bha an so, b'e sin, Benedictinich. Choisich sinn sìos rithist, a toirt cèum thair bàta eile los gum faigheamaid stáigh do'r bàta fhéin, leis mar bha an làn cho ìosal, agus bha sinn air ais air bòrd na bírlinn roimh dheich.

Tha an sealladh bho'n mûllach aig *Nàomh Mìcheal* ro bhriagh agus anabharrach farsuinn, ach gu mifhortanach bha e tuille as dùinte agus aitheasach gu fhaicinn ro mhath. Tha drúïm ghaineamhich cur dealachadh eadar *Monadh Nàomh Mìcheal* agus *Marasion* aig an tràghadh, agus a mhuir aig an lionadh. Bho'n ghaineamheach gu mûllach a chaisteil tha mu 250, (dha chiad troidh as leth chiad). Bha an Seapal air a thogail an toiseach, tha iad a gradh, airson nan nàomh-thaisdealaich bha tìghinn an so; agus fhuair e an t-ainm aig bho bhéul-aithris gun do leig an t-Ard Aingeal, *Nàomh Mìcheal*, anail air a chraig.

Aig leth dà uair dhiag lèubhadh am Morair Speänsair air an uachdar an t-seirbheis ghoirid maduinn a tha iad an cŭmantas a lèubhadh aig a chuan, nach do mhair ach car fhichead no cóig mionaid fichead. Bha a chainb-dubhair air a cur suas, agus brătaichean air gach tàobh; agus bha na h-óidichearain uile as na seòladairean an sin, cho mhath ruinn fhé. Bha bratach air a cur suas, mar is cleachd nuair bhitheas an t-seirbheis air deanamh air bòrd loingeas, agus lèubhadh am Morair Speänsair gu h-anabharrach math.

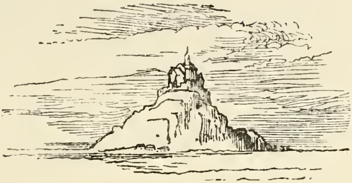

Rinn Ailbeairt dealbh beag anabharrach bòidheach de *Mhonadh Nàomh Mìcheal.* Goirid an deidh dhà dh'fhàg sinn *Camus Mhonaidh.* Mu cheithir uairean thàinig sinn mu chóinneamh pàirt de chragain năthrach ro ãinneamh. eadar *Camus Mhonaidh* agus *Rúinn Liös Ard*, agus stad sinn gus an faigheadh Ailbeairt dal air tìr. Chaidh na daoinuaillse marris. Thill Morair Speansair an ùine ghoirid, a gradh gun robh Ailbeairt ro thoileach gum faicinn-se uamhaidh chrion bhòidheach th'anns na cragain năthrach; agus mar so chaidh mi stáigh do 'n bhàta mhór, leis a chlānn, agus na bãintighearnain, agus am Morair Speansair, agus dh'iomaraich sinn thun nan craignean sin, le an uamhaidhean agus le an còsain crion. Bha iomadh sgarbh agus fàoileag air na craignean. Thîll sinn rithist, agus thàinig Ailbeairt an ùine ghoirid comhla rúinn, a toirt leis iomadh sāmpull grinn a bha air an comharrachadh da rìreamh gu bòidheach le fèithean dearg agus uain.

Chaidh sinn air adhart air ar cùrsa, agus ràinig sinn *Bèul Fál* rōimh sheachd. Bha an deidh miadhon-latha grinn air mùthadh gu feasgar ceòthair, dùinte, fuar

Bha Mgr. Tàillear air bòrd marruinn, bho'n dh'fhàg sinn *Bèul Fál*, am fear a tha na mhãighstear mēinnear aig Diùchdachd Chornghall, duine òg baileach tuigseach a tha pòiste air nìghean peathar do Shïir Tearlach Leamon.

Bèul Fàl, Diluain, Septembar 7mh.

Sa mhionaid an deidh na diotach, dh'fhàg Ailbeairt mi gu dhal air tìr agus gu sgrìob a thoirt a dh'īonnsuidh feadhainn de na mēinnean. Bha corporrachd *Phenryn* air a bhòrd agus iad ro thoileach air "Diùc Chornghall" fhaicinn, mar so thug mise cèum mach as a bhùth bh'air a chlàr le Beairti, agus dh'īnnse Morair Phalmarston daibh gum b'e sin "Diùc Chornghall;" agus thuirt seann Mhãighre *Phenryn* "Gum b'e a dhùrachd gum fàsadh e suas gu bhith na bheannachadh do phàrantain agus do a dhùthaich."

Beagan rōimh cheithir uairean, chaidh sinn uile do'n bhàta mhór, leis an dà leanabh agus dh'iomaraich sinn nûll thun an "t-Sìthich." Dh'iomaraich sinn gu dearbh trōimh *sràid* de bhàtachain, làn sluaigh, a bha air cuairteachadh na bìrlinn riamh bho mhuch sa mhaduinn. Chaidh sinn air adhart nàird an âbhuinn rathad *Pôll Nàomh Iust*, air tàobh chearr am bheil an t-àit aig Sïir T. Leamon na laidh, agus *Trefusis* is le Morair Chlinton. Chaidh sinn nàird air *Trùro*, a tha bòidheach;—rudeigin coltach ris an *Tamar*, ach nas grînne cha mhór, ged nach eil i cho bhorb sa tha e aig *Caisteal Pheantilli* agus aig *Cotheile*,—Tha i lùbadh eadar bhruachain a tha uile cóillteach le darach ìosal, agus làn de dh'oisnean cuairteagach gun àireamh. Is e an fheadhainn as láighich "Iomarach Rìgh Eanruig" *(King Harry's Ferry)* agus spŏt a tha lāmh ri *Tregothnan* (is le Morair Bèul Fàl) far am bheil táigh-bàta crion bòidheach, tur anns na cóilltean agus air an âbhuinn aig an ruinn far am bheil an *Tregoni* a dealachadh bho'n *Trŭro.* Bha Ailbeairt a gradh gun robh suidheachadh an táigh-bàta so toirt na chuimhne-sa *Seapal Thell* ann an Sbhiöserlann *(Switzerland).* Chaidh sinn nàird tacan astair air *Tregoni,* a tha baileach bòidheach, le bruachain leathadach àrd, tiugh chóillteach bhàn gu foir an uisge. An sin thionndadh sinn air ais agus chaidh sinn nàird air *Trŭro* gu *Malpas,* lùb eile de'n âbhuinn, bho an urrainn neach *Truro,* àrd bhaile *Chornghall,* fhaicinn. Stad sinn tacan an so, leis mar thàinig a leithid dh'àireamh bhàtachain mach gu'r faicinn, bho àit crion ris an abair iad an *Oisinn Ghrianach (Sunny Corner),* dìreach fo *Thruro*; gu dearbh, bha an sluagh uile air tàomach mach air chois agus an căirtain, as còrr, air adhart air na bruachain; agus iad a gláodhaich, agus bha iad air an sèüinadh nuair chaidh Beairtai chumail nàird los gum faiceadh iad e. Bha e na shealladh laghach, toileachail.

Chaidh sinn air adhart dìreach gu ruig *Pôll na h-Eala* tàobh mach Caisteal Pheanndeanis, far an d'fhuair sinn stáigh do'n bhata mhór, agus dh'iomaraich sinn stáigh faisg air an tràigh a dh'fhaicinn lion ga tharruinn. Chuir Mhăighstear Fogs, fear de na Càirdean, a tha fuireach aig *Bèul Fàl* agus th'air cur flùrain, meas, agus ioinadh nì eile gu'r n-īonnsuidh, rōmhainn gun cuireadh e stáigh an lion aige agus gun târruinneadh e e, gus am faiceamaid na h-uile seòrsa iasg th'air an glacadh, ach anns an tarruinn cha robh fiu ānn iasg! Mar so chaidh sinn air ais do'n "t-Sìthich." Tha an t-uisge lãmh ris an tràigh am *Pôll na h-Eala* cho iongantach shoilleir agus gum b'urrainn do neach na clachagain a chūnntadh.

Dimàirt, Septembar 8mh.

A mhaduinn fliuch dar dh'éirich sinn agus ghabh sinn an diot cõmhla ris a chlann. Mu dheich uairean dh'īnnthirig sinn *Fôbhai,* a tha staigh ann an còs gu math coltach ri *Bèul Dărt,* ach nach eil e dìreach cho bòidheach, airson sin tha e ro laghach. Fhuair sinn staigh do'n bhàta mhór (a fàgail na clôinne air bòrd, agus Morair Speansair cuideachd, nach robh baileach gu math), agus chaidh sinn air tìr aig Fôbhai, le'r bãintighearnain agus le'r daoinuaillse, as le Mãighstear Tàillear, a bha sinn air thoirt leinn bho Bhèul Fàl. Fhuair sinn staigh do'r carbadain le'r baintighearnain, agus na daoinuaillse gar leanachd ann am feadhainn eile, agus ghreas sinn troimh pairt de na sràidean a b'aimhleathan a chūnnaic mi riamh an *Sassun,* agus nàird monanain cas dìreach anns na sráidean—chuir e da rìreamh moran máoim air neach ; ach fhuair sinn nàird agus tromhpa làn thearuinnte. Ghreas sinn an sin air adhart car astar fad, air rathaidean ãimhleathan, dona, na b'àirde agus na b'àirde, gu nàird gu far am bheil cothrom beachd air seallanain ro fharsuinn agus grinn agad de dhùthaich ro mhonadail *Chornghall,* agus dhe a bheanntain cõmhdaichte le achnain, agus iad dealaichte bho cheile le fâs-chăllaidean. Ach mu dheireadh thàinig sinn gu ānn ach far nach robh rathad sam bith, ach chaidh sinn bhàn am monadh gu làn tearuinnte, agus fhuair sinn mach as a charbad aig mûllach monadh eile, far am bheil làrach chruinn, cûairtichte le cóilltean, agus cõmhdaichte le iadhshlat, de sheana chaisteal *Reastormail,* a bhuineas do'n *Diùchachd aig Cornghall,* agus anns an robh am fear mu dheireadh de dh'Iarlain Chornghall a fanachd anns an trì ciad diag. Bha e baileach dealbhadail bho'n rúinn so.

Thug sinn sgrìob an so gu mēìnn Reastormail, a bhuineas do Dhiùchdachd Chornghall cuideachd. Is e mēinn iarunn th'ann, agus tha thu dal stáigh īnnte air cõmhnard. Chaidh Ailbeairt agus mise ann am fear de na bărachain agus bha sinn air ar slàodadh le mēinnearaìn, agus Māighstear Tàillear, falbh air ar cùlaobh. Tha na mēinnearain a caitheamh culaidh aighearach de chlò olla, agus ceap mar so:

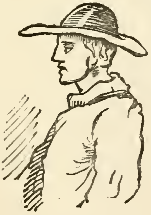

agus a chulaidh mar so:

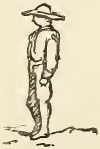

agus an cumantas tha cóinneal aca stichdte air bèulaobh na boineid. Air an tarruinn so bha cóinn'leirean air an stichdeadh air adhart ri tàobhain na mēinn, agus mar robh gin slàodadh no fùchd na bara bha iad giùlan solusain. Bha adain mēinnearain air Ailbeairt agus air na dáoinuaillse. Cha robh rùm dhal seachad ann eadar na bărachain agus a chraig, agus gun nì ach gu leòir a leig le neach a cheann chumail suas, agus gun sin fhé an cõmhnuidh. Bu shealladh neònach e, agus bha nì no nĭeiginn neōthălmhaidh mun cuairt do'n àit uamhalta so air shóillseachadh nàird. Fhuair sinn mach agus shnàg sinn air ádhart tacan a dh'fhaicìnn fèithean na mēinn, agus bhris Ailbeairt sgealbain deth; ach an cumantas is ann tha e ga sgoltadh le fùdar, leis cho cruaidh sa tha e. Bha luchd na mēinn mar gum bitheadh iad fuathasach toilichte le'r faicinn, agus is e sluagh túigseach, math th'annta. Bha e làn dhearlach nuair thàinig sinn gu solus latha rìthist.

Fhuair sinn an sin stáigh do'r carbad agus chaidh sinn trōimh a bhailechean chrion *Lostghúitheil,* far an d'thug iad dhuinn òraid, agus an sin chaidh sinn trōimh pàirc a Mhãighstear Agar Robarts, a bha toirt *Cotheile* an cúimhne neach. Phîll sinn air an ānn rathad gu faisg air *Fŏbhai,* dar chaidh sinn trōimh cuid a lŏnaigean a b'ãimhleathan cha mhór, a ghreas mi trōimh riamh, agus cho uamhasach clachach. Ghreas sinn air ádhart àrd fhos ceann na h-âbhuinne gu *Plàs,* as le *Māighstear Treäfrai,* agus a tha air ùrachadh reir doigh tarruinnean a th'aig-se na shealbh, fèuchain an taigh mar bha e sna tĭmnean rōimhe. Rinn Bãintighearn dhe an ãinm sin an táigh a dhionadh an aghaidh nam Frāngach, air do'n duine aice bhith bho'n táigh, anns a cheithir chiad diag. Dh'fhèuch an sean duinuasal na h-uile mìr de an taigh dhuinn agus seann tâlla gun bhith deas, a bha air lìnig le marbhal agus le clach liath-dhearg *(porphyry)*, uile bho Chornghall. An sin choisich sinn bhàn thun an lămhruig, agus sa mhionaid chaidh sinn dh'ĭonnsuidh na bìrlinn. Bha Măighstear Tàillear ăiridh air ro mhóran creideas airson an ûllachadh gu leir. Tha e fhéin àgus athair mar theirear riutha nam "Fir iomairt" *(Adventurers)* na mēinn.

Osboirnn, Dicaiduin, Septembar 9mh.

Dh'eirich sinn mu sheachd uairean agus fhuair sinn mach gun robh sinn dìreach an deidh dhal seachad ira *Na Snàdain (The Needles).*

SGRIOB GU LOCHAIN CHILLEARNAI.

Dimàirt Adhgast 27d, 1891.

Aig ann uair diag dh'fhalbh sinn uile anns a charbad chaidreach againn fhéin, agus ann an fear de na carbadain eile againn, agus air pônnaidhean, a dh'ionnsuidh *Caisteal Ros*, an t-seann làrach a bha na dhãinneach ainmeil agus bho am bheil teághlach Chinnmara togail an ainm aca. An so bha meall fuathasach cruinn agus ro mhóran a bhàtachain ann. Bha Morair Chaisteal Ros e fhèin a stiùradh. Bha a cheithrear chlôinne, agus Banamhorair Chùrcuill, agus Banamhorair Chaisteal Ros, agus Morair Ghranbhill cõmhla ruinn.

Dh'iomaraich sinn an toiseach mun cuairt air Eilean Innisfaillean agus chaidh sinn dóirc air adhart air an Loch Iolaìr. Bha am beachd àillidh. Thàinig frasag àotrom a chur máoim oirnn uile, leis mar bha an ceò a crochadh stáigh air na monanain; ach shiubhail e air falbh glé ealamh agus dh'fhàs e ro bhriagh agus baileach teth. Mar cheithreamh do dh'ann uair chaidh sinn air tìr aig bun a mhonaidh bhóidheach sin *Gleana*, far am bheil táighean beag anabarrach lághach air grinn leathadach. Choisich sinn mun cuairt, ged bha an teas anacúibheasach, a dh'-

fhaicinn cuid de na seallanain briagh. Tha na cràobhain bòidheach,—darach, beatha, smèur, cuilionn, iubhar,—uile fàs sìos gu foir an uisge, agus maisgte le fràoch. Tha na monanain a tha ag éiridh suas cas bho thàobh an uisge, cõmhdaichte thâll thairis le côille, rud a tha toirt mùth dreach dhaibh seach monanain Albainn, ged bha iad glé thric toirt na Gàdhalltachd ghàolach ann mo chuimhne. Thîll sinn dh'ionnsuidh an táighean chrion, far an robh an sgàoth a mheanachuileagain agus tòchd na mòine toirt oirrn bhith smuaineach air Âllt na Giùthasach. Uard an staidhir bho an rùm chrionaig Banamhorair Chaistea lRos, bha am beachd rathad pàirt de'n Loch Iolar ach bha an rùithe aige car iosal. Fhuair sinn am mìr miadhon-latha, agus na dheidh chãidh sinn air clàr rithist, agus an sin ghabh sinn an t-iomarach bòidheach sin nàird an sruth cas stáigh fo Dhrochaid Ghueir, trõimh a chàolas a tha a ceãngal an dà loch, agus a tha fuathasach diomhaireach agus aimhleathan. Dlùth air ar lamh cheart mar bha sinn dal air adhart, stad sinn a dh'eisdeachd ri freagradh a mhicthâlla do dh'fhuaim na trombaid, aig iochdar a mhonaidh bhriagh sin *Nead na h-Iolair*; ach cha robh am fuaim aice fhé ri chlũinntinn, ged bha i air a sèideadh lãmh ruinn. B'fhéudair dhuinn tìghinn mach fagasg do Dhrochaid Ghueir a leig leis na bàtachain falamh bhith air an tarruinn air adhart leis na dáoine. Bha a ghrian air tìghinn mach agus air sóillseachadh suas na seallanain fìr òirdhearg gu fuathasach àillidh; ach bha e eagalach teth. Lùb sinn air adhart gus an dh'innthirig sinn do'n Loch Uard, a bhóillsg oirnn le uile bhẽanntain ard,—an fheadhainn as airde dhiubh, *na Riögs,* 3,400 (trì mìl agus ceithir chiad) troidh air airde—agus na h-eileanain agus ruinnean an loch cõmhdaichte le cràobhain briagh;— a leithid de phris dhearcag (cràobhain mor ach gann) agus iuthar, deanamh talamh beòil grinn. Thīonndadh sinn stáigh do chamus no cuairt-oisinn chrion, far an d'fhuair sinn mach agus an do choisich sinn tacan an rathad anns an dûbhar, agus nàìrd gu far an robh bùth air a shuidheachadh, dìreach mu choinneamh an eas ris an abair iad *Dóirecoinneamh,* spŏt àillidh, ach eagalach gràineil leis na meanachuileagain. Anns a bhùth so bha tïì, meas, agus eigh, agus bonnaich, agus na h-uile nî air ordachadh cho ro theisteil. Cha do ghabh sinn ach beagan tïì, as thug e ùrachadh grinn duinn an teas mor na fàileamh laigsich so. Tha an lúibhneach coltach ri té frìth-chôille—raînneach de na h-uile seòrsa agus preasain as cràobhain,—uile ag eiridh suas cho reachdar. Chaidh sinn stáigh sna bàtachain againn agus air ais an ann rathad air an d'thàinig sinn, a moladh gu mor bòidhichead nan seallanain; agus an tarruinn so chaidh sinn sios na sruthain mor anns a bhàta. Cha do lean bàtachain sam bith eile sinn thairis air na sruthain, ach iolar bha ro mhoran diubh, agus bha am beachd fuathasach luaimneach agus an sluagh anabarrach tartarach agus dealasach. Tha na h-Eirionnaich an cõmhnuidh a leigeal as na sgread chruaidh neònach sin a tha cho neocholtach ri nì a tha neach a clūinntinn uair sam bith an àitechean eile.

Diciaduin, Adhgast 28mh.

Aig ceithreamh an deidh ann uair diag thog sinn oirnn air greasadh anabharrach bòidheach, agus tha mi nis dal dh'ìnnse mun chùrsa. Ghreas sinn le Miös Eairbeairt agus Beairti anns a chaidreach againn, an greasadh bho'n bhocsa le Ghuaglan,* agus ged bha na beanntain as àird gu ro mhifhortanach suainte ann an ceò, as frasain àotrom air bhith againn, bha sinn air ar sèünadh le fìr bòidhichead nan seallanain. Bha na plâdhachain a bha againn de'n loch: na coilltean briagh làn de na preasain dhearcag bu ro ghrinne, agus a tha ann an ānn ăit, car slat no dhà, deanamh sràid-chràobhain fo am bheil thu a greasadh, agus na cragain, a tha fuathasach ãinneamh, a deanamh nàird àon de na greasain bu bhriaigh bh'againn riamh. Tīonndadh nàird rathad a bhailechan agus a dal mun cuairt, bha Monadh an Tuirc a toirt Albainn gu ar cūimhne—na coilltean fhos ceann Obairgheallaidh, Craig Dhãinn agus Craig Chluaini. Bha e cho grinn. Fhuair sinn mach aig braigh Eas an Tuirc agus choisich sinn sios thun a bhun aig. Thàinig sinn dachaidh aig leth dà uair. Aig ceithir thog sinn oirnn rithist airson nam bàtachain a bha glé fhagasg duinn. Tha Loch Muic Ros fuathasach bòidheach; ach aig toiseach na cuairt againn bha e a sealltuinn dorcha agus dùr anns a cheò agus anns na frasain a bha sìr chumail air tìghinn, dìreach mar bhitheas sa Ghàdhalltachd. Bha Mãighstear Earbeairt a stiùradh. Bha na caileagain againn, agus Miösis Eairbeairt, Bãin-tighearn Chùrcuill, agus Morair Ghrānbhill air tìghinn marruinn anns a bhàta. Chaidh an dà ghiulan an am bàta bh'air iomaradh le dáoinuaillse, agus chaidh càch ann an dà bhàta eile. Air iarrtus Mhaighstear agus Mhiösis Earbeairt bhaist mi fear de na rûinnean a tha ruith stáigh do'n loch le bŏtul fion: agus bha Albeairt a cumail mo lãimh dar thàinig sinn teann air, los gum bitheadh e air bhruasgadh gu cinnteach.

---

* Mo charbadair bho 1857 (mhil ochd ciad da fhichead sa seachd diag). Dh'innthirig e san t-seirbheis Rioghail am 1831(mil ochd ciad, fichead sa h·àon diag) agus mharcaich e mar ghille-marcach car sheachd bliadhna diag. Bha athair air bhith trì bliadhna diag air fhichead na phortair anns na stàbuill Rioghail aig Bhinnsor. Tha e tri fichead bliadhna sa còig diag a dh'àois; agus air bhith tri fichead bliadhna san t-seìrbheis. Bha a sheanair san t-seirbheis Rioghal cuideachd, air dha innthirig am 1788 (mìl seachd ciad ceithir fichead sa h-ochd) agus tha a nighean na banaltrum aig clann Prîonnsa a Ghâllaobh. Mar so tha ceithir ghinealaichain air bhith deanamh seirbheis do'n Teághlach Rioghail.

Nuair ràinig sinn *Drochaid Bhrichīnn* bha sealladh grinn againn de'n *Loch Iolar* agus de bheachdain an latha an dé, nì bha gam chur car nam bhrĕathal le bhith gam faicinn fo atharrach doigh (*point de vue*). Stad sinn aig *Rúinn Bheänson* car tacan dh'ùine gun bhith ach ag iomaradh air ais agus air adhart, no stad an ānn àit, agus sinn a feitheamh ri féidh bhatar an duil ri thìghinn dar gheibheadh na coin iad agus bheireadh iad bhàn thun an uisge iad, (is e frith fhiadh tha an so uile cho mhath agus aig Gleana) Ach bu diomhainn: dh'fheith sinn gus an robh e an deidh sé ach cha d'thàinig fiadh na fiadh. Bha am feasgar air soilleireach suas gu h-iomlan, agus air fàs làn bhòideach, agus bha e a deanamh drùghadh sèunta oirnn leis an àireamh mhór de bhàtachain a bh'ann làn sluaigh, agus iad ag iomaradh mun cuairt anns na h-uile ceairnn agus a gláodhaich as a sgreadail, agus so uile fo sholus grīnn grian an fheasgair, Aig *Gàraidh Dharbai* bha an tràigh air a dõmhlachadh gu tiugh, agus iomadh gin de na boirionnaich agus na cleòcain fad gorm aca orra stáigh feadh an loch, agus iad a cumail an àodach truiste gu rúig an glùinntean.

Bha sinn dachaidh mu sheachd uairean, agus bóinndealach crion a dh'uisge air bhith againn.

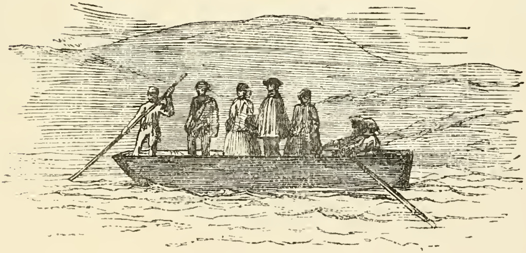

Crosg Abhuinn Spé.

APPENDIX.

THE GAELIC LANGUAGE.

THE ALPHABET.

The Alphabet contains nineteen letters, which with their names are as follows:—

A	B	C	D	E	F	G	H	I	Ào
ah	*bay*	*kay*	*day*	*a*	*eff*	*gay*	*hah*	*e*	ĭ
L	M	N	O	P	R	S	T	U	
ell	*em*	*en*	*o*	*pay*	*ayr*	*ays*	*tay*	oo	

PRONUNCIATION.

The letters are divided according to the nature of their sounds, into vowels and consonants.

There are six vowels and thirteen consonants.

The vowels are the simplest sounds breathed, and are the foundation of articulate speech; they are represented by the letters a, e, i, ào, o, u.

The consonants are the articulations of the voice which combine with the vowels to emit stronger and more compact sounds; they are represented by the letters b, c, d, f, g, h, l, m, n, p, r, s, t. H is never used by itself as a consonant; it merely aspirates the other letters.

Each vowel is formed in a distinct locality of its own, and the series advances by gradual spaces from the back to the front of the mouth.

The following diagram exhibits a vertical section of the mouth showing the precise locality of the various sounds.

PLAIN VOWELS. (fig. 1.) ASPIRATED VOWELS.

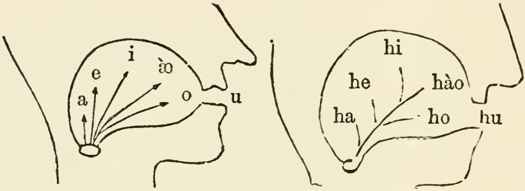

A is the first vowel, made by breathing upward at the back of the mouth.

E is the second vowel, made by breathing up to the back roof of the mouth.

I is the third vowel, made by breathing to the roof of the mouth towards the centre.

Ào the fourth vowel, formed by breathing to the front roof of the mouth above the upper gum. This vowel is placed in the alphabet for the first time, as a pure vowel, and not a diphthong, as might be supposed from its being hitherto represented by *ao;* yet still it is given under ào grave so as not to alter the form but as little as possible, and there is no *ào* as yet in Gaelic spelling. It sounds like *i* in *fit*, lengthened; and is identical with the u of the French language.

O is the fifth vowel, formed by breathing through the lips open and rounded.

U is the sixth vowel, made by breathing between the lips open, rounded, and protruded.

VOWELS.

The vowels a, o, u, formed in the lower region of the mouth, have an open grave sound, and are called broad vowels. E, i, and ào, are formed in the upper region, have a compressed shrill sound, and are called slender vowels.

The vowels are also plain, deflected, aspirate, nasal, and explosive in their sound.

The plain sound comes in the natural utterance (fig. 1.)

DEFLECTED AND ASPIRATED DEFLECTED VOWELS.

The deflected comes by shifting the place of utterance generally forward, and varies slightly from the plain.

The aspirate sound occurs with the guttural *h* breathed forcibly upon the natural vowel.

The vowels deflected are a, e, o; as i, ào and u, are too compact as plain sounds to be capable of deflection.

DEFLECTION. ASPIRATED DEFLECTION.

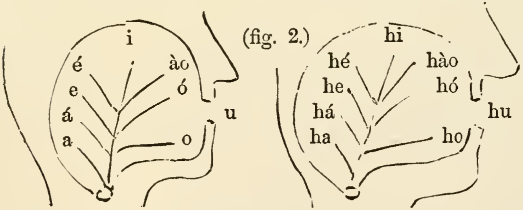
(fig. 2.)

The accented letters mark the deflected sounds.

A is deflected forward, and is like *u* in but.

E is deflected forward, and is like *a* in fate.

O is deflected to the upper lip, and is like *o* in bold.

NASAL AND EXPLOSIVE VOWELS.

The nasal sound arises when the vowel is deflected towards the region of the nose, at roof of the mouth.

The explosive sound is heard when the natural vowel is deflected to the centre, in the hollow of the mouth.

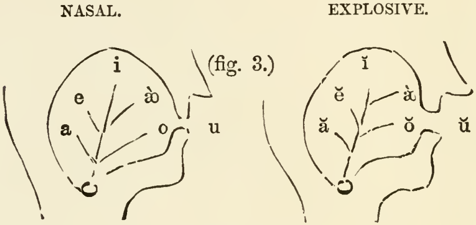

(fig. 3.)

QUANTITY.

Quantity signifies the space of time employed in pronouncing a sound. The vowels have four quantities; long, common, short, and very short (*brevissima*) or obscure. The long quantity being assumed as the basis, the common will be half its length, the short one fourth, and the obscure which is almost imperceptible to the ear, is mostly aspirated on the final consonants.

CONSONANTS.

The consonants have likewise their localities of formation and advance on gradual stages from the throat to the lips, being plain in their natural sound, and aspirate when articulated with *h*.

PLAIN CONSONANTS.	(fig. 4.)	ASPIRATED CONSONANTS.
r s	dentals.	r‘ sh
b f m p	labials.	bh fh mh ph
d l n t	linguals.	dh l‘ n‘ th
c g	gutturals.	ch gh
○h	aspirate.	○

The series of consonants presents :—

1, *h*; aspirate, or hard breathing letter.
2, *c*, *g*; gutturals, or throat letters.
3, *d*, *l*, *n*, *t*, linguals, or tongue letters.
4, *r*, *s*, dentals, or teeth letters.
5, *b*, *f*, *m*, *p*, labials, or lip letters.

ASPIRATION.

The aspiration of a letter is simply the utterance of it in combination with the guttural *h* breathed upon it; it imparts a secondary sound of a forcible character to all the letters, which is called the aspirate sound.

The aspiration of the vowels is distinct and clear, but that of the consonants is variable; and, as respects some of them, so indistinct as not to have emboldened the inventor of the spelling to mark the aspiration on them.

Some of the consonants in aspiration differ in their own sound, according as they are united with a broad or slender vowel. Nine have the h marked with them, the remaining three *l*, *n*, *r*, are not marked.

The consonants *s*, and *t*, are obliterated in their sound, but the *h* aspirates the vowel following; *f* is likewise obliterated, but the vowel following is plain, except in three particular words.

ECLIPSIS.

Eclipsis is a mode of dissimilating letters employed for easier pronunciation. It dissimilates both the letter and sound and prefixes the dissimilating letter by a hyphen to the eclipsed. Aspiration and eclipsis never elide a letter.

The only eclipsis marked is *s* by *t-* as "anns an t-suil, —*ah-oons an too-eel*—in the eye": but it might be supposed that other sounds should be embraced, yet as the letters in these are fragments of primitive words, or that they are cases of simple harmony, it is preferred to mark them by apostrophe and hyphen; but with these we have dispensed in very many cases when the contractions are obvious, and the familiar sounds of the spoken language seemed to be more broken than harmonized by their use.

ACCENTS.

It seems to have been designed that the exact pronunciation of the Gaëlic should be borne along in the spelling, and also, that the identity of the words in their primitive forms, especially in the consonantal element, should be preserved from the chance of being lost in derivatives, by inflection, or even through the varying phases of dialect.

Accepting this as fact, we present an analysis of the prevailing system. The basis appears to be the vowels these being, as already defined, variously deflected; and to mark them definitely, we have put accents over them according to their nature in quality and quantity. There were two in use before but the practice with respect to them was somewhat loose: to these we have assigned a definite position, and added other five. Under this number we are enabled to embrace every vowel sound in the language and to exhibit them with distinctness.

The plain sound is common in quantity, and unmarked. The accents employed are commonly familiar, and they are used mostly with their ordinary force as follows:—

(i) ` the grave, which is used on the long sound.
(ii) ´ the acute, used on the deflected sound.
(iii) ^ the circumflex, over the long explosive sound.
(iv) ˘ the short, over the short explosive sound.
(v) ˜ the nasal, used on the long nasal sound.
(vi) ¯ the long, on the short nasal sound.
(vii) ¨ the diæresis is employed over a silent vowel.

The same accent is continued on diphthongs and triphthongs of the same sounds.

ARTICULATION OF SOUNDS.

This embraces the sounds of letters in all their varieties as plain, aspirated, &c., as diphthongs and triphthongs, as associated consonants, and as syllables and words.

DIPHTHONGS AND TRIPHTHONGS.

A vowel taken with another so as to give one sound with it is a diphthong, or two sounds in one. A third vowel conjoined with a diphthong makes a triphthong, and these united sounds when they blend harmoniously together are called proper, but when only one of them is heard they are called improper.

SYLLABLES AND WORDS.

A syllable is the expression of a sound to form a word;

and a word gives expression in speech to ideas and names of objects. Some of the vowels taken singly make syllables as expressing complete words, but most commonly a vowel must be conjoined with a consonant to form a syllable. A word of a single syllable is called a monosyllable; a word of a couple a dissyllable; a word of three a trisyllable; and a word of more than three a polysyllable.

There are three positions of sound in a syllable, and of syllables in a word; namely, initial or commencing, medial or middle, and final or terminating.

1. Plain Consonants.

The plain consonants sound as in the alphabet; but

i. *d,* before or after *e,* and *i,* sounds as *g* in gem. *d,* final in *-chd* is like *k.* *d'th* is liko *th* in then.

ii. *l, n, r,* before or after *a, ào, o, u,* begin their sound as if a very short or obscure *u* were before them.

iii. *l, n, r,* with *e* and *i,* begin as if preceded by short *i.*

iv. *s,* before or after *e* and *i,* is sounded like *sh*; and in the words *so,* this; *sud,* yon; *s* is also like *sh.*

v. *t,* before or after *e* and *i,* is like *ch* in chin.

2. Aspirated Consonants.

i. The Gutturals *ch* and *gh.*

ch, is like *ch* in uch! natural exclamative; or as if a very short or almost inaudible *u* were before *ch.*

" in *cha* and *cho,* is commonly heard as *h.*

gh, before *a, ào, o, u,* is like *gh* in ugh! natural exclamative, or as if a short *u* were underheard before it.

" before *e* and *i,* is like *y* in yes, or yield.

" final is silent, but makes the syllable explosive.

An attracts enclitically *c* and *g* of any word following it to itself and forms a nasal syllable, with the vowels after *c* and *g*, like *ang* in rang; e.g., an cù (ang-ù), *the dog*; an gille (ang-eelĭ), the lad.

ii. The Linguals, *dh, l, n, th.*

dh,	before *a, ào, o, u,* is like *gh* guttural as above.
"	before *e* and *i,* is like *y* in yes, or as *gh* guttural.
"	final is silent, with long *à* it explodes lightly on *oo.*
l, n,	are as given in the plain sounds.
th,	is like *h* before all the vowels.
"	final is silent.

iii. Labials, *bh, fh, mh, ph.*

bh,	initial, in a syllable or word, is like *v.*
"	final is silent; but with a monosyllable in *a* it terminates explosively in *oo.*
"	with a slender vowel preceding or following, it may be *v,* ro explode on the preceding vowel.
fh,	is silent, but becomes *h* in *fhathast, fhein, fhuair*
mh,	initial, in a syllable or word, is like *v* softened.
"	final is a sign of a vowel nasal before it, and with *a* it is besides lightly explosive in *ào.*
ph,	is like *f* in every position.

iv. Dentals, *r, sh.*

r,	is as given in the plain sounds.
sh,	initial is like *h* before vowels. It is never final.

ASSOCIATED CONSONANTS.

Consonants are associated initially and finally in syllables, the first letter being called prepositive or first-placed, the last postpositive or last-placed.

The letters *l*, *m*, *n*, and *r*, from their faculty of coalescing most easily with the other letters, are called *liquids*. *N* goes only with *c*, *g*, and *m*, and is sounded as *r*. *S* goes prepositively with mostly all the other consonants, taking *b* and *f* sounds under *p*, and *d* under *t*. The following lists are given for the purposes of spelling.

Initial.						Final.					
Bh	bl	br	ch	cl	cn	bh	bhd	ch	chd	dh	ds
cr	dh	dl	dr	fh	fl	gh	ld	lbh	lc	lg	ll
fr	gh	gl	gr	gn	mh	lt	lp	llt	lm	mb	mh
mn	ph	pl	pr	th	tl	mhn	mp	nbh	ng	nn	nm
tr	sc	sg	sh	sl	sm	nnd	nnt	nt	rb	rc	rch
sn	sp	st	sr	scr	sgr	rgh	rg	rm	rn	rs	rt
shr	spr	str.				sd	sg	th			

The initial are articulated as in the alphabet or as in the plain and aspirate articulations given above.

The final associates are mostly initials transposed, and they are so affected in their natural flow by the change, that a furtive vowel has to be employed, of the nature of that used in the syllable, to help out the articulation.

The furtive vowel is required with the aspirates, and with *l*, *n*, and *r*. In every case of a furtive vowel the monosyllabic character of the word is to be maintained and as in English we must say, *warm* in one syllable not *wahr-um*; in Gaelic we must also condense so while *borb* is in reality *bohr-op* we must sound it as *borrup;* the *u* very short and rapid for the true pronunciation.

Exemplification of all the cases of furtive vowels with the pronunciation. See the accented vowels following.

gabhd—	ga-oot,	wile.	loch—	lo-uch,	lake.
lochd—	lo-uchk,	harm.	gràdh—	grà-oo,	love.

scuids—	skoot-sh,	switch.
olc—	ol-uch-k,	evil.
ball—	ba-ŏol,	ball.
alm—	al-ăm,	alum.
cúimhn—	kào-een,	memory.
tônn—	to-oon,	wave.
earb—	ayr-ap,	roe.
dorch—	dor-och,	dark
dorgh—	dor-ugh,	line.
cârn—	kâr-oon,	cairn.

balbh—	bal-a-oo,	dumb.
balg—	bal-uk,	blister
allt—	a-oolt,	burn.
geãmhd-	gēh-oot,	block.
inbh—	een-eev,	state
ainm—	ayn-eem,	name.
cearc—	kyarchk,	hen.
dearg—	jar-ak,	red.
arm—	ar-ăm,	arm.
câirt—	kâ-oorsht,	cart.

The different qualities of sound in a vowel have corresponding diphthongs and triphthongs, so far as the vowel admits, or use has determined.

ACCENTED VOWEL SOUNDS. (See Accents p. 7.)

The various sounds are to be caught from the English words illustrating the accented vowels, and the pronunciation of the Gaëlic words. The nasal sounds do not admit of the tongue's touching the roof of the mouth when sounding them; nor do they require any furtive help from the consonants;—*mh* and *n* followed by a consonant are to be regarded, in the absence of any other mark, simply as characteristic signs of the nasal sound; similarly the associates *áo* are to be considered as a single isolated sound and not a diphthong,—the *o* being merely a characteristic sign of *á* in its deflected sound.

The sounds of A are as follows:—

a,	for a in ha! as,	bas—	bass,	hollow.
ai,	a-ee	tais—	tash,	tender.
ă,	„ a „ fat.	fălt—	fault,	hair.

ăi	ă-ee.				spăid—	spă-eej	spade.
à,	for	a	in	law.	bàs—	bàs,	death.
ài,	à-ee.				pàidh—	à-ee,	pay.
ã,	„	au	„	aunt.	lãmh—	ŭlã-oo,	hand.
ãi,	ã-ee.				dãimh—	dãh-ee,	kin.
ā,	„	a	„	rang.	dāmh—	dā-oo,	ox.
āi,	ā-ee				dāimh—	da-ee,	oxen.
â,	„	au	„	taught.	bâll—	bâ-ool,	ball.
á,	„	u	„	hut.	ágh—	ágh,	heifer.
ái,	á-ee.				áirm—	ár-eem,	arms.
áo	„	u	„	turn	áosda—	ásd-a	aged.
áoi	„				máoim—	má-eem	panic.
âo	„	u	„	tuft.	bâogh—	bá-oo,	a fury.

E is used single in but a very few words. It associates with *a* as a sign of its plain sound. It likewise forms diphthongs with *a*, both plain and deflected, as also with all the other vowels, but with *i* it is wholly deflected.

Sound *ch* as in *chin*, *e* as *ay* in day. The accented letters are to be taken as defined above.

When *a* is simply the sign of plain *e* it is marked ä.

Subjoined is an exemplification of all its sounds.

e	for	e	in	let,	as,	teth—	chay,	hot.
eă	„	a	„	shall,		seăl—	she-al	while.
è	„	ey	„	they,		cè—	kè,	cream.
eà	„	a	„	cart,		feàrr	fe-àrr,	better.
eá	„	u	„	jug,		sleágh—	shle-ágh	spear.
eä	„	e	„	met,		ceäd—	kayt,	leave.
ĕa	„	ai	„	gait,		gĕat—	gayt,	gate.
ĕäi	„	ai-ee,				bĕäirn—	bè-ur-in,	gap.
ẽä	„	ai	„	naive,		sẽämh—	shaiv,	calm.
ēä	„	e	„	nest,		lēämh—	le-oo,	crude.

êă	for	ea	in	wealth	brêäth—	brêh,	judge.
é	„	ei	„	eight	dé?—	jéy,	what.
ei	„	ei-ee		„	feidh—	fei-ee,	deer.
éi	„	ei	„	reign	éisd—	éi-isht,	listen.
êi	„	ei	„	weight	sêillean—	shêlyn,	bee.
ēi	„	a	„	change	bēing—	baing,	bench.
eo	„	eo	„	geology	deoch—	je-och,	drink.
eoi	„	e-o-ee,		e plain	geoidh—	gay-o-ee,	geese.
eò	„	e-oh,		„	beò—	be-ò,	alive.
eòi	„	e-oh-ee,		„	beòil—	be-ò-il,	mouths.
eõ	„	e-õh-ee,		„	neõil—	neõ-il,	clouds.
éu	„	ea	„	bear, e defl.	spéur—	spé-ur,	skies.

I is sounded as *ee*, save that it is affected by the accents for quantity, and for the nasal and explosive sound.

i	for	ee	in	meek.	bhith—	veeh,	to be.
ĭ	„	ee		„	mĭc—	meechk,	sons.
ì	„	ee		seethe	clìcd—	klee-chk,	hook.
ī	„	ee			nīth—	neeh,	wash
îll	„	eel	„	wheels	drîllse—	dreelsh,	glimmer.
ia	„	ee-a			grian—	gree-an,	sun.
īa	„	ee-a			mīann—	mee-an,	desire.
ìo	„	ee-u			mìos—	mee-as,	dish.
io	„	ee-o			crioch—	kree-och	end.
ĭö	„	ey	„	key	cĭotag—	keeyt-ak,	tunic.
īo	„	ew	„	grew	gnīomh—	gree-aoo,	act.
iu	„	ee-oo			fliuch—	flee-ooch,	wet.
iū	„	ee-oo			diūmb—	jee-oom,	ill-will.
iù	„	ee-oo-i			ciùin—	kee-uin,	calm.

Ào has two sounds both long, namely, ào plain, and ão nasal; *ào* sounds like the *i* in fit made long.

This vowel is identical with the Scotch *ú*, in *flute*. and with the French *ú* as said above; but the traces of it in English are faint. In Greek and French it has a place and name,—*oo* being given over to the associates *ou*, and their scales of pure vowels thus correspond with that of the Gaëlic scale; namely, *a*, *e*, *i*, *u*, *o*, *oo*.

á	for	ĭ	in	fit (long.)	àog—	ꜵ̀k,	death.
ꜵ̀i	„	ĭ-ee		„	bràoisg—	brꜵ̀-isk,	grin.
ão	„	ĭ		„	nãomh—	nãov,	holy.
ãoi	„	ĭ-ee		„	nãoimh—	nãoiv,	saints.

The vowel O is both plain and deflected, and forms diphthongs with *i* only. Its deflected diphthongs óï and óì are nearly identical in sound with ái diphthong.

The sounds of O are as follows:—

o	for	o	in	hot	as,	brod—	brot,	board.
oi	„	o-ee			„	crois—	krosh,	cross.
ŏ	„	ough	„	ought	„	lŏt—	ŭlought,	wound.
ŏi	„	ough-ee			„	pŏit—	pough-ij,	pot.
ò	„	oa	„	boat	„	bòt—	ŭboat,	boot.
òi	„	oe	„	poet	„	còir—	koh-eer,	generous.
õ	„	ow	„	snõw	„	cnõ—	krow,	nut.
õi	„	ow-ee			„	clõimh—	klow-ee,	down.
ō	„	o	„	not	„	gnōs—	ŭgros,	snout.
ōi	„	o-ee			„	cnōimh—	kro-ee,	worm.
ó	„	ou	„	out	„	bóg—	bouk,	soft.
ói	„	ou-ee			„	fois—	fou-sh,	rest.
ó	„	ou	„	bough	„	bó—	bou,	cow.
ói	„	ou-ee			„	cóig—	kouk,	five.
óï	„	o	„	worry	„	cóïlle—	koill-ee,	wood.
óí	„	i	„	wile	„	cóíllltean-	koilt-in,	woods.
ô	„	ou	„	wound	„	pôll—	poull,	pool.

The vowel U has a peculiarly slender deflection when forming a *pure* diphthong with *i*; it becomes almost assimilated wholly to that vowel, is akin to the sound of ào, for which it might be mistaken but it is more slender, is labial, and without any of the slight nasality which ào possesses. It has a nasal diphthong of its own.

The sounds of U are as follows:—

u	for	u in put	as	dubh—	doo,	black.
ui	„	oo-ih	„	guil—	goo-il,	weep.
ŭ	„	oo „ foot	„	dŭbhan--	doo-an,	hook.
ŭi	„	oo-ee	„	guit—	goo-eet,	fan.
ù	„	oo noose	„	cù—	koo,	dog.
ùi	„	oo-ee	„	spùill—	spoo-eel,	spoil.
ũ	„	u „ tune	„	ũmbaidh-	oom-ee,	dolt.
ū	„	u „ nude	„	cūinne—	koo-een,	coin.
ua	„	ua „ quart	„	gual—	goo-al,	coal.
uai	„	oo-a-ee	„	luaidh—	loo-a-ee,	lead,
ũa	„	oo-ah	„	ũamh—	oo-av,	cave.
úi	„	ee-ih	„	súidh—	see-ih,	sit.
úī	„	ee-ee	„	súīnn—	see-eeyn,	heroes.
ûi	„	ee-ee	„	tûill—	tee-eel	holes

Having now completed this analysis and classification of the elements of Gaëlic pronunciation and spelling, we would counsel him who wishes to read with ease, fluency, and pleasure, to study them very attentively. Having first learned the alphabet and traced the origin of natural sounds, as shown in the diagrams, let him compare these with the deflected, nasal and explosive vowels, noting also the formation of the plain and aspirate consonants. Let him then examine the accents, and the initial and final associated consonants, diligently marking their application by means of the illustrations given. A clear knowledge of all these is otherwise essential to success in the further prosecution of the study of the language.

From the foregoing analysis some useful hints may be deduced as to the spelling of the Gaelic.

First, the initial and final syllables on page 10, leads to the inference that the spelling cannot be difficult, being limited to so few combinations for complete syllables.

Second, the slight inflectional changes for case and number alter the quantity from long to short, or from short to long; and occasionally shift one vowel quality to another, but these mutations are conventional and can be accurately traced to their guiding principle by the illustrations of the vowel sounds on pages 11, 12, &c; while by this means also the pronunciation can be ascertained.

Third, deflection shows the organical changes which certain sounds undergo when linked with particular combinations of letters, and how they are kept clear of each other. The deflected sound of *a* conjoined with *-dh* is long, but with *-gh* short; *ao* is also a long deflected *a*. The vowels nasalised are commonly conjoined with *mh*, or *n* followed by a consonant; and the explosive sound precedes letters which require furtive vowels. *Ea* is plain *e* and *ei* deflected *e*; and further, *e* plain is broad, while deflected *e* is slender. O has no particular spelling to distinguish its plain from its deflected sound. Diphthong *àoi* differs from *ui* by being nasal.

Finally, while these hints along with attention to the exact sound of syllables will be serviceable, yet the whole difficulty with respect to *e* and *o*, and the pronunciation of the language, can only be properly remedied by the use of accents introduced as suggested above.

PARTS OF SPEECH.

THERE are nine Parts of Speech:—Noun, Adjective, Pronoun; Verb, Adverb; Conjunction; Preposition; Interjection.

NOUN.

A Noun is the name of a person, place, or thing; and it has Gender, Number, and Case.

There are two Genders: Masculine and Feminine; and two Numbers: Singular and Plural.

There are three Cases: Nominative, Possessive, and Objective: but the Nominative and Objective are cases of construction merely, and are the same in spelling.

GENDER.

A noun expresses gender either by sex, or by sound, generally according to the following classification:—

i Masculine are,	Feminine are,
1, Male Names.	1, Female Names.
2, The Elements.	2, Celestial Bodies.
3, Days of the Week.	3, Diseases.
4, Metals, Colours.	4, Musical Instruments.
5, Grains, Vegetables.	5, Countries.
6, Timbers, Liquors.	6, Reptiles.
7, *boc*, male of wild animals.	7, *ban*, prefix for woman.
8, *firionn*, for any male.	8, *boirionn*, for any female.
9, *coileach*, for male bird.	9, *cearc*, for female bird.

ii. The termination indicates

as Masculine	and as Feminine
1, Monosyllables broad.	1, Monosyllables slender.

2,	*-air, -aer, -eir,*	derivative.	2,	*-achd*	derivative, (from
	-ach, iche, -ire,	do.			700 to 800 in number.)
3,	*-an,*	diminutives.	4,	*-ag,*	diminutives.
5,	*-adh,*	verbals nouns.	5,	*-og,*	do.
4,	*-as,*	abstract do.	3,	*-e,*	abstract nouns.

iii. In some dozen or two cases, different words are used to distinguish sex as

for the Masculine			for the Feminine		
1,	*Righ,*	King.	1,	*Banrighinn,*	Queen.
2,	*Prionns,*	Prince.	2,	*Banaphrionns,*	Princess.
3,	*Athair,*	Father.	3,	*Màthair,*	Mother.
4,	*Mac,*	Son.	4,	*Nighean,*	Daughter
	&c.	&c.		&c.	&c.

NUMBER.

i The Plural is formed by adding *ain,* or, *ean,* to the singular, and then euphonizing as follows:—

1, *ain,* is added to a broad final syllable.
ean, „ to a slender final syllable.
th-ain, „ to a broad final vowel.
th-ean, „ to a slender final vowel.
2, *tch-ain,* for *e,* in some disyllables.
ich-ain, for *a,* do.
aich-ean, for *ach* do.
raich-ean, for *air* in feminine nouns.
do, for *ar* in masculine nouns.
3, *t-ain,* for-*le,* and-*n,* in a broad syllable.
t-ean, for do. in a slender syllable.
n-ain, for-*dh,* in-*adh,* in a broad syllable.
n-ean; for *dh,* in *idh,* in a slender syllable.
4, Some firm broad monosyllables shorten the quantity

and for compensation insert a furtive vowel before the plural *n-ain,* as *am, am(a)nain,* times. Likewise with *n-ean,* as *tim, tim(e)nean,* seasons.

ii Some monosyllables broad, and nouns in *-ll,* broad merely make the singular slender for the plural, when diphthongs broad are altered as follows ;—

ea, into *i*; *eò,* into *iùi*; *eu,* into *eòi*; *ai,* into *ei; io* into *ì.* Monosyllabic *-all,* becomes *oill,* sometimes *-uill.*

Other deviations are either euphonic, or contractions, arising from the application of these few rules.

CASE.

THE SINGULAR.

i. The Nominative and objective are the same.

1, The Possessive is made by slendering the Nominative, and *e* is affixed in some dialects to monosyllabic feminines.

2, Some disyllabic masculines change *ea,* into *ei*; and some monosyllables in *a,* and *o,* become either *oi,* or *ui.*

3, Monosyllables with broad diphthongs change, *ea,* into *i*; *eò,* into *iùi*; *èu,* into *iòi*; *ia,* into *ei*; *io,* into *i.*

4, Some feminines transform *air* into *rach.*

5, A few broad monosyllables shortening their quantity make the possessive by compensation with *a,* or *e,* short, as : *àm,* ămă ; of time ; *im,* ĭmĕ ; of butter. (See Nu. 4.)

ii, The following terminations are indeclinable,

1, Nouns ending in *-achd, -rr, -idh,* and *th.*

2, Polysllables in *-air, -eir, -oir.*

3, Nouns whenever used indefinitely with adjectives.

iii. Various contractions arise in slendering, for Găëlic abhors both harsh sounds and long words ; but it is not difficult either to connect or follow them.

THE PLURAL.

The Possessive is like the Nominative, but

The idea of distribution of the individuals in a plural noun being conceived in a definite sense, the singular is then employed as a plural possessive: thus the epithet "*taillear nan clàr,* the tailor of the boards," applied to a tailor who, deprived of the power of his feet, had to use a sort of sandal on the palm of each hand, for locomotion: "*Gille nan car,*" a tricky fellow—making trick upon trick. "*Caisteal nan tùr,*" the turreted castle,—turrets being its most conspicuous particularity,—turret upon turret.

Otherwise, "*taillear nan clàrain,*" is a maker of staves, a dealer in them, or some such appellative. "*Gille nan carain,*" an appellative and merely distinctive. "*Caisteal nan tùrain,*" a castle of that style of architecture.

ARTICLE.

The article is a definitive word restricting a noun to a particular sense. Its use is regulated as follows by

EUPHONESIS.

i. The Nominative masculine form is

1, *an* before initials, but euphonized into
2, *am* " *b, f, m, p,* (the labials ;) and into
3, *an t-* " vowels.

ii. The Possessive masculine form likewise is

1, *an* before initials, but euphonized into
2, *a* " *b, f, m, p,* aspirated (*bh, fh, mh, ph.*)
3, *an t-* " *s,* followed by a vowel.

iii. The Nominative feminine form corresponds exactly with the Possessive masculine form.

iv. The Possessive feminine form is

1, *na* before initial consonants, and becomes
2, *na h-* " initial vowels plural.

v. The Plural Nominative masculine and feminine form corresponds with the Possessive feminine form singular.

vi The Plural Possessive form is

1, *nan* before all initials, but euphonizing into
2, *nam* " *b, f, p, m,* aspirated (*bh, fh, mh, ph.*)

ADJECTIVE.

i. The Case of the adjective.

Certain adjectives have a Possessive case in the singular number, and certain others have none. In the plural there are no cases.

1, Adjectives in a broad final syllable form the possessive by slendering the Nominative, when, as in nouns, *a* passes into *oi*; *eà* into *i* with some exceptions which are regular; *eu* into *ei*; *ià* into *ei*; and *o* into *ui*.

2, Adjectives in slender final syllables are without case for either gender or number; but a final *a* may be affixed to the Nominative for the possessive, if the euphonesis should thereby be improved.

ii. The Euphonesis of the Adjective.

The euphonesis of the adjective depends on the gender and number of the noun qualified and is as follows;

SINGULAR.

1, The Nominative masculine form is the usual standard spelling of an adjective, and its initial consonant is never aspirated in qualifying a noun.

2, In the Possessive masculine the initial consonant, if variable, becomes aspirated.

3, In the Nominative feminine the initial consonant, if variable, becomes likewise aspirated.

4, The Possessive feminine, like the nominative masculine does not alter a variable initial.

PLURAL.

1, The Nominative masculine aspirates variables.

2, The Possessive masculine remains unaltered.

3, The Nominative feminine remains unaltered.

4, The Possessive feminine aspirates variables.

COMPARISON.

An adjective in the nominative singular is in the positive degree—that is 'set' or 'based' for comparison; and in a higher or lower sense of its quality it is in the comparative degree. In the highest and lowest sense it is in the superlative degree.

The comparative is formed by placing *nas* before the positive, and the superlative by putting *as*; *na* is used before a noun with which a comparison is made; as,

Craobh ard a high tree.
Craobh nas aird, a higher tree.
Chraobh as aird, the highest tree.
Craobh nas aird na i; a higher tree than it.

Some irregular comparisons occur from using words for the comparative and superlative different from the positive; also from contractions for more agreeable sound; as,

1, *math,* good; *nas fhearr,* better; *as fhearr,* best.
2, *iosal,* low; *nas ìllse,* lower; *as ìllse,* lowest.

Comparison seems based on quality taken as abstract, indicating the relation of the noun therewith. Thus in the example here height, (*aird,*) is the abstract: the tree compared is 'something above' height, *nas* (*ni a tha as*) *aird*; the superlative is beyond comparison 'above height'—*as aird.*

NUMERALS.

CARDINALS.

1	*h-âon*	11	*h-àondiag*	21	*fich ad sa h-àon,*
2	*dà*	12	*dhàdhiag*	22	*fichead sa dhà,*
3	*trì*	13	*trìdiag*	40	*dà fhichead,*
4	*ceithir*	14	*ceithirdiag*	30	*deich air fhichead,*
5	*cóig*	15	*cóigdiag*	31	*h-àondiag air fhichead,*
6	*sè*	16	*sèdiag*	40	*dà fhichead,*
7	*seachd*	17	*seachdiag*	50	*lethchiad,*
8	*ochd*	18	*ochdiag*	60	*trì fichead,*
9	*nào*	19	*nàodiag*	70	*trì fichead sa deich,*
10	*deich*	20	*fichead*	100	*ciad.* 1,000 *mìl.*

ORDINAL.		COLLECTIVE.		FRACTIONAL.	
1st,	*a chiad*	*dithis*	2.	*leth*	a half,
2nd,	*an dara*	*triùir*	3.	*trian*	a third,
3d,	*an treas*	*ceathrar*	4.	*cĕathreamh*	quarter,
4th,	*an ceithreamh*	*cóignar*	5.	*cóigeamh,*	fifth part,
5th,	*an cóigeamh*	*sèanar*	6.	*deicheamh*	tenth.

The numerals 2, 20, 60, 80, 100, 1000, take a singular noun after them; as, *dà fhear* two man; *fichead fear,* twenty man, &c. This is an application of the principle of holding the plural of two individual things sufficiently marked by the limiting numeral without any further change for the plural. (See under Case). In English, not so very long ago, the normal usage had "60 foot, 100 foot, &c." looking in idea to the individual rather than to the aggregate.

PRONOUNS.

The Pronouns are either Personal, Possessive, Relative, Demonstrative, Interrogative, Indefinite, or Semi-pronouns (pronouns combined with prepositions).

A personal pronoun distinguishes a person speaking to another, another spoken to, or one spoken of, from each other. The pronouns have thus three persons as follows,

First person, always referring to the person speaking.
Second person, always referring to the one spoken to.
Third person, referring to the person or object spoken of.

The Personal Pronouns are either Simple, Emphatic, or Reflective. The simple is the primitive form; the emphatic draws closer attention to itself; it is formed by affixing *sa, se,* or *ne,* according as the vowel is broad or slender. *Féin,* self, is simply emphatic in the nominative, or equal to "alone", but it is reflective in the objective; it is subjoined mostly in its aspirate form *fhé,* or *fhéin,* (pro. *hay, hayn,*) to the pronouns and prepositions.

The pronouns have two numbers, singular and plural, but no gender or case except by construction.

The Several Forms of the Personal Pronoun.

	Simple.		Emphatic.		Reflective.	
			SINGULAR.			
1,	*mi,*	I, me.	*mise,*	I, me.	*mi fhé,*	myselt.
2,	*thu,*	thou, thee.	*thusa,*	thou, thee.	*thu fhé,*	thyself.
3,	*e,*	he, him.	*esa,*	he, him.	*e* „	himself.

“ *i,*	she, her.	*ise,*	she, her.	*i* „	herself.

Plural.

1, *sinn,*	we, us.	*sinne,*	we, us.	*sinn* „	ourselves.
2, *sibh,*	ye, you.	*sibhse,*	ye, you.	*sibh* „	yourselves.
3, *iad,*	they, them.	*iadsa,*	they, them.	*iad* „	themselves.

Possessive Pronouns.

The possessive pronoun is an adjective; and is always placed before its complement or object possessed. It has neither case nor gender, except by construction.

The pronouns are:—*mo,* my; *do,* thy; *a,* his, or her, *ar,* our; *ur,* your; *an, am* (for labials), their.

There are three forms, Simple, Emphatic, Reflective.

The emphatic affixes *sa* in all the persons, to the noun possessed, but *se* in the third person singular feminine.

Sa is contracted of *is e,* it is; as, *a cu-sa,* her dog it is.

The reflective is formed by adding *féin, fhé,* or *fhéin*; which seems to be *tha e,* it is; and *tha e ann,* it is here, quite according with the simplicity of structure in Gāëlic.

The Euphonesis of the Possessive Pronoun.

1, The *o* of *mo* and *do,* first and second persons plural, is elided before the initial vowel of the noun possessed as also before *f* aspirated *(fh).*

2, A masculine possessor drops the third singular altogether before the initial vowel of a noun possessed; as *Thuirt e ri athair,* He said to his father.

3, With any possessor all the pronouns singular aspirate the initial consonant (if variable), of the noun possessed; as, mo *chù,* my dog; *do chù,* thy dog; *a chù,* his dog; but

4, A feminine possessor never aspirates the initial consonant with the third person singular; as, *a cù,* her dog.

5, A feminine possessor aspirates the vowel of a noun possessed in the third person; as, *ad,* hat; *a h-ad,* her hat.

6, The three persons plural never aspirate the initial consonant of the noun possessed; *ar cù,* our dog; *ur cù,* your dog; *am buachaill aca fhéin,* their own herd-boy.

7, The first and second persons plural require *n-* with a hyphen before the initial vowel of a noun possessed.

8, The *n* of the third person plural becomes *m* before the labials; as, *an cluas* their ear; but, *am bó,* their cow.

Exemplification of the Possessive Pronouns,

'ad,'	hat.	*'bó,'*	cow.	*'fear',*	one, or man.
m'ad,	my hat.	*mo bhó,*	my cow.	*m'fhear-sa,*	mine.
d'ad,	thy hat.	*do bhó,*	thy cow.	*d'fhear-sa,*	thine.
ad,	his hat.	*a bhó,*	his cow.	*fhear-sa,*	his.
a h-ad,	her hat.	*a bó,*	her cow.	*a fear-sa,*	hers.
ar n-ad,	our hat.	*ar bó,*	our cow.	*ar fear-sa,*	ours.
ur n-ad,	your hat.	*ur bó,*	your cow.	*ur fear-sa,*	yours.
an ad,	their hat.	*am bó,*	their cow.	*am fear-sa,*	theirs.

The use of the third singular masculine with vowels is avoided; and also with the first and second person plural, and instead the semipronouns *aige,* of him; *againn,* of us; *agaibh,* of you; are employed. Thus for the form of *each,* his horse; use, *an t-each aige,* the horse of him: of *ar n-each,* our horse; *an t-each againn,* the horse of us: of *ur n-each,* your horse; *an t-each agaibh,* the horse of you.

If the noun is qualified by one or more adjectives the emphatic *sa* and *fhé* come after the qualificatives; thus, *Do lāmh fhialaidh-sa* your generous hand. *A lāmh gheal bhòidheach fhé,* her own white beautiful hand.

RELATIVE PRONOUN.

There is one relative pronoun *a*, who, with a negative *nach*, who not; formed by crasis or mixing of *n* euphonic *a*, who, and *cha*, not, thus:—*n-a-cha*—*nach*. It has no gender, nor number, and for case, is always dependent upon the construction. Examples:—
Am fear a thàinig is e bheatha, He who has come, is welcome. *Am fear nach d'thāinig, na d'thigeadh*, He who has not come, let him remain.

DEMONSTRATIVE PRONOUNS.

These pronouns are fragments of adverbial phrases of place; as, *so*, this, from *ann an so*, in here; *sin*, that, from *ann an sin*, in there; *siöd*, *ud*, yon, from, *ann an siöd*, yonder. These pronouns, true to their origin as adverbial, always follow their nouns; as, *am fear so*, this man; (the man here); *an cù sin*, that dog, (the dog there); *a chráobh ud*, yon tree, (the tree yonder).

INTERROGATIVE PRONOUNS.

These are *Co*? who? which applies to persons. *Ciâ*? which? applied to selection of objects. *Ciö*d? what? which is applied to things. *De*? (crasis of *ciöd e*?) What? They have no gender, number, or case except as defined. Examples:—*Co thusa*? Who are you? *Cia dhiubh e*? Which of them is it? *Ciöd th'ann*? What is it?

INDEFINITE PRONOUNS.

These are nouns or adjectives, and the simpler follow.

cāch,	the rest.	*dad*	anything.	*neach*,	someone, one.
cheile,	each other.	*eile*,	other.	*rudeigin*,	something.
cuid,	some of.	*fear*,	one, man.	*té*.	one, woman.

cuideigin, some one. *gin,* any one. *úibhir,* as many.

SEMIPRONOUNS.

These are contractions of prepositions commonly, but also of nouns and adjectves with the personal pronouns.

From *aig,* at; *do,* to; *maille ri,* with; *air,* on; *roimh,* before; are formed the followiing semipronouns.

S.	1,	*agam.*	*dhomh.*	*marruim.*	*orm.*	*romham*
	2,	*agad.*	*dhuit.*	*marriut.*	*ort.*	*rohmad.*
	3,	*aige.*	*dha.*	*marris.*	*air.*	*roimhe.*
	"	*aice.*	*dhi.*	*marrithe.*	*oirre.*	*roimhpe.*
P.	1,	*againn.*	*dhuinn.*	*marruinn.*	*oirnn.*	*romhainn.*
	2,	*agaibh.*	*dhuibh.*	*marruibh.*	*oirbh.*	*roimhibh.*
	3,	*aca.*	*dhaibh.*	*marriutha.*	*orra.*	*romhpa.*

The crasis of the rest is analogous with these.

THE VERB.

Verb expresses action, and is neuter, active, or passive in signification. The neuter implies existence or gesture in some subject; the active that an agent is doing the action; and the passive that the agent is himself suffering or enduring the action. The action is either intransitive, that is, confined to the actor, or transitive, that is passing to some object. The passive is compounded of active forms and of particles to express the meaning intended. It has no forms of its own but is like the impersonals.

The impersonal affixes the preposition *ar* to the tenses of the active verb; and its subject is the agent acting of whatever person or number it may be.

MOOD, (or modes of expressing the verbal action).

The infinitive uses the verb in its general sense; the indicative attaches it to particular agents; the imperative directs or commands; and the subjunctive follows other phrases which determine its meaning;—the infinitive is employed also as a present participle. There is a past participle which is used mostly like an adjective.

Verbs have tenses or times which define the state or progress of the verbal action. The verb *bith,* be, has six tenses; past, present, future, conditional, future conjunctive, and conditional conjunctive. The others have five, a past, future, futures conditional and conjunctive.

PERSONS.

There are no inflections of the verb to suit the persons beyond crasis of obsolete pronouns with the first singular and plural conditional; and the first singular and first and second plural of the imperative.

The verb *bith,* be; in its various forms and tenses.

Note :—The verb precedes the subject; and the negative, interrogative, and conjunctive particles precede the verb.

	Past.	Present.	Future.	Conditional.
	I was, &c,	I am, &c.	I will be, &c.	I would be, &c.
S.	*bha mi*	*tha mi*	*bithidh mi*	*bhithinn*
	bha thu	*tha thu*	*bithidh thu*	*bhitheadh tu*
	bha e	*tha e*	*bithidh e*	*bhitheadh e*
	bha i	*tha i*	*bithidh i*	*bhitheadh i*
P.	*bha sinn*	*tha sinn*	*bithidh sinn*	*bhitheamaid*
	bha sibh	*tha sibh*	*bithidh sibh*	*bhitheadh sibh*
	bha iad	*tha iad*	*bithidh iad*	*bhitheadh iad.*
I.	*bhatar*	*thatar*	*bithtear*	*bhithtear.*

Future conjunc.	Conditional conjunc.	Imperative.
If I will be,	If I would be,	Let me be,
ma bhitheas mi,	*nam bithinn,*	*bitheam*

ma bhitheas tu,	*nam bitheadh tu,*	*bith thusa,*
ma bhitheas e,	*nam bitheadh e,*	*bitheadh e,*
ma bhitheas i,	*nam bitheadh i,*	*bitheadh i,*
ma bhitheas sinn,	*nam bitheamaid,*	*bitheamaid,*
ma bhitheas sibh,	*nam bitheadh sibh,*	*bithibh.*
ma bhitheas iad,	*nam bitheadh iad,*	*bitheadh iad.*

The infinitive is also used as a noun, and a participle. In *bith* its form is *a bhith,* to be. A question is made by *an, am* (labial), and *an do*: negation by *cha,* not: a negative question by *nach,* and a conjunctive by *mar,* if not.

Interrogative.

An robh mi? Was I?
Am bheil mi? Am I?
Am bith mi? Shall I be?
Am bithinn? Should I be?

Negative.

Cha robh mi, I was not.
Chan eil mi, I am not.
Cha bhith mi, I will not be.
Cha bhithinn, I wd. not be.

Conjunctive-negative.

Mar bith mi, If I be not.
Mar bithinn, If I were not.

Negative-interrogative.

Nach robh mi? Was I not?
Nach eil mi? Am I not?
Nach bith mi? Will I not be?
Nach bithinn? Would I, or should I not be?

Infinitive.

An robh mi dal a bhith? Was I going to be?
Am bheil mi gu bhith? Am I about to be?
Mar eil mi dal bhith, If 1 am not to be. &c.

INTRANSITIVE AND TRANSITIVE VERBS.

The examples of these are of the first person singular, the crasis being analogous in all verbs with *bith,* be, as it is given in full in the model above. The tenses are distinguished from each other mostly by the termination, but partly also by euphonesis of the initial letters. The root or simplest part of the verb is the second person singular imperative: from it the other tenses are derived.

i Terminations:—(Illustrated in 'BITH' as above).

The Imperative in its own persons affixes *am* in the first singular; *adh* in third singular and plural, *maid* in the first plural, and *ibh* in the second plural to the root.

1, The Past corresponds with the root.

2, The Future affixes *idh* to the root.

3, The Conditional affixes *inn* in the first singular, *adh* in the second and third plural, *maid* in the first plural.

4, The Future-conjunctive affixes *as* to the root.

5, The Conditional-conjunctive is like the Conditional.

6, The Impersonal affixes *ar*(*tar* euphonically) to the root.

7, The Infinitive or participle affixes *adh* to the root, but several verbs end in different terminations as some in *ail*, or *il*, *amh*, *inn*, *air*, *ich*, and many are like the root.

8, The Participle past, when used, affixes *te* to the root.

ii Euphonesis of the Verb.

The terminations in being affixed are euphonised by the rule on 'broad and slender' vowels, as in *bith* above.

The past, conditional, and future-conjunctive aspirate the initials according to the following arrangement:—

1, Initial *a e i o ào u* and *f* with a vowel, aspirate by *do*—*dh'*; and *f* takes *h* after it besides; as *dh'fh.*

2, Initials in *b c d fl fr g m p st sl sn* and *sr* aspirate directly on themselves, without the intervention of *do.*

3, Initials in *l n r sc sg sgl sgr sm spl spr st* and *str* take furtive vowels before them instead of the aspirate.

4, The Infinitive as such implies future action, and is preceded by *a*, *gu*, or *ri*—*a* aspirating variable consonants on themelves, and vowels by *dh'* for *do*;—*gu* and *ri* aspirate the variable consonants only.

5, The participle as such implies present action, and is preceded by *a* or *ag*;—*a* with consonants without aspiration, and *ag* with vowels for euphony.

The euphonesis regulating the interrogative, negative-interrogative, negative, and conjunctive-negative, in the three tenses used past, present, and future, is as follows.

1, The Past, uses *do* before initial consonants after the particles *an*? *cha*; *nach*? *mar*; aspirating variables; before initial vowels, and before *f* and a vowel.

2, The Future and Conditional has the following usage.

i. *an* goes with vowels and consonants; but it becomes *am* with *f* and a vowel, and the other labials.

ii. *cha* goes before consonants, aspirating the labials, but *chan* before vowels, and *f* and vowel making it *fh*.

iii. *nach* and *mar* are used before all initials.

Note:—*Thàinig, theid, thig, thoir, thug,* take *d'*, for *do* elided, instead of the aspirate, after these particles;—the reason of which is that the aspirate *th* loses its force in this combination and the particle must elide on vowels.

REGULAR AND IRREGULAR VERBS.

A regular verb preserves the same root, or stem in all its tenses and forms; but an irregular verb changes the stem for a different word in some of its forms. There are ten irregular verbs through this changing of the root.

The termination being the same in all verbs as in '*bith*', it is only necessary to mark the initial euphonesis and to attach the termination to the stem, or root in order to have a complete acquaintance with the verb in every part.

For the purpose of smoothing all difficulties, an alphabetical list is subjoined, which purposely includes all the irregular verbs, and by continual reference to it for the euphonesis, and to the verb '*bith*' for the terminational inflection any verb can be readily mastered.

LIST OF VERBS, TO EXHIBIT THEIR EUPHONESIS.

The particles *nan* (*nam* for the labials *b, f, m, p,*) *ma,* and *a* (*ag,* for vowels), are no part of the verb but since they determine some of its meanings, they ought always to be repeated in their place when reading the verb.

	A, irregular.	B	C, irreg.
Imperative,	*abair, say.*	*b eir, hold.*	*c luinn, hear.*
Past.	*thuirt,*	*bheir, rug,*	*chual,*
Future,	*their,*	*b eiridh,*	*c luinnidh,*
Conditional,	*theirinn,*	*bheirinn,*	*chluinninn,*
Fu. cond.	*nan abrainn,*	*nam b eirinn,*	*nan c luinninn,*
Conj. con.	*ma their,*	*ma bheireas,*	*ma chluinneas,*
Impersonal,	*abrar,*	*b eirear,,*	*c luinnear,*
Infiintive,	*a ghradh,*	*a bheirsinn,*	*a chluinntinn,*
Part. Pres.	*a g radh,*	*a b eirsinn,*	*a c luinntinn,*
Part. Past,	none.	none.	none.

D, irr.	E	F, irr.	F, irr.
d ean, do.	*earb,* trust.	*faic,* see.	*faigh,* get
rinn,	*dh'earb,*	*chūnnaic,*	*fhuair,*
nì,	*earbaidh,*	*chìth,*	*gheibh,*
dheanainn,	*dh'earbainn,*	*chìthinn,*	*gheibhinn,*
nan d eanainn,	*nan earbainn,*	*nam faicinn,*	*nam faighinn,*
ma nì	*ma dh'earbas,*	*ma chith,*	*ma gheibh,*
d eanar,	*earbar,*	*faicear,*	*faighear,*
a dheanamh,	*a dh'earbsa,*	*a dh'fhaicinn,*	*a dh'fhaighinn,*
a d eanamh,	*ag earbsadh,*	*a faicinn,*	*a faighinn,*
d eainte,	not used.	not used.	none.

G	I	L, and furtive.	M
g eill, yield.	*innse*, tell.	*leum*, leap.	*m ill*, hurt.
gheill,	*dh'innse*,	*(u)leum*,	*mhill*,
g eillidh,	*innsidh*,	*leumaidh*,	*m illidh*,
gheillinn,	*dh'innsinn*,	*(u)leumainn*,	*mhillinn*,
nan g eillinn,	*nan innsinn*,	*nan leumainn*,	*nam m illinn*,
ma gheilleas,	*ma dh'innseas*,	*ma leumas*,	*ma mhilleas*,
g eillear,	*innsear*,	*leumar*,	*m illear*,
a gheilleadh,	*a dh'innseadh*,	*(u)leum*,	*a mhilleadh*,
a g eilleadh,	*ag innseadh*,	*a leum*,	*a m illeadh*,
none.	none.	none.	*m illte.*

N, and fur.	O	P	R, and fur.
nīth, wash.	*òil*, drink.	*p îll*, turn.	*rúig*, reach.
(u)nīth,	*dh'òil*,	*phîll*,	*(u)ràinig*,
nīthidh,	*òilidh*,	*p ĭllidh*,	*rúigidh*,
(u)nīthinn,	*dh'òilinn*,	*phĭllinn*,	*(u)rúiginn*,
nan nīthinn,	*nan òilinn*,	*nam p ĭllinn*,	*nan rúiginn*,
ma nītheas,	*ma dh'òileas*,	*ma phĭlleas*,	*ma rúigeas*,
nîthear,	*òilear*,	*pĭllear*,	*rúigear*,
(u)nītheadh,	*a dh'òl*,	*a phĭlleadh*,	*(u)rúigheachd*,
a nītheadh,	*ag òl*,	*a p ĭlleadh*,	*a rúigheachd*,
nîthte.	*òilte.*	none.	none.

R, irr.	S	T, irr.	T. irr.
rach, go.	*sguir*, cease.	*thig*, come.	*thoir*, give.
chaidh,	*sguir*,	*thàinig*,	*thug*,
theid,	*sguiridh*,	*thig*,	*bheir*,
rachainn,	*sguirinn*,	*thiginn*,	*bheirinn*,
nan rachainn,	*nan sguirinn*,	*nan d'thiginn*,	*nan d'thoirinn*,
ma theid,	*ma sguireas*,	*ma thig*,	*ma bheir*,
rachar,	*sguirear*,	*thigear*,	*thoirear*,
a dhal,	*a sgur*,	*a thìghinn*,	*a thoirt*,

a d al,	*a sgur,*	*a t ìghinn,*	*a toirt,*
none.	none.	none.	none.

T	U	AO	Eng. of *aom.*
t og, lift,	*ùraich,* renew,	*àom,*	Lean thou.
thog,	*dh'ùraich,*	*dh'àom mi,*	I leant.
t ogaidh,	*ùraichidh,*	*àomaidh,*	will lean.
thogainn,	*dh'ùraichinn,*	*dh'àomainn,*	I wd. lean.
nan t ogainn,	*nan ùraichinn,*	*nan àomainn,*	if I'd lean.
ma thogas,	*ma dh'ùraicheas,*	*ma dh'àomas mi,*	if I will le.
t ogar,	*ùraichear,*	*àomar,*	we leant.
a thogail,	*a dh'ùrachadh,*	*a dh'àomadh,*	to lean.
a t ogail,	*ag ùrachadh,*	*ag àomadh,*	leaning.
t ogte.	*ùraichte.*	*àomte.*	leant.

DEFECTIVE AND PECULIAR FORMS.

Defectives are in constant use but very many parts are wanting; such are the following, but mostly ellipses.

1, Imperatives; *fèüch,* behold; *siod-thu,* fall (thou) to; *sin sibh,* there you (go); *tiugainn,* come along; *trôbhad,* or *trôbhad an so,* come, or come here.

2, Past Tenses; *theäp,* I was on the point of; *thuit do,* it happened to (fell to),—thus, *thuit dōmh(do mhi),* I chanced.

3, Auxiliaries; *fèümaidh mi,* I must; *fácdaidh mi,* I may.

4, A form with '*is*' it is, and a pronoun in the nominative, but leaving, by ellipsis of the verb, for the interrogative and negative forms, only a particle and pronoun to express the meaning, as exemplified in the following illustration: Pr. It is I. Int. Is it I? Neg. It is not I. Neg-in. Is it not I?

1, *Is mi.*	*am mi?*	*cha mhi (is e).*	*nach mi?*
2, *Is tu.*	*an tu?*	*cha tu,* not thou.	*nach tu?*
3, *Is e,* it is he.	*an e?*	*chan e,* not he.	*nach e?* &c.

Analogy will guide to its use in other forms and tenses.

5, A form peculiarly Celtic with '*bith*' and a possessive pronoun followed by a noun, adjective, or participle thus:

Pres. I am (in my) sitting. Past, I was (in my) sitting.
1, *Tha mi am (ann mo) shúidh. Bha mi am shúidh.*
2, *Tha thu ad (ann do) shúidh.* Future.
3, *Tha e na (ann na) shúidh. Bithidh e na shúidh.*
" *Tha i na (ann na) súidh.* Conditional.
1, *Tha sinn nar (ann ar) suidh. Bhitheamaid nar suidh.*
2, *Tha sibh nur (ann ur) suidh.* Cond. Conjunctive.
3, *Tha iad nan (ann an) suidh. Ma bhitheas iad nan suidh.*

Ellipses occur, commonly poetical, which dispense with the subject and verb, and leave merely the pronoun and possessive to give the meaning as in the following phrase;

Mo shuidh air tullaich, (My) Sitting on a height.

6, There is an attributive form ascribing the predicate to the proper subject by means of a semipronoun, as follows;

Is toil leam, I like, (literally,—it is will with me.)

Tha fhiös agam, I know, (its knowledge is with me.)

7, There is a reflected form expressed by *fhé* or *fhéin,* adjected to the object, as; *bhuail i i fhé,* she struck herself.

SYNTAX.

Syntax as dependent on euphonesis has been illustrated already under the several parts of speech. The following rules are on agreement, government, and collocation but they do not wholly exhaust the subject.

I.—THE NOUN.

1, A noun as the subject of a verb or as addressed is in the nominative, as; *Thuirt a Bhànrighinn,* The Queen said.

2, A noun as possessor of another noun is in the possessive, as; *Cùlaobh a Chaisteil,* The back of the Castle.

3, A noun, as the object of a verb, is in the nominative case, as; *Chniadaich i an giulan,* She clapped the boy.

4, The noun as the complement of a preposition is commonly in the nominative case, as; *Aig Táigh na Côille,* at Woodville; *Air mûllach bêinne,* on the top of a hill.

5, Nouns in apposition have the same case, as; *Séümas, Taillear Chēannloch,* James, the tailor at Kinloch.

6, Surnames as appositives become adjectives and agree as such with their nouns, as; *Iain Dônn,* John Brown. *Ealasaid Dhônn,* Elizabeth Brown.

7, The collocation requires the verb to head the phrase, the subject to follow the verb, and the object to follow the subject, as; *Bhuain am Prionnsa gaisean fraoich,* The Prince picked up a sprig of heather.

8, The possessor follows the possessed noun, as; *Ceit Dhōmhnuill,* Donald's Catharine; *Mèür Iain,* John's finger.

ii.—ADJECTIVE.

1, An adjective agrees with its noun in gender, number and case, as; *Fear beag,* A little man; *Té bheag,* A little woman; *Lāmh an fhir mhóir,* The big man's hand.

2, An adjective qualifying two nouns agrees with the one next it, as; *Each agus bó mhath,* A good horse and cow; *Bó agus each math,* A good cow and horse.

3, The adjective follows the noun, but as an attributive it precedes with *is,* and follows with *tha,* in its primary form, as; *Is bòidheach a shùil ach tha i cláon,* He has a fine eye but squint:—conventional use, *sùil bhòidheach, chláon.*

4, It is used as a prepositive in compounds and aspirates the postpositive, as; *deagh-sháighdear,* a good soldier.

5, An adjective of plenty or scantiness precedes, and requires the possessive after it directly, or by means of a preposition as; *Moran Ghàidhill,* Many Highlanders; *Buidheach bìdh,* Satisfied with food; *Gānn de'n òr, ach pailt a dh'urram,* Scant in gold, but abundant in respect.

6, Adjectives of fitness for, and inclination to, precede and take a preposition before their nouns , as; *Tha e math air obair,* He is a good workman; *Bha iad deas gu sēinn,* They were about to sing; *Tróm air an òl,* Fond of drink,

iii.—ARTICLE.

1, The article agrees with the noun in gender, number and case—which agreement may be accepted as is shown in the euphonesis on pages 21 and 22.

2, The article in a possessive phrase either goes with the possessor only, or with the possessed noun if we form the possession by a preposition, as; *Crūn na Banrighinn,* or, *An crūn aig a Bhanriginn,* The Queen's crown.

3, The article individualizes heroes and persons of distinction, various abstract qualities, general words and the names of the continental countries, also a noun used with the interrogatives *Co? Cia? Ciod?* Examples:—
An Dōmhnullach, The Mac Donald; *A Bhānrighinn,* The Queen; *A bhochdainn,* Poverty; *Is i an óighreachd an t-slāinte!* What an estate is health! *An Fhrāing,* France; *Co am fear?* Which man? *Ciod an t-olc?* What harm?

iv. PRONOUNS.

1, The Personal Pronoun agrees in gender, number, and person with the noun for which it stands, as; *Tha iad nan gîllean gasd,* They are excellent fellows. *Tha i na caileag bhòidheach,* She is a beautiful girl.

2, The Possessive Pronoun agrees with, and precedes the possessed noun as an adjective, but agrees with that for which it stands in number and person, as; *Dhūin mi mo shùil,* I shut my eye. *Ghearr i a cŏrrag,* She cut her finger. *Bhuail iad am băsain,* They clapped their hands. See the agreement by euphonesis on pages 25 and 26.

3, The Interrogative Pronouns from their nature precede in their questions, and often elide the verb, as; "*Co chūnnaic Sunar o thuath?*" Who has seen Sunar from the north? *Co siod?* for *Co* tha *siod?* Who is there?

V.—VERBS.

4, The only agreement of the verb with its subject has been shown on page 29. The verb always precedes the subject but a phrase or sentence may precede as an object, as in poetry, if the sense be kept clear.

5, The verb takes an indirect object after the direct by means of a preposition; and the subject of passive forms is introduced by the preposition *le.*

6, The infinitive and participle when employed strictly in their verbal sense, govern the case of their verb, but aspirate variable initial consonants, as; *Chaidh esa a dh'iasgach bradan,* He went to fish for salmon. *Chaidh mise a ghearradh fèur,* I went to cut grass. But owing to the infinitive and participle being constantly employed in the sense of a noun, they very often, even with their verbal sense, attract the possessive after them, as; *Tha e gearradh feoir* (for *feur),* He is cutting grass,—*ad verbum,* of grass.

7, Euphonesis:—The infinitive takes the particle *a* before it which aspirates its initial, if variable, as; *Chaidh sinn a bhualadh an eòrna,* We went to thresh the barley. *A* takes *dh'* after it with an initial vowel, as; *Thig e a dh'ol* *fion,* He will come to drink wine. *A* is elided between concurrent linguals, and kindred vowels, as *Tha sinn dal stad,* We are going to stop. *Shonruich iad (a) dhal ann.*

8, The participle takes *a* before consonants but without aspiration, and *ag* for vowels, as; *Tha e a nārach a thaigh,* He brings his house to shame. *Tha e ag iarraidh déirc,* He is begging alms. Elision of the *a* occurs between concurrent linguals and homogeneous vowels.

vi.—ADVERB.

1, The adverb follows the complete predicate, but compound adverbs may either precede or follow the object

2, With adverbs formed by *gu* and an adjective,if more than one adjective be used, *gu* goes only with the first, as; *Dhearsaich a ghrian gu soilleir, boidheach,* The sun shone brightly and beautifully.

3, The intensive adverbs, *Ro,* very; *glé,* quite; *fìr* really; the negative *cha,* not; and the verbal particle, or sìgn *do, a,* aspirate the words they modify.

4, C*ha* becomes *chan* before vowels, thus; *Cha bhith mi,* I will not be. *Chan eirich mi,* I will not rise. The obsolete or Irish *Nì* is *nì h-* before a vowel, *nìm,* before a labial, *nì'n,* before a lingual.

vii.—PREPOSITION.

1, The preposition takes the nominative as its direct complement, as; *Aig bun monaidh,* At the foot of a hill.

2, By ellipsis of a governing particle or noun, it takes the possessive after it, or aspirates the nominative complement as; *Air (a) bhèül,* On its mouth.

3, *De, a,* of; *do, a,* to; *fo,* under; *mar,* according to;

rōimh, before; *trōimh,* through; aspirate nouns without the article in both numbers, and with it in the singular.

5, *Ann,* in, takes *an* (*am* lab.) euphonic after it with indefinite nouns; but the euphonic particles are absorbed by an article or relative following, and *ann* becomes *anns,* as; *Ann am pian,* in pain; *Anns an t-suil,* in the eye.

6, *A,* from, out of; *gu,* to; *le,* by, with; *ri,* at, along; are used before consonants, often take *h-* before a vowel, and become *as, gus, leis, ris,* before the article, relative, and possessive pronouns. Ex.—*A cràobh,* from a tree. *Gu h-ealamh,* quickly. *Leis a bhrōn,* through grief.

7, The preposition is repeated with every complement in a series, as; *gun chail, gun chlí,* dispirited and weak.

viii.—CONJUNCTION.

1, The conjunctions whether as conjunctives, or disjunctives are used to couple words and sentences together in various relations according to the sense intended: Ex. *Tha sneachd agus reodha ann,* There is snow and frost. *Sean ach gun eolas,* Old but inexperienced. *Thainig e neō bhitheadh iad duilich,* He came else they should be sad.

2, *Agus* is softened by *as,* as; *Séumas, agus Donnacha as Uilleam,* James, Duncan, and William.

Note on Verbs.

The verb *bith* alone has a Prsent Tense but a present is formed in the other verbs by subjoining the present participle of the verb to be employed to the present tense of *bith* thus; *Tha mi ag éiridh,* I am rising, or, I rise. Analogously, tenses are formed by this idiom for past, future, conditional, &c. and they are used always for precision and accuracy in speaking. This idiom is adopted in English and called the progressive form; it gives its verb a variety and exactness unknown in Latin and Greek or in any of the languages derived from them. These tenses are as follows:—

Past, *Bha mi ag eiridh* I was rising. Future, *bithidh mi ag eiridh,* I shall be rising. Conditional, *bhithinn ag eiridh,* I would be rising. Conditional conjunctive, *ma bhitheas mi ag eiridh,* if I will be rising, &c.

The Passive Voice.

1, The Passive Voice subjoins the past participle of the principal verb to the tenses of the verb *bith,* as; *Tha mi leòinte.* I am wounded.

2, The possessive construction on page 36 (5), with the the preposition *air,* gives another and more reliable form thus; *Bha an dāmh air a leònadh,* The stag was *(on his wounding)* wounded.

3, There is a form by which a passive sense is directly realised in the verb of itself. It is made with the conditional in *adh* for a Past Passive, and with the impersonal in *ar* for a Future Passive, by subjoining the personal pronouns to them, thus; *Leònadh mi,* I was wounded, and *Leònar mi,* I shall be wounded. These forms seem to be constant in Irish but in genuine Scotch Gaelic their use is very limited.

NOTES.

Accent; the accent is always on the first syllable, and should the primitive be lengthened by an affix, the accent still retains its place, but shortens the quantity of the vowel, thus—*dâll dallaidh côille, cóilltean.*

A, who, which; a relative apt to be absorbed by kindred vowels before or after, and in such a case the correlative must be re-introduced, or some equivalent appositive or conjunctive phrase employed to prevent ambiguity, thus, *aig Crad'thi a ràinig sinn aig sé* the furtive before *r* absorbs *a* leaving *Crad'thi 'rainig.* It is clearer by saying *àit a rainig.*

a, four long sounds of *a* are found in the names of the days of the week, thus—Dimàirt, Dirdáoin, Dithàoin, Disâthuirn,

a with quiescent final consonants give the following sounds:—

âbh (explosive), pron. *ah-oo;* *agh* (guttural) *ŭgh;*
àdh, (soft expl.) pron. *āh-oo;* *ãth* (long nasal) *āh*
ádh (nasal defl.) pron. *ŭh;* *āmh* (short nasal) *ăh-oo.;*
àth (nasal soft) pron. *āwe;* *ãmh* (long nasal) *ãh-oo;*

a with *p* and *t* is explosive, as *ăp*, *at*, as au in caught.

Aspirates—These require careful arrangement for euphony, for,

1. Aspirates of the same organs can follow each other to a goodly extent without offending the ear, though possibly giving indistinct utterance, thus—*Cha chaill a chailleach a chearc*; five aspirates of the same organ succeed each other closely without much offence to the ear, but this ought not to be imitated, and such a concatenation should be distributed by substituting an altered form of arrangement and words.
2. Aspirates of different organs change the second into the plain letter for euphony, thus—*cha thìll mi* is cacophonous, so say *cha tìll mi*, I won't return.
3. Some words have varying aspirates to meet preceding

or following sounds, so *anabarrach* or *anabharrch dachaidh* or *dhachaidh.*

4. Linguals and dentals meeting reject aspiration.

ao an *áo* are interchanged by dialects, thus some say *cáor* others *càor*, sheep; *dáor*, *dàor*, dear; *sáor*, *sàor*, cheap.

Ban, before vowels, *bānn*, before consonants, *Bana*, before *bh*, *ch*, *gh*, *mh*, *ph*. *Sean*, has the same usage.

Bhàn, adv., down or downwards, from *aithn*, heat (obsolete); *aithn an latha*, gives a secondary meaning, height (heat) of the day—so *bho aithn* contracts into *bhan.* Connected with this is *aes*, Armoric, fire; Gaelic, *aitheas*; English, haze; so *ãigheal* bright fire; *éibhleag*, ember.

Cîthe, quay, from *cúibh*, heap which is probably from *cabhadh* driving, by eliding quiescent *bh*, and pronouncing rapidly; *cîthe*, by the water side, is a heap of sand drift, gravel, or stone; *cúibh sneachdaidh*, snow wreath, whence likewise, *Cabhlach* fleet; ships driving on in crowds.

Dating.—We use the English mode as universally intelligible, and preferable to the hybridous mode we see of saying *Dùdlachd*, *Mart*, *Seachdamh*, &c. The curious will find a complete list in the early Irish translation of the Bible.

An Irish MS. of the 7th century gives us "*Aois Chriost*, 661, *in dara la dēg do Nouember*;" and the first printed Gaelic book "*an* 24 *la do Mhi: Aprile.*"

Dâign, den, Hawthornden, or any closely sheltered place.

Dun, enclosure or fort, which the old Gauls used to make by growing trees into lines, intervening gaps being closed by stakes, wattles, &c. Those *dùns* were set on elevated ground, whence comes a secondary meaning to *dùn*, low hill. Thus with all our *dùns*, Scot. toons, Eng. towns, as *Dùn Tadha* (Tayfort), now *Dundeagh*, Dundee; *Duneidinn* Edinburgh; *Dunchaillion*, fort of the forests—*chaillion* from *coilltean* by rejecting the euphonic *t.*

e interchanges with *i* in some dialects, as *èun (ayn)*, *ian*, bird; *dean*, *dian*, do; *mifhèin*, *mifhìn*, myself.

Entering, we make always *innthirig* deriving it from *inne*, channel, or opening in land and *tìr*, land. Hence burns, streams, and rivers have *inne*, channels in the land; so *innir an uillt*, the burn's outlet into river, loch, or sea. It is a pure Gaelic product, and found also in names of towns on English rivers, as Dart*ing*ton, on Dart, in Devonshire); Leam*ing*ton on the *Leam*, in Warwickshire, &c; that is, dun on the *inne* of the Leam, &c.

Fàil, smell (good or bad); *fàile* air, atmosphere, used more in its aspirate form, with *fh'* dropt, as *àile* or *àileadh.*

Gradh, a word which has always had rough usage. It is *radh*, *'raidhinn*, *ag radh*, *a' radh*, *'rea*, *rait.* As we look upon it as a contract of the disused present participle *goireadh* from *goir*, call out, crow, we have fixed it as *gradh.* The Hebrew *Karah* seems cognate with it, and would countenance the form *gradh*, so does the Greek κραυγη, chattering; and the Scotch 'crack' may be a mimologue of *gradh*, *gradh.*

Geard, guard; probably *gearr*, to cut; gearradh, cutting: and *geardadh*, defending; Garrison, *geard as dùn.*

Gàdhaill, identical with the ancient Galli or Gauls, the tribes occupying the central portion of France on to the Channel, and on this side the Channel the Sylva Caledonia on the banks of the Thames, and onwards Central Britain, to their present home within and beyond the Grampians. Overmatched by the Romans they yield up territory, inch by inch only, along with those of their race who prefer submission to casting in their lot with them, and withdraw taking with them their name, language, manners, and traditions, which, as Picti, Caledonians, or Highlanders, they have cherished as a legacy from their ancestors who of old extinguished their *Laòiminn* (blazing watch fire), on the present site of London, in their ancient *Sylva*

When the Romans left Britain the Gauls sought to regain their old land from their degenerate cousins in the South, but had now to battle with a new nation in alliance with other foreigners, the Saxons, who were the actual leaders in the defence. Yielding again to these, and ignoring their kindred, they choose to designate the South, *Sassun.* after the foreigners, but their own territory they always have known by the ancient name of all Britain, *Albainn.* They never met the Angles; and thus *Albannach* and *Sassunach* are their distinctive terms for Scotchman and Englishman respectively to this day.

It is in the region of the Gaul now that Her Majesty's summer palace is placed; they are the people she portrays with such a warmth of friendliness and feeling as displays an amiability and kindness of heart to stamp her, even were we to ignore her dynastic rule altogether, as Empress over the hearts of her subjects in an elevation of moral feeling and Christian conduct, infinitely above those kings and emperors who style themselves fathers of their people, but who seldom exhibit one trait of a fellow feeling with them.

In modern Caledonia there are Gauls and Gyles. The Gyles are descendants of an ancient Irish colony who took possession of *Earra-ghaidheal* (Argyle), Galloway and Mann, and soon extended over the Hebrides Isles. They claimed origin from Spain through their mother country Ireland, and descent from Gathelus, although now long contact and common interests with the Gauls have brought such a polish of their ancient tongue as makes them be accounted one and the same people.

But the Gyles gave origin to another race, the Scotch, whose origin has been very obscure and uncertain in history. A portion of them advancing up the Clyde and its southern tributaries, soon overran the debateable land between the Northumbrians and Gauls, and coalescing with the former for common defence against the Gauls, they soon lisp their tongue in their Gylic mouths, and thus seems to have arisen the Scotch language, whose more knotty words and gnarled phrases are mostly all traceable to the Gaelic origin.

They may have either themselves assumed the name of Scots, which comes from Scotia, another Spanish traditional name of the race, to distinguish themselves from the patriotic Gyles, separating from them, and so as not to be classed with the dreaded Caledonian Gaul, their common foe; and tradition, true to its usage, may have preserved it.

But the Gaul never let slip their old name, as, finding they become the great barrier across his path to bar his ingress to the old or Saxon Caledonia, he applies it likewise to the Cumbrians, with whom they coalesce, until at length Scotland becomes divided anew as to its inhabitants—Gauls embracing the whole of the Gaelic speaking people, and Gyles, or as now spelt *Gôill*, the English or Scotch.

Parting finally with the South the Gauls withdrew beyond the Forth, and kept possession in Fife until Margaret and other English exiles found a home there, and conquered their language, driving them still further back, until latterly their most southern town or *Dùn* became *Dùn chóilltean*, softened to *Dùnchaillion* or *Dunkeld*, and there we now have them.

Thus it has happened that there are two quite distinct dialects of Gaelic in Scotland at the present day—the Gaelic and the Gylic — the former the tongue in which Ossian sang, copious, smooth, and polished, the latter equally copious, but varying somewhat in idiom. It is into the Gaelic we have made our translation, both as more suited to the race and scenery which her Majesty has with so much fidelity and affection described, and as being our own peculiar vernacular.

Lûmmon, in British is beacon, in Gaelic *láoiminn*, as if blazing fire, so *Bēinn Laóiminn*, *Loch Laoiminn*,—Ben Lomond Loch Lomond (Beacon hill, Loch by the side of it); so the Lomonds, Fife; *Lūmainn*, *(lûmmon, laóiminn,)* London.

Nàomhair. Finding the term Reverend very ill-used in Gaelic, being sometimes *Ollamh* as learned in art; at another, *Urramach*, honourable; but as *Nàomh* means Saint or "divine," we have ventured to use it as fairly suited to free Reverend from this variation, and as being after all, indeed a fair translation of the name.

Pônnaidh, a small horse; *Pŏnnich*, little children in some parts.

Paddle-wheel; paddle of a Latin, or Greek origin, a pole or paw (hand). French *pattes*, the feet diminutively; and English patter, to foot lightly, and thus paddle as paw becomes allied to *rämh*, oar, whence *Cuidhill-rămh*, for paddle-wheel—"*păidl't i' the burn*,"—*Auld Lang Syne.*

Rail is from *reith*, level or smooth; *Rathad-reithill*, Railroad.

Reel is from *ruith*, run; *ruithill*, reel, repeated running—hence *rúidhlean*, wheel of a barrow; Scotch, reel, as of spinning-wheel as in frontispiece, or of a fishing rod.

Sèamar, chamber; first syllable nearly identical in the vowel sound. In pronunciation it is also nearly allied to the French, *chambre.*

Seòmar, Irish and Argyllshire form, as if from Cămera, Latin.

Sĕapal, chapel, the vowel of the first syllable being nearly identical in sound, so *chapelle*, French.

Sgoil, education, school—"*sgoil as ionnsach*," education and learning. Hence the distinction of *sgoil*, school, and *Tăigh-īonnsach*, College; and *Ard Tháigh Ionnsach*, University.

Tŏit, steam; *tŏiteach*, steamer; *bàta-tŏit*, steam-boat, *&c*.. The MacLeod used this word, and as it seems preferable and a more intelligible designation than *bàta-smùid*, smoke-boat, we have employed it.

Táigh, house (nom.); *taigh* (poss.) *Táigh* is pronounced as *ti* in tight, and *taigh* as tie. *Stáigh*, for *anns an táigh.*

Táigh-cúimhne, cenotaph; *Tur-cúimhne*, monument or sepulchre; *Clach-chúimhne*, head-stone; *Carn-cúimhne*, barrow. There is a "*Carn na Cúimhne*" near the military road in the Parishes of Crathie and Braemar. See Gaz. of Scot.

CONTRACTIONS AND EUPHONICS.

Shortly, where two particles unite, preserving only the consonant of the first, we reject the usual apostrophe preceding as of no value whatever. Thus *ann na* in her, would be *'na*, but we make it *na*, so *d' d'fhianuis*, we make *a d'fh.*, &c

Where the contraction comes from the union of vowels, we preserve the apostrophe and the vowel heard in the pronunciation thus, *gu ar*, to our, *gu'r*; but *ga* for *ag ar*, by transposition *ga'r*, at our; *de an*, *de'n; do an*, *do'n; bu e*, *b'e;* &c.

Where the elision takes place of a vowel of the last particle we elide that vowel contracting with the preceding particle as, for *ann mo*, *nam;* so *nam cheill*, in my senses.

Thus nearly the whole crop of apostrophes vanish from Gaelic writing, to the manifest relief of the writer, and the improvement of the appearance of the Gaelic page.

A CHRIOCH.

SAMUEL COWAN AND CO., PRINTERS, PERTH.

	s.	d.
Lismore, The Book of the Dean of,	7	6
Logan's The Scottish Gael, or Celtic Manners of the Highlanders, 2 vols., *plates*, 28s. for	20	0
M'Alpine's Gaelic Grammar, 12mo, *sewed*,	1	0
Macbean's Lessons in Gaelic,	1	0
M'Callum's History of the Church of Christ, 8vo,	4	0
Maccoll's Mountain Minstrel, 18mo, *cloth*,	1	6
Macdonald's (Mac Mhaistir Alistir) Gaelic Songs,	2	0
Macdonald's (Rev. Dr) Gaelic Poems, *cloth*,	2	6
... Waters of Jordan, 18mo, *sewed*,	0	2
M'Innes (Rev. D.) Conversations in Gaelic and English, with preface by Professor Blackie,	1	0
M'Intyre's (Duncan Ban) Poems and Songs, with an English Translation of "Coire Cheathaich" and "Ben Dorain," 18mo,	2	0
M'Intyre (Rev. D.) on the Antiquity of the Gaelic Language (in English),	1	6
Mackay's (Rob Donn) Songs and Poems, 18mo,	2	6
Mackenzie's (A.) History of Scotland, Eachdraidh na H-Alba, 12mo, *cloth*,	3	6
Mackellar's (Mrs Mary) Gaelic and English Poems, *cloth*,	3	6
... Tourists' Hand-Book of Gaelic and English Phrases, with Pronunciation,	0	6
Mackenzie's Beauties of Gaelic Poetry, royal 8vo,	12	0
... Gaelic Melodist, 32mo,	0	4
Maclaurin's Sermon, Uaill ann an Crann-Causaidh Chriosd,	0	6
Macleod, Rev. Dr, Sermon on the Life of the late, by Rev. John Darroch, 8vo, *sewed*, 1s. for	0	6
Macleod, Rev. Norman, Caraid nan Gaidheal, 8vo, *half-bound calf*,	18	0
M'Lauchlan's (Rev. Dr) Celtic Gleanings, or Notices of the History and Literature of the Scottish Gael (in English), fcap. 8vo, *cloth*,	2	6
MacLean and Macgregor's Gaelic Hymns, 18mo,	2	0
M'Naughton (Peter) on the Authenticity of the Poems of Ossian (in English), 8vo,	0	6
Macneill's Neniae, and other Poems, *cloth*,	2	0
Macpherson's "An Duanaire," a New Collection of Songs, &c., *never before published*, *cloth*,	2	0
MacPherson's Practical Lessons in Gaelic for the use of English-speaking students,	1	0
Menzies' Collection of Gaelic Songs,	4	0

	s.	*d.*
Mountain Songster, Collection of Original and Selected Gaelic Songs,	0	6
Muir's Sermon "Cumail Gu Daingean samhladh Bhriathar Fallain, translation by Rev. A. Macintyre,	0	2
Munro's Gaelic Primer and Vocabulary, 12mo,	1	0
... Selection of Gaelic Songs, 32mo,	0	4
Nicolson's (Sheriff) Collection of Gaelic Proverbs, with English Translation, crown 8vo,	9	0
... The same, large paper, 4to,	21	0
Ossian's Poems, revised by Dr M'Lauchlan, *cloth*,	3	0
Ossian's Lyre (Clarsach Oisein), *old and new notations*, Nos. 2 and 3, ... per doz.	1	6
Peden's Two Sermons and Letters, 18mo, *sewed*,	0	6
Philipps' Seven Common Faults, translated by Rev. H. Maccoll, 12mo,	1	0
Psalm Book, Smith's or Ross's, large type, 18mo,	2	0
Do. Gaelic and English, on one page,	1	6
Queen (H.M.) Our Journey in the Highlands, Illustrated, translated into Gaelic by Rev. I. P. St Clair,	3	6
Ross's (William) Gaelic Songs, 18mo, *cloth*,	1	6
Sinner's (The) Friend, 12mo, *sewed*,	0	3
Smith's (Rev. Dr J.) Sean Dana, with English Translation and Notes, by C. S. Jerram,	2	6
Smith. Gaelic Prayers for Families, 12mo, *sewed*,	1	0
... The same, *cloth*,	1	6
Stewart (Chas.) The Gaelic Kingdom in Scotland: its History and Church, cr. 8vo, *cloth*,	3	0
Stewart's Elements of Gaelic Grammar, 4th Edition, crown 8vo, *cloth*,	3	6
Sum of Saving Knowledge, 12mo, *sewed*,	0	4
Thomson's (Dr) Sacramental Catechism, *sewed*,	0	2

New Testament for Schools, 12mo, *bound*,	1	0
Job to Ecclesiastes, 12mo, *bound*,	0	6
Proverbs of Solomon, 8vo, *sewed*,	0	2

BIBLES, TESTAMENTS, AND PSALM BOOKS,

AT VARIOUS PRICES AND BINDINGS.

January 1882.

64 South Bridge, Edinburgh.